

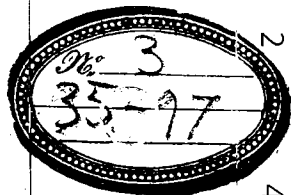
111973377

81-2

2.a. 8.

11

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL GRANADA	
Sala:	A
Estante:	43
Número:	337

Biblioteca Hospitalaria GRANADA	
Sala	e
Estante	2
Tabla	
Número	137

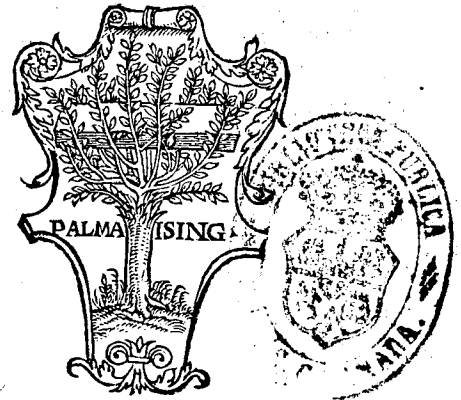
..... 3-3-109

el Collegio de la comp^a de Jesus de granada
R. 22462

CATENA EXPLA-
NATIONVM VETERVM
SANCTORVM PA-
TRVM,

*In Acta Apostolorum,
& Epistolas catholicas,*

IOANNE BERNARDO FELICIA-
NO INTERPRETE,

B A S I L E A E,
1 5 5 2.

Il cappano del m^o del seniore

Nomina autorum unde contexta
hæc Catena est.

Cyrellus	zianzenus
Theodoretus	Irenæus
Photius	Gennadius
Basilius	Ioan. Chryso- stomus
Seuerianus	Eusebius
Gregorius Nissæ nus	Dionysius
Athanasius	Isidorus
Methodius	Acacius
Clemens	Oecumenius
Epiphanius	Andreas Cæsareꝯ archiepiscopus
Gregorius Na-	

AD ILLVSTRISSI
MVM, AC REVERENDISSI-
mum Alexandrum Farnesium S. R. E. Cardi-
nalem amplissimum, Io. Bernardi Feliciani in
Catenam græcarum in nouam scriptu-
ram explanationum, præfatio.

Vbi quàm necessaria ueterum ecclesiæ Docto-
rum lectio Christiano homini
sit, exponitur.

VM sæpe, Reuerendissime
Antistes, mecū cogitarem,
quid esset in causa, cur cum
una tantū sit ueritas, non-
nulli tamen sint, qui pro do-
ctrinarū diuersitate non di-
uersa tantū, sed cōtraria
quoq; uera esse opimentur: illud potissimum mihi
succurrebat, quod neglecta norma, quæ unicuique
rei ex mutuo quodam uniuersi consensu adiacet,
singula ex sese iudicanda separatim censerent.
Nam cum tres gradus sint, in quibus una & ea-
dem ueritas, pro ratione tamen temporum, pri-
mū obscurius paulò, deinde clarius, postremò
apertissimè emicuerit, sub natura, sub lege, sub
gratia: nemini dubiū esse deberet, quin sicut lex
& gratia nature, sic legis gratia esset examē-
nt ut nihil una ab altera in ueritate præmonstran-
da, nisi quantū ad perfectionem & imperfectionē

spectat, discrepare censeretur. Duplex enim doctrinæ genus cum sit, humanum unum, alterum diuinum: humanum esse in presentia id intelligo, quod cum ex rerum natura dependeat, ut inquit Augustinus, non institutum & excogitatum, sed animaduersum ab hominibus est: cuiusmodi omnia sunt quæ sine superstitione ad rerum & rationum inuestigationem spectant, & non tam ad bene traducendam uitam faciunt, quam ad memoriam temporum & rerum gestarum reuocandam: ac quibus demum philosophiæ omnis ratio, ac disciplina constat. Diuinum, alterum nouum est, alterum uetus. Vetus, quod in tabulis lapideis, literis mandatum testamentum Dei fuit. Nouum, quod in tabulis cordium spiritu fuit inscriptum: quod per totum terrarum orbem Apostolorum prædicatione disseminatū, in ecclesia uniuersali ita pullulauit & creuit, ut assidua eiusdem spiritus presentia conseruetur. Nam quod literis postea traditum est, id pro occasione ad falsos Apostolos conuincendos, & fundamenta potius & semina ueri Euangelij memoriæ committenda, quam ad doctrinam explicandam effectum est. Atque humana quidem doctrina ac philosophia, ueritatem, quæ ubicūq; (ut inquit Augustinus) inuenta fuerit, Domini est, in rebus ipsis latentem indagat, naturale lumen secuta: quod quia exiguum admodum est, & subobscurum, atque idcirco interdum facit ut

mens

mens imbecilla hallucinetur ac decipiatur, alio lumine, legis uidelicet ac gratiæ, hoc est, ueteris & noui testamenti illustretur, necesse est, si absque ulla dubitatione uerum sit præmonstraturū: ita ut, si quis regula huiusmodi uti in philosophia atque humana disciplina uoluerit, ut an consentiat cum lege & gratia, animaduertat, facillima omnia futura ei sint: sin iudicio suo niti maluerit, titubationem & difficultatem uel leuissimam quæque interdum sint allatura. Sic fit, ut ex philosophis qui consenserint cum Mose, & ueritate Euangelica, eos uerius fuisse contemplatos iudicemus: eos uero qui contraria his fuerint opinati, falsa sensisse ac scripsisse non dubitemus: quippe ueritas una cum sit, contraria esse ueritati nullo modo possit. Vnde quamobrem admittenda eorum doctrina sit, non uideo: uel qui licet uerum esse atque indubitatum fateantur, utpote quod fidei lumine illustratum iam sit Christianum dogma de mundi creatione, et animæ immortalitate, atque huiusmodi cæteris, asserere tamen non uerentur, non esse falsas rationes, quibus ex hallucinatione philosophi nonnulli contrarium astruere nituntur: quasi fieri ullo pacto queat, ut aut uera duo contraria sint, aut uera principia ea sint, ex quibus falsum colligitur: uel qui propterea quod perfectius est bonum & clarior, quod ex fide conspicitur, quam quod ex philosophia, quicquid naturali lumine perspicitur,

aut falsum esse, aut malum cōtendunt: quasi si falsum aut malum aliquid colligatur, id ex luminis peruerfitate, quod ab uno & eodem autore Deo emanat, nō ex hallucinatione nostra existat, cum tamen sicubi tale quippiam uideatur asserere Augustinus, de hallucinatione se intelligere ex eo sine dubio declarat, quod semper huiuscemodi uirtutes cum arrogantia & superbia aut auaritia uitio coniungens ad uulgi sensum, in actu tantum exteriori considerat: in quo quum alij omnes philosophi, tum præcipue Aristoteles morales uirtutes non esse constitutas identidem monet, ubi iusta, temperata, fortia, liberalia & similia agere prauos etiam posse, iuste uero, temperate, fortiter, liberaliter, non nisi probos & bene moratos homines posse ostendit. Nam Paulus quoque sapientiam mundi nihil aliud quam aut hallucinationem, aut inchoationem naturalem uideatur appellare, in qua quum quis persistit & intumescit, ac sapiens, ut idem inquit, sibi uideatur, stultus proculdubio est. Quin alibi quoque de cognitione diuina loquens, si quis, inquit, existimat se cognoscere, nōdum nouit, quæ admodum oporteat cognoscere. Vbi cognitionem etiam ipsam diuinam, non tantum humanam, inflare affirmat, si sine charitate sit. Sicut igitur humanum hoc lumen à diuino dirigitur & indicatur, ita diuinum quoque uetus à nouo illustrari

1. Cor. 3.

1. Cor. 8.

illustrari censendum est: ut si quis in uetere nulla habita ad nouum ratione uelit persistere, nihilominus in errore permansurus sit. Nam cum in figura & umbra omnia illis contingerent, nisi & figura ad ueritatem quam effingit, & umbra ad corpus ex quo redditur, fuerit relata, uana futura omnis cognitio est. Veritas autem ipsa & corpus, nouum testamentum est, quod à uetere per umbras & figuras significatur. Modus autem accommodandarum figurarum ueritati satis multis locis in noua scriptura indicatus est, ubi ex uetere testimonia quamplurima citata repeririuntur. Cum enim in diuina scriptura, utpote spiritu Dei tradita, non tantum uoces sicut in humanis, sed res quoque ipsæ significant, fit ut duplex eius sensus euadat. Nam si eandem scripturam extrinsecus ex uocū significato tantum cōsideremus, historicus seu literalis sensus existit: in quo perseverare ac persistere nihilo secius imperfectum est, ac si in naturali inchoatione permansissemus. Si intrinsecus ex rerum ipsarū indicatione perscrutemur, ad Christi aduentū, qui finis legis est, deueniemus, ac spirituale sensum iam habebimus: qui quò perfectior literalis est, eò nobilior etiam censendus ac dignior est, quæ attendere debeamus: quippe cū, sicut inquit Apostolus, omnia in Christo in unā quasi summā redacta iam sint, uerbūq; in eo fuerit abbreviatū. Spiritualis uero is sensus,

Ephes. 1.
Rom. 9.

Rom. 9. cum Christi aduentus triplex sit, in mundum ad fidem instituendam, in animam uniuscuiusque ad componendos mores, in gloriam ad unionem nostri cum patre faciendam, triplex etiam ipse euadit. Vnus siquidem & idem sensus si ad ecclesiam quae in mundo adhuc militat, referatur, allegoricus proprie est: si ad ecclesiam particularem quae in unoquoque nostrum est, tropologicus fit, & moralis: si ad ecclesiam in caelo triumphantem, analogicus & mysticus efficitur. Qui omnes quidem sensus ex scriptura ipsa noua cum alibi colligibile possunt, tum ubi modo ecclesia, modo uniusquisque nostrum, modo caelestis patria, regnum caelorum appellatur. Atque ita quidem fit, ut uetus scriptura his tribus modis a noua explicetur. Noua uero ipsa cum & prius & explicatius in tabulis cordium, sicut diximus, quam in membranarum scripta fuerit, nihil aliud habet quod referatur, & a quo comprobatione sui & iudicium petere possit, quam catholicae ecclesiae institutione & auctoritatem: in qua cum a spiritu Dei & custodiat, & regatur, timendum non est, ne ullus error subesse, aut ulla falsitas queat. Cui rei illud indicio est, quod licet in scriptura euangelica fundari quandoque falsitas possit, id quod ex innumerabilibus haeresibus iam patuit: in ecclesia catholica inniti falsi & subdoli nihil unquam potest: ut non immerito non habere maculam aut rugam praedicatur:

Mat. 13.

Luc. 17.

Mat. 5. 11

dicetur: sine spiritu enim, qui uiuificat, litera omnis etiam euangelica occidit: sine spiritu autem est, cum catholicae ecclesiae sensu non intelligitur: id quod Paulus etiam uidetur significare, cum seuerissima illa detestatione utitur, ubi inquit: Si quis uobis euangelizauerit, siue nos, siue angelus e caelo, praeter id quod accepistis, anathema sit: quo in loco de praedicatione & traditionibus, quas acceperant, non de scriptura, quae nondum extabat, loqui eum nemini dubium est. quae quidem traditiones ab Apostolis seminatae, tot martyrum sanguine irrigatae, a doctoribus cultae, a posteris per continuam successionem obseruatae, altissimis radicibus firmatae iam sunt. Si quis autem est qui a deo sibi fidat, ut quia in cordibus scriptum est hoc testamentum, illustratum denuo priuatim se esse existimet, ipse uiderit. Cauendum tamen idem Paulus monet, cum ipse etiam satanas in angelum lucis sese transformet, ne decipiamur. Non decipi autem nos inde perspicuum erit, si illuminatio nostra ab ecclesiae uniuersalis illuminatione nulla ex parte dissenferit: id siquidem ipse Paulus etiam docet, quippe qui praecipuum argumentum & apud Corinthios, & apud Galatas, quod peculiari illuminatione a Deo fuerit instructus, illud faciat, quod cum ab alijs Apostolis non didicerit, consensanea illis praedicarit, nullaque in re diuersa ab illis docuerit. Nam si nouum quoddam lumen nobis pro-

Ephes. 5
2. Cor. 8

2. Cor. 11.

2. Cor. 11.
Gal. 2.

arbitrio nostro confingere maluerimus, omnia nobis obtenebrabuntur ac confundentur: ita ut doctrinas quoque omnes humanas, quæ naturali lumine etiam sine hallucinatione & errore percipiuntur, adeo esse peruersas & falsas simus opinaturi, ut non modo quicquid non profint, uerum etiam à Deo homines penitus alienent atque excludant: quod quanto in errore uersetur, perspicuum esse inde potest, quod cum tria lumina hæc sint, quæ commemorauimus, naturæ, legis, & gratiæ, & ita connexa inter se sint, ut quod prius extitit, posterioris certitudine illustretur: illud quod posterius est & certius, quod prius est non tollit, sed confirmat ac perficit, nouumque aliud in super adiungit, ad quod pertingere prius illud non poterat. Quemadmodum enim si quis lumen naturale dubiæ luci crepusculi, lumen ueteris testamenti luci quidem diei, sed nube tamen obscuratæ, lumen noui testamenti claræ solis luci meridianæ simile esse diceret, is nequaquam assereret, lucem diei eò quod clarior sit & certior, propterea efficeret, ut ea uel falsa uel nulla sint quæ in crepusculo conspecta fuerint, nisi hallucinando quispiam errauerit: imò quò clarior dies illucescit, præterquam quòd & hallucinationem omnem tollit, & tenuiora ac perfectiora formarum lineamenta, quæ coniuncti fortasse aliqua ex parte subobscura ea luce, sed percipi nullo modo poterant, manifestiora efficiuntur,

ciuntur, eò certiora quoque illa ipsa fieri existimaret, & quò certiora, eò nobiliora & utiliora, quippe quæ magis homines in diuinæ huius fabricæ admirationem inducât. Cum enim naturalis cognitio res in generatione constitutas tantum consideret, in secundis causis cõtemplandis uersatur: primam uerò omnium causam, qui est Deus, non aliter explorat, nisi quatenus ad secundas respicit, & ab ea secundæ omnes necessario dependent: ut lumen naturæ non nisi crassiorum quasi quandam corporis molem, & formam rudiorem inuentibus possit aperire: cognitio autem diuina superueniens, quasi lux diei, minutiora etiam & exquisitiora, quæ perfectionem totam afferunt & absoluunt, explorata nobis facit: Deumque ipsum in se considerans, admiranda etiam quæ sine secundarum causarum ope ulla & effecit & efficit, ita manifestat, ut non modo secundarum causarum cognitionem non tollat, sed etiam illustret. Alioquin enim si ob clariorem cognitionem, quæ ex dei lumine existit, repudiari scientia naturalis deberet, uetus etiam scriptura esset damnanda & fugienda, quia à noua explanata iam fuit, neque amplius ei studium ullum esset adhibendum: cui quidem quantum noui testamenti luce præuia insudent sancti omnes patres, & merito insudandum sit, nemo est qui nesciat: quippe quum plena omnia in ea mysterijs sint, ut quò

Matth. 15.

profundiore indagazione sensa eruuntur, eò certior & iucundior in umbra ueritas emicet. Vnde à summa ueritate commendatur doctor qui similis patrifamiliàs est, qui de thesauro suo noua & uetera exponit ac profert. Sicut igitur illa, falsis Rabbiorum quorundam fabulosis commentis reiectis, amplectenda est, ita naturalis omnis doctrina, falsis quorundam hallucinationibus euitatis, sic est peruestiganda, ut quò profundius quis penetrarit, eò magis in natura rerum diuinitatem admiretur. Imò cum naturam nihil aliud esse quàm diuinæ artis in rebus insitam rationem constet, tantum abest ut damnandum eum esse censeam qui hanc diligenter perscrutatur, ut qui id non facit, quatenus non postpositis charitatis officijs potest, parum gratus erga sapientissimum rerum omnium artificem mihi esse uideatur. Nam neque, cum fide præuia ac duce id fiat, timendum est ne euanescat consideratio: neque quum merito fidei certa omnia hoc lumine conspiciantur, uerendum est ne rerum certitudine, quæ merito fidei existit, meritum fides amittat. Scire enim per fidem non dicimur, quia sine causa sciamus: sed quia sine causa sciremus, nisi credidissemus. Nisi enim Deus uerum nobis præmonstrasset, in tenebris adhuc cespitaremus. Vnde etiam si post fidem de rebus fidei rationes habeamus, propterea tamen non fit ut fi-

des

des periclitetur: imò tamò magis fidei confirmatur, quãtò per eam certior ac clarior rerum omnium cognitio nobis existit. Adde quòd antè etiã quàm quis fidei lumine fuerit illustratus, dubia ea crepusculi lux quantùm prodesse homini possit, modò oculis mentis non conuineat, & sincero ac pio corde ingrediatur, testis Cornelius centurio est: qui cum esset gètilis, naturali hoc lumine in eam pietatem est inductus, ut dignus habitus fuerit cuius preces à Deo exaudirentur, quiq; ad fidei lumen præmonstrante angelo perueniret: ad eum enim qui ubiq; præsens est, ut inquit Augustinus, non locis mouemur, sed bono studio, bonisq; moribus accedimus. Quòd si quia pauci sunt, qui sincero animo & piè, id est, ueritatis & honestatis causa naturales & sciètijs & actiones pertractent, propterea prauas esse eas uelimus affirmare: uideamus ne diuinã etiam scripturam euangelicam eo nomine accusandam esse fateri nobis necesse sit, quia nonnulli sensu suo eam còtumaciter interpretantes, in errores absurdissimos delabamur. Sed iniustum sanè est, si uitia hominũ ad res ipsas transferenda esse censeamus. Sanctam enim scripturam nouam esse dubitat nemo: nõ propterea tamen fit, ut qui non sanctè eam interpretantur, prauis esse non existimemur: non sanctè enim explanatur, quum catholicæ ecclesiæ sensu non exponitur. Ecclesiæ autem sensus ex perpetua

Act. 10.

petua obseruatione ab antiquissima memoria hucusq; traducta agnoscitur. At antiquissima memoria ex innumerabilibus ueterum sanctorum patrum scriptis facile representatur. Vt enim de Hieronymo, Ambrosio, Augustino, Gregorio, et ceteris huiusmodi taceam, e quorum libris omnia ferè uetera ecclesie instituta hodie quoq; usurpata deprehenduntur, quam multa antiquiores manifestat? quam multa Origenes? quam multa Nazianzenus? quam multa Cyprianus? Nam Basilus de baptismatis celebratione, & chrisma- tis benedictione, de Canone què appellant Missæ, de horis canonicis, atq; huiusmodi alijs, quædam quæ nunc etiam obseruantur, minutissimè exprimit: ubi docet multa esse, quæ licet in scriptura expressè mandata non reperiantur, quin tamen ex Apostolorum traditionibus accepta fuerint, ex antiquissima obseruatione dubitandum non sit: quæ tamen sicut nonnulli quasi heri inuenta & introducta tanquam ex Epimenidis somno experrecti admirantur: ita egregius ille autor tot abhinc seculis (mille enim & trecenti ferè anni post ueritatem illustratam præterierunt) perinde in usu fuisse testatur, ac si memoria quoque sua & uetustissima haberentur, & comprobata apud omnes essent. Tametsi in scriptoribus quoque his, quantum quidem ad dogmata attinet, regula illa adhibenda est, ut

ea uo

ea ueriora esse intelligamus & certiora, in quibus cuncti, uel plerique consenserint. In quibus uerò dissentire aliquis ab alijs uideatur, caueamus primùm, ne quæ ad hominem & ad aliorum principia sunt disputata, & pro occasione dicta, in uniuersum asserta existimemus: id quod se aliàs aduersus Pelagianos nonnunquam facere significat Augustinus, & alijs quoque esse faciendum monet in eo libro, quem de Gratia & Libero arbitrio inscripsit: ubi quum multa ex scriptura ad humani arbitrij libertatem comprobendam produxerit, postea timendum esse inquit, ne ista omnia diuina testimonia (eius enim hæc sunt uerba) & quæcumque alia sunt, quæ sine dubitatione sunt plurima in defensione liberi arbitrij, sic intelligantur, ut ad uitam piam & bonam conuersationem, cui merces eterna debetur, adiutorio & gratiæ Dei locus non relinquatur, & audeat miser homo, quando bene uiuit & bene operatur, uel potius bene uiuere & bene operari sibi uideatur, in seipso, non in Domino gloriari, &c. Deinde uidendū est, ne si asserta etiam opinemur, ita simus contentiosi, ut uel non eo modo interpretemur, ut aut cum alijs consentiat, aut saltem sibi autor constet: & demum tandiu uersemus, ut monet idem Augustinus in scriptura sacra esse faciendum, quoad interpretatio ad regnum charitatis deueniat: uel si id

non potest, ab uniuersorū coetu potius, quā ab opinione unius discedendum esse censeamus: præsertim cum ipse etiam Augustinus in huiuscemodi occasione equiore animo admissurum se esse uirum peratorem, quā laudatorem sui, in libris de Trinitate fateatur. Quocirca cum mecum hæc reputarem, summa ope mihi enitendū duxi, ut ad sanctorum ueterum patrum lectionem, quasi in portum tutissimū, præsertim his periculosissimis temporibus, me conferrem, quibus tantam hostis generis humani siue ignorantiam, siue impudentiā, siue utrunq; disseminauit, ut repente unusquisq; quasi nouo quodam spiritu afflatus, nulla catholice ecclesie ratione habita, nulla sanctitati doctorum reuerentia exhibita, nullo in discendo studio collocato, interpretandæ scripturæ pro libidine suæ, & docendi munus sibi arroget, quasi solus ipse ecclesia catholica sit: cum tamen Augustinus eum seiunctum à charitate & Deo esse affirmet, qui se à catholica, id est, uniuersali ecclesia separauerit. Vbi cum inter alia in quasdam ueterū doctorum Græcorū explanationes nouæ scripturæ incidissem, nō ab re facturum esse me existimaui, si eas in latinā linguam uertere potuissem: primū quia pij & Christiani animi esse mihi uidebatur, ut tranquillitate & securitatem, qua ego legendis his perfruebar, alijs quoq; impertiri conarer: deinde, quia cum in Euangelia catenā, quā appel-

lant

lant aureā, Latini haberent, opus præstantissimū ex ueteribus autoribus tam Græcis quā Latinis à Thoma Aquinate & sapientissimo & sanctissimo doctore, miro ordine collectū ac dispositum: reliquam omnē nouæ scripturæ partē, hoc est, tam Acta Apostolorū et epistolas Pauli, quā ceteras aliorū Apostolorū, quas Canonicas uocant, & Apocalypsin, cōmentaria hæc explicabant, in modū catenæ etiam ipsa contexta: ut si latinitate fuissent donata, eam subsequi nō incongruè posse uiderentur. Tum illud quoq; accedebat, quōd quō diligentius & diutius hæc pertractarem, id quod in uertendis ipsis omnino mihi erat faciendū, eō maiorē utilitatē percepturū me esse sperabam: ut omnibus his de causis negotium hoc nō inuitus susceperim. Sed cum rem eō tandem deduxissem, ut explanationes ipsas essem interpretatus, amicorū flagitationib; postea effectū est, ut ad contextus quoq; ipsius nonnulla ad Græcorum exemplariū fidem immutanda animū adiecerim. Qua in re tamen ne præceps admodum essem, nec quicquam uariarem, nisi ubi explanationū uis interdum coegisset, Ambrosius monuit: qui in epistolam Apostoli ad Romanos de Græcorum codicum discrepantia loquens, quæ tunc in latinis reprehendebantur codicibus, sic inueniri à ueteribus posita, Tertulliano, Victorino, & Cyrilliano testatur. Vt non ita temerè Græcorum co-

dicum fidem, absque doctorum & temporum etiam consensu attendendam esse declaret. Quum igitur catenæ huius opus iam absoluerim, id præcipue tibi Reuerendissime Farnesi propterea offerendum duxi, quia cum superioribus annis moralia Aristotelis cum Eustratii explanationibus lumine naturali elucubratum opus sub tuo nomine edidissim, in quo humana ad mores animi componendos disciplina exquisitè & sanctè ita traditur, ut non leuem illa quidem ad perfectionem diuinam præparationem afferat: consentaneum esse uidebatur, ut quicquid efficere postea potuissim, quod ad diuinam hanc perfectionem aliqua ex parte spectaret, totum id eidem tibi deberetur: præsertim cum in amplissima dignitate & autoritate in ecclesia iam ab adolescentia constitutus, eam animi præstantiam præ te semper tuleris, ut cum in omnibus maximis Christianæ rei publicæ negocijs, tum in his præcipue tibi uersandis esse duxeris, quæ ad charitatem & perfectionem, omniumque utilitatè & concordiam maxime attinent. In quibus proximis his annis quomodo te gesseris, inde perspicere unusquisque potest, quod in tanta Christianorum principum dissensione nullos uel maximorum itinerum labores recusandos, nullam uel minimam occasionem omittebamdam censueris, unde opem aliquam rebus afferre te posse sperares: ut ea de causa libentius etiã accepturos

cepturos homines putem, quicquid tuo nomini dicatum in publicum exierit. Accedit, quod cum tam benigne, quæ tua singularis humanitas est, Eustratii illud opus antea susceperis, non diffidore ut tibi hoc iucundius accidat: ac tanto quidem iucundius, quanto è sublimiore & diuiniore lumine extiterit. Nam quod ad meam interpretationem attinet, non dubito quin eam non exiguum maximæ meæ erga te obseruantia ac uenerationis argumentum omnes sint existimaturi. Vale.

Debeamus quidem nos nequæ ſcri-
pturarum ope indigere, ſed ita pu-
ritate uitæ præſtare, ut ſpiritus gra-
tia animis noſtris uicem librorum ex-

pleret: ut ſicut libri atramento, ita corda no-
ſtra ſpiritu eſſent inſcripta. Quoniam uerò gra-
tiam hanc repudiauiſmus, agè uel ſecundam nau-
igationem amplectamur. Nam prius illud longè

Genef. 6. melius fuiſſe ex ijs quæ & dixit & fecit Deus,

Gen. 17. nobis manifeſtauit. Cùm Noë enim & Abraham

Iob 38. & filijs eius, & Iob, & Moſe, non per literas,

ſed ipſe, cùm purum eorum animū inueniſſet, co-

Exod. 3. ram loquebatur Deus. Vbi autem in fundum im-

Exo. 20. probitatis totus Hebræorum populus fuiſſet de-

Exo. 34. lapſus, poſtmodum literæ & tabulæ, ut per eas

commonerentur, neceſſariæ euaserunt. Atq; hoc

ſanctis contigiſſe, non in uetere tantum testamen-

to, ſed in nouo quoq; uidere unuſquiſq; poteſt.

Neque enim Apoſtoliſ ſcriptum quippiam dedit

Deus, ſed loco literarum ſpiritus gratiam datu-

Ioan. 14. rum ſe eſſe promiſit. Ille enim, inquit, cõmemora-

bit uobis omnia. Utq; hoc multò melius fuiſſe in-

Hierem. 31. telligas, audi quid per Prophetam dicat: Inſti-

tuam, inquit, uobis teſtamentum nouum, dans le-

ges meas in animum ueſtrum, & in corda ueſtra

ſcribam

ſcribam ipſas, & erunt omnes dociles Deo. Vnde Paulus excellentiam hanc ſignificans, ſe nõ in
tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis le- 2. Cor. 3.
gem accepiſſe dicebat. Sed cùm tempore proce-
dente alij dogmatibus, alij uita & moribus exor-
bitaſſent, rurfus literarum cõmonitione opus fuit.

Conſidera igitur quantum malum ſit, ſi nos qui ita

purè uiuere debeamus, ut ne ſcripturis quidem

ullis indigeremus, ſed loco librorum corda no-

ſtra ſpiritu inſcribenda exhiberemus: ubi præ-

ſtantiam eam amiſimus, & literarum adiuven-

to indiguimus, ſecundo remedio opportunè uti

non uelimus. Nam ſi crimen eſt quòd eò relapſi ſi-

mus, ut literarum auxilio indiguerimus, & gratiã

ſpiritus non ſeruauerimus: quanta accuſatione di-

gni cenſendi ſumus, ſi ex oblato nobis hoc adiu-

mento utilitatem conſequi recuſemus, & quaſi

frustra nobis datas literas negligamus? in maio-

rem ſanè pœnam incideremus. Quod ne nobis

coningat, diligenter quaſo ſcripturis attenda-

mus: & conſideremus, quo pacto uetus lex fue-

rit tradita, & quo pacto nouum teſtamentum

inſtitutum. Quomodo igitur, & quando, & ubi

data illa lex fuit? Poſt Aegyptiorum perniciem in

deſerto, in monte Sina, quum ex eo & fumus &

ignis exiret, cum tubæ ſonitu, & tonitruis, &

fulguribus, cùm in ipſam caliginem penetraſſet

Moſes. In nouo autè teſtamẽto nõ ita, neq; in de-

EXOD. 19.

serto, neq; in monte, neq; cum fumo & tenebris
 & caligine & procella, sed principio diei in do-
 mo omnibus cōsidentibus, multa cum quiete effe-
 cta omnia sunt: quippe cū illis qui rudiores ad-
 huc erant & intractabiliores, corporali quadā
 specie opus fuerit, deserti uidelicet, montis, fumi,
 sonitus tubæ, aliorumq; similiū: sublimiores uerō
 & obtemperantiores, qui corporū sensum tran-
 scenderant, nulla huiusmodi re indigerent. Nam
 licet in ipsis sonitus etiam quidam contigerit, id
 nō ob Apostolos, sed ob Iudæos qui aderant, eue-
 nit: quorum etiam causa linguæ quasi ignis appa-
 ruerunt. Si enim etiam post hæc signa musto esse
 plenos Apostolos dixerunt, multo magis si nihil
 eorum uidissent, fuissent dicturi. Atque in ueteri
 quidem testamento cū ascendisset Moses, ita
 Deus descendit. Hic natura nostra in cœlum, imō
 in solium regale subducta, spiritus descendit. Si
 autē spiritus esset minor, quæ facta ab ipso sunt,
 maiora atque admirabiliora nullo pacto essent.
 Nam sicut tabulæ hæc cordis multo meliores, ita
 facta multo fuerūt splendidiora. Non enim ē mon-
 te descendunt Apostoli, sicut Moses, lapideas
 tabulas in manibus gestantes: sed spiritum in ani-
 mo circumferentes, & thesaurū quendam & fon-
 tem dogmatum & gratiarum & honorum om-
 nium scatentem aperientes atq; effundentes, cū
 libri ipsi essent per gratiā ac leges animatæ, quo-
 cūq;

Act. 2.

Act. 2.

Exo. 19.

Exo. 19

cūque discurrebant. Ita tria millia hominū, ita Act. 2.
 quinque millia, ita totius orbis populos attraxe-
 runt, quum Deus per eorum linguam omnes ac-
 cedentes alloqueretur.

E I V S D E M C H R Y S O S T O M I
 in Acta Apostolorum præfatio.

Multis neq; quis sit liber is, neq; quis
 eum scripserit ac composuerit, satis
 notū est: idcirco ego in hoc præci-
 puè necessariō mihi incumbendum
 censui, ut ignorantes monerem, et nō cōmitterem
 ut tantus thesaurus latēret, atq; occultus iaceret.
 Tanta enim philosophia, & dogmatum rectitu-
 dine, eorū maxime quæ de spiritu dicta sunt, est
 refertus, ut non minorem quam Euangelia nobis
 afferre utilitatem possit. Ne igitur ipsum negli-
 genter prætereamus, sed studiosè atque accuratè
 perpendamus. Hic enim uidere licet ea, quæ in
 Euangelijs prædixit Christus, re ipsa euenisse, ut
 in rebus ipsis lucentem iam ueritatem conspiciamus.
 Hic multam discipulorū in melius mutatio-
 nem ex spiritu effectā animaduertere possumus.
 Audiuerāt quippe à Christo dicente, Vnusquisq; Ioan. 14.
 qui in me credit, signa quæ ego facio, etiam ipse
 faciet, & maiora his faciet. Audiuerant, cū Matth. 10.
 prædiceret, ad principes & reges deducendos Ioan. 16.
 ipsos esse, et in synagogis illorū esse flagellandos.

Matth. 24.

innumerabilia passuros, atq; omnia demū supera-
turos, in totoq; mundo Euangelium esse prædi-
candum. Quæ sanè omnia uera euasissè, hoc in li-
bro intueri unusquisq; potest: necnon plura alia,
quæ cum discipulis uersans Christus præuncia-
uit. Ipsos uerò Apostolos per mare ac terrā, tan-
quam aues trāsuiolando, hīc percurrere uidebis,
& timidos illos atq; imprudentes aliquando, re-
pentè alios fuisse effectos, ut & diuitiarū super-
bia, & gloria, & ira, & cupiditate, & omnibus
huiusmodi sublimiores euaserim. Nullā in his uel
inuidiam, ut prius, uel principatus cupiditatem
animaduertes, sed maximam in omnibus concor-
diam, atq; omnē deniq; uirtutem absolutā ac per-
fectam, charitatemq; in primis fulgentem in ipsis
admiraberis: de qua multa sepe ipsis præceperat
magister, cū diceret: In hoc cognoscent omnes
uos meos esse discipulos, si mutua uos charitate
fueritis prosecuti. Adde quòd dogmata etiā quæ-
dam inuenire hīc possumus, quæ nisi hic extaret
liber, nemini aliunde ita innotescerent: sed salu-
tis nostræ summa, quantū ad uitā & decreta spe-
ctaret, obscura esset, atq; occultaretur. Quòd au-
tm maiorē partem huiusce libri Pauli gesta, qui
supra omnes alios maximè laborauit, sibi uendi-
carint, illud in causa est, quòd qui librū hunc cō-
posuit beatus Lucas, discipulus ipsius fuit. Cuius
quidem Lucæ uirtutē cū multis alijs ex rebus,
tum

1041. 13

tum præcipuè ex eo cōspicere ualemus, quòd ma-
gistro semper adhæserit, sequutusq; semper eum
fuerit. Nam quando etiam omnes ipsum descriue-
rant, alius in Galatiam, alius in Dalmatiā profe-
ctus, quid de ipso dicat Paulus, audi: Lucas est, 2. Tim. 4.
inquit, solus mecum. Et ad Corinthios scribēs de 2. Cor. 8.
ipso ita loquitur: Cuius laus in Euangelio est per
omnes ecclesias. Et quum inquit, Cephæ appa- 1. Cor. 15.
ruit, deinde undecim, iuxta Euangeliū quòd ac-
cepistis, de hoc loquitur. Quare si quis tractatio-
nem hanc ipsi attribueret (quum ipsi dico, dico
Christo) non erraturus esse uideretur. Sed cur,
dicit quisquam, si semper cum ipso fuit, non om-
nia usque ad finem descripsit? Respondendum il-
lud est: ijs qui diligentīā adhibere uoluerint, hæc
sufficere: ipsosq; ijs quæ necessaria erant, attēdis-
se, neq; libris conscribendis studuisse, cū mul-
tas etiam sine scriptis traditiones relinquerent.
Omnia igitur quæ hoc in libro conscripta sunt,
digna quidem sunt admiratione: sed illud tamen
præcipuè, quòd Apostoli sese ad audientium ca-
ptum consensione quadam usi demittūt: id quòd
spiritus eis suggestit, quò in dispensationis sermo-
ne et prædicatione immoraretur. Vnde cū mul-
ta de Christo locuti fuerint, pauca de eius diuini-
tate, de humanitate uerò & passione, & resurre-
ctione, & ascensione pleraq; differuerunt. Quòd
enim tunc requirebatur, erat, ut resurrexisset &

ascendisse in cœlos crederetur. Proinde sicut Christus præcipue atq; ante omnia se à patre uenisse studebat ostendere: ita hic præcipue dat operam, ut resurrexisset Christum, assumptumq; fuisse, atque ad eum rediisse à quo uenerat, declararet. Nisi enim hoc prius creditum fuisset, maiorq; aliqua resurrectionis & assumptionis confirmatio accessisset, totum dogma non credendum Iudæis apparuisset. Idcirco sensim ac paulatim ad altiora ipsos prouehit. Athenis uerò etiam hominem Christum appellat Paulus, neq; quicquam aliud adiungit. Nam si Christum ipsum de æqualitate, quam cum patre habebat, differentem lapidare sæpenumero conati sunt, & maledicum propterea uocabant, serò profectò à piscatoribus idem admisissent, præsertim cum iam crucis opprobriū præcessisset. sed quid Iudæos dico, cum etià ipsi discipuli tunc sublimiora dogmata audiendo sæpe turbarentur, ac scandalo afficerentur? Unde ipsi etià dicebat: Multa habeo uobis dicere, sed gestare ea non potestis. Quòd si illi qui tandiu cum eo uersati fuerant, qui tot arcuorum facti fuerant participes, qui tot miracula conspexerant, percipere ea non poterant: quo modo homines ab aris & idolis, & uictimis, & felibus, & crocodillis (talìa enim erant quæ à Græcis colebantur) atq; alijs huiusmodi auulsi, repente ita sublimes dogmatum sermones admisissent? Quo-
modo

modo Iudæi, quorum aures per singulos dies huiusmodi monitionibus personat, Dominus Deus Deut. 4.
tuus, Dominus unus est, & præter ipsum nõ est Deut. 6.
alius: qui ipsum cruci affixum inspexerunt, imò etiam cruci ipsi affixerunt, & sepelierunt, & non uiderunt resurrexisse: si Deum ipsum illum esse, & patri æqualem audiuisset, non maxime omnium refugissent, seseq; ab aliorum consortio abruptissent? Propterea sensim ac paulatim ipsos hos prouehunt, multumq; hac consensionis dispensatione utuntur: abundantior etiam spiritus gratiam cõsequuntur, maiorq; quàm ipse Act. 5.
fecerit, in nomine ipsius operantur: ut utroque Act. 19.
hoc modo eos humi iacentes excitarent, & resurrectionis prædicationem confirmarent. Hic enim liber resurrectionis præcipue demonstratio est, qua credita cætera apte progrediuntur. Atque huiusce quidem libri argumentum, ac totus scopus, sicut summam colligere quispiam posset, huiusmodi est.

Apostolorum gesta qui narrat, est Lucas Euangelista: qui quum Antiochenus esset genere, & scientia medicus, simul cum Apostolis & præcipue cum Paulo peregrinatus est, atq; ita ea quæ accurate nouerat, describit. Capita eorū quæ narrat, hæc sunt: Angelis excipientibus assumptum esse Dominum: Spiritum sanctum in quinquagesima in Apostolos & omnes qui aderant, effusum fuisse: Mathiam loco Iudæe proditoris fuisse substitutum: Septem diaconos institutos fuisse. Quo pacto electus Paulus fuerit, & quæ sit passus. Quæcūq; que item Apostoli & fide in Christum miracula fecerint.

SIGNA APOSTOLORVM

quæ hic narrantur, hæc sunt.

Petrus & Ioannes claudum ab ortu, qui ad Speciosam portā cōsidebat, in nomine Domini curauerunt. Cap. III.

Petrus Ananiam & Sapphiram, qui ex pecunijs quas Deo promiserant, quasdam defraudauerant, coarguit, & statim mortui ceciderunt. Cap. V.

Petrus in Ioppe Dorcadam, quæ & Tabetha dicebatur, mortuam precibus effusis à mortuis suscitauit. Cap. IX.

Petrus uas e cælo demissum omnibus animalibus plenum inspexit. Cap. X.

Petri umbra ingredientis super ægrotantes pertransiens eos sanabat. Cap. V.

Petrus uinctus & custoditus in carcere non uidentibus militibus fuit absolutus, & Herodes uermibus corrofus interijt. Cap. XII.

Stephanus prodigia facit & signa. Cap. VI.
Philip-

Philippus Eunucho legenti Prophetam Esaiam astitit, eumq; baptizauit. Cap. VIII.

Philippus idem in Samaria multos spiritus eiecit, & claudos & resolutos multos curauit. Cap. VIII.

Philippus raptus à spiritu, atq; in Azotū translatus est. Cap. VIII.

Paulus cum appropinquaret Damasco uisionem inspexit, & statim euāgelista euasit. Cap. IX.

Paulus in Lystris claudū ab ortu in nomine Domini sanauit. Cap. XIII.

Paulus ex uisione in Macedoniam est uocatus. Cap. XVI.

Paulus mulierem spiritum Pythonis habentem in Philippis purgauit. Cap. XVI.

Paulo & Sylā cum in carcere conclusi essent, & compedibus ligneis constricti, media nocte orantibus, factus terræmotus est, ac soluta eorum uincula sunt. Cap. XVI.

A corpore Pauli sudaria supra ægrotantes & à demonibus uexatos imponebantur, & salutem consequebantur. Cap. XIX.

Paulus in Troade Eutychum e fenestra delapsum ac mortuum suscitauit. Cap. X.

Paulus magum Elymam in Cypro increpauit, & cæcum eum reddidit. Cap. XIII.

Cum nauigaret Romam Paulus, magna tempestate & ipse & qui cum eo in nauī erant, per-

quatuordecim dies agitati sunt: cumq; omnes morituros se crederent, astitit Dominus Paulus, & dixit, Causa tua his uitam donauit: atq; ita incolumes euaserunt. Cap. XXVII.

Egressum e nauis Paulum cum uipera momordisset, omnes ipsum moriturum confestim esse opinabantur: ubi uero illæsus permansit, Deum esse existimabant. Cap. XXVIII.

Patrem Publij in insula torminibus laborantem impositis manibus sanauit Paulus, & alios multos ægotantes curauit. Cap. XXVIII.

NOMINA DUODECIM

Apostolorum.

Simon qui dicitur Petrus, Andreas frater eius, Iacobus, Ioannes, Philippus, Bartholomæus, Thomas, Matthæus publicanus, Iacobus Alphaei, Simon Cananæus, Iudas Iacobi frater, Mathias inter duodecim loco proditoris Iudæ subrogatus.

SEPTEM DIACONORUM NOMINA.

Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus.

EX SEPTUAGINTA DOMINI APOSTOLIS FUERUNT ETIAM HI.

Barnabas, Sosthenes, Cephas cognominis Petri, Mathias qui inter duodecim cõnumeratus postea fuit, Barsabas, & Linus, de quo ad Timo-

Timotheum scribens meminit Paulus, Taddæus & Clopas, & qui cum ipso erant.

VBI APOSTOLI EVANGELIUM CHRISTI PRÆDICARINT, & QUOMODO DEFUNCTI UITA FUERINT.

Simon Petrus Apostolorum princeps, cum, ut epistolis suis ipse declarat, in Pontio & Galatia & Cappadocia & Bithynia & in Italia Euangelium prædicasset, Romæ postea sub Nerone, capite deorsum uerso, ita ipsum postulante, cruci affigitur, Romæq; tertio Calend. Iulij sepelitur.

Andreas frater eius, sicut patres nostri tradiderunt, Scythis, Sogdianis, Sacis Euangelium Domini nostri Iesu Christi prædicauit, & in magna urbe, ubi castrum est Apsoorus, & Phasis fluiuius. Sepelitur autem Patris Achaïæ urbe, quum ab Aëgea proconsule cruci fuisset affixus.

Iacobus Zebedæi filius duodecim tribubus quæ in dispersione erant, Euangelium prædicauit: & ab Herode Tetrarcha, qui etiam Agrippa dicebatur, gladio interemptus, in urbe Marmarica sepultus est.

Ioannes frater eius in Asia Euangelium Christi prædicauit. Cum uero à Traiano in Pathnum insulam ob prædicationem Domini fuisset relegatus, ibi Euangelium conscripsit. Ephesi sepelitur, cum adhuc uiueret, Deo ita uolente.

Philippus Apostolus in Phrygia Euangelium Domini prædicat. In Hieropoli sepelitur.

Bartholemaeus Apostolus Indis prædicauit, ijs qui Felices appellantur, ipsisq; Euangelium Matthæi tradidit. Albani consopitur, quæ magnæ Armeniæ Indiæ urbs est.

Thomas Apostolus, sicut proditum memoriæ est, Parthis, Medis, Persis, Germanis, Hyrcanis & Baëtris Christum euangelizauit. In urbe Calamina Indiæ sepultus est.

Matthæus euangelista Euangelium Hebraica lingua conscriptum edidit. In Hierapoli Parthiæ obdormiuit, atq; ibidem est sepultus.

Iacobus Alphæi, qui Iustus est cognominatus, primus Hierosolymorū episcopus, lapidibus à Iudeis in Hierusalem est interfectus, atq; ibi sepultus in templo est.

Taddeus, qui & Lebbeus, & Iudas Iacobi appellabatur, Edesenis & toti Mesopotamiæ uerbum Christi nunciatauit sub Augaro Edesenorū principe. Beryti est defunctus, ac sepultus.

Simon Cananeus Clopæ filius, qui & Iudas, post Iacobū Iustum episcopus Hierosolymis extitit: cumq; annum centesimum ac uigesimū ageret, crucis martyrio sub Traiano rege è uita decessit.

Mathias unus ex septuaginta discipulis loco Iudæ Iscariotis cum undecim connumeratus, in
Aethiopia

Aethiopia exteriore moritur, in regione ubi est castrum Apsarus, cum ibi uerbum Domini nunciasset.

PAULI PERAGRATIO, & martyrium.

Aulus Apostolus à Damasco incoepit, & deuenit Hierusalem, inde Tarsum, è Tarso Antiochiam: & rursus secundò Hierusalem redijt, atq; inde iterum Antiochiam. Vnde segregatus cum Barnaba in apostolatam Seleuciam uenit: deinde in Cyprum est profectus, ubi etiam Paulus est coeptus uocari. Postea Pergentum Antiochiam Pisidiæ, inde Iconium, ex Iconio Lystram & Derben Lycaoniæ urbes peruenit: in Pamphyliam deinde, & Pergentem, & Attaliam: ac rursus tertio in Antiochiam Syriae: postea peragrata Syria & Cilicia, iterum Derben & Lystram redijt, ubi Timotheum circumcidit. In Phrygiam postea & Galaticam regionem abiit, inde in Mysiam & Troadem, inde Neapolim, atque illinc Philippos Macedoniæ deuenit. Pertransiens deinde Amphipolim & Apolloniam, Thessalonicam est profectus, inde Berrhœam, inde Athenas, Athenis Corinthū, unde in Ephesum transit. Ex Epheso in Cæsaream, è Cæsarea secundò in Antiochiam Pi-

fidia est profectus. Inde in Galaticam regionem & Phrygiam, postea secundò Ephesum uenit. Peragrata deinde Macedonia in Græciam deuenit: atq; inde repetita Macedonia Philippos secundò petijt. E Philippis in Troadem profectus est, ubi Eutychem qui è fenestra ceciderat, suscitauit. Postmodum in Assum, inde in Mitylenem, inde è regione Chij, inde in Samum, inde in Miletum peruenit. Deinde accersitis ijs qui Ephesi erant, colloquutus cum ipsis est. Postea in Coum, atq; inde Rhodum decessit. Inde in Patara, è Patari in Tyrum, tum in Ptolemaidem, inde in Cæsaream, è Cæsarea rursus tertio in Hierusalem ascendit. Inde traductus in Cæsaream, ac deinceps uinctus Romam perrexit: nam è Cæsarea in Sidonem, è Sidone in Myra Lyciæ, atq; inde in Cnidum deueniunt: unde postea magna tempestate agitati in insulâ Melitam eiectioni sunt, in qua cum Paulus à uiperâ in manu fuisset morsus, illæsus permansit. Ex insula Syracusas adeunt, inde Rhegium, è Rhegio Puteolos petunt: unde postea pedesstri itinere Romam proficiscenti Paulo, fratres usq; ad Appij forum & Tres tabernas obuiam processere. Cum uerò ingressus Romam esset, atq; ibi aliquantū tempus docuisset, postea sub Nerone Cæsare trigésimosexto anno à passione Domini, cum bonum certamen certasset, detruncato capite martyrium consummauit, tertio Calendas Iulias, an-

no ab

no ab aduentu Domini nostri Iesu Christi sexagesimonono. Sunt autem ex quo martyrium obiit, trecenti ac triginta anni usq; ad præsentem hunc consulatum, qui quartus est Arcadij, & tertius Honorij fratrum Imperatorū Augustorū, quindecennalis circuitus indictione nona.

Marcus euangelista cum Alexandrensisbus & toti circumuicinæ regioni usque ad Pentapolim Domini Euangelium prædicasset, Alexandria in Bucolis cum Ictaro primo Lyci martyre sepelitur: quem Alexander detulit, & ubi omnes episcopi positi sunt, collocauit.

Titus episcopus Cretæ, Cretensibus & circumadiacentibus insulis Domini Euangelium annunciauit, & ibi mortuus est, ac sepultus.

Crescens in Gallijs cum prædicasset, obdormiuit, atq; ibidem humi est conditus.

Eunuchus Candacis reginæ Athiopum, in Arabia Felice et in Taprobana insula Euangelium prædicauit. Eundem ibidem martyrium obiisse,

& magnificè sepultum fuisse, fama obtinet: & usq; ad hodiernum diem cœmiterium eius extat.

IN HOC LIBELLO

HÆC EXPLANANTVR.

Primò ACTA Apostolorum, quæ habent
capita XXVIII.

Postea, septem Epistolæ catholice.

Prima,

Diui IACOBI apostoli Epistola catholica, quæ
incipit in pagina 270
& habet capita V.

Secunda,

Prima diui PETRI apostoli Epistola catholi-
ca, quæ incipit in pagina 327
& habet capita V.

Tertia,

Secunda diui Petri apostoli Epistola catholica,
quæ incipit in pagina 397
& habet capita III.

Quarta,

Prima diui IOANNIS apostoli Epistola ca-
tholica, quæ incipit in pagina 437
& habet capita V.

Quinta,

Secunda diui Ioannis apostoli Epistola catholi-
ca, quæ

ca, quæ incipit in pagina 502
& habet caput I.

Sexta,

Tertia diui Ioannis apostoli Epistola catholica,
quæ incipit in pagina 514
& habet caput I.

Septima,

Diui IVDÆ apostoli Epistola catholica, quæ
incipit in pagina 519
& habet caput I.

Omnibus his Argumenta do-
ctissima præbentur.

**APOSTOLICORVM
GESTORVM ARGV-
mentum alterum.**

HTsi Acta seu gesta Apostolorum liber hic inscribitur, maiori tamen ex parte, Pauli facta continet: quæ qui hæc conscripsit Lucas, optimè cognoscebat, utpote qui simul cum eo et uixerit, & peregrinatus sit, & multa ei necessaria subministrarit. A gestis autem aliorum Apostolorum exordiri historiam necesse ipsi fuit: quia nisi ea prius fuissent exposita, de Paulo exactè tradi quippiam non poterat. Quo pacto enim ipsius crudelitas & ferocia in discipulos Christi, antequàm ad prædicationem accessisset, fuisset manifestata? quo pacto in cæde Stephani consobri- ni sui consensus apparuisset? quo pacto eius inexpectata uocatio & conuersio erga eos quos antea persequebatur, & periculorum pro ipsis susceptio potuisset declarari? quæ omnia Iudæos semper ita iritabant atq; exagitabant, ut rabidè in eum ferri cogèrentur. Nihil sanè horum perspici satis potuisset, nisi Apostolorum historia præcessisset. Præterea si ab ipso Paulo narrationem incoepisset, prorsus ad explicanda ea quæ ipsi contigerunt, digressione sæpe uti, fuisset necesse

Act. 9.

Act. 18.

Act. 9.

esse: atq; ita sæpe narrationis series fuisset interrupta, dum multa subinde intersererentur, sine quibus euidenter constare quod de Paulo diceretur, non potuisset. Ut igitur & perspicuam de eo, & non interruptam historiã strueret Lucas, à communibus Apostolorum gestis est exorsus. Postquam uerò ad Paulum deuenit, propositum in eo suum persequutus est, atq; omiſſis cæteris, quod à principio instituerat, absoluit. Non scripsit autem neque mortem Pauli, neque eius ad Neronem secundam abductionem, licet cum eo adhuc esset, cum Paulus ipse dicat, Lucas mecum est solus: uel quia historiam perpetuam componere minimè proposuerat, sed eatenus tantum progredi uolebat, ut feruens eius erga Christum studium & adhesionem, quæq; eò spectabant, manifestaret: uel quia occasio ei data non fuerit, quæ deducere ad calcem institutũ opus liceret: quippe cum multæ à persecutoribus Christi quæ tunc incœpere turbationes, esse impedimento potuerint. Licet igitur liber is gesta Apostolorũ à principio polliceatur, sicut iam diximus, uerius tamen spiritus sancti gesta in eo continentur. Quæ enim admirabilia ab Apostolis facta fuerint simulac sancto spiritu fuerunt afflati, ex hoc libro cognoscimus: quæ planè spiritus ipse per eos efficiebat. Quin & prædictionum Christi ex hoc

2. Tim. 4.

libro euentus manifestatur. Nam quòd dicebat,
& maiora his faciet, tunc impletum uidemus,
cum umbra Apostolorum, & sudaria à corpore
ipforum desumpta, mirabiliter ægrotantibus ac
uexatis à dæmonibus succurrerent: ita ut non ab
re esse uideretur, si Euangelium, Christi ge-
sta, librum hunc Spiritus sancti ge-
sta appellaremus.

IN ACTA APOSTO-
LORVM EXPLANATIO VE-
TERVM SANCTORVM PATRVM,
ab Oecumenio ex diuersis commen-
tarijs collecta, atq; in compen-
dium redacta.

IOANNE BERNARDO FELICIA-
NO INTERPRETE.

De præceptione Christi discipulis ne discerent ab Israël
de ascensione eius in cælum, & substitutione
Matthiæ in locum Iudæ. Cap. I.

PRIMUM sermonem feci de om-
nibus ô Theophile, quæ inco-
pit Iesus & facere & docere, ad
eum usq; diem, quo Apostolis
quos elegerat, mandatis per
spiritum sanctum traditis, as-
sumptus est.

Sermonem, inquit, primum, non Euangelium,
cùm tamen Paulus Euangelium suum appellet, cùm 2. Tim. 2.
ait, Secundum Euangelium meum: iactantiã enim u-
biq; euitant: perinde ac Matthæus, qui librum gene- Matth. 1.
rationis inscribit. Quòd si Marcus, Principium, in- Mar. 1.
quit, Euangelij Iesu Christi, nõ ita intelligendum est,
ut sua scripta Euangelium uocarit, sed Christi prædi-
cationem: cuius initium fecisse Christum manifestum
est, ubi primum à Ioannis baptisinate prodijt. Gene-

ratio autem ex uirgine, quæq; ad eam spectant, reu-
 lationis mysterij Christi, eiusq; hominis facti origo ex-
 titit. quo etiam principio suarum historiarū & Ma-
 theus, & ipse hic Lucas usi sunt. Quamquā hæc scri-
 pta, quippe quæ uerum Euangeliū, id est, Christi do-
 ctrinam contineant, fideles postea Euangelia appel-
 landa censuerunt. Cum uerò, de omnibus, inquit,
 Euangelistæ Ioanni uidetur aduersari: ille siquidem
 nō posse hæc ullo modo scribi asserit: neq; enim mun-
 dum libros qui scriberentur, esse capturū: hic de om-
 nibus à principio ad assumptionem usq; sermonem
 fecisse scribit. Quid igitur dicendū? Lucā nempe hic
 dicere se de omnib. necessarijs atq; ad rem pertinenti-
 bus nihil prætermisisse, quibus prædicationis diu-
 nitas ac ueritas comprehendatur: quippe cū etiam
 ipse Ioannes de omnibus his differuerit: nihil enim
 prætermisit, quò possit uel uerbi secun. tum carnē di-
 spensatio credi atq; agnosci, uel diuinitatis magnifi-
 centia emicare, atq; innotescere. O Theophile.)
 Princeps erat hic Theophilus. Nec mireris quòd u-
 nius uiri causa tantum laborem susceperit Lucas, ut
 duos ipsi integros ac iustos libros conscripserit: serua-
 re enim Domini mandatum studebat, qui ait: Nō est
 uoluntas patris mei, ut unus ex parujs & pusillis hijs
 pereat. Et facere & docere.) De passione intelli-
 git & miraculis quæ fecit: uel quia ex ijs quæ ipse a-
 gebat, monere cōsueuerat. Ad eum usq; diē.) Or-
 do: ad eum usq; diem quo assumptus est. reliqua inter
 postea

posita sunt. Mandatis per spiritū sanctū tradi-
 tis.) Vel quia spiritualia mādata significat, nihilq;
 in se mundanum præ se ferentia: uel ut spiritum in
 eo insitum, cognatumq; ostendat: quippe qui nihil eo-
 rum quæ à Deo perficiuntur, in se habeat, quod à san-
 ctificatrice persona deficere uideatur. Quæ uerò
 sunt hæc mādata? Euntes docete omnes gentes, bap-
 tizantes eas in nomine patris & filij & spiritus san-
 cti. Assumptus est, inquit: nō ascendit: adhuc enim de
 eo tanquam de homine loquitur. Matth. 28.
 Luc. 24.

Quibus etiam manifestauit seipsum uiuen-
 tem posteaquā passus est, in multis argumen-
 tis, per dies quadraginta apparens ipsis, & lo-
 quens de regno Dei.

Cū dixisset, assumptus est, ne aliquis alterius
 potestate id factum existimaret, statim quod propriæ
 facultatis erat, subiunxit: Quibus etiam manifestauit
 seipsum uiuentem. Ut autem & passum esse & sur-
 rexisse eundem ostenderet, adiunxit, Posteaquā pas-
 sus est. Per dies quadraginta.) Nō, in diebus: non
 enim assidua cum ipsis consuetudine utebatur, quem
 admodū ante passionē, sed intermissa: partim ut ma-
 ius ipsis desiderium præsentis suæ excitaret: partim
 ut sublimiorē, diuiniorēq; naturā suam ostenderet.
 Apparens ipsis.) Quæ de causa nō omnibus, sed A-
 postolis tantū apparuit? Propterea quòd pleriq; alij
 mysterij arcana nō intelligentes, uisum quoddā, atq;
 umbrā eum esse existimassent. Nam si discipuli ipsi à

principio non credebant & turbabantur, quid factum fuisse uulgus putandum est? Idcirco ex signis, quorum faciendorum gratiam acceperant Apostoli, indubitatam resurrectionis fidem, communemque facit, ut non illis solummodo qui tunc fuerunt, id quod ex sola uisione euenturum erat, sed omnibus etiam alijs qui postea successerunt, resurrectio fuerit manifestata. Et loquens de regno Dei.) Hinc possumus cognoscere, Christum post resurrectionem quoque discipulos docuisse.

Et conuersans praecepit ipsis ab Hierosolymis ne recederent, sed expectarent promissionem patris, quam audiuistis ex me.

Et conuersans, uel ut uerbum uerbo exprimamus, consaliens, id est, comedens & bibens, hoc est, salis & mensae particeps factus, graece id est *συναριστής*. Ab Hierosolymis autem ne recederent, monuit, eò quòd uolebat eorum permanensione resurrectionis fidem certiorè reddi, tum ex miraculis quae ex inuocatione crucifixi efficiebantur, tum ex eorum afflictationibus atque oppressionibus: qui cum à Iudeis multis malis afficerentur, non modò ab eius qui crucifixus fuerat, & surrexerat, amicitia non recedebant, uerùm etiam pro eo constanter moriebantur. Quòd si ab Hierosolymis statim discessissent, nihilque ex his fuisset subsequutum, dubia ac suspecta resurrectioni deri potuisset, praesertim cum multi etiam illic essent, qui erant credituri. Accedit, quòd ea quoque de causa

expectandum illis fuit, ne aut aliqui dicere possent, eos relictis suis ad externos gloriabundos abiisse: aut ipsi nondum uirtute spiritus armati, ad congressus aduersariorum imbelles redderentur. Promissionem patris.) Et ubi hoc promisit pater? Dicendum, uel per defectum, ab, praepositionis, locum huc ita intelligi debere, ut sit, sed expectarent promissionem *τῷ πατρί* patris, pro *ἀπὸ τοῦ πατρὸς*, id est, à patre, quàm ipsis de spiritu sancto pollicitus fuerat: uel quia, quem Ioan. 14. admodum ipse inquit, Quae à patre audiui, ea annuncio uobis: ita quoque spiritus sancti promissionem, licet ab ipso facta fuerit, à patre tamen etiam extitisse credendum est. Si uero de ipso etiam spiritu inquiris, Ioel locuples ad hoc confirmandum testis producutur, Effundam, inquit, è spiritu meo in omnem carnem. Quam audiuistis ex me.) Quando audiuerunt? quando dixit, Cõfert uobis ut ego discedam: nam si non discessero, paracletus & cõsolator ad uos non ueniet. & rursus: Ego rogabo patrem, & alium cõsolatorem uobis mittet. Ceterum si nondum aduenerat spiritus, quomodo dixit, Accipite spiritum sanctum? an quia ita dicendo idoneos eos ad suscipiendum spiritum reddidit, quem postea quando uenit, susceperunt? an quia de futuro tanquam de presenti loquitur? an quia spiritus exhibitio duplex est, purgans una, altera perficiens? Perfecta igitur ac perficiens, qua etiam alios impertiri poterant, Apostolis data est quinquagesimo tempore, quando spiritus aduen-

tus apparuit. Cur autem ipso presente non descendit spiritus, ea est ratio, quod si Christo discedente spiritus mansisset, minor fuisset consolationis uis: nā ab ipso egrē admodū diuelli potuissent. Vnde nō statim, sed post octo circiter uel nouem dies aduenit, quod et paulū tristati, & desiderio promissionis, indigentiaq; excitati, puram denum ac perfectam ex presentia ipsius uoluptatem perciperent. Adde quod prius oportebat naturam nostram in cōlo apparere, perfectamq; & integram fieri reconciliationem, & tunc postea spiritum descendere. Vide pręterea quo modo, ne rursus post assumptionē abeant, expectatione hac, quodam quasi uinculo omnes ibi detineat.

Luc. 24.

Quod Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Principiō Apostoli aqua baptizati fuerē, deinde etiam sancto spiritu. Hic excellentiam suam Christum qua Ioannē excedebat, manifestē iam ostendit, & non ita obscurē, quemadmodū cū dixit: Qui minor est in regno cęlorū, maior Ioanne est. Vos autē baptizabimini spiritu sancto.) Baptizabimini inquit, non baptizabo, ut iactantiam ubiq; euitet. Pręterea cum Ioannes id pręmonuerit, cū inquit, Ipse uos baptizabit spiritu sancto, & igni: superuacaneū erat, ut idem per se ipse cōfirmaret. Nōne in coenaculo sine aqua ipse gratia baptizat? principalior enim est spiritus, per quē etiam aqua ipsa uim habet, nam ip-

Matth. 11.

Matth. 3.

se etiam sine olco Christus, id est, unctus effectus est.

Qui igitur conuenerant, interrogabant ipsum, dicentes: Domine, in tempore ne hoc restituis regnum populo Israël?

Vide hic, quoniam ante passionem de mundi con-

summatione interrogauerant, nō amplius de eadem re nunc, sed de regno mundano sciscitantur: adhuc enim imperfecti erant: simul autem congregati interrogāt, ut uel ex ipsa multitudine impetrare possint. Cum uerō ante passionem audiuisent, neminē nosse diem, rursus tamen etiā nunc interrogāt. Nam quia audiuerant se accepturos esse spiritū, reliqua etiam quasi digni uolebant cognoscere, & simul molestijs liberari cupiebant. Non dixerunt autē, quando: sed, in tempore ne hoc id est, nunc ne tanto diei illius desiderio tenebantur, ac nondū, ut mihi quidē uidetur, certō quidnā esset regnū, cognouerant: quippe cū nondum adesset spiritus, qui postea omnia docuit. Dixerunt, restituis, quia maiora posthac de ipso cōcipiebant. Vnde etiam ipse remissius respondit. Nō enim dixit, neq; filius nouit: sed, non est uestrū. Ne tamē penitus desperarent, subiunxit: Sed accipietis uim, &c. Cumq; illi non de cōsummatione interrogarent, ipse id quod non inquirebant, docet, more optimi magistrī, qui non ea quę uolunt discipuli, sed quę cōferunt, docere consueuit. Idcirco non ad interrogationē, quippe quę nihil utilitatis in se habebat, respōdit: sed quod urgebat, maxime docet. Tūc enim ipsis maxima spiritus necessitas erat.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Dixit autem ad ipsos: Non est uestrum cognoscere tempora uel momenta.

Vbiq; à futurorum cognitione ipsos remouet, nō quòd ignoraret, sed quòd nullam ex eo utilitatem ad animæ salutem consequuturos ipsos sciebat. Vnde etiam superius nulla certa præfinitione ad eos ita dixit: Vos autem baptizabimini spiritu sancto nō post multos hos dies. Quòd si queras, cur uel non statim spiritum demiserit, uel saltem certum aliquem terminum aduentus eius nō significarit: illud tibi sciendum est, nec statim post ascensum spiritum accessisse, quò maiori postea desiderio exceipretur: nec ad certum diem, quò solliciti de aduentu eius discipuli, parationesq; efficerentur.

Quæ pater posuit in propria potestate.

Aduertendum an hoc rerum humanarum præscriptionem, id est, fatalem necessitatem tollere uolentibus, non parū afferat argumenti. Nam cum inquit, quæ pater posuit in propria potestate, fatum tollit. Sed si pater, etiam filius: omnia enim quæ sunt patris, filij quoq; esse manifestum est.

Sed accipietis uim superuenientis in uos spiritus sancti, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad extremum terræ.

Math. 10.

Quoniam antea præceperat, In uiam gentium ne abieritis, & c. solis enim se missum esse ijs qui ex Israël erant: nunc unà cum his, & Samaritanis, & reliquis

liquis gentibus prædicationem comunicat, & simul in uniuersum orbem pietatis sermonem diffundendum esse prænunciat, quòd enim inquit, usq; ad extremum terræ, quid aliud quàm hoc significet, non uideo.

Et cum hæc dixisset, uidentibus ipsis subleuatus est.

Cum abduxisset ipsos, auocassetq; à uana alia nugacitate, ne rursus eum interrogarent, statim ascensum in cælum aggressus est. Addit autem, uidentibus ipsis, propterea, quòd hac in re principium facti ad fidem ipsorum confirmandam præcipuam uim habuit: finis non ita. Atq; idcirco etiam duo illi uiri astiterunt, qui deuenisse ipsum in cælum docerent: ne que enim in finem usq; penetrare ipsorum uisus poterat. Sed in resurrectione contrarium euenit: principium siquidē in ea uisum non est, eò quòd, cum & ipse qui surrexerat, uiuus conspiceretur, & sepulchrum uacuum, superuacaneum id erat futurum. Finis tamē manifestus fuit, cum uiuus ipsis apparuerit.

Et nubes ab oculis ipsorum eum suscepit.

Nubes Domini suscepit, ut æqualem eum patri esse significaret: quippe cum, Nubes & caligo in circuitu eius, de patre dictum sit. Præterea qui carnem assumpsit Deus, nubis uehiculo usus est: est enim dominus: Helias uerò ignis. Hic enim utpote uniuersi dominus & propria potestate ascendens, nubē, quæ terrenum quoddam est, ac deorsum tendit, ad ascen-

Psal. 96.

4. Reg. 2.

stonem assumit, quippe cum non magis uehatur, q̄ uehat. At Helias quia erat seruus, propterea curru, qui ea esset natura ut sursum ferretur, indiguit: et equis, qui accelerando ad superiora iter peragerent. Vnde de illo dictū est: Ascendit Helias in concussione & turbine quasi in cœlum. De Domino uerò dicitur, Eunte ipso in cœlū. Duo autem uiri albis induti tunicis, reditū Domini in cœlū confirmant, propterea quòd pennes duos & tres testes certitudo uerbi constituitur.

4. Reg. 2.

Et cum intentē suspicerēt eunte ipso in cœlū, & ecce duo uiri astiterūt ipsis in ueste alba.

Angeli in hominum specie ob euidentiā apparentes, ex cognatione aspectus ac formæ uaticinātur, ne prorsus eos turbarent, qui nouitate assumptionis terrefacti iam erant.

Qui dixerunt: Viri Galilæi quid statis inspicientes in cœlum?

Viri uiris loquebantur, & tamen inter se cognati, consubstantialisq; non erant.

Hic Iesus qui assumptus est à uobis in cœlum, ita ueniet, quemadmodum conspexitis ipsum euntem in cœlum.

Ne turbetur discipuli, & quasi abierit magister, corpusq; ei dissolutum euauerit, spe aduentus eius omnino in posterum priuentur, ac propterea aliò alius præ timore dispergatur: idcirco assistunt uiri hi duo, qui & ascensum eius in cœlū, & assumpti corporis conseruationē per mansionemq; ipsis declarant,

CMLII

cum inquit: Hic Iesus ita ueniet rursus &c. Cū uerò dicunt, Quid statis? monent, ut omiſsa occupatione hac in re, in Hierusalē abeant ex Domini præcepto, qui dixerat, ex Hierosolymis ne recederent. Vnde cum illuc accessissent, atq; essent adhuc ob magistri discessum atq; absentiam subtrepidi, non per urbem diuersabantur, sed in cœnaculum ascendentes, quasi in tutum atq; occultum locum sese abdidere.

Tunc reuerſi sunt in Hierusalem ex monte qui uocatur Oliueti, qui prope Hierusalem est sabbati habens iter.

Sabbati iter, miliare unum est: nam sabbati iter, ut inquit Origenes in quinto Stromate, duorum millium cubitorū erat spaciū. Ac sanctum tabernaculū atq; arca, tantum in tentoriorū metatione spaciū occupabat: tantaq; loci distantia figere tabernacula cōsueuerant. Quod sanè itineris spaciū sanctū tabernaculum adorare uolenti, sabbati die obire unicuiq; licebat. Atq; hinc die sabbati assumptionē hanc esse factam Chrysostomus opinatur: idq; ex eo significari inquit, quòd subiungitur, sabbati habens iter: ne in sabbato longiori usi itinere uiderentur, quàm quod lex eo die faciendum præscribebat.

Quò cū ingressi essent, ascenderūt in cœnaculū, ubi cōmorabantur Petrus & Iacobus, & Ioannes & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi. Hi omnes

unanimiter perfeuerantes cum mulieribus & Maria matre IESU, & fratribus eius, orationi & obsecrationibus uocabant.

Petrus, soluens seu agnoscens. Iacobus, supplantator laboris. Ioannes, gratia Dei. Andreas, potentia speciosa, uel condemnatus. Philippus, os uiduarū, uel os lampadis. Thomas, abyssus, seu geminus. Bartholomæus, filius suspendens aquas. Mattheus, donatus. Iacobus Alphæi, supplantatio. Simon zelotes, disciplina uitæ. Iudas Iacobi, confessio: hic etiam Thadæus appellabatur. Discipulos nominatim enumerat ut eos ostendat ac declaret, quippe qui in passione aberrauerant. Iudas enim se ex Apostolorū cœtu prorsus extruderat: at Petrus & permansit, & à magi-

Ioan. 21. stro per ternam interrogationem reuocatus est. Si au-

Ioan. 19. tem Christi matrem accepisse Ioannem in propria ac sua scriptum est, cum Ioannes adesset inter Apostolos, ipsa quoq; simul affuit. ALITER: Non temere discipulorū enumerationem facit: sed ut ostendat, qui ex ipsis interierint, & qui in errore & casu

Matth. 26. non persisterint. Petrus enim qui Christum negarat, amarum lachrymis crimen illud abluit: id quod ex eo

Ioan. 21. patuit, quòd paulò post ei rationalis gregis cura cõ-

Ioan. 20. missa est. Thomas item qui non credebatur, contractando manibus uulnera & latus, incredulitatis malo sanatus est. Ita ut cum reliqui omnes adessent, solus Iudas defecerit. Aderat item Maria uirgo deipara, propterea quòd qui eam assumpserat, acceperatq; in propria

pria Ioannes, & fratres aderat. Vnde si Ioseph sponsus uixisset, ipse quoq; affuisset: præsertim cum nunquam, sicut alij ipsius cognati, de Christi dispensatione dubitarit. Sed iandiu proculdubio mortuus fuerat: nam neq; tunc aderat, quando Iesum docentem inspicere atq; alloqui cognati uolebant: quid enim inquit? Mater tua & fratres tui foris quærunt te: non autem, pater. Mat. 3.

Et in diebus his surgens Petrus in medio discipulorū dixit (eratq; illic turba nominum simul circiter centum & uiginti.)

Surgit Petrus, non Iacobus, tum quia feruētior, tum quia discipulorum præfidentia sibi commissam susceperat. Accedit, quòd mansuetus erat Iacobus, precibusq; & quieti utilior, atq; aptior, cum alij uidelicet rem tractarent, unde etiam Hierosolymitanā ei sedem concessere. Vide tamen quā omnia Petrus communi è consensu, nō imperiose agat. Aderant autem centum & uiginti ex ijs qui Domino crediderat: licet enim quingenti & septuaginta fuerint, quos uidisse Dominum asserit Paulus posteaquā resurrexit, 1. Cor. 15. hic tamen non nisi tot numero fuerunt: quos uerisimile est selectiores fuisse, & feruentiores, atq; huiusmodi, quibus arcana consilia crederentur.

Viri fratres oportebat impleri scripturam hanc, quā prædixit spiritus sanctus per os Dauid Psal. 40. uid de Iuda, qui dux fuit ijs qui Iesum comprehenderunt, quòd nobiscum fuerit connumeratus, & sortem ministerij huius sortitus. Ioan. 18.

Consolatur ipsos ex prædictione: & non dicit, quam David dixit: sed, quam spiritus sanctus per os David. Quid uero id erat? Quæ uidelicet in octauo & centesimo psalmo continentur, quæ etiã ipse paulò ulterius commemorat. Quod autem hic de Iuda inquit, uide quàm mansuetè & minimè odiosè refert. Non enim ait, de scelerato Iuda, ac detestabili, sed simpliciter quod factum fuit, declarat.

Matth. 27. Hic quidem agrum sibi ex mercede iniustitiæ cõparauit, & præceps deiectus crepuit medius, & omnia uiscera eius effusa sunt: id quod omnibus qui in Hierusalem habitabant, innotuit, ut ager ille propria ipsorum lingua Acedema, id est, ager sanguinis fuerit uocatus.

Psal. 68. Scriptum enim est in libro Psalmorum: Fiat commoratio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea: & prædiciam eius accipiat alter.

Psal. 108.

Comparauit, non ad Iudam referens dixit: non enim ipse fuit qui emit agrum, sed sacerdotes pecunijs quæ ab Iuda proiectæ in templo fuerunt: sed quia tamē mercedē eam proditiōnis Iudæ tradiderant, ei agri comparatio ascribitur. Et quia ad sepulturā ager is assignatus erat, scriptura ea fuit expleta, quæ ait: Et cõmoratio eius deserta. quid enim sepulchris desertius est? Cùm uerò inquit, & *ἡ πρὸς τὸν ἄλμα*, id est, pronus seu præceps effectus ac deiectus crepuit, id est, discissus est medius, ostendit eum simulac Domini prodidit, ex nimia negligentia & ignauid

desperando, sine hoc defunctū fuisse, dum sese suspensum precipitem deieciisset. Quamquam alij sunt, qui rupto fune quo suspensus fuerat, pronum ac precipitem in terram eum delapsū fuisse interpretentur, atq; ita crepuisse. Alij superuixisse etiã aliquandiu post suspendiū autumāt. Cū autē hæc de ipso post quadraginta dies cõmoret, statim post proditiōnem contigisse ea ostendit. Cõmorat autē hic Petrus præsentē Iudæ miseriam, propterea quod imbecilliorū animi præsentib. maxime moueri ac corrigi consueuerunt. Neq; auget atq; exaggerat peccatum, proditorem eum uocando, sed pœnam in quam incidit, dum quod passus est refert. Acedema autem agrum eum non ab Iuda, sed ab Iudæis uocatum fuisse asserit, cùm inquit, Propria ipsorum lingua: quippe cùm etiã ipsi iniuste illud factum fuerint testificati.

Matth. 27.

Oportet igitur ex his uiris qui nobiscū conuenerunt in omni hoc tēpore, quo ingressus & egressus est ad nos Dominus IESVS, à Ioannis baptisate incipiēs ad eum usq; diem quo à nobis assumptus est, ex his inquam unum te stem resurrectionis eius nobiscū fieri. Et statuerunt duos, Ioseph qui uocatur Barsabas, qui cognominatus fuit Iustus, & Matthiã. Et cùm orassent, dixerunt: Tu domine cordis omnium cognitor, ostende quem elegeris ex his duobus unum, ut sortem ministerij huius & Apostolatus accipiat, ex quo Iudas præuarcator est, ut in proprium locum abeat.

Communicat cum ipsis hoc, ne res in certamē ueniat, in contentionemq; incidant. Propterea etiam in principio, Viri fratres, inquit, oportet ex uobis eligi multitudinē iudicium committens, ut simul & eligendos uenerabiles reddat, & sese ab aliorum inuidia absoluat. quodq; hoc oporteat fieri, Prophetæ testimonium adducit, qui ait: Et præsentiam eius accipiat alter. Ex quibus autem hoc faciendum est? Ex ijs nimirum, qui ex conuentu cum ipsis mora temporis experimentū sui exhibere potuerunt. Quocirca neque ex probis dixit, ne alios contumelia afficere uideretur, atq; offenderet. Addidit autem, A Ioannis baptismate, propterea, quod ea quæ antea facta fuerāt, nemo ex ipsis uisu & presentia nouerat, nisi solus ille qui eos elegerat, sed spiritu tantum perceperant. Testem uerò resurrectionis dixit, eò quod diuinitatis Iesu summa ea præcipue est: miraculorum enim quæ ante passionem fecerat, etiam ex infidelibus qui inspexerant, multi erant testis. At enim ex plerūque Apostolorum numerum studebant, ne magistri electio quasi manca & de truncata relinqueretur. Neq; tamen multos statuerunt, sed duos tantum ea de causa, ne si multi ex ea electione essent reprobādi, maior inter ipsos tristitia suboriretur. Barsabas & Iustus nomina uel distinctionis sunt, uel studij. Opportune uerò cordium cognitorem uocant: neq; dicunt, eligite, sed ostende electū: quippe cum omnia cognita & definita ante etiam quam quippiā cogitemus, apud

Deum

Deum sint. Sortem appellat, seu hereditatem, ut totum esse Dei benignitatis, & electionis significet. Quin & ueterū etiam meminit, quod & Leuitas Do Num. 18. minus ita fuerit sortitus. Et definite ministeriū prescribit, ministerij huius, subiungēs, eò quod alia quoq; ministeria inter ipsos erant. At cum propriū inquit, uel de suspēdo intelligit, quo per proditiōē dignum se reddidit, in quodq; abiit Iudas: uel de loco, in quem expulso Iuda alter sibi proprium, præsentia eius accepta, erat successurus: ut sensus sit, Ostende utrum elegeris, ut in proprium locum abeat.

Et dederunt fortes ipsorum, & cecidit fors in Matthiā, & is undecim apostolis cooptatus est.

Cum nondum integrè essent perfecti, sorte & nō signo eum qui dignus sit, agnoscunt. Reprobata autē fors non est. Nam si in Iona uim habuit, ubi ignobilis Ion. 1. è uulgo homines sortitiōē fecerunt, quid in sanctis, & qui orationibus & precibus rem cōmiserant, censendum est? Si enim illorum rectus animus solus eas direxit, diuinorum uirorum recta sententia multo magis efficere id potuit.

De diuino spiritus sancti in die quinquagesima in credentes descensu, ubi varijs linguis loquuntur Apostoli: & Petrus de passione & resurrectione & assumptione Christi, & dono spiritus sancti ex prophetis commonitionem facit: & tria millia Iudeorum baptizantur. Cap. II.

ET dum completeretur dies pentecostes, erant

B

omnes unanimiter in eodem loco: & factus est repente de cœlo sonus tanquam flaminis uolenti quod deferretur, repleuitq; totam domum ubi confidebant. Et inspectæ sunt ipsis dispersitæ linguæ quasi ignis: inseditq; supra unumquemq; ipsorū: & repleti sunt omnes spiritu sancto, & loqui diuersis linguis cœperūt.

Dum completeretur dies Pentecostes, id est, quinquagesimæ: hoc est, dies qui est ad pentecosten, atque ipsam efficit, & terminat: circa ipsum festum, quando iam erat tēpus ut tempestiue spiritali messi falx iniiceretur: quando ob festum multi aderant ex iudeis qui ipsum cruci affixerant, ut sui sceleris atque homicidij conuincerentur. Repente autem sonus, & non absq; manifesto sensu spiritus aduentus, & de cœlo effectus est, ut & repentino accessu terrefaceret, atq; exturbaret magis omnes, ad concursumq; excitaret, & sensu miraculum calumnia liberaret: Nam si, licet hoc factum fuerit, admirabilem hanc rem in ebrietate referebant, quid fecissent, si absq; euidenti sensu contigisset? De cœlo autē cum multo impetu & sibilo uenit, hoc enim significat πνοὴ βιαία, id est, flamen uolentem seu flatus: ut ostendat, eius qui assumptus fuerat, & diuinæ potentie opus id esse, non secus atq; in Rubro mari austrī uolentis spiritus. Recte uerò in omnibus his particulas quæ similitudinē notant, tanquam, & quasi, posuit, ne de spiritu ipso sensibile aliquid existimetur. Repleuitq; totam do-

mum

mum spiritus; lauacri uicē subiens: propterea quòd promissum fuerat, in spiritu & igne eos esse baptizandos. Adde quòd abundantie quoq; et uehementie argumentum id fuit. Sed ignis tamen domum non repleuit, ne prorsus uidētes exturbaret, atq; in fugam concitaret, ita ut nihil haberēt, quod de his quæ postea effecta sunt, testificarētur. Dispersitur in linguas igneas spiritus, & supra unumquemq; insidet, ex illis uidelicet centū & uiginti, qui in domo morabantur: quippe cum gratia paracleti & cōsolatoris in diuersa dona distributa ex una esset radice, opusq; esset lingua quæ magnifica Dei opera prædicaret, & instar ignis aduersariū omne consumeret. Specie uerò ignis apparuit, propterea quòd spiritus Deus est: ut eandem naturam habere is demonstraretur cum patre, qui à Moise hac specie in rubo fuerat conspectus. Supra unumquemq; autem insidet, ut stabilitatem ac firmitatem ostendat. Nam quod inquit, insedit, permansit, & inibi requieuit, cōmoratusq; est, significat. Aduertendum uerò est, cum uni tantum homini erat agnoscendus, specie columbæ in caput Christi descendentem à Ioanne fuisse conspectum: quando autē tota multitudo erat conuertenda, quasi ignem ea specie apparere, quam antiquitus de Deo Hebræi percipere poterāt, Deum esse ignem consumentem intelligentes. Illud quoq; animaduersione dignū, quòd cum in oratione & precibus & mutua charitate perseuerabant discipuli, tunc spiritus sanctus ipsis accesserit.

Matth. 3.

Ioan. 4.

Exod. 3.

Deut. 4.

B 2

Prout ipsis dabat spiritus, ut ex tempore loquerentur.

Extemporariæ enim loquutiones erant, quas diuersis linguis proferebant.

Erāt autē in Hierusalē habitātes Iudæi, uiri religiosi ex omni gente earū quæ sub cælo sunt.

Religiosos ipsos fuisse argumēto est, quòd relictis patrijs, omīsisq; possessionib. suis & domibus, in Hierusalem habitare sibi proposuissent, ut ex patria legeter in anno uenire in conspectum Dei possent.

At uoce hac facta conuenit multitudo, & confusa est, propterea quòd sua quisq; loquela loquentes illos audiebant: stupebantq; omnes, & mirabantur inter se, dicentes, Nonne ecce omnes hi qui loquuntur Galilæi sunt? & quomodo audimus singuli propria nostra loquela in qua nati sumus? Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæamq; & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem & aduenæ Romani, & Iudæi, & proselyti, Cretenses & Arabes, loquentes ipsos audimus magna opera Dei: stupebantq; omnes, & dubitabāt inter se dicentes: Quidnam hoc sibi uult?

Confusa est multitudo, id est, turbata est, atq; id merito: sibi enim ea molesta existimabant, cum ea contra Christum audacter perpetrassent, conscientiaq; animi ipsorum agitantur. Atq; impij quidē & qui

cedem

eandē cōmiserant, hac de causa conturbabantur: at religiosi mirabantur, quòd ipsos cum esse Galilæos agnoscerent, patrijs cuiusq; linguis loqui audirēt. Apostoli uerò magnifica & admiranda Dei opera se dicere quidē sciebant, quib. tamen linguis ea dicerēt, ignorabant: sed qui audiebant uiri religiosi, puta Scythæ, aut Indus, Scythicè aut Indicè eos loqui percipiebāt.

Alij uerò deridentes, repletos eos multo esse dicebant.

Erant etiam nonnulli ex ijs qui intelligebant, abiectiones fortasse atq; è uulgo homines, qui in ebrietate ea quæ fierent, deridendo referebant. Nam si nō intelligebant, quo pacto ebrietati rem adscribere potuissent? Sin loquentes intelligebāt, dices fortasse, quomodo deridere audebant? propterea sanè, quòd uitium ex nimia & excedente improbitate existens, nihil aliud quàm solam ipsam peruersitatem inducit, ut qualibet causa excogitata, quomodocunque id quod presens est, semper repudiet, quæadmodū etiam cum Christus miracula faceret, de factō ipso ambigere minime poterant, sed Beelzebub principi demoniorum Matt. 12. rem furij incitati adscribebant. Gentium autē, quæ Iudæis erant inimicæ, mentionem fecit, Cretensium, Arabum, & aliorum, quorū linguis loquentes Apostoli signum faciebant, se eos omnes fide esse superaturos. Sed ubique profectò unā cum uirtute uitium quoq; reperitur: religiosi enim admirabātur, isti deridebant. Vide quæ se irridentium amentiam: reple-

tos eos musto esse inquit, cum tamē eius nondū esset tempus. Pētecoste enim erat, quo tēpore mustū nondū reperitur. Mustū siquidē propriē, est dulce quod ipso torculari defluit uinum. Adde quòd hora diei erat tertia, in qua inebriatos fuisse homines, præsertim in periculis & terroribus constitutos, uerisimile non erat. Restat igitur ut impudentiæ istorum hoc attribuamus, cum dicerent musto Apostolos fuisse repletos. Impudentia enim solum id querit, ut quomodo-cumq; contradixerit, rationi consentanea nō spectet. Quinetiam absurdus quoq; illud est, quòd cum ceteri ui admirarentur, qui erant Iudæi, Romani, profelyti, ex ijs fortasse qui cruci Christum affixerant, gentesq; ferē omnes linguis eos suis loqui confiterentur ac prædicarent, nonnulli inuenti sunt, qui iriderent. **ALITER:** Quòd musto repletos esse Apostolos dixerint, ex calumniantium qualitate est. Mustum enim dulce est uinum, quod cum tenacitate dulcedinis repentinā in caua cerebri repletionē exhalationis efficiat, ad ebrietatem magis est opportunum. Sed qui iridebāt, intelligebant ne ea quæ dicebantur, nec ne? Si enim non intelligebant, locum habere derisio non poterat: nam indistincta blateratio temerē prolata, quid molestare atq; offendere aliquem potest? Vnde planē intelligere quidē etiam ipsi, præsertim cum propē alios haberent qui rem in miraculum referebant, sed malignē tamen carpere ac uituperare, sicut mos peruersis est, censendi sunt. **AL-**

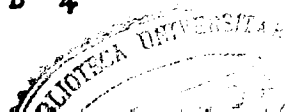
TER:

TER: Intelligebant quidem, sed ijs quæ dicebantur, (magna enim & admiranda opera Dei erant) nō delectabantur. Mos enim uulgaribus est, ut cum nō placeat sibi ea quæ dicuntur, insanire ac demone uexari eum qui loquitur, opinentur, ac iactent. Quemadmodum in Christo, cum miracula esse intelligerēt, ea quæ fiebant, celebrareq; ea deberent, è contrario quasi à Beelzebub fierent, carpebant.

Stans autem Petrus cum undecim sustulit uocem suam, & loquutus ipsis est: Viri Iudæi, & qui habitatis Hierusalem uniuersi, hoc uobis notum sit, & in aures admittite uerba mea.

Superius procurationem præ se fert Petrus, ubi multitudini electionem eius cōmittit, qui undecim esset asciscendus: hic fiduciam ostendit, cum beneuolos minime haberet auditores, sed & irridentes, & subsannantes, & clamantes, ipseq; esset & priuatus, & literarum imperitus. Quomodo enim quòd nūc rum pat in uocem, non supra hominem existimandum est? Cum undecim autem inquit, ut cōmuni consensu & uoce omnium eum loqui, testesq; assistere undecim ipsos ijs quæ dicebantur, significet. Sustulit uocē, hoc est, multa cum fiducia uocem altius emisit, ut statim à principio gratiam spiritus possent agnoscere. Qui enim antehac ignobilis puellæ interrogationem nō tu-
Matt. 16.
Mar. 14.
Luc. 22.
Ioan. 18.

B 4

Nō enim sicut uos existimatis, hi ebrii sunt.

Non dixit, *Ut uos irridetis, sed, ut existimatis: mutata in mitiorem modum oratione. Non uult enim palam malignitatem ipsi statim exprobrare, sed paulatim ita eos ad conuersionem & poenitentiam præparare studet.*

Cum sit hora diei tertia. Sed hoc est, quod **Ioel. 2.** dictum est per prophetā Ioel: Et erit in nouissimis diebus, inquit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & propheta-bunt filij uestri & filia uestra, & adolescentes uestri uisiones uidebunt, & seniores uestri infomnia somniabūt. Et quidem in seruos meos & seruas meas in diebus illis de spiritu meo effundam, & propheta-bunt, & dabo prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & uaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinē, antequam ueniat dies Domini magnus & illustris. Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 10. Cum sit, inquit, hora diei tertia. Sed quid hoc? nonne potest quispiam hora diei tertia inebriari? Sed non ad hoc spectat: non enim illi ita de ipsis sentiebāt, sed irridentes & carpentes dicebant. Quod autem hora tertia hæc facta fuerint, non temerè contigit: quippe cum tunc splendor ignis ostendatur, quando neque negocijs, neque prandio occupati homines sunt: quan-

do

do clara dies est, quando omnes in foro reperiuntur. Hoc igitur cum prius attentiores audientes reddiderit Petrus, deinde prophetiā loëlis producit, nusquam Christi facta mentione, neque miraculorū, quorum ipsi fuerant inspectores: neque quod ex promissione eius hæc euenerint. Nam si hoc dixisset, omnia subuertisset, omnesque ad lapides in se conijciendos concitasset. Quocirca patrem prius adducit, qui per prophetam hæc ipsis promiserat: atque ut tollat inuidiam, non Apostolis solis inquit promissa ea fuisse, sed omni carni, quæ uidelicet sincere, & ex affectu crediderit. Non enim, ut inquit, qui dicit mihi Domine Domine, sed **Matth. 7.** qui id unā cum optima uita traductiōe facit, acceptus est Deo. Hoc tamen non addit, quod faciliore & leuiorem promissionis sermonē efficiat, cum solam inuocationem nominis Domini ad salutē sufficere ostendat. Cum uerò inquit, sanguinē & ignem, & uaporem fumi, & solem in tenebras conuertendū, de futuro iudicio intelligit: sed prius tamen de Hierosolymis eorūque captiuitate accommodatius dicta sunt, ex miseria affectuque eorum qui patiebantur, præsertim cum etiam Iosephus multa huiusmodi ante Hierosolymorū euer-sionem præcessisse cōmemoret. Lunā uerò in sanguinem conuertendam esse, ingentem cædem significat: quippe cum ea terræ uicinior, idque ex sanguinis exhalatione contrahere possit. Cum uerò inquit, Antequam ueniat dies Domini magnus & illustris, euenturis malis eos terret, ac cōturbat. Ne enim, ait, quia impu-

B 5

ne peccatis, propterea cōfīdite, sed prauia hęc scitote esse magno illi atq; horribili diei ad retributionē. Cæterum minis his quandam quoq; benignitatē sub Rom. 10. iungit, cum ait: Et omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Hoc autem Paulus de Christo esse dictum asserit. Nunc tamē Petrus, cum oportunum id non esse uideretur, orationem hanc suam disponens prætermisit.

Viri Israëlitarū audite uerba hęc: Iesum Nazarenum uirum ex Deo demonstratū inter uos potentijs et prodigijs & signis, quæ per ipsum Deus in medio uestrū fecit, sicut & uos ipsi nostis: hunc destinato consilio, & præcognitione Dei deditum capientes per manus impiorū cum cruci affixissetis, interemistis: quæ Deus suscitauit, parturiginibus mortis solutis, quatenus ab ea detineri illum impossibile erat. Dauid enim in ipsum ait: Præuidebam Dominū in conspectu meo semper, quod à dextris meis sit, ne agiter. Propterea lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper & caro mea habitabit in spe. Quoniam non deferes animam meā in inferno, neq; dabis sanctum tuum ut corruptionem uideat. Notas fecisti mihi uias uitæ, replebis me lætitia cum facie tua.

Posteaquā superius eos uehementer perstrinxit, nunc remittit ipsos ac relaxat, non adulando, sed sedando, remissioneq; dignos ducendo. Vnde etiā ex ordio

ordio uitur, & progenitorem Dauid cōmemorat, ne, quia Iesum in oratione præposuerat, ipsos turbaret. Prophetæ enim nomine subiuncto statim audito, acquieuerunt. Si uerò nomen solius Iesu clamantibus ipsi protulisset, confestim ipsos offendisset. Propterea neq; Credite, dixit, sed Audite, quo minus molesta oratio sit. Ideo etiā de Iesu humiliter loquitur. Iesum enim inquit Nazarenum, à uili patria ipsum nominans: deinde, demonstratum, quasi non in ambiguo constitutum, sed demonstratum ex operibus quæ per ipsum fecit Deus, quod à Deo esset. Quamuis enim Deus opera ea fecerit, per ipsum tamen ea fecit, & in medio uestrū, non clam, neq; in angulo, sed testificantibus uobis. Vbi autem ad crucis scelus commemorandum iam progressus est, liberare ipsos eo conatur, dum inquit, Prædestinato consilio Dei: simul & uoluntariam eius passionem, & prædestinatis eos fuisse obsequutos ostendens. Sed quamuis eos liberet, à crimine tamen non prorsus absoluit: infert enim, Per manus impiorum interemistis: per manus uidelicet Iudæ & militum tamen interfecistis. Nam si qui egerunt, impij & iniusti fuerunt, illi quoq; proculdubio qui interemerunt, ita fuisse censendi sunt. Vbi ita inuectus in ipsos est, ipsosq; in hunc modum corripuit, sensim ad reliqua & illustriora descendere audet, cum inquit, Quem Deus suscitauit solutis parturiginibus mortis: eò quod mors, dum eum contineret, parturiebat, & quasi grauib. doloribus

afficiebatur. Parturigines enim, id est, ^{in Actus} hoc est, dolores partus uetus scriptura pericula appellat & **Psal. 17.** calamitates, ut in eo: Parturigines inferni circude-
derunt me. Cum uero inquit, Quatenus ab ea conti-
neri illum impossibile erat: magnum atq; admiran-
dum eius opus declarat, quod non amplius moriatur.
Post hæc adducit etiam prophetam Dauid, sicut an-
tè dictum est, non in se, sed in ipsum, id est, Christum,
hæc dicere: & hic quoq; ab humilioribus, humilio-
remq; in modum prophetiam proposuit, utpote ad
eos qui introductione, atq; institutoria oratione indi-
gerent. Quatenus impossibile erat &c. Ipse enim di-
Ioan. 10. xit: Nullus tollit animam meam à me, sed ego ex me-
ipso pono eam, & rursus ego sumo eam.

Viri fratres, licet cum fiducia dicere ad uos
1. Reg. 2. de patriarcha Dauid, quod & defunctus fue-
rit, & sepultus, & sepulchrum ipsius usq; in ho-
diernum diem apud nos sit. Propheta igitur
Psal. 131. cum esset, sciretq; iure iurando iurasse sibi Deum
de fructu lumbi ipsius confesurum in folio ip-
sius, quantum ad carnem resurrecturum esse Chri-
stum præuidens, de resurrectione Christi lo-
quutus est, quod destituta anima eius in infer-
no non fuerit, neque caro ipsius uiderit corru-
ptionem. Hunc Iesum suscitauit Deus, cuius
omnes nos testes sumus.

Vbi prophetiam expleuit, ab alio rursus exor-
dio auspicatur, Viri, inquit, fratres. Quando enim
magnum aliquid dicturus est, exordio quod conciliat,
uti

uti consuevit, fratresq; uocat. Non secus & Stepha-
nus, Fratres, inquit, & patres audite: Deinde subdit:
Licet cum fiducia dicere de patriarcha Dauid: qua
in re nihil offendit, sed multa utitur modestia. Nam si
ita simplici modo dixisset, hæc non de Dauid, sed de
Christo dicta fuisse, asper audientibus, uisus fuisset, ma-
gisq; eos in iram incitasset, quam obtemperantes red-
didisset. Nunc uero multa prius cum ueneratione de
beato Dauid loquutus, eos ita præparat, ut de Chri-
sto fuisse illud testimonium, non difficulter admittant.
Ac tota quidem oratio in hunc modum disponitur.
Nam cum inquit Dauid defunctum fuisse & sepultum,
non adiungit, non resurrexisset, sed sepulchrum eius
apud nos usq; in hodiernum diem esse: quod idem est
ac si non resurrexisset eum dixisset: quod cum fecit,
neq; ita ad Christum deuenit, sed rursus Dauid ip-
sum cõmendat, cum inquit, Propheta igitur cum es-
set: ut ex ueneratione erga eum, & genus quod ab eo
est, oratione de Christi resurrectione admittant. Ne-
que dixit, promississe ipsi Deum, sed quod maius est,
& inuiolabile, iurasse. Quod uero, quantum ad
carnem, ait, Christum quoq; esse Deum, & semper
simul cum patre esse denūciat. Patri autem omnia attri-
buit, ut tunc ea que dicuntur, admittant. Sed quo mo-
do in folio ipsius cõsedit? In eo sanè, quod omnibus Iu-
deis & gentibus dominatur in fidem & cultum eius
cõprehensis. Quod autem neq; caro ipsius uiderit cor-
ruptione, resurrectionis mysterium magis declarat.

Dextera igitur Dei exaltatus, promissio-
neq; spiritus sancti accepta à patre, effudit hūc
quem uos uidetis & auditis. Non enim Da-
uid in cælos ascendit.

Rursus patri quod effectum est, attribuit: quippe
cum ita se auditores conciliaturum atq; illecturū co-
gnosceret. Cū dicit autem, exaltatus, & de as-
sumptione innuit, & in cælis eum esse significat: un-
de etiam quod in cælis sit, non aperte explicauit. Po-
stra quàm igitur eò processit, ut signorum eius & re-
surrectionis mentionem fecerit, postea subiungit, ef-
fudit. Nam cū à principio patrem, non Christum,
promisisse hoc per Ioëlem prophetam dixisset, ubi
admirabilia Christi cōmemorauit, fidenter iam eum
effudisse ait: ut Ioëlem cū inquit, effundam, non
de patre, sed de Christo dixisse significet. Promis-
sione autem spiritus sancti accepta inquit, uel qua
ipse nobis discipulis promisit, cū dixit: Cū uene-
rit consolator, quem ego mittam uobis à patre: uel
qua pater ante passionem ipsi promisit, cū inquit:
Et glorificauit, & iterum glorificabo. Promissionem
tamen patri attribuit, rem ipsam obumbrās, quò ab
auditoribus facilius suscipiatur. Quæcunq; enim di-
xerit aliquis, nisi ad id tendant quod confert, frustra
& incassum dicuntur. Hic autem crucem non solum
ipsum nō diminuisse, sed clariorem etiam reddidisse
ostendit: quippe cū quod per Ioannem Baptistam
ante crucem pater promiserat, cū ait, Ipse uos ba-
ptizabit

Ioan. 15.

Ioan. 12.

Matth. 3.

ptizabit spiritu sancto & igni, hoc post crucē dedit.

Dicit autem ipse: Dixit Dominus domino Psal. 109.
meo, sede à dextris meis, donec posuero ini-
micos tuos suppedaneum pedum tuorū. Cer-
tò igitur sciat tota domus Israël, quò Domi-
num & Christum ipsum Deus fecerit hunc Ie-
sum quem uos crucifixistis.

Non amplius quippiam reformidat, quippe cū
ex dictis fiduciam habeat. Sed quid inquit? Dauid di-
cere, Dixit Dominus Domino meo: atq; ita ipso Da-
uid sublimiorem eum reddit. Nam si Dauid Domi-
num ipsum uocat, multò minus ipsi idem facere dedi-
gnabuntur. Quin terrorem etiam ipsi incutit, dum
inquit, Donec posuero inimicos tuos &c. Et ne fides
his non adhibeatur, patri subiectionem hanc attri-
buit. Ceterum magna quoq; hæc rursus in humilio-
rem modum exponit, cū ait: Certò igitur sciat to-
tus Israël, quò Dominum & Christum eum Deus
fecerit. Fecerit autem, pro, constituerit, & ordinari-
t, non pro, essentiam dederit, positū est. Sublimius ue-
rò de Christo dixisset, quò antedictis magis esset cō-
sentaneum, hoc modo: Certò igitur sciat omnis I-
sraël, quò à dextris patris sedeat.

Hæc cū audiissent, compuncti sunt cor-
de, dixeruntq; ad Petrum & reliquos Aposto-
los: Quid faciemus uiri fratres?

Cū concionē hanc modeste ita & mansuete tra-
sisset, in compunctionem ipsos induxit. Compuncti

sunt autem, id est, turbati & affecti animo sunt, seque ipsos damnatione dignos agnouerunt: unde etiam mali liberationem querunt, & familiariter atque amice fratres eos uocant, quos paulo ante subsannabat. Neque ex equalitate hoc nomine uiuunt, quasi ipsis se adaequant, eos fratres appellando: sed eatenus, ut conciliationem atque amicitiam praeferant. Nam quia Petrus quoque incipiens orationem ita eos uocauerat, inde etiam ipsi huiusce compellationis occasionem sumpserunt.

Petrus autem ad illos, Poenitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine IESU CHRISTI, in remissionem peccatorum: & spiritus sancti donum accipietis. Vobis enim & filiis uestris promissio est, & omnibus qui longè sunt, quoscunque dominus Deus noster aduocarit. Aliisque uerbis pluribus testabatur, & horrabatur, dicens: Salui efficiamini à genere hoc distorto. atque illi quidem libenter oratione eius admissa baptizati sunt: & addita sunt die illo animarum circiter tria millia. Perseuerabant autem in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & precibus.

Quasi os comune omnium Apostolorum propositus Petrus, Poenitentiam agite, dicit, & baptizetur unusquisque. Non credit inquit, sed baptizetur: hoc enim in Christum credentium fundamentum est. Hoc igitur primum faciendum esse censet: deinde ad fundamentum

fundamentum finem adiungit, quod est donum spiritus sancti: eò quod per haec media fides existat, atque emicet. Cum uero inquit, Vobis enim & filiis uestris promissio est, & omnibus qui longè sunt, & qui sunt propè: doni abundantiam significat, quod non solum ipsis, uerumetiam filiis sufficiat: quin & in gentes quoque superabundet. Hoc enim indicat, quum ait, Et omnibus qui sunt longè. Si uero ijs qui sunt longè, multo magis proculdubio uobis qui propè estis, exhibebitur. Vide autem tunc eum fidem gentium significasse, ubi compunctos, & seipos damnantes cognouit: anima enim inuidere non amplius potest, cum seipsam damnat.

Contigitque omni animae timor, & multa prodigia & signa per Apostolos facta sunt. Omnesque credentes simul erant, cunctaque habebant communia: & possessiones & facultates uendebant, distribuebantque omnibus, prout cuique opus erat, unanimiter in templo quotidie perseuerantes.

Non enim quasi uiles aliquos eos contemnebant: sed quia uehemens erat Petrus dum desuper flueret, & futura per promissiones ostenderet, merito timore afficiebantur: quippe cum uerbis facta etiam attestarentur. Quemadmodum enim in Christo quoque prius signa praecessere, deinde doctrina subsequuta est, postea miracula: ita etiam

nunc. Cum autem possessiones uenderent, & distribuerent, prout quisq; indigebat, non temere id faciebant, sed cum dispensandi ratione pro dignitate unicuiq; diuidebant. Atq; id, unanimiter perseuerantes, non uno die, aut duobus, sed quotidie, & uno consensu & animo. In templo autem assidebant credentes, utpote cum studiosiores effecti, nulla alia re ex religione erga locum, quam templo ipso occupari uellent.

Frangentesq; in domo panem, cibum sumebant in exultatione & simplicitate cordis, laudantes Deum, & habentes gratiam apud totam plebem. Dominus autem eos qui salui fierent, Ecclesiæ quotidie adiungebat.

Domum nunc templum uocat, in eo enim comedebant. Frangentes panem autem inquit, ut uilem ac parabilem uictus eorum modum significet. Panem enim frangentes sumebant cibum, non delicias querebant: atque ita uitam ex fide componebant, ac moderabantur, atque amice se habebant ad totam plebem. Quamuis enim pontifices ob inuidiam ipsis essent infensi, apud populum tamen gratiam habebant: id autem ex eleemosyna qua erga ipsum utebantur, & pura conuersatione ostendebatur. In cordis autem simplicitate, id est, humilitate, & abiectione, dum nihil sublime de se cogitarent, nihilq; ex beneficijs & eleemosynis quas faciebant, gloriarentur: id quod ma-

ximè

ximè Iudaicum erat, quemadmodum ex iactante Luc. 18
Pharisæo perspicuum est.

De claudi curatione, & Petri super ea re ad
Israëlitas monitione, & exhortatione ad penitentiam:

Cap. III.

SIMVL autem Petrus & Ioannes ascendebant in templū ad horam orationis nonam.

Multa erat inter hos duos unanimitas & amicitia: quippe cum huic in Domini passione innuerit Petrus, ut magistrum interrogaret: & rursus ad sepulchrum simul cucurrerint: & de ipso rursus Petrus Christo dixerit, Hic uerò quid? Ascendebant autem in templum, non quòd adhuc Iudaismum sequeretur, sed utiliter ad infirmitatem aliorum sese demittentes accommodabant, ut curato claudio in templo multos qui uiderant, testes haberent: multi enim illuc ob loci uenerationem conuenerant. Cum uerò horam etiam indicat, semper eos orationibus & precibus uacare ostendit. Templi etiam meminit, ut utrisq; & tempore uidelicet & loco, ea quæ scribit, confirmet. Cum uerò multa alia miracula ab Apostolis fierent, ut qui hæc scribit Lucas, superius dixit, nullum ex illis nominatim commemorat: sed id tantum scribit, ex quo omnes comoti sunt. Illa enim fortasse uel quia uidebatur parua, negligebat: uel quia non iactantiæ causa opus hoc conscribebat.

Ioan. 13

Ioan. 20, 21

Et quidam uir qui claudus ex utero matris suæ erat, baiulabatur, quem ponebant quotidie ad ostium templi quod dicitur Speciosum, ut eleemosynam ab ingrediētibz in templum peteret. Is quum uidisset Petrum & Ioannem qui ingressuri erant in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet. Intuitus autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos. Ille uerò intendebat in eos, sperans se aliquid ab eis esse accepturum.

Cur nomen claudi non refert? Propterea, quòd neq; Apostoli illud norant: prorsus enim ignotus ipsis homo hic erat. Atq; id effectum est, ne ex obsequio & affectu sanationes facere uiderentur: ne ue aliqua simulationis suspicio uel apud impudentissimos quosq; subesse posset, quòd in gratiam Apostolorum aliqui ex eorum familiaribus se sanos esse factos simularent. Sed cur post sanationē nomen eius non didicerunt? eò quòd ocium ipsis non erat, ut in rebus nullam utilitatem afferentibus occuparentur. Sed qua de causa antea nō adductus fuit ad Christum, ut sanaretur? Fortasse quia qui asidebant templo, infideles erant: quippe cum neq; ad Apostolos eum adduxerint, licet ipsos ingredientiētes uiderent, & talia miracula fecisse cognoscerent. Claudum autem ex utero matris hunc fuisse omnes qui in templo erant, sciebant: unde quia hoc conspicuum erat, ne nominis quidem

quidem proprii eius curam habebant ad eum cōpellandum. Sed morbi appellatio nomen quoque eius superabat: læsiōq; ipsa ex precipua notione in nominis uicem abierat. Quum multa autem miracula, ut diximus, ab Apostolis fierent, non adducebant tamen ipsum curandum ad Apostolos, sicut neque antea ad Christum Iudæi, uel ob inuidiam, uel ob infidelitatem: cum nondum eos tanta miracula facere posse existimarent.

Petrus autem dixit: Argētum & aurum non est mihi, sed tibi id do quod habeo.

Hoc nihil prorsus pecuniarum possedisse eos ostendit: non enim, quod nos sæpe dicere consueuimus, nunc non habeo, dixit: sed, non est: quod prorsus nō subesse ipsi ullam pecuniam declarat.

In nomine IESU CHRISTI Nazareni, surge & ambula. Et apprehēsa eius manu dextera, excitauit eum, & protinus cōfirmata: sunt plantæ eius & tali: & exiliens constitit, & ambulabat, & unā cum ipsis in templum ingressus est, ambulans & saliens, & laudans Deum: uiditq; eum omnis populus deambulantem & laudantem Deum. agnoscebantq; illum esse eum qui ad eleemosynā ad Speciosum ostium templi confidebat: ob idq; quod ipsi contigerat, admiratione ac stupore repleti sunt.

Id quod Christus sæpe faciebat in ijs qui imperfectius erant affecti, dum non uerbis tantum

turaret, sed etiam attingeret, id nunc Petrus quoque facit: simulque dum ipsum excitat, resurrectionis mysterium confirmat: & ea de causa, ne casu aut sponte id factum esse uideretur. Exiliebatur autem ubi surrexit, aut quia non credebat: aut quia tenebat an stabilius & firmitus collocare plantas posset: aut quia neque sciebat deambulare. Quod uero inquit, agnoscebant illum: propterea addidit, quia post miraculum ignorabatur: id quod etiam in caeco ab ortu coniegit. Nos quoque de ijs qui uix agnoscuntur, tali uti loquutione consueuimus. Ambulans & saliens: Unde ex saliendo merito ignorabatur is qui antea non modo erat tardus, uerum etiam ad ingredendum aliorum auxilio indigebat.

Cum uero claudus qui sanatus fuerat, Petrum & Ioannem teneret, concurrat ad eos omnis populus in porticu quae uocatur Salomonis, stupore correpti.

Tenebat Apostolos post sanationem, uel ex beneuolentia, ut quasi laudes ipsorum praedicaret, seruatoresque suos omnibus commonstraret: uel suspicatus si eos dimisisset, rursus se a morbo correptum iri: tantisper enim liberatum se esse a morbo existimabat, quamdiu ipsos continuisset, eosque attingeret, praesertim quia etiam Petrus apprehensum ipsum tenendo sanum reddiderat. In porticu quae uocatur Salomonis. Hae sola enim porticus

porticus reliqua erat ex fabrica Salomonis: nam templum incendit Nabuchodonosor, Cyrus Persa extruxit.

4. Reg. 25.
1. Esd. 1. &
4. & 5.

Viri Israelitae quid admiramini ob hoc? aut quid in nos oculos defigitis, quasi propria potestate, uel pietate fecerimus, ut hic deambuletis?

Appellatio Israelis dupliciter sumi potest: in laudem ab Iacob, cui diuinae obedientiae causa Israelis cognomen attributum est, ab humi reptantibus ad caelestes & diuinas & intelligibiles sublimitates tractatum: in uituperium ab exitu seminis eius ex Aegypto, quod difficile, & inobediens, & exacerbationis plenum fuit. Vtroque uero modo sumptum nomen Israelis, ipsis affert uel dedecus, si non obediuerint Deo, ut ipsorum progenitor: uel perditionem, ut qui ex Aegypto promissa sorte non fuerint seruati. quorum utrorumque per hoc nomen significatio facit, ut ad alterum emulandum, ad alterum uero fugiendum similis pernicii metu excitentur. Atque haec quidem concio maiore fiducia plena est, non quod in superiore timuerit, sed quia tunc cum infensi essent & proterui, audire non sustinissent. Propterea illam incipientis conuersionem ipsis ab exordio praeparat, cum inquit: Hoc uobis notum sit, & in aures admittite uerba mea. Hic nulla huiusmodi praeparatione indiget: non enim desides amplius erant, sed signum claudi omnes ipsos

Gen. 32.

conuerterat, timorisq; & stuporis plenos reddiderat. Sed uide, quo modo gloriam quæ ex hoc signo ipsis euentebat, diminuendo ac reijciendo, nihil magni de se loquatur: quippe cum, si in præclare a se factis quispiam humiliter se gerat, ac loquatur, auditorem magis conciliare consueuerit. Idcirco etiam ipsi contempta humana gloria, magis se gloriosos reddebant, cum non humanum, sed diuinum factum esse id ostenderent. Cum enim inquit, Quasi propria potestate: non humana, sed diuina potestate sanatum fuisse hominem declarat. Nazarenus igitur Deus est, cuius nomen eum sanauit.

Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, Deus patrum nostrorum puerum suum IESVM glorificauit, quem uos tradidistis, & negastis in conspectu Pilati, quum ille dimittendum eum iudicasset: uos autem sanctum & iustum negastis, & uirum homicidam petiistis condonari uobis, autorem uero uitæ interfecistis, quem deus a mortuis excitauit, cuius nos testes sumus.

Adhuc humiliora persequitur & de se & de Christo: de se, cum inquit, non propria potestate miraculum se id fecisse: de Christo, cum addit, puerum: qui enim ex se glorificatus est, additionem gloriæ non admittit. Quum igitur & se & Christum humiliarit, Iudeorum contra Christum scelus auget, neque id offuscet, ut prius. Id autem facit,

facit, ut magis eos conciliet: quanto enim magis pœnæ obnoxios eos ostendit, tanto magis fit ut doleant, seq; ipsos Christo subijciant. Cum uero ait, Quem uos tradidistis, & negastis: duo crimina obijcit: nam & Pilato tradiderunt ad necem, cum dicerent, Nobis interficere quempiam non licet: & negarunt cum clamarent, Non habemus regem nisi Cæsarem. Adde quod cum Pilatus, qui Græcus erat, & neque signum ullum à Christo uiderat, neq; prophetas de Christo audiuerat, absolue re ipsam uellet: ipsi passi id non sunt, qui & Christum ipsum miracula facientem sæpe uiderant, & prophetias de ipso sibi explicatas cognouerant. Dum uero ait, Homicidam petiistis, acriter admodum potuisse eos Christum absolue re, comprobatur. Nam si effecerunt ut homicida, qui culpæ erat obnoxius, absolueretur, nonne multo magis insonem liberare potuissent? sed ipsi e contrario somem eripuerunt, insonem interficiendum tradiderunt. Autorem autem uitæ cum inquit, ipsum seipsum suscitasse Christum ostendit. Neq; resurrectionem prophetarum testimonij confirmat, sed suo & cæteris Apostolorum, quia iam autoritatem & fidem apud ipsos habebant. Posteaquam uero accumulato crimine uehementer molestarat, rursus remittit orationem, ad pœnitentiamq; ipsos inuitat, quod uide licet ex ignorantia id egerint, quodq; id quod ab

Ioan. 18. 19

initio fuerat constitutum, prophetarumq; uaticinio prænunciatum, præteriri nõ potuerit. Vbi autem hucusq; processit, nominatim etiam pœnitentiam necessario sumendam monet, quò & peccata ipsorum deleantur, & ex pœnitentia & bona operatione, perpetua bona consequi ualeant.

Et in fide nominis eius, hunc quem spectatis & nõstis, nomen ipsius confirmauit.

Hoc est, quid dico credens in nomine eius firmatus est: imò prius quàm crediderit, nomen solum inuocatum ipsum confirmauit: tantam gratiam nomen infundit. Nondum enim crediderat, sed sola nominis inuocatio totum opus effecit.

Et fides quæ per ipsum est, integritatem hanc coram omnibus uobis ipsi dedit.

1041. 17 Quæ nam fides sit quæ per ipsum prædicata est, ipse exponit: Vt cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ne enim aliquis dicat: Ergo etiam si infidelis nomen eius inuocauerit, nihilo minus sanatio succedet, si modo sola nominis inuocatio hunc confirmauit, ac corroborauit: idcirco subiungit, Et fides quæ per ipsum est: perinde ac si dicat, magnum quidem nomen est, sanationesq; efficiens, sed animas tamen requirit quæ dignæ esse gratia queant. Nam si ab infidelibus nomē inuocetur, infidelisq; mansurus sit, qui sanatione indiget, nihil huiusmodi efficiet. Quod uerò inquit, Nomen eius ipsum confir-

confirmauit, sublime ac perfectū est: & si ibi continisset, Iudæos exasperasset. Cum uerò subdit, Et fides quæ per ipsum est: rem humilem reddit. Ita enim alia rei naturæ attribuens, alia affectui & facultati auditorum accommodans, humilia sublimibus ut admittantur, commiscet.

Et nunc fratres ex ignorãtia uos fecisse scio, quemadmodum etiam principes uestros. Deus uerò quæ prænunciauit per os omnium prophetarum suorum passurum esse Christum, ita impleuit. Pœnitentiam igitur agite, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra, cum uenerint tempora refrigerij à facie Domini.

Noui, inquit, ex ignorãtia hoc uos egisse, propterea quòd plerosq; uestrum conuerti, ac uolle esse saluos uideo. Sciebat enim non ex ignorantia egisse, sed ita inquit, ut aditum ad pœnitentiam eis aperiat. Vnde inquit, Pœnitentiam agite: non de illis quæ perpetrarunt circa crucem sceleribus, in ignorantia enim illorum fuisse eos iam asseruit, sed de alijs peccatis intelligens. At cum ait, Tempora refrigerij: in afflictiones multas eos incurfuros, bellaq; esse subituros significat: quippe cum ad eum qui ploraturus sit, consolationemq; desideret, oratio huiusmodi conueniat. Cum uenerint, inquit, refrigerij tempora, id est, temporibus refrigerij quæ à facie Domini, hoc est, ex diuina & paterna substantia disposita

posita ac preparata esse ostendit. Neque enim uerisimile est, eos qui in passione Domini contumeliose ita se gesserunt, meritam retributionem non fuisse consequutos: quam sane Romani exercitibus Vespasianus & Titus in eos intulerunt, qui in Iudaica contra Christum rabie perseuerarunt, qui non modo ciuili sua administratione fuerunt priuati, uerum etiam post metropolis sue & templi euersionem, uagi per totum orbem dispersi errant: siq; usq; ad corruptibilis huius uitæ consummationem perseuerarint, nullum unquam refrigerium adipiscuntur: tunc enim Christi de cælo aduentus unicuiq; pro merito laborum præmia distribuet. Eorum igitur quæ tunc euenient, nationem Iudæis nunc insinuat, ut illorum metu in maiorem poenitentiam inducantur.

Et miserit eum qui antè prædicatus uobis est, **IESVM CHRISTVM**: quem cælum suscipere oportet usq; ad tempora restitutionis omnium, quæ Deus per os omnium sanctorum suorum Prophetarum à seculo loquutus est.

Vide quomodo ordinatè progrediatur. In prima concione resurrectionem, & in cælos ascensum & confessum Christi significauit: hic de manifesto eius aduentu mentionem facit, quem tempus refrigerij uocat, in quo resurrectionis nostræ tempora declarantur: quæ & Paulus inquit, cum inquit: Et nos qui in tabernaculo hoc
sumus

2. Cor. 5

sumus grauati ingemiscimus. Si quis uerò refrigerij tempora ad euersionem & captiuitatem Hierusalem referat, nihil obstat quo minus intelligi ad eum modum etiam possit: nam eos etiam afflictationis & captiuitatis illius dies, propter electos truncauit atq; abbreviauit Christus, ut credentes refrigerium inuenirent, & à uehementi illa miseria & necessitate seruariantur. Cum autem superius dixisset, Deus uerò quæ prænuñciauit, &c. nullum est scriptura exemplum de crucifixione subiunxit, propterea quòd cum unumquodq; ex ipsis multis cum criminationibus, punitio neq; ipsorum dicatur, tristitiam auditoribus maiorem attulisset: id quod facere minimè uolebat. Simplicius item de Christo loquitur, auditorum humili atque abiecto adhuc sensui accommodans orationem. Nam ad id quod uisui expositum est in Domino, id est, ad humanitatem eius misio de cælo: ad futurum autem, eius in cælum susceptio spectat. Quem enim, inquit, oportet cælum suscipere. Sed susceptus iam erat assumptionis tempore: quocirca dicendum est, ipsum hic uel rudius loquutione usum fuisse, quemadmodum in epistola, ubi de Christo ita inquit: Accipiens enim potestatem à Deo patre, uoce ipsi de cælo allata. Ibi enim Accipiens, pro accepit, positum est, sicut ad sententiæ perfectionem orationis constructio requirit. Quare etiam hic cum inquit, Quem oportet susci-

Mat. 24

2. Pet. 1

ret susci-

tet suscipere, dixit pro, quæ oportebat. Vel quia
 non ab omnibus assumptio in cœlo fuerat inspe-
 cta; ideo ipsos sua ipsorum opinione uti per-
 mittit. Sed cum dixerit tamen cœlum ad susce-
 ptionem eius qui missus fuerat paratū esse, dum
 inquit, Quem oportet cœlum suscipere: filium
 esse eum significat, & coeternum patri, & à pa-
 tre missum inde ubi simul cum patre uiuebat, ut-
 pote filius, & unigenitus: & indubitato in cœ-
 lum ascensurum, utpote qui de cœlo descenderit,
 & rursus in patriam sedem absq; ulla refragatio-
 ne rediturum: & unde ex dispensatione descen-
 dit, illic rursus in folio confessurum: ut & filius
 & cœlestis confirmetur, & demonstretur idem
 rursus de cœlo esse expectandus. Atq; ut hæc cla-
 rius cognosci queant, ad Moſen & Prophetas
 eos relegat. Moſes enim inquit, Prophetam susci-
 tabit uobis Dominus Deus noster sicut me. & Da-
 uid, descensum eius de cœlo, pluuiæ in uellus de-
 scendenti comparat. Atq; absolute, cum ad pro-
 phetas ipsos referat, rursus consolatur, quasi, si
 prophetis obtemperauerint, licet non natura,
 gratia tamen filios etiam ipsos futuros ex magni-
 fico eius qui exhibet, dono: nam filium etiam na-
 tura habet. Eius autem qui natura est, & eorum
 qui sunt adoptione filij, maxima differentia est: hi
 enim ex spiritali prophetarum institutione in
 filios fuerunt adoptati, ille naturali habitudine
 filiationem

Deu. 18

Psal. 71

filiationem extollit ac magnificet. ALITER:
 Quod inquit, Quem oportet cœlum suscipere:
 positū est pro, quem cœlum suscipere necesse est,
 utpote qui Deus sit. Cur igitur non dixit, quem
 cœlū suscepit? sed hoc quasi de superioribus tem-
 poribus loquatur, ita protulit. Cum uerò ait, Vſ-
 que ad tempora restitutionis: causam refert, cur
 nunc nō ueniat: restituenda enim, inquit, & ad finem
 deuentura omnia sunt, & tunc postea ueniet.

Moſes quidem ad patres dixit, Prophetam Deu. 18.
 uobis suscitabit dominus Deus noster ex fra-
 tribus ueſtris sicut me: ipsum audietis in omni-
 bus quæcum que loquutus ad uos fuerit: eritq;
 omnis anima qui prophetam illum non audi-
 uerit, de populo disperibit.

Quid est quod inquit, Sicut me? hoc sanè, quia
 sicut Moſes in Agypto, ita in Bethlehem nasci-
 tur Christus: sicut ille Israëlita, ita hic quantum
 ad carnem: sicut ex genere sacerdotali ille, ita hic
 ex Dauid per uirginem: sicut Pharao contra il-
 lum, ita contra hunc Herodes: & sicut Pharao
 infantes interficiēdos præcipit, ita Herodes quo-
 que: masculos Pharao, Herodes quoq; masculos
 tollit: ex qua internicione sicut Moſes per ma-
 trem, ita per matrē Christus & cum matre serua-
 tur: ille in fiscella apud fluiuium, hic in Lycò urbe
 Agyptia, quæ apud eundem fluiuium sita est: ille
 ab alienigena Pharaonis filia, hic ab alienigena
 similiter

Exo. 2

Luc. 2

Luc. 2

Exo. 2

Mat. 2

Exo. 2

Mat. 2

similiter Pharaonis urbe educatur. Atq; hæc dico non ut dominum seruo comparem, sed ut tempus & modum conferam, & ueritatem in umbra describam.

Et omnes etiam prophetæ à Samuel, & qui deinceps loquuti sunt, dies quoque hos annunciarunt.

Gen. 12 Subintelligendum quoque hic est, Ad patres nostros: ut sit sententia huiusmodi: Et omnes quicumq; ad patres nostros loquuti sunt.

Vos filij estis prophetarum & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, ad Abraham dicens: Et in semine tuo omnes familiæ terræ benedicentur. Vobis primum Deus cum suscitaret filium suum, misit ipsum qui benediceret uobis, ut auertat se unusquisq; ab improbitatibus suis.

Vos estis, inquit, filij prophetarum: quasi diceret, ne timeatis, neq; putetis à promissionibus uos esse alienatos: uos estis filij prophetarum, quare uobis hæc dixerunt, & facta hæc propter uos sunt. Sed uos quidem filij estis prophetarum, hic filius Dei est, substantiæ patris particeps, qui & illos sui participes reddidit. Vos estis filij prophetarum & testamenti, id est hæredes: nam si filij sunt, hæredes quoq; sunt: hæredes autem non recenter ascripti, sed iandiu, utpote filij. Atq; ut ostendat quantum ad adoptionem attinet, si modo etiam

dò etiam ipsi uoluerint, hæredes ipsos quoque perinde ac filios esse: uobis, inquit, tanquam filijs filium suum Deus misit: misit quidem etiam alij, sed uobis primum: neq; id tantummodo, sed etiam primum, id est, præcipue illis qui cruci ipsum fixerunt & interfecerunt. Sed quando? non nunc solum, sed & ante crucem, tantumq; facinus, & post resurrectionem. Vnde inquit, Vobis primum, cum suscitaret filium suum, ut quid faceret: ut benediceret, et saluos faceret uos, si modò etiam uos à uitij & improbitatibus uestris uelitis auertere uos, ac recedere.

De pontificum inuidia ob miraculum: & Petri & Ioannis comprehensione: tum eorundem dimissionem, facta comminatione, ne amplius Christum prædicent: de oratione ab ecclesiæ eam ob rem facta, & gratiarum actione ad Deum.

Cap. IIII.

CVM uerò ipsi loquerentur ad populum, superuenerunt ipsis sacerdotes, & dux templi, & Sadducei, dolentes quòd docerent populum, & in IESU resurrectionem ex mortuis annuntiarent: manusq; in ipsos iniecerunt, posueruntq; in custodiam in crastinum: erat enim iam uespera. Multi uerò qui sermonem audierant, crediderunt.

Vide quomodo res dispensantur. Primum omnes simul irridebantur: deinde ubi in concioni-

bus claruerunt, & miraculum postea magnum ediderunt, tunc iam ubi fiduciam conceperant, Deo ita permittente, in pericula incidunt, certaminaq; experiuntur. Sed hac in re Iudeorum impudentiæ incrementum considera. Nam cum in Christo aliquem qui eum ipsis traderet, quasi uissent, nunc post crucis scelus audacioris effecti manus ipsi iniiciunt: secumq; ducem militum habent, ut rursus facta hæc publico alicui crimini ascribant, non quasi priuatum aliquid uindictent, id quod ubiq; facere student. In conspectu autem multitudinis Apostolos uinciunt, ut uidentibus etiam terrorem inculcerent. Sed res è contrario cessit: multi enim qui sermonem audiuerant, crediderunt. Vides diuinam operationem? nam cum eos etiam qui antea crediderant, consternari, ac timidiore reddi uerisimile esset, Petri tamen concio spiritu sancto composita animam audientium ita perculerat, ut etiam alij denuò ad fidem intrepide conuertentur. Separatim autem ipsos examinant, ne ex libera eorum loquutione & fiducia, audientes lucrarentur.

Euasitq; numerus uirorum circiter quinq; millia. Factum est autem, ut in crastinum principes ipsorum congregarentur, & seniores, & scribæ in Hierusalem, & Anna pontifex, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quicumq; è pontificali genere erant.

Quinque

Quinq; millia hic ex Apostolorum prædicatione & miraculis credunt. Propterea enim in quinq; millium esurientium multitudine eis prædixerat Christus, date illis uos ut comedant: quasi diceret, quinq; uirorum millia etiam uos post hæc fide saturabitis.

Cõstitutosq; eos in medio interrogabant: In qua potetia uos, aut i quo nomine hoc fecistis?

Nouerant quidem, nam dolentes quòd in Iesu resurrectionem annunciarent, ipsos comprehenderant: sed interrogant, eo quòd ipsos iudicio & multitudine terre factos negaturos esse sperabãt: atq; ita se omnia hoc modo posse corrigere opinabantur. Vide enim quàm uersute interrogent. uolebant siquidem ut Apostoli suum potius id opus, quàm Christi potetia esse cõfiterentur. neq; præterea claudi curationem nominant. neque enim quid sit id, exprimunt, sed, hoc fecistis, dicunt.

Tunc Petrus spiritu sancto repletus ad eos dixit, Principes populi, & seniores Israel, si nos hodie dijudicamur de beneficio hominis infirmi, in quo iste saluus factus sit: notum sit omnibus uobis, totiq; populo Israel, in nomine IESU Nazareni, quem uos crucifixistis, quem Deus ex mortuis excitauit, in eo hunc coram uobis sanum astare. Hic est lapis à uobis ædificandus, in quo nihil factus, qui in caput anguli euasit, neq; est in alio quopiam salus, neq; enim nomē

Psal. 117
Mat. 21
Mar. 12
Luc. 20
Esa. 28

1. Pet. 2 aliud est quod datum inter homines fit, in quo Rom. 9 saluos nos esse oporteat.

Principes populi ex dignitate plebeæ turbæ: seniores Israël ex doctrina & intelligentia, quæ à terrenis ad diuina popululus attollebatur. In duo enim hæc auditorum coetum diuisit, eò quòd alij intelligere ea quæ dicebantur, ex æquo non possent, sed leuiter & superficietenus ea perciperēt: alij exactius & profundius in animum ea quæ enuntiarentur, admitterent. Quoniam igitur, inquit, quasi ordini cui præfeci estis, prouisuri, nos hodie in quæstionem & disquisitionem ob beneficium homini infirmo & debili collatum inducere uoluistis, & non ex ipsa re admiramini, neque uenerationem illi exhibetis, cuius nomine bonum hoc effectum est (adeò peccatum in uobis abundat) quid post hæc faciendum est? nonne quasi profundo torpore sopitos excitare uos debemus, uobisq; & populo apertè manifestare, hunc in nomine eo saluum esse factum? etc. Nomen autem pro existimatione & gloria sumit, non secus ac Psal. 8 Psalmista, cum inquit: Quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. quæ sanè existimatio, inquit, adeò apud uos uiluit, tantoq; contemptui habita est, ut nõ modò uenerabilem eam non iudicaueritis, uerum etiam ipsum cui hoc nomen est, fontium ac maleficorum morti tradideritis. Nazarenum uocat à loco ex quo natum esse ipsum

sum opinio erat, humiliora etiam hinc de Christo commemorat: ut planum faciat, nullam humanam uilitatem ueræ gloriæ detrimentum asferre, si modò perspicax sit, qui rem ipsam intuetur. Vnde etiam in eorum ignominiam apud quos est sermo, ubi inquit, Quem crucifixistis, statim subiungit, quem ex mortuis excitauit. Quis excitauit? Deus. Nam quia inuidentes uos statueratis turpissima maleficorum morte gloriam miraculorum eius inutilem reddere, atq; obruere (dicebatis enim, quid facimus, quia homo iste multa signa facit?) cruci uestre resurrectionem obiecit. quis? Deus, qui ipsum suscitauit. Patri uerò resurrectionem attribuit, tum quia omne diuinum opus, exceptis ijs quæ personales ineffabilis Trinitatis notas præ se ferunt, commune est: tum ut hinc etiam Deo ipsos aduersari ostendat. propria enim potestate id Christum fecisse ita apertè dici non commodè poterat, præsertim apud homines qui ad sua ipsorum facta commendanda erant incitati, ita ut etiam Dei iustitiæ subiecti non fuerint. In hoc igitur nomine, inquit Petrus, hic sanus adstat. quem dum ait adstare, erectū quoq; fuisse eum significat. Cum uerò subdit, hic est lapis, non ad claudum, sed ad Iesum Christum refert: cuius nomine claudus corroboratus est. qui quidem lapis à uobis quidem qui ad ædificationem consiluti estis, nihili fit & cõtemnitur: in caput

Ioan. 11

Rom. 10

Psal. 117

tamen anguli domus ipsius fidei euasit, utrosque parietes, id est, populum ex Iudæis & ex Gentibus in unius fidei consensum copulans ac connectens. Vide uero, cum inquit, neque in alio quopiam est salus, Psalmicum illud dictum explicat, A Domino facta est hæc, conexio scilicet & coniunctio salutaris, quam unusquisque non ex alio quam ex solo angulari lapide consequitur. Neque enim nomen aliud est, hoc est, gloria uenerabilis, nisi sola hæc in Christum angularem lapidem fides, quæ omnes alias superexcellit, quippe cum ex ipsa sola salus data hominibus sit. ALITER: Cum nondum à prioribus tentationibus respirassent Apostoli, in alias ex dispensatione inciderunt. Primum enim omnes quasi ebrii essent, irridebantur, eò quòd linguis, quarum erant ignari, loquebantur. Deinde in pericula incidunt: sed neque id tamen statim deinceps, sed ubi prius in concionibus claruerant, & quasi ad fiduciam exercitati ex claudi miraculo fuerant, Deo maxime ita permittente: postea certamina experientur. Vide autem Iudæorum malignitatem. In Christo aliquem qui eum traderet, quæsuerunt: hic ipsi audaciores post crucem effecti, manus iniiciunt. unde etiam duce templi, qui custodiae templi fuerat prefectus, ad hoc utuntur, ut in publicum crimen, non in priuatum, rem ipsam, ut mos ipsis est, referant. Non statim autem inuecti con-

tra

tra Apostolos sunt, quæstionesque in eos exercuerunt Iudæi, eò quòd uespera iam occuparat. Atque ipsi quidem uersute dilatione illa utebantur, cum sperarent se in terrorem Apostolos custodia esse inducturos, atque ita mitiores reddituros. Sed Apostolis dilatio ex dispensatione in bonum cessit, ut alacriores ad resistendum efficerentur. Quinetiam dum in conspectu multitudinis uinciunt, & clam interrogant, summam fraudem præ se ferunt, quò uidelicet & in conspectu multitudinis eos qui uinciendi essent, terrerent, et in iudicio quasi delinquentes examinarent: atque id separatim, ne cum fiducia illis respondemibus, qui audirent, ob miraculum conuerterentur. In quali autem potentia id fecerint, interrogant, cum tamen sciant: quomodo enim ignorabant, qui eò quòd Christi resurrectionem annunciabant, eos comprehendebant? Id tamen faciunt existimantes timore iudicij eos esse negaturos, omniaque sibi, si ita interrogarent, esse successura: dicuntque, In quali potentia hoc fecistis? quasi id non Christi, sed sua potestate effecerint. Neque nominatim claudi mentionem faciunt: ea enim re adeo cruciabantur, ut ne nominare quidem sanationem uellent. Atque idcirco Petrus respondet, In nomine Iesu Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem Deus suscitauit, & cætera. cum uili patria passionis quæque & resurrectionis commemoratione facta.

D 4

humilia enim ob excellentiam resurrectionis gloriantes prædicamus. Vbi his uerbis ipsos corripuit, testimonia etiam ex scriptura subiungit, de lapide uidelicet angulari, quæ superius à nobis declarata iam sunt. Aduerte tamen, quando docendum est, eos prophetias etiam adducere, sicut in prima concione: quando uerò tantummodo cum fiducia loquendū est, asserunt: nam, Neg; nomen, inquit, aliud est quod datum inter homines sit, &c. de quo iam diximus. Non deducunt autem ad Pilatum Apostolos, quemadmodum Christum antea, quia erubescabant, & uerebamur ne ex his, illa quoque quæ contra illum fecerant, redarguerentur.

Spectantes autem illi Petri fiduciam & Ioannis, & cum homines esse ipsos illiteratos & imperitos comperissent, admirabantur, agnoscebantque ipsos quod cum IESU fuissent: cumque uiderent hominem cum ipsis stantem qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Cum iussissent autem foras è concilio ipsos secedere, conferebant inter se dicentes: Quid faciemus hominibus his? signum enim notum omnibus habitantibus Hierusalem per ipsos effectū esse, perspicuum est, neque negare id possumus: sed ne larius diffundatur in populum, comminemur ipsis, ne amplius in nomine hoc cuiuspiam loquantur: aduocatisque ipsis præceperunt, ne omnino in nomine IESU loquerentur, aut docerent.

docerent. At Petrus & Ioannes respondentes ad ipsos dixerunt: An iustum sit coram Deo, uos audire potius, quam Deum, iudicate: quæ enim uidimus & audiuimus, non loqui non possumus. Illi uerò insuper minati eos absoluerunt, cum non inuenirent quomodo ipsos punirent ob populum, quia omnes ob id quod factum fuerat, Deum glorificabant: annorum enim erat amplius quam quadraginta homo, in quo factum sanitatis id signum fuerat. Absoluti igitur illi ad suos deueniunt, quæque ipsis pontifices & seniores dixerant, annunciarunt.

Non ambitionis & gloriæ causa hæc enarrant, sed ut gratiæ Christi argumenta manifestet.

Quod cum audiuissent illi, unanimiter uocem ad Deum sustulerunt, & dixerunt: Domine, tu es Deus qui fecisti cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt: qui per os Dauid pueri tui dixisti.

Vide quam exquisitè atque opportunè horum preces efficiamur. Quando enim rogabant, ut qui dignus apostolatu esset, demonstraretur, ita precatur: Tu Domine, quod est, *ὁ υἱος*, id est, princeps atque autor, cordis cognitor omnium: præcognitione enim ibi erat opus. Quando uerò hic aduersariorum ora obstruenda erant, clamant: Domine, id est, *ὁ υἱος*, quasi dicas, here: & quasi ab ipso pacta requirentes prophetiam in medium adducunt: simul, ut sibi quoque consolationem as-

ferant, quodd frustra etiam contra se & inaniter hostes meditentur.

Psal. 2 Vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Altiterunt reges terræ, & principes congregati sunt simul contra Dominum & contra Christum eius. Congregati enim reuera sunt contra sanctum puerum tuum IESVM quem unxisti, & Herodes & Pontius Pilatus.

Quæ nam gentes fremuerunt contra Christum? Iudeorum uidelicet. Quamuis enim Iudæi essent omnes, ex diuersis tamen erant gentibus, in quibus erant dispersi.

Cum gentibus & populis Israel.

In Hierusalem Hebræi cum Caipha & Anna, populi cum Pilato.

Vt facerent quæcunq; manus tua, & consilium tuum fieri prædestinarat.

Hoc est, non ipsi potuerunt, sed tu es qui omne id permisisti, & ad finem perduxisti, qui potens & sapiens es. Conuenerunt enim illi ut inimici et hostes animo cædem inhiantes, ea tamen fecerunt quæ tu uoluisti. ALITER: Idem significat manus & consilium: cui enim potentia adest, con filio opus non est. Quæcunq; igitur à principio statuisti, ea facta sunt. ALITER: Manus hic omnia cum ratione & opportunè à Deo administrari significat, propterea quod sola quoq; natura composita rationalis, quæ non alia quàm

homo

homo est, manu plerunq; uti ad maxime necessaria exequenda consuevit.

Et nunc, Domine respice ad minas ipsorum, & da seruis tuis ut cum omni fiducia uerbum tuum loquantur, dum manum tuam ad sanationem extendis, & signa & prodigia per nomen sancti pueri tui IESV efficiuntur.

Animaduerte orantium mansuetudinem: non enim precatur Deum, ut perdat ipsos ac deiciat, sed ut ad minas eorum respiciat: detq; seruis suis ut cum omni fiducia loqui uerbum eius possint, dum extendit manum, id est, dum inuicta sua potentia eos protegit. Hic enim inexpugnabilem potentiam manus significat, quemadmodum quoque ibi: Manus tua gentes in perniciem induxit. *Psal. 42* Oratio autem hæc ab Apostolis fit, non ut molestias deprecentur, sed pro Euangelici præconij prospero successu. Non enim dixerunt, libera seruos tuos: sed, da seruis tuis ut cum fiducia loquantur.

Cumq; hi precati essent, agitated locus est in quo erant congregati, repletiq; omnes spiritu sancto sunt, & uerbum Dei cum fiducia loquebantur. Multitudinis autem eorum qui crediderant, erat cor & anima una: nemoq; erat qui aliquid eorum quæ possidebat, proprium esse diceret, sed erant ipsis omnia communia.

Signum

Signum quòd exaudita eorum preces essent, terræ motus est: tametsi quandoq; etiam iræ indicium est. Quòd autem spiritu sancto repleti sunt, id ostendit, totos ipsos diuini spiritus, qui datus ipsis fuerat, fuisse effectos, à carnalibus his ferè penitus abstractos: uel quia refocillati sint, reacensaq; in ipsis gratia fuerit. Vnde etiam neglectis corporis periculis cum fiducia & liberè loquebantur, ex quo cor & anima ipsis unum efficiebatur, & ex intellectualibus uidelicet motionibus, & ex uitalibus. Intellectuales enim motus nunc cor significat, quippe quod primum in animalis constitutione subsistat. Hoc siquidem inuit, cor & animam, id est, intellectū & animam seu uitam in his ad unum & eundem bonum ac Deo gratum finem simul tendere ac ferri. Intellectualis enim indicium est, cum pericula negliguntur: uitalis, cum circa corporis necessaria adeò exacta diligentia seruatur, ut paucis quibusdam, quæ ad uitam traducendam satis sint, possessori exhibitis, cætera omnia indigentibus suppeditentur. Amor enim hic mutuus ex magistri quoque spõsione ipsis inerat, ex eo quòd dixerat, In hoc cognoscent omnes uos meos esse discipulos, si charitatem inter uos habueritis. Idcirco fiebat, ut unusquisq; proximum tanquam seipsum esse existimans, nihil ex ijs quæ haberet, sibi priuatim reseruaret, sed in communem usum omnia exponeret.

1047.13

nèret. De motu autem & quassatione loci illud quoq; intelligi potest, quòd terræ motus ille contigerit, ut sicut infideles & minantes terrefaceret, ita animaret & in alacritatē Apostolos induceret: quippe cum in principio necessaria quoq; huiusmodi signa ad confirmandos eos essent.

Et magna potestate Apostoli resurrectionis Domini IESU testimonium reddebant, gratiaq; magna erat apud omnes ipsos, quippe cum neq; indigus quispiam inter ipsos esset.

Cum inquit, reddebant, quasi recepisse ipsos aliquid ostendit, & quasi de debito loquitur. Ex signis enim & prodigijs diuinam uirtutem ac potentiam esse eum qui resurrexerat ex mortuis, manifestabant. Ex mutuo uerò amore magna gratia inter ipsos existebat: cum enim aliquid proprijs sibi uendicaret nemo, efficiebatur ut nullus inter ipsos indigeret: id quod ad eius imitationem proculdubio factum uidetur, de quo dictum est: Aperis tu manum tuam, & replebis omne animal benedictione.

Psal. 144

Quicunq; enim possessores erant agrorum & donorum, uendentes afferbant precia eorum quæ uendebant, & ad pedes Apostolorum statuebāt. Distribuebatur autem singulis, prout unicuique opus erat.

Quòd ad pedes Apostolorum precia statuebant, & non ad manus, multum honorem, multamq;

tamq; reuerentiam eorum qui ea adducebant, significat: ob idq; non in manus ea tradebant, ut dominos eos & dispensatores facere uiderentur, utpote qui ex communibus cellis, & non ex priuatis, per manus expenderent: Præterea hoc quòd ad pedes hæc apponebantur, sicut uenerationem ipsis afferebat, ita inopiam eorum qui alebatur, uituperio uindicabat: tanquam enim ex communi promptuario distribuebant.

Ioses uero cognominatus ab Apostolis Barnabas, hoc est, filius consolationis, leuita, Cyprius genere, cum haberet agrum, eo uendito pecuniã attulit, & ad pedes Apostolorum posuit.

Prius commemorat eum qui rectè se gesserat, id est, Iosen, ad maiorem Ananiæ redargutionem: quòd cum tot essent qui ea facerent, & tanta signa, & tanta gratia inter eos, nullius exemplum fuerit sequutus. Iosæ autem Barnabas cognomen tum ab Apostolis in uirtutis misericordis testimonium impositum fuit. Is cum esset Leuita, Cyprius genere erat: quia lex iam soluebatur, & ex Iudæa quocumq; uolebat quispiam, habitatum migrabat. Barnabas uero ex Iudæa lingua in Latinam explicatum, filium consolationis & misericordie significat. Estq; hæc narrationis de Ananiæ & Sapphiræ pernicioso factò quædam quasi præparatio. Nam hic quoque cum ad imitationem Iosæ agrum uendidisset, neq; postea sine sic ut princi-

pio

pio cor responderet, usus fuisset, imprudenter sibi perniciem attulit.

De Anania & Sapphira ob defraudationem precij agri à Petro morte multatis: de apostolis in carcerem coniectis, & ab angelis nocte eductis ad prædicandum IESUM: ubi rursus eos captos in concilio pontificum Gamaliel exemplis adductis dimittendos hortatur, & flagris cæsi dimittuntur. Caput V.

VIR autem quidam nomine Ananias cum Sapphira uxore sua possessionem uendit, & fraudauit de precio, conscia etiam uxore sua: & cum attulisset partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit.

Omnino enim satanico furore plenus erat is, qui cum propria incitatione & non ex necessitate et ui Christum elegisset, statim ubi incæpit, feruidam hanc ad bonum motionem refrigerauit, & rem totam perdidit. Tria autem hic simul signa existunt: occultorum cognitio: in meditationem animi terroris incussio: & post hæc occisio ex mandato.

Petrus uero dixit: Anania, cur impleuit satanas cor tuum, ut spiritum sanctum falleres, & de precio agri fraudares: non ne manes tibi permanebat, & uenditus in potestate tua erat: quidnam rem hanc in cor tuum induxisti: non mentitus es ho-

es hominibus, sed Deo. At cum audiret hæc uerba, Ananias cecidit, & examinatus est. & timor multus in omnes qui audiebant, est exortus. Surgentes autem iuuenes cōposuerunt ipsum, & cum extulissent, sepelierunt.

Anania cur impleuit, &c. Num, inquit, inuitos uos trahimus? ut quod sponte à uobis in Dei oblationem dedicatum fuerit, rursus in uestros usus absumatis? id quod proculdubio sacrilegium est, unde etiam sacrilegorum pœna affecti sunt, quæ est mors. Nam cum inquit, exanimatus est, id est, *βελουζου*, quod refrixit, significat, & aruit, mortuum esse ostendit, uitali prorsus humore priuatum. Nam contrà, *ἀσπός*, uiuus apud ueteres dicitur, quod humidum significat.

Quasi trium horarum spatium intercessit, & uxor eius facti ignara ingressa est. Petrus autem ei respondit: Dic mihi, tanti ne agrum uendidistis? Ipsa uero ait, profecto tanti. At Petrus ad ipsam dixit: Quid inter uos conuenit, ut spiritum Domini tentaretis? ecce pedes eorum qui uirum tuum sepelierunt ad fores, & efferent te.

Animaduerte Petrum minimè eam uocare, sed expectare, ut ipsa quando uult, adueniat, ea causa, ut & pœnitendi, & non impudenter ingrediendi, copiam ei faceret. Accessit autem eorum quæ uiro suo contigerant ignara, propterea quod

nemo

nemo audebat. Nam horarum trium spatium ut in multos factum id diuulgaretur, satis esse poterat: sed timor uidelicet coercerat: hæc enim etiã Euangelista Lucas admirans, utraq; hæc posuit, & horarum trium spatium, & uxoris ignorantionẽ. Cum uerò Petrus interroget quanti agrum uendidissent, ipsi ueniæ præbet occasionem: quasi non in ipsius, sed in mariti potestate uendere & defraudare situm fuerit. At ubi cum uiri fraude consensientẽ eam deprehendit, simili pœna quoq; eam mulctat: quippe cum diuinarum rerum contemptus mansuetũ etiam atq; ira uacuum in iram incendere consueuerit. Confirmatio huiusce rei ex Mose etiam peti potest, qui cum esset mansuetissimus, ligna tamen in sabbato lapidandum esse censuit: & tamen illic mandati uiolatio in officijs exequendis conspiciebatur, hic sacrilegium commissum est. Deo enim dedicata ad pauperum alimoniam, ipsi in suos superuacuos usus expendebant. Nam necessitati satis facere poterant, si ex ijs quæ in communi cella reposita fuerant, pro indigentia sibi sumpsissent. Aduerte item quã uehementer aduersus domesticos & suos inuehatur: non enim uolunt, ut qui semel spiritali gratia digni habiti sunt, & conuersationem cum ipsis sunt consequuti, fures & sacrilegi esse deprehendantur. In alienos uerò punitione non utuntur, ne uideamur etiam nolentes homines terrore

Num. 15

E

pœnæ cogere, ut ad fidem accedant. Atenim si satanas cor Ananiæ impleuerat, totumq; opus perperauerat, cur in Ananiam tam seuerè animaduertendum fuerat? Non temerè id factum est, sed iuste: quippe cum ipse ad ita suscipiendum satanam idoneum se præstiterit.

Ceciditq; ea ad pedes ipsius, & exanimata est. Ingressi uerò iuuenes mortuam ipsam inuentam extulerunt, & apud uirum suum sepelierunt: timorq; in totam ecclesiam, & in omnes qui hæc audiebant, magnus exortus est.

Quomodo apud pedes eius expirauit? Propterea quòd prope ipsum stabat. Petrus enim ipsam iuxta se cõstituerat, ut si uellet pœnitentiam agere & confiteri, non erubesceret, neq; ob alios audientes deterreri possèt. Terror autem hic à sapienissimo Petro contra peccantes incussus non temerè est, sed ex doctrina præcognitionis, qua multa hominum peccata præsanari cõsueuerunt.

Nam cum tunc Euangelij semina iacere incœpisset, statim ubi internascencia zizania inspexerunt, ea sapienter extirparunt. Sic Moses in exordijs legis eum qui uel leui peccato eã uiolauerat, lapidari iussit, ita Deum præcepisse asserēs. Idem

Gen. 3 in primis parentibus uidere licet, qui ob ligni gustatum fuerunt condemnati. Dum enim pestilens flagellatur, despiens uersutior efficitur, ut sacrũ illud prouerbiũ est: ita in his quoq; supplicium præsen-

præsentibus & uidentibus ea quæ fiebant, in lucrum cecit. Nam quamuis alia quoq; signa præcessissent, tantus tamen terror animos eorum non inuaserat. Ita cognoscitur Dominus iudicia faciens: in operibus enim manuum suarum peccatore comprehenso fit, ut ex animaduersione contra illum salutaris alijs timor incutiatur: id quod etiam in Ozæ pœna contigit, eius siquidem punitio plerisq; alijs formidinem attulit, ut quæ Deo essent consecrata, prophanorum manibus intacta conseruarentur. Aduertendum autem hinc est, ex mortuorum Ananiæ & uxoris eius elatione ab ijsdem pollinctoribus facta, contemni iam legem: alioqui enim qui cadauer Ananiæ attigerat, immundi usq; ad uesperam permanissent, sed illi ipsi nunc uxori quoq; sepeliende uacarunt.

Per manus autè Apostolorũ fiebant signa & prodigia multa in populo, erantq; unanimiter omnes in porticu Salomonis: ex reliquis autè adherere ipsis audebat nemo, sed magnificabat eos populus: magisq; credentes Domino adiungebantur, multitudines uirorum & mulierum, ita ut per plateas exponerent infirmos, eosq; in lectis & grabatis collocarēt, ut uel umbra ipsa transeuntis Petri aliquem illorũ obumbraret. Multitudo item uicinarũ urbium in Hierusalem conueniebat, infirmosq; afferebant, & eos qui ab immundis spiritibus uexabantur, qui quidem omnes curabantur.

Vide quomodo Apostolorum uita ex tristitia & letitiæ uicissitudine contexebatur. Tristitia primum ex assumptione orta est, deinde ex aduentu spiritus successit alacritas: iterum ob irridetes mœror, ob fideles & signum letitia: rursus animi demissio ex comprehensione contigit, postea ex defensione & responsione alacritas: rursus nunc ex signis & splendore fiducia, ex pontificis & cõprehendentium inuasionem timor incessit. In ueteribus quoq; quicumq; ex Deo uitam traduxere, idem reperire quispiã possit. Ne mireris, inquit, quo pacto proprijs domibus relictis, in templo, in porticu Salomonis degere permittebantur: multitudine enim miraculorum quæ ab ipsis fiebant, omnibus erant formidabiles. hoc enim significat cum inquit, per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in populo. Et statim subiungit, ex reliquis uerò adhærere ipsis audebat nemo: id est, ne appropinquare quidem ipsis quispiam audebat. Sed magnificabat ipsos populus: quis? Iudæorum. quosnam? Apostolos. Sed qualis hæc magnificatio fuit? quòd præterquam quòd ad fidem Christi accedebant, & augebatur numerus, infirmos quoq; & ægotantes in uias & plateas in lectis et grabatis exportabant, ut uel ex umbra transeuntis Petri sanitatem consequerentur: id quod in Christo non fiebat. Ceterum hoc quoq; eius ipsius opus erat qui promiserat

ferat, & dixerat: Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse etiam faciet, & maiora quoq; his faciet. Quare hoc quoq; à Christo qui ita promiserat, Apostolis eueniebat, ex ijs qui credebant, ex ijs qui curabantur, ex ijs item qui puniebantur, ut Ananias. Nam licet etiam ipsi Apostoli modestè se gerentes miracula hæc in magistrum referrent, quæ in nomine eius efficiebant: uita tamen ipsorum & uirtus Apostolica satis idonea erat, ut ijs qui ita uiuere proposuissent, mirabilium hanc factorum gloriam exhiberet.

Cum surrexisset autem pontifex & omnes qui cum eo erant, quæ erat Sadducæorum secta, zelo repleti sunt, manusq; in Apostolos iecerunt, atq; eos in publica custodia posuerunt. Angelus uerò Domini per noctem apertis custodiæ foribus, ipseq; ductis dixit: Ite, & stantes in templo loquimini populo omnia uerba uitæ huius. Quod cum audiuissent, ingressi sub diluculum in templum sunt, & docebant. Cum uerò pontifex aduenisset & qui cum ipso erant, concilium conuocarunt, & totum seniorum ordinem filiorum Israel, miseruntq; in carcerem ut adducerentur. Ministri autem eò profecti ipsos in custodia non inuenerunt, & reuersi renunciarunt, dicentes: Carcerem quidem cum omni diligentia conclusum inuenimus, & custodes extrà ad fores stantes, aperto tamen introitus neminem offendimus. Vbi hæc uerba

audierunt & sacerdos & dux templi & pontifices, ambigebant de ipsis, quidnam id esset. Accedens autem quidam ipsis annunciauit, Ecce, inquit, uiri quos in custodia posuistis, in templo stant, & docēt populū. Tunc abiit dux cū ministris, & adduxit ipsos, nō tamē cum ui.

Cum hæc ab Apostolis fierent, quibus multitudo ad prædicationem accedebat, & fidelium turba quotidiano incremento mari perquam similis iam constituebatur, cum surrexisset, inquit, pontifex: id est, cum excitatus esset, & motus ob ea quæ fiebant, uehementius in ipsos inuadit, à Sadducæis maxime inhumanius incensus atq; inflammat, eò quòd sibi inuisa resurrectione Apostolos omnia efficere conspiciebant. Nam cum Christum surrexisset illi prædicarent, in fidem resurrectionis nomine eius qui resurrexerat, miracula facere conspiciebantur: id quod proculdubio non euenisset, si falsa ipsa res extitisset. Quocirca ita efferati, atque ad cædem Apostolorum incitati, custodiæ uinculis eos tradiderunt. Neq; statim in iudicium adduxerunt, uersutē id studentes, ut terrore carceris, occasionem mutandæ sententiæ eis exhiberent. Atq; hi quidem in hunc modum uasfrē consulebant. At Deus mora illa carceris uersutē ab illis procurata, illos frustra dolose agere conuicit, & Apostolos educatione per angelum ministrata magis confirmauit, & quæ oporteret, & quomodo

quomodo perseuerando operari commonefecit. Ignoratio uerò angelici subsidij scelestos opprimebat, quo tempore nō misericordia ducti & clementia (quo pacto enim, qui serpentibus seuius erant indignati?) sed dolose in iudicium adducere Apostolos distulerant. Latuit igitur ipsos angelicum auxilium, ut cum cōsiliū suum exequi se primum comprehendendo, carceriq; intrudendo Apostolos opimarentur, deinde cogitationibus omnibus suis diuina protectione frustrati fuissent, consilij inopia atq; hæsitatione erudirentur, diuinamq; esse potentiam existimarent. Eductio enim ē carcere per angelum sicut Apostolis in consolationem, ita Iudæis in uilitatem cedebat: latuit siquidem eos, ut uidelicet, quemadmodum dixi, in dubitatione prius rei constituti, si uellent, etiam ipsi erudirentur, diuinamq; esse id potentia factum intelligerent. At ipsi adeò fuerunt debilitati atq; excæcati, ut ne odiosissimos quidem sibi Apostolos per uim ē templo extrahere auderent. Ex quo facile patere potest, plebeam turbam Iudæis principibus longē fuisse prudentiorem, cum imperiticius, quàm legis consulti diuinis signis ad salutem accederent.

Timebant enim populum ne lapidarentur. Cum uerò ipsos adduxissent, in concilio statuerunt, interrogauitq; ipsos pontifex, dicens:

O stupiditatem: timore turbæ (id quod tamen

obscurum erat) modestius se gerunt. Dei uero, qui ita aperte è manibus ipsorum semper eos tanquam pullos suos eripiebat, ne rationem quidem ullam habent.

Nonne præcipiendo præcepimus uobis, ne in nomine hoc doceretis? & ecce impletis Hierusalem doctrina uestra.

Legis periti cum certa & indubitata Dei signa uiderent, impudenter ac stultè interrogant, Nonne præcipiendo præcepimus uobis ne loqueremini? Si præcipiendo tantum, quò custodia, & multa illa coercendi diligentia spectabat, qua carceri custodes assidere constitueratis? Sed horum nimirum non recordantur, id quod ad angelici miraculi occultationem facit. Cæterum ita dicendum ipsis est: Si ad præceptum uestrum consensus quoq; noster accessit, consentaneæ hæc disquisitiones uestræ examinationesq; sunt: sin uero nihil ex his est, stultum est criminari quòd præceptum uestrum uiolauerimus.

Vultisq; sanguinè hominis istius supra nos inducere.

Ahuc merus homo ipsis esse uidebatur. Hoc autem dicunt, ut necessariam fuisse eam præceptionem, salutisq; suæ causam factam ostendant, utq; contra ipsos multitudinem exasperent.

Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis quam hominibus.

nibus. Deus patrum nostrorum excitauit IESUS VM, quem uos suspensum in ligno interemistis, hunc Deus principem & saluatorem dextera sua exaltauit.

Vide quanta dum examinantur, mansuetudine utantur. Non audacter respondent: sed cum sint magistri, non irascuntur, sed miserentur, utq; ab errore ipsos amoueant, student: non enim diuinis signis elati, quemadmodum ipsi contumeliose inuehantur, monentq; statim, ne aduersus stimulos recalcitent: sed primum Dei obedientiam hominum præceptis esse anteponendam asserunt, latenter ita eos coarguentes, quòd ea contemnerent, quæ per ipsos diuinitus efficiebantur. Deinde, quem merum hominem illi uocauerant, eum aiunt & saluatorem, & uitæ autorem à Deo constitutum, ita ut à mortuis eum suscitaret (Nam propriæ potentie hoc adscribere, nondum opportunum esse uidebatur, ne Deo aduersari eo nomine existimarentur) huncq; à Deo ita fuisse exaltatum, quem illi crucis nece occiderant: ob quod quantam pœnam mereantur, quasi à profundo sopore eos excitans cogitandum suggerit.

Vt det pœnitentiam Israel, & remissionem peccatorum.

Cum sermonè de cruce ita exaggerasset, quasi indignum uenia scelus ijs qui eadem contra Christum rabie usi fuerat, remq; admodum grauasset,

nunc tanti oneris ueluti subleuationem parans, inquit: Sed hic tamen à uobis ignominia affectus, & à Deo exaltatus, spiritum pœnitentiæ Israëlī & remissionem peccatorum dedit, nihilq; eum per crucem illatæ contumeliæ auertere à uobis possunt, propterea quòd qui à Deo est exaltatus, iniuriarum non reminiscitur, ignoscitq; illis qui ipsum per obedientiam & fidem agnoscunt. Quæ in re animaduertendum est, quo modo & factis & uerbis admoniti & castigati Iudæi, attendere noluerunt: ut merito iusta eorum cõdemnatio sit. Factis quidem erudiebat ipsos Deus cum capi Apostolos, in carceremq; intrudi permisit, & mirabiliter liberauit. Verbis, cum facit ut Apostoli cum fiducia loquantur, Iudæosq; omnes in sermonibus instruant. Sed alij quidem compuncti sunt, & persuasi ad Apostolos acceperunt: põtifex uero & principes contra Apostolos fremdebant, et clamabant, propterea quòd rabies qua contra Christum usi fuerant, apertius deinceps, utpote non iuste, sed ex inuidia cõtracta procedebat, & in simile cædem ipsos instigabat: unde etiam inquit, Vultis sanguinẽ hominis istius supra nos inducere: sanguinem cædem appellantes. quemadmodum etiam Deus ad Cain, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me, id est, cædes. Hæc autem dicebant Iudæi, quasi salutis suæ cautione, utq; multitudinem contra Apostolos incitarent.

Gen. 4

Nosq;

Nosq; horum eius uerborum testes sumus.

Quorum? quòd remissionem, quòd pœnitentiã uidelicet promiserit. Resurrectio enim erat iam concessa.

Et spiritus etiam sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus ei. Illi uerò cum hæc audiissent, fremdebant, & interficere ipsos cogitabant.

Quòd remissionem det, & nos testificamur, & spiritus etiam sanctus: qui sanè non accessisset, nisi prius peccata fuissent soluta. Sed humilitatẽ huiusmodi oratio præ se fert: non enim dixit, nobis præfinitẽ qui ipsum amamus, sed omnibus, communem rem faciens, qui obediunt ipsi: ut, si ipsi etiam obediuerint, licet scelus circa crucem commiserint, non futuros esse tamen doni eius expertes ostendat.

At surgens quidam in concilio phariseus Gamaliel nomine, legis magister, qui in honore erat apud uniuersum populũ, iussit parumper foras Apostolos educi, dixitq; ad ipsos: Viri Israelitæ, attendite uobis super hominibus istis, quid acturi sitis: ante enim hos dies surrexit Theudas dicens se esse aliquem, cui numerus uirorum circiter quadringentorum adhaererat: qui occisus est, & omnes quicumque ei crediderant, dissoluti, & in nihilum redacti sunt.

Hic

Hic Gamaliel Pauli magister fuit: quem, cum esset doctor, et in legis iudicijs optimè consultus, non credere in Christum, licet non integrè, non multa prudentiæ est existimare: ex verbis siquidem eius manifestu est, quæ sapientia ipsum præstare satis declarant. Quin ex factis quoque ipsis idem patet. Nam cum prius educi è concilio Apostolos iusserit, præterquam quòd terrorem ipsis incusserit, suspicione etiam omni seipsum liberauit, ne uerba ea in gratiam consentientium facere uideretur. Idcirco neque multa uehementia utitur, sed quasi ad iram exturbatos, Attendite, inquit, uobis quid acturi sitis: id est, ne ita temerè feramini. Deinde exempla quorundam qui imprudenter & inutiliter in talibus rebus se gesserunt, producit, Theudam, & Iudam Galileum, qui in felicem exitum minimè euaserunt. Exempla autem non uetera sunt, sed recentia, quorum multi inspectores extiterant.

Post hunc surrexit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum multum post se, & ipse periit, & omnes quicumque ipsi paruerrant, dissipati sunt.

Videntur Galilæi temporibus Pilati seditionibus laborasse, Iudæ Galilæi sequuti dogma. Id autem erat, ut in ultimis libris antiquitatum Iudæarum testatur Iosephus, quòd ob pietatè speciem non mediocris constantiæ ac rigiditatis præ se

ferre

ferre uidebatur. Dominum enim, ne quantum ad nomen quidem attinet, appellandum esse quempiam asserebat, neque honoris, neque humanitatis et obsequij alicuius causa: ut regi quoque hoc nomen attribuendum negaret, atque id ita pertinaciter, ut multi ex ipsis, quia Cæsarem dominum appellare uolebant, grauissimas pœnas subierint. Iidem hi docebant, alia sacrificia, præter instituta in lege Moysis, offerri Deo non debere: ac propterea ea quæ à seniorum populi confessu pro salute regis & Romanorum gente tradita fuerant, fieri uetabant. Ob hæc uerisimile est Pilatum contra Galilæos fuisse indignatum, ac iussisse ut super ipsa sacrificia quæ ex lege uidebantur offerri, ipsi etiam mactarentur: ut tunc cum ipsis sacrificijs quæ offerrebantur, offerentium quoque sanguis intermixtus fuerit, quemadmodum in Lucæ Euan-

Luc. 13

gelio habetur. Et nunc dico uobis, abstitite ab hominibus istis et relinquire ipsos: quoniã si ex hominibus fuerit cõsiliu aut opus hoc, dissoluetur: sin ex Deo, dissoluere ipsum non poteritis, ne fortè etiam Deo repugnantem esse deprehendami. Illi autem obtemperarunt ipsi, & cum aduocassent Apostolos, cæsis eis præceperunt, ne in nomine IESU loquerentur, & absoluerunt ipsos. Atque illi quidem ibant gaudentes à facie concilij, quòd pro nomine IESU digni habiti fuerant ut ignominia afficerentur, omnique die

die & in templo & in domo docere, & euangelizare IESVM Christum non cessabant.

Exempla nota & recentia attulit, ut & aggressio huiusmodi atque innovatio caueatur, ne in euentum similem incidant: & his ad causam suam accommodatis, ab impugnatione contra Apostolos auditores remoueat. Ne forte, inquit, si ad finem qui impediri nequeat, hæc tendant, habeantq; Deum adiutorem, in pugnam aduersus Deum deueniamus, atque ita non contra illos, sed contra nos ipsos armemur: quippe cum qui contra id quod Deo uisum fuerit, inferre uim conatur, contra seipsum id faciat, seq; ipsum demum feriat. Nam si humana incitatione nituntur, contra ipsos indignari superuacuum est, cum principium statim subsequutura dissipatio sit, ut exemplis colligi potest. Non dixit autem aperte, Apostolorum consilium aut ex Deo, aut ex hominibus esse: eò quòd si ex Deo dixisset, cõfestim restitissent, atq; aduersati essent: si ex hominibus, promptos atque alacres contra Apostolos eos reddidisset. Idcirco oratione sapienter disposita, expectandum euentum esse inquit, neq; ita temere contra rem ignotam irruendum: qui enim contra consilium Dei pugnat, non illud, sed seipsum disperdit. Nam si humanum est, inquit, quid suscipiendæ molestiæ uobis sunt: per seipsum enim dilabatur. Si autem est diuinum, neque cum mole-

stijs

stijs & laboribus omnibus dissoluere ipsum poteritis. ALITER: Non dixit ex Deo esse opus hoc, neq; humanum. Nam si ex Deo esse asseruisset, illicò restitissent illi: si ex hominibus, audaciores eos contra Apostolos effecisset. Idcirco hominis prudentiam specta, quàm moderatè orationem instituerit: expectandum euentum iubet. Præterea non dixit, ex Deo esse cognoscetis, si dissoluere non poteritis: sed, si ex Deo est, non dissoluetur: illud enim seuitiæ illorum ascriberetur, hoc Dei potentiæ attribuitur. Obtemperauerunt autem, eò quòd non coram Apostolis, sed semotis illis hæc dixit: tum quia cum ipsis consenti re existimabatur, uereriq; sinem rei, quoniam eua deret: sicut ipsis etiam consulebat. Accessit postea sermonis suauitas unà cum iustitia, quæ ad persuasionem magnam uim habuit. Sed si obtemperarunt, & persuasi sunt, quomodo uerberibus eos affecerunt? Obtemperarunt quidem eatenus, ut à cæde absterent: ad eam enim furiose inhiabant: flagellarunt tamen, ne temere & contra insontes incitati fuisse uiderentur. Ac profecto, quòd impetus ipsorum resolutus ac retusus fuerit, uirtuti consultoris: quòd flagris ceciderint, infito ipsorum furori attribuendum est. Veruntamen hac in re quàm in melius profecerint apostoli, inde potes cõspicere, q; afflictationibus quibus illi eos opprimèdos esse sperauerant, magis illecti sunt atq; incitati,

incitati, ut aperte atque interrite ad docendum prodirent: neque in abdito, sed in templo rursus, unde fuerant comprehensi, & ubicunque alibi Christum denuntiarent, atque ita uanum eorum qui contumeliam in se intulerant, studium auditoribus ostentarent.

De creatione septem diaconorum, & Iudeorum in Stephanum calumnatione. Caput VI.

IN diebus autem his cum aueretur multitudo discipulorum, orta est susurratio græcanicorum aduersus Hebræos, quod in ministerio quotidiano uiduæ ipsorum negligerentur. Conuocata igitur multitudo discipulorum, duodecim Apostoli dixerunt: Non æquum est, ut nos relictio uerbo Dei mensis ministremus.

Non in istis diebus, sed in quibusdam sequentibus: more enim scribentium utitur, cum ad principium alterius narrationis transituri sunt. Græcanicos autem, id est, ἑλληριστας, non qui religione erant Græci, appellat, sed qui græca uoce loquebantur: quasi græcissantes dixeris. Cum uerò susurrationem ortam inquit, aliud tentationis genus ostendit, non ab externis, sed à domesticis illata. Atque in hoc Apostolorum comprobationem uidere licet, qui cum undecumque & ab externis & ab internis appeterentur, undique uictoriam reportabant. Nam cum duodecim ipsi multitudinem aduocassent, eos uidelicet in quos præsi-

presidentie huius utilitas deuentura erat, electionem ipsis committunt: indignum ducentes si ipsi, posthabita Dei prædicatione, circa mensas exhibendas occuparentur. Vnde electos quosdam ministros creauerunt, id est, diaconos: non illos quidem in gradu eo constitutos qui nunc est in ecclesijs, sed eo munere ut accurate & pupillis & uiduis, et non negligerent, alimenta distribuerent: ac pupillis & uiduis præcipue, ob quas susurratio exorta maxime fuerat. Ministerium autem, id est, διακονίαν uocat eleemosynam, id est, misericordem erogationem, quæ & facientes sanat, & accipientibus honorem præstat. Potest etiam per ministerium quam διακονίαν dicit, publica suppeditatio intelligi. Diaconium siquidem publicum promptuarium appellare Græci solent, eo quod eò unusquisque διακονῶν ἑστίν, id est, festinans ac celesiter accedere consueuerit, atque illuc ea inferre, quæ ad usum publicum comparantur. Quod uerò uiduæ negligenterentur, id non ex uitio, sed ex negligentia multitudinis eueniebat. Vnde ubi rei huic cura adhibita fuit, omnis querela sublata est.

Displicite igitur fratres, uiros ex uobis testimonio comprobatos septem, spiritu sancto & sapientia plenos, quos muneri huic præficiamus. Nos autem obsecrationi & ministerio uerbi perseveranter incumbemus. Placuitque sermo coram omni multitudo. Et elegerunt Ste-

phanum uirum plenum fide & spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenā, & Nicolaum profelytum Antiochenum: quos ante Apostolos constituerunt, & precibus factis manus ipsis imposuerunt. Et uerbum Dei crescebat, & numerus discipulorum in Hierusalem ualde augebatur, & multa sacerdotum turba fidei obediebat.

Repletos spiritu sancto & sapientia esse eos qui eligendi sint, commissio hæc Apostolorum uult: non enim dissipantium esse hoc munus uidetur: neque est cuiuslibet, uiduarum & pupillarum conuicia interdum ferre. Nam licet fur quispiam non sit, si tamen uel deses, atque eiusmodi fuerit ut multa per negligentiam perdat: uel iracundus, ut qualibet uel leui causa indignetur, neque nugas ulgi patienter toleret, id quod maximum sapientiæ indicium est: nulla præsentia huius utilitas existet. Crescebat autem uerbum Dei, inquit, talem ob rem, quanta eleemosynæ uis sit, ostendens, ut ex collegio sacerdotum etiam nonnullos ad fidem adduxerit.

Srephanus autem plenus fide & potentia, prodigia & signa magna faciebat in populo.

Cum septem horum creatio communis fuisset, is quia ipse aptior erat, maiorem gratiam ex electione consequutus est. Nam cum ante creatione prodigia non faceret, utpote nondum manifestus:

Stus: ubi per creationem notus est effectus, tunc donum quod ex creatione collatum ipsi fuit, manifestauit: ut planum esse omnibus posset, non solam gratiam sufficere, sed ad gratiæ incrementum electione quoque & declaratione esse opus: atque id pro excipientium aptitudinis diuersitate.

Surrexerunt autem quidam, qui erant è synagoga quæ dicebatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum quæ erant è Cilicia & Asia: qui cum dispurarēt cum Stephano, resistere non poterant sapientiæ & spiritui quo loquebatur. Tunc summisserunt uiros qui dicerent, se audiuisse cum uerba maledica loqui in Moſen, & Deum: concitaruntq; populum & seniores & scribas.

Surrectionem rursus iritationem & incitationem Iudeorum uocat, non ex se tantummodo, uerum etiam ex alia turba, quæ uidelicet ad disputandum & cauillandum esset idonea, Libertinorum, & Alexandrensium, & Cyrenensium, & Cilicum, & Asianorum. Et sicut ex alia turba disputatio, ita quoq; per alios accusatio subornatur: id quod dolosorum & diffidentium hominum est. Nam cum à Gamaliele inuchi contra Apostolos prohibiti fuissent, nihilq; eis crimini dare possent, Stephanum nunc calumniose inuadunt, leguleiorum inquisitione & disputatione

frustrati. ALITER: Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrensiū, utpote qui apud Hebræos in captiosis disputationibus principatum obtinerent, quorum diuersæ per singulas nationes habitantium in Hierusalem erant synagogæ: synagogas enim, id est, congregationes & conuentus, loca uidelicet separata, atq; ad lectionem legis Moſis destinata habebant: quippe cum multi adorandi causa cum in Hierusalē uentitarent, præcipuè ad Pascha, quod extra Hierusalem celebrare non licebat, ibi commorarentur. Ne enim à patria discedere frequenter cogerentur, illic aſidebant. Libertinos autem Romanorū manumissoſ uocabāt. Cum igitur Stephanus cum ipsis, eò quòd indurati erant corde, colloquendū sibi esse non censeret, ipsi propria temeritate freti, ad disputandum cum eo se ingerebant? Cum eo autem & non cum alio, partim ob inuidiam, eò quòd signa ab eo efficiebantur, ut si aliquo modo in hæſitationem eum induxiſſent, dedecus ipsi conciliarent, quippe qui eorum quæ prædicaret, eſſet ignarus: partim ut disputationis distractione efficeretur, ne ei ad signa faciendā ocium ſuppeteret. Ob hæc igitur cum eum inuaſiſſent, uellentq; uerſutè ad dicendum aliquid contra legem inducere, id quod præcipuè ſtudebant, ipse uerſuta ipſorum præoccupata, uehementius à principio contentionem aggreſſus, & potentia ſpiri-

tus,

tus, qui in ipſo erat, & ſapientia eos in ſilentium compulſit: tum ad ea etiam quæ ipſi uolebant, deuenit, ſed obſcurius tamen, ac latenter, ut neq; ea ſatis intelligere potuerint. Quo effectum eſt, ut poſtea latrocinaſ abundè in eum impetum fecerint, & ipſe apertius quod cupiebant, ingereret. Quid id erat? legis diſſolutio ſanè, et finis: id enim prius non explicabat, ſed abſtruſe ſignificabat, atq; inuebat. Nam ſi aperte dixiſſet, falſis teſtibus minime fuiſſet opus: id quod ſicut ipſi deſideratum finem, ita illis perniciem præparabat.

Et ſuperuenientes corripuerunt ipſum, & in concilium duxerunt.

Vtique latronum more ſe gerunt. Prius Chriſtum cum ſanguinarijs hominibus, cum facibus & laternis & gladijs comprehendunt: poſtea Petrum & Ioannem de templo abſtrahunt: nunc Stephanū de magiſtrali loco correptum ad concilium iudicandum abducunt.

Statuerunt tēq; teſtes falſos qui dicerēt, Homo iſte uerba maledica contra locum ſanctū hunc & legem loqui non ceſſat: ipſum enim audiui-
mus dicentem, IESVM hunc Nazarenum locum hunc eſſe diſſoluturum, & inſtituta quæ tradidit nobis Moſes, immutaturum.

Subiecerunt ac ſubornarunt uiros qui dicerēt, ſe audiuiſſe eum uerba maledica loqui in Moſen.

Et Deum. Quae uerba erant haec? Iesum uidelicet Nazarenum locum hunc esse dissoluturum. At qui dixerat hoc quidem Stephanus, licet non ita aperte. Quo pacto igitur suppositi tibi et falsi testes sunt existimandi? quia nimirum non sicut audiuerant, ita nugabantur. Quoniam ergo aliter audiuerant, aliter uero ipsi in ijs referendis progressi fuerant, merito falsi testes appellamur.

Mat. 26
Ioan. 2

Quemadmodum de Christo falsum testimonium fuit, quod templum posset dissoluere: non enim dixit, soluam, sed, soluite, illis, non sibi dissolutionem adscribens: ita nunc quoque falsi sunt qui Stephanum asserunt dissolutionem legis et loci Nazareno attribuisse, quasi homo Nazarenus manu sua, et non Deus Romano exercitu id esset facturus: nam Moysi instituta Deus ipse manifeste et per discipulos suos et Apostolos in melius immutauit. Nazarenum autem per exprobrationem dictum est: nusquam enim Stephanus Christum Nazarenum appellauit, sed ipsi Hebraeorum principes. Nam Stephanus uenerabilem ipsum Christum semper modo iustum a Prophetis denunciatum, modo semper Deo assistentem uocat, ut ex proposita eius oratione perspicuum est, qua cum a misera hac uita absolutus recessit. Locum hunc esse dissoluturum. Multa enim reuerentia ac cura templi ipsis erat, utpote qui incolendum ibi sibi esse censerent. Duplex autem accusatio est, quod

quod et instituta esset immutaturus, et alia introducturus. Praetenditur uero ubique; Moses, propterea quod non admodum Dei institutionum, sicut Moysi, rationem habebant. Ita penitus ad solam uulgi famam uiuebant.

Et cum intentum in ipsum inspicerent omnes qui confidebant in concilio, faciem eius uiderunt quasi faciem angeli.

Ita siquidem effectum est, ut qui in inferiore etiam gradu esset, gratiosus et splendidus inspicientibus appareret. Ut igitur illi apud quos dicturus erat, terreantur, terrifico faciei splendore ad attentionem orationi conciliandam animos eorum percellit.

De Stephani concione, in qua de testamento Dei ad Abraham: et de duodecim patriarchis, de fame et emptione frumenti, et recognitione filiorum Iacob: de ortu Moysi, et apparitione ipsi facta in monte Sina: de exitu ex Aegypto: de fabricatione uitulæ aeneae usque ad Salomonis tempora, et templi aedificationem: de lapidatione Stephani.

Cap. VII.

ET dixit pontifex: nunquid haec ita se habent? Ipse uero ait: Viri fratres & patres audite.

Vide ipsum non ingerere se ad docendum, sed ab interrogantibus cogi: et posteaquam superior oratione fuit et signis, intolerandum ipsis fuisse.

Falsa autem mercede subornatorum testificatio introducta est, ne contumeliosa res atq; insolens esse uideretur, quippe cum Deum non timerent, sed ad hominum gloriam tantum spectarent. Sapientis autem reuera & prudentia plenum exordium est: nominum enim hac cognatione significare uult, apud fratres & patres contumeliosum quid & damnosum introducere, non esse sapientis: sed afferre quod & gloriam & utilitatē comparare consuevit, illud uerò esse hominis qui & naturam cognationemq; perficiat, & pro salute eorum apud quos est sermo, eloquatur. Sed apud uos, inquit, nihil tale animaduertere licet: in contrariū enim eius quod mihi fratrum & patrum appellatio suggerit, uos quasi communis cognationis oblitos ferri uideo, cum immēsum odiū nostri efficiat, ut quæ etiam ad diuinā potentiam spectant, malè apud uos audiant. Nam ut alia omitteram, hæc quæ per nos facta sunt signa & prodigia uidetis, quæ uos quoque ipsi non alia quam diuina potestate absolui posse testificamini. Cum hæc per fratrum & patrum appellationem inuenere Stephanum deprehenderimus, reliqua quæ sequuntur consideremus, non temerè illa quidem, sed multa cum diuina sapientia collocata.

Deus gloriæ patri nostro Abraham uisus est cum esset in Mesopotamia, priusquam inhabitasset in Charran, ad ipsumq; dixit: Egredere è terra

terra tua & è cognatione tua, & ueni in terram quam tibi ostendā. Tunc egressus è terra Chaldæorum, inhabitauit in Charran: atq; in de ubi mortuus pater eius fuit, habitatum traduxit in terram hanc, in qua uos habitatis, & non dedit ipsi hæreditatē in ea, ne gressum quidem pedis.

Vide etiam hic quo pacto à principio gloriam ipsorum destruat, cum non templo, neq; ipsorum geni, sed soli Deo eam attribuat. Nam cum inquit, Deus gloriæ, pro, Deus glorificatus, dictū est. Hic igitur glorificatus Deus cum ex ijs quæ fieri nō possunt, & sunt difficilia, facilia efficiat, & obscuros claros reddat, nos quoq; simili modo claros faciet. Qui enim à seculo homines sapientia gubernauit, ille ipse nunc quæ uidentur his fieri non posse, difficiliaq; esse, producere ad facilitatem uoluit. Utq; hoc manifestetur, Abraham eiusq; historia in medium adducitur, qui non in templo, neque ex sacrificijs, sed in Mesopotamia Dei uisione fuerat dignatus. Hæc autem exorditur, ut iam dictum est, ut significet glorificatum Deum sicut in illis, ita in nobis quoq; posse efficere, ut ex obscuritate in claritatem inducamur. Nam cum multi populi & reges Abraham ipsi et semini eius insidias struerent, infestiq; essent, labefactati sunt omnes ac destructi: qui uerò erat humilior, in sublimiorem statum est prouectus. Si igitur in his ita Deus gloriæ dispensatione sua se

gestit, considerandum est in nobis quoque similia esse euentura. ALITER: Vide quomodo à corporalibus, & à loco eos abducit, dum Deo, non loco, gloriam attribuit. Ipse enim est gloria fons, inquit, qui nō indiget gloria uestra quæ per templum exhibetur. Cæterum cū scriptura dicat Tharran patrem Abraham egredi e Chaldeorum terra cœpisse, quo pacto Stephanus nunc oraculum hoc Abraham ipsi adscribit? Ad quod dicendum, Abraham quidem oraculum fuisse datum: sed quia filij incitationi ex oraculo contradicere uel pater non potuit, exemplo hoc Stephanum uti ad exprobandam eis inobedientiam & incredulitatem. Quomodo enim non conuincuntur esse contumaces & inobedientes, cū Tharra filij incitationi non fuerit refragatus? ipsi post signa multa diuinitus facta non modo non crediderint, uerumetiam inuidia exagitati contra eos qui digni habiti fuerant ut miraculorum gloria illustrarentur, cædem inimicè intendent.

Gen. 13 Et promisit daturum se ipsi eam in possessionem, & semini ipsius post ipsum, cū non esset ipsi filius. Loquutusq; est ita Deus, semen eius in terra aliena inquilinum futurum, & in seruitutem redigendum, & affligendum annos quadringentos. & gentem cui seruiet, iudicabo ego, inquit Deus. Et post hæc egredientur,

tur, & seruiet mihi in loco hoc. Deditq; ipsi circumcisionis testamentum, atque ita genuit Isaac, & eum die octauo circumcidit: & Isaac Iacob, & Iacob duodecim patriarchas. Et patriarcharum emulatione prosequuti Ioseph uendiderunt in Aegyptum. Deusq; erat cum ipso, & ex omnibus oppressionibus eum eripuit, deditq; ei gratiam & sapientiam coram Pharaone rege Aegypti, ita ut super Aegyptū & super totam domum suam præfectum eum constituerit. Venit autem fames in uniuersam terram Aegypti & Chanaan, & oppressio magna, & annonam non inueniebant patres nostri. Cū audiuisset autem Iacob frumenta esse in Aegypto, eō misit patres nostros primum: & secundo agnitus est Ioseph fratribus suis, & genus Ioseph Pharaoni manifestum factum est. Sed cū misisset Ioseph, patrem suum Iacob accersiuit, totamq; cognationem in animabus septuaginta quinque, descenditq; Iacob in Aegyptum, defunctusq; est & ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichem, positiq; in monumento, quod præcio argenti à filiis Emmor filij Sichem Abrahamæ emerat. Vbi uerò appropinquauit tempus promissionis qua iurauerat Deus Abraham, auctus est populus, multiplicatusq; est in Aegypto, quoad surrexit alius rex qui non nouerat Ioseph.

Ex multis in hac concione beatus Stephanus & suam erga Iudæos beneuolentiam, & illorum in se

Gen. 17.21.
25.29.30.35
37. & 41.

in se feritatem manifestat. Nam cum tanquam ad fratres & patres intendit orationem, quid aliud his nominibus ostendit, quam se sicut cognationis dignitas postulat, erga ipsos se gerere, iudeos uero parum huic attendentes, ob signa magis quae per ipsum fiebant, suspiciose & maleuole contra eum inferri? Vnde etiam Stephanus contra illorum innatam malignitatem liberius inuehi conspiciatur: ostendit enim promissionem ad patres, ob quam gloriabantur, ante locum, ante circumcisionem, ante sacrificium & templum fuisse factam: ipsosque hos neque digne circumcisionem, neque legem accepisse, sed terram solam, solius obedientiae mercedem fuisse: neque data circumcisione fuisse expletam promissionem, quippe cum figura tantummodo ea fuerint. Considera uero, si pater Thara non particeps fuit cum filio Abraham peregrinationis a terra Chaldaeorum, quia erat indignus, multo magis filij, etiam si multum in uia processisse uideantur. Atque Abraham quidem ita obediens fuit, ut & genus & patriam ex solo oraculo deseruerit: isti uero si in omnibus inobedientes esse deprehenduntur, quomodo in filios Abraham deputari debent? non enim uitalis constitutio, sed morum imitatio filios efficit: quippe cum quantum ad generationem spectat, mostra quoque quae praeter naturae ordinem nascuntur, germanam nationem sibi uendicent. Cum igitur Stephanus in hunc modum

dum etsi non explicata oratione, concisi tamen ac contracti & breuiati uerbi copiosa sententia progressus fuerit, atque impudentiam istorum usque ad Christi passionem redarguerit, ea ab ipsis est passus, quae malos coarguentem a malis pati ueri simile est. ALITER: Et promissit daturum seipsum. Historia Abraham hinc progreditur, quae tota tolerantiam ac perseuerantiam patriarchae in promissionum euenibus commemorans, Abraham & similes qui diuinas promissiones patienter sustinent, celebres & claros ostendit: contemptores uero & dissidentes, similes praesentibus auditoribus: qui etiam ipsi eadem quae illi infortunia sine ulla cunctatione consequentur, dum quae sperant, e manibus subinde ipsis effluerint, cum tamen omnia quae illi egerunt, parua sint, si ad extremum Christi passionis facinus comparentur. Vnde etiam durae ceruicis, & incircumcisi corde, & obturati auribus appellantur, occisoresque Prophetarum, & ipsius Christi: id quod sane & perniciem, & extremam dispersionem ipsis afferet. Atque haec sunt, quae in hac huius diuina sapientia instructi Stephani concione ex contracto & abbreviato uerbo recondita consideranda sese nobis obtulerunt: quae nostra humilitas pro studio eius puritatis quae in nobis est, adepta intelligentia ita disposuit, principio finem conectens, in ipsoque uerbo, ex quo hoc quoque diuinitus scaturiuit

Rom. 9

Rom. 9

turuiit flumen, acquiescens. Quanquam non ab re est ut particulatim quoque nonnulla consideremus, quatenus assequi ingenio possumus. Non enim temere ipsius Abraham nepotumq; eius historia ad corroborationem concionantis assumitur, sed ut & maiorum erga Deum obedientia, & minorum ex asperitate morum inobedientia ostendatur. Primumq; exemplum ex Abraham adducitur, quod quæ in diuinis promissionibus continentur, cum festinatione exigenda non sint: quandoquidem neque Abraham exitum nepotum suorum ex Aegypto festinanter requisit, cum tamen ei fuisset manifestatum, per quadringentos annos multa cum afflictatione in seruitute ipsos esse detinendos: ac seruitute sanè non qualibet, sed intoleranda: quippe cum ipsis non ut seruis, sed ut hostibus abuterentur. Neque petit ut tempus contrahatur, sed sola contentus est ad recreationem uindicta eius, qui se eos qui hostiliter nihil mali agentes opprimebant, iudicatum promisit. Expectare autem ut è Perside in Palestinam promissiones explerentur, & non ob soli longinquitatem fieri non posse quod promittebatur, existimare, totam rem potestati eius qui promiserat, attribuendo, illud uerò quantæ erga Deum consultorem fiducia est? Ad hæc æmulatio fratrum erga Ioseph subsequitur, & ipsius mansuetudo, iniuriarumq; obliuio: dum non mo-

dò non

dò non ulciscitur fratres cum posset, sed beneficijs insuper afficit. Postremò eos redarguit qui sine ullo prætextu, sed palàm contra Christum & discipulos eius rabiose inuehuntur. ALITER: Post ea quæ de Abraham dicta sunt, ex oraculo nepotum eius sub Aegyptijs afflictationem declarat: cuius quasi compensatio quædam consolatoria est Aegyptiorum perniciës, quæ ab ipso Deo in mari rubro ipsis impendere significabatur: atque id, ne inuasionem molestiarum desperatio salutis oborta efficeret, ut in diffidentia & incredulitatem delaberetur. Vide autem fidei promissarum rerum stabilimentum ac pignus. Quodnam autem id est? Circumcisio genitalium membrorum: id quod solis ipsis, non alijs qui passi id non fuerant, agnoscebatur. Circumcisionis autem signum id sibi uult. Prætegmen illud quod autoribus generis nostri in Paradiso inuidia auctoris omnium malorum serpentis subortum fuerat, ita ut ad gustationem ligni probabilior eius oratio, quàm conditoris Dei iussio uisa sit, detrahendum circumcisio ei mandat, qui ad Deum uitã suam transferendam censet: eorum detractionem faciendam significans, quæ in lege Mosis ex generatione & carne instituta habetur. Adde quòd tempus Christi aduentus hoc prætendebat, quo umbrosa omnia ac figuralia ad ueritatem Euangelij transferuntur. Vnde eos qui ita transmutari

non

non patiuntur, duriceruices & incircūcisos procedendo appellat: duriceruices, quantum ad spiritus sancti subiectionem spectat: incircūcisos corde & auribus, quantum ad id, quod non tolerabant pro occasione conuenienter res ipsas respuere, atq; immutare.

Iste genus nostrum cauillatus p̄tres nostros afflixit, ita ut infantes ipsorum exponeret, ne sc̄ificarentur.

Cauillatus, id est, qui uersutis excogitationibus superare ipsos cogitauerat. Cauillatio enim, id est, sophisma, extorta & uiolenta expositio dicitur: unde uiolenter ipsos inuasisse significat. Vnde etiam cauillatores & sophistas prestigiatōres uocant, qui ueritatem deceptione & cauillis occultare conantur. Sed quo tempore afflictatorum exitus appropinquabat, tunc affligētium contumelia magis progressa mariam necem nutritibus edixit. Atq; alijs quidem afflictationibus efficiebatur, ut afflictati auerētur magis ac multiplicarentur: hac uerò præterquam quod facinoribus fuerunt frustrati, effectum etiam est ut ipse Moses, qui ipsos erat in perniciem inducturus, inopinatō fuerit seruatus, & regiam educationē & curam cōsequutus. Ad quid autem assumptum est hoc: ut significetur uidelicet, nunc quoq; non esse desperandum, quin ij qui contra Christum, & eius discipulos insurgunt atq; instruuntur, similia

milia sint consequuturi, in factis manuum suarum Psal. 9 comprehensi. Nam si mirandum est quod Ioseph à fratribus uenditus, eos ipsos à quibus fuerat uenditus, seruarit: mirabilius multo esse debet quod rex eum educarit, qui regnum ipsius erat deserturus. Quod uerò infantes exponendos iusserit, indicium est eum non aperte tollere ac perdere ipsos uoluisse. Vide autem, per quæ diabolus dissoluere promissionem Dei conabatur, per ea magis fuisse confirmatam. Exulat Moses: sed in exilio illa uisione fuit dignatus, populiq; ducatum accepit. Sic fecit, ut & uenditus seruus, quando potissimum putabatur seruus, regnauerit. Quin ipse etiam Christus in morte imperium & potentiam præ se tulit. Ita facile expedit omnia Deus, & prouidentia eius est incomprehensibilis.

Quo tempore natus est Moses, & erat uenustus Deo, qui menses tres in domo patris fuit educatus: expositum aut ipsam filia Pharaonis sustulit, educauitq; sibi in filium. Eruditusq; est Moses omni sciētia Aegyptiorū, eratisq; potens & operibus & uerbis. Posteaquam uerò expletum ipsi est quadraginta annorum tempus, ascendit in cor eius, ut fratres suos filios Israel inuiferet: atq; ibi cum uidisset quendam iniuria affici, ultus est, & uindictā ei qui opprimebatur fecit, percussio Aegypto. Existimabat aut fratres suos intelligere, Deum per manum eius salutē ipsis esse allaturum: sed ipsi non intellexerunt.

In ipso hoc tempore natus Moses est, & erat uenustus Deo, id est, placitus, & Deo carus. Vel uenustus, qui græcè dicitur ἀγαθός, id est, urbanus, propriè dicitur qui in puerili ætate corpore elegans ac decorus est. Filia autè Pharaonis cum eum expositum suscepisset, omni Aegyptiorum sapientia instruendum curauit. Atq; hinc patet, externam eruditionem non prorsus esse aspernandam: quippe cum hic Mosén omni sapientia Aegyptiorum eruditum fuisse, in laudem dictum sit: quem admodum etiam de tribus pueris & Daniele: quòd Chaldaeorum sapientia & reliquis scientijs omnes superarent. Parum tamen ac moderate ipsis incumbere debemus, in diuinæ scripturæ studio assidue immorantes. Nam neq; Moses, neq; Ananias aut Daniel peregrinam scientiam didicissent, nisi necessitate & uolentia dominorum fuissent coacti: quippe cum nulla in re etiam ipsa usi fuerint. Tametsi diceret fortasse quispiam, bonum esse si peregrinas scientias adipiscamur ea de causa, ut subuertere & confutare illorum deceptiones ualeamus. Interfecit autem Moses Aegyptium non ira uictus, aut cupiditati suæ indulgens, sed Dei zelo & æmulatione. Quicquid uerò Dei ratione fit, pietas est. Nam si cædes etiam propter Deum committatur, cædes non est: quippe cum Phinees cum duos uno ictu interemisset ita commendatus fuerit: Surrexit Phinees & placuit,

cædit, & cessauit profligatio, computatumq; ipsi in iustitiam est. Occisoris enim & pij hominis diuersum propositum est, etiam si una atq; eadem sit res quæ agitur. Vnde inquit, Existimabar autem, &c. Quòd enim factum à Mose est, significabat Deum per Mosén & Aegyptios esse interfecurum, & Israëlitas seruaturum. Atq; ita quidem, si de Mose intelligamus: si uerò altiore speculatione rem consideremus, Christi dispensationem historia hæc nobis ostendit, qui cum Israëlitas graui contumelia oppressos inuenisset (insuliebat enim in ipsos quasi conculcaturus Sathanus) misertus in libertatem asserere ipsos aggressus est: & cum quodammodo oppressorem interfecisset, sub terra occultauit: id est, ad inferos detrusum, ibi conclusit: atque ita detruso satana, Saluator iustitiæ exequitor Israëlitis esse uidebatur: ipsi uerò cum gratias agere ei deberent, è contrario uituperabant, & dicebant, Hic non eicit demonia nisi in Beelzebub principè demoniorum. Vnde effectum est, ut è Iudæa in Galileam transferit, quem admodum etiam Moses in terram Madian, & congregationem ex gentibus conuocarit.

Et sequenti die ipsis pugnantibus apparuit, & compellebat ipsos in pacem, dicens: Viri, fratres estis uos, qua de causa iniuria uos mutuo afficitis? Qui uerò iniuriã inferebat proximo,

ipsum repulit, Quis te, inquit, principem & iudicem in nos constituit? nunquid occidere etiam me tu uis, quemadmodum heri Aegyptium interemisti? Fugit autem Moses in sermone hoc, factusque est aduena in terra Madian, ubi filios duos progeniuit.

Specula hinc quoque ingratitude & insidias Iudeorum erga benemeritos. Moses enim qui impetuose eum interfecerat, qui gentili suo iniuriam inferebat, erga iniuste agentem mansuetè nunc se gerit: is uero patria petulantia contra benemeritos usus, ipsum repulit magis calumnians, & in perniciem Mosén, qui salutarem gentili suo eadem commiserat, circumueniens. Eodem modo contra Christum se gesserunt, benefico ob beneficia mortem machinantes. Vnde etiam dicunt: Quid

Ioan. 11

facimus, quoniam homo iste multa signa facit?

Exo. 11

Expletisque annis quadraginta apparuit ipsi in deserto montis Sina angelus Domini in flamma ignis rubi. Moses autem cum inspexisset, uisum est admiratus: & accedente ipso ut animaduerteteret, uox Domini ad ipsum facta est: Ego Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.

Filium Dei, angelum nunc uocat, quemadmodum alibi etiam hominem: quippe cum ipse sit magni consilij angelus. Vnde etiam paulò post beato Mosi dicentem eum ostendit: Ego Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Isaac, & Iacob.

In

In flamma autem ignis rubi manifestatur: in forma ignis enim etiam in monte Sina legem tradens Deus apparet. Qua de causa? Propterea, quòd uidelicet diuinam naturam igni, ob omnipotentiam, hominem lignis & herbis sacra scriptura assimilè facit: inquit enim, Deus ignis consumens est. & item: Homo, quasi scœni dies eius. Sicut igitur spinis tolerabilis ignis non est, ita neque humanitati diuinitas. In Christo tamen conuenit, tolerabilisque effecta est, qui in se purum illud naturæ propriæ ignis afflatum ut perceptibilis efficeretur, contraxit: quemadmodum etiam spinis ipsis nunc ignis euasit. Carnem uero suam Christum corruptione excellentiorem reddidisse, enigmaticè significare hic potest ignis, qui prorsus illesum lignum conseruauit: diuinitas siquidem in humanitate comprehensa est: quod mysterium in Christo fuit absolutum.

Tremefactus autem Moses animaduertere non audebat. Dixit uero ipsi Dominus: Solue calceum pedum tuorum, locus enim in quo stas, terra sancta est. Inspiciens inspexi afflictationem populi mei in Aegypto, & gemitum ipsorum audiui, & descendi ut ipsos liberarem. Et nunc ueni, & mittam te in Aegyptum. Hunc Mosén quem negauerant, dum dicerent, Quis te constituit principem & iudicem? hunc Deus principem & redemptorem misit, cum manu angelici, qui apparuit ipsi in rubo. Hic ipso eduxit,

Exo. 19.

& 20.

Deu. 4.

Psal. 108

Exod. 7. 8.

9. 10. 11. 14

Exo. 16 prodigijs & signis factis in Aegypto, & in mari rubro, & in deserto annos quadraginta.

Licet non iisdem uerbis in Exodo hoc dicatur, eandem tamen uim habet. Siue enim, tremefactus, dicamus, ut hic: siue, pauefactus, ut illic, non multum admodum interest. Idem etiam in narratione

Exo. 19 de monte Sina dicitur, manente eadem tremefacti
Heb. 12 & pauefacti differentia. Ibi enim inquit Moses,

Exo. 3 Pauefactus sum & tremefactus, utrisq; his pro eodem usus. Stupefactus igitur beatus Moses secum dicebat, accedens uisionem hanc magnam inspiciam, quidnam rubus non comburatur. Sed statim arcet eum Dominus, Ne appropinques, inquit, huc: calceamentumq; pedis iubet resolvere. Ecce quem paulò antè angelum dixerat, nunc eundem Dominum esse & Deum ostendit: ipse

Es. 9 siquidem est magni cōsiliij angelus, & filius Dei. Sed quidnam est quod sibi uult calceamenti allusio? Mortis & corruptionis calceamentum est signum: quippe cum omne calceamentum ex reliquijs & pelle iam mortui animalis conficiatur. Oportet enim ut omni mortali & carnali cogitatione, quasi calceamentis quibusdam absoluaturs mens, quæ ad Dei contemplationem ascendere, et intelligere Christi mysterium conatur. Qui igitur in lege & pædagogi seruitute adhuc est (legis autem figura est Moses) nisi prius peccati sortem absterferit, & figuralem & umbraticam seruitutem

seruitutem deposuerit, accedere ad Christum non potest. Si uerò resolvere sibi calceamentum hoc uoluerit, accedet in spiritu & ueritate adoratione accepta.

Hic est Moses, qui filijs Israel dixit: Prophetam uobis Dominus Deus uester ex fratribus uestris suscitabit, quemadmodum me. **Deu. 18**

Hoc subiungit beatus Stephanus, Christi mysterium ipsis significans, ostendensq; Mosē ipse de Christo loquitum fuisse. Deus enim & pater proprii geniti sui incarnationem per sapientissimum Mosē prædicit, eumq; secundum ad nos legislatorem uenturum. Cum enim ipse amicus per angelos legem tradidisset, in ultimis temporibus ipse ad nos declaratus noui testamenti angelus accessit, magni uidelicet consilij patris angelus: atq; hoc est quod inquit, quemadmodum me, id est, legislatorem. Prophetam autem uocat prophetarū dominum, ob humanitatem. Quemadmodum me, contemptum scilicet ab ijs, quibus esse uenerationi debebat: uterque enim signis prius factis legem dedit, sed neutrum ipsorum audire uoluerunt. **Es. 9**

Ipsam audietis. Hic est qui fuit in ecclesia in deserto cum angelo qui loquebatur ipsi in monte Sina, & cum patribus nostris: qui accepit uerbum uiuens, ut daret nobis: cui obedire patres nostri noluerunt, sed repulerunt, cōuersi sicut sunt **Exo. 16**

Exo. 32 corde in Aegyptum, cum dicerent Aaron, fac nobis deos qui deducant nos: Mosi enim huic qui eduxit nos è terra Aegypti, nescimus quid contigerit. Et vitulum in diebus illis fecerunt, obtuleruntq; sacrificium idolo, & in operibus mansum suarum lætabatur. Conuertit autem se Deus, & tradidit ipsos, ut cæli exercitui serui rent, sicut in libro Prophetarum est scriptum: Nunquid uictimas & sacrificia obtulistis mihi annis quadraginta in deserto domus Israel?

Amos 5

Vide, primum inducit ipsos etiam tunc simulachris sacrificia obtulisse: nam antehac nusquam sacrificij nomen est: sed mandata uiuentia, & eloquia uiuentia appellat. Adducit autem testimonium non absolute, sed etiam non esse opus sacrificijs ostendit, dum inquit: Nunquid uictimas, &c. Id est, non potestis dicere, uos ex eo quod sacrificabatis Deo, illis quoq; sacrificasse: sed illis prius sacrificastis, & in deserto præsertim, ubi uobis maxime præfui. Vide autem quam uehementer & non odiose totam orationem contra uniuersam eorum accusationem instituit, ita ferè dicens: Si etiam dixisset & templum dissoluum esse, & consuetudines & sacrificia immutanda, nihil noui dixisset: quippe cum & Moses, ob quem uideamini gloriari, quadraginta annos neq; sacrificia obtulerit, neq; templum erexit. Quin neq; Dauid, neq; alius quispiam qui interces-

tercesserit, licet uobis terra in hereditatem esset tradita. Adde quod & Prophetæ ita de ipsis pronunciant, quasi minimè necessaria sint. Nunc uero quo pacto defendere Mosén simulatis, quem repulerunt & patres uestri, & uos? Et in tota deniq; concione uidere licet, sapienter simul & mansuetè & acriter eorum reselli ac dissolutionem.

Et assumpsistis tabernaculum Moloch, & sydus Dei uestri Repphan, figuras quas fecistis ut adoraretis. In transmigrationem uos indutam trans Babylonem.

Moloch seu Molchom idolum est Moabitarum, quod in summa fronte lapidem pellucidum & eximium in formam Luciferi habebat. Repphan autè species est obtenebrationis. Nam cum in montem ascendisset Moses, uitulum fecerunt, stellarumq; adorationi se dederunt, & tabernaculo factò simulachrum constituerunt quod Moloch uocant: id autem si interpretemur, rex ipsorum significat: Repphan uerò obtenebratio seu excæcatio. Assumpsistis igitur tabernaculum Moloch, id est, regis uestri. Quis autem est? Sydus Dei uestri Repphan: id quod in excæcationem uobis euasit: obtenebrata enim corda uestra sunt. Quoniam uerò Moabitarum insaniam expleuistis, qui iuxta Damascum sunt, propterea ultra Damascum abibitis, id est, in Babylonem. Licet

enim propheta ultra Damascum dixerit (ita enim Septuaginta editio habet) beatus tamen Stephanus Hebræorum editionem sequutus dixit, trans Babylonem: uel quia Damascenarū & Syrorum Babylon terminus est.

Exo. 25 Tabernaculum testimonij fuit patribus nostris in deserto, quemadmodum instituit qui loquebatur Mosi, ut faceret ipsum ea figura, quam uiderat. Quod etiam introduxerūt fuscipientes patres nostri cum IESU in possessione gentium, quas expulit Deus à facie patrum nostrorum, usq; ad dies Dauid, qui inuenit gratiam coram Deo, & petijt ut inueniret tabernaculum Deo Iacob.

Tabernaculum testimonij, hoc est, mandatorum Dei, quod in monte Sina Mosi à Deo fuerat monstratum, ita fuit appellatum, propterea quòd à Deo institutum fuit, ut testem Deum haberent, quòd in monte descriptio eius fuerit facta, & ipse id Mosi instituerit & disposuerit.

3. Reg. 6 Salomon uerò domum ipsi ædificauit: sed altissimus in manufactis templis non habitat, sicut Propheta inquit: Cælum mihi sedes, terra scabellum pedum meorū est. Qualem domum mihi ædificabitis: inquit Dominus: uel quis locus requietionis meæ? Nonne manus mea omnia hæc fecit?

Quadragesimo quadragesimo anno post exitum filiorum Israël ex Aegypto, cœpit Salomon

mon templum in Hierusalem ædificare, ut tertius liber Regum docet. Propterea autem tanto tempore post reditum ex Aegypto templum fuit extructum, ut post diuturnam circumuagationem per montes defatigati, unum locum, id est, Hierusalem haberent in quo cõquiescerent, quem Deus sibi preciosum fecisset. Ipsi uerò cum & tardi ad intelligendum, & sermonis de Deo imperiti essent, urbem Dei esse Hierusalem rati, in ea sola habitare ipsum dicebant. Parua igitur & humilia opinantes arguit Deus, & inquit: Qualem domum mihi ædificabitis, qui cælum sedem, & terram pedum scabellum habeo? Oportebat enim ut ijs qui contractam esse & circumscriptam locis naturam eius existimant, eum esse ubiq; & nihil esse quod capere ipsum possit, quin per omnia ipsum permeare, plenumq; esse cælum eo, & plenam terram, manifestè declararetur.

Duriceruices, & incircūcisi corde & auribus.

Qua de causa cum hucusq; mansuetè concionatus fuerit Stephanus, hic asperè inuehitur: quia scilicet ipsos non attendere his quæ dicebantur, uidebat.

Vos semper spiritui sancto resistitis.

Non dixit Deo resistitis, sed spiritui sancto: quippe cum nullam differentiam nouerit: nam & spiritus est Deus, etiam si impijs non uideatur. Vos igitur semper resistitis Deo. Quando

enim uolebat sacrificia esse, ipsi non sacrificastis: quando uero non uult, sacrificatis: quando constitutum erat templum, simulachra colebatis: quando sine templo adorari uult, contrarium facitis, quemadmodum patres uestri.

Sicut patres uestri, & uos.

Mat. 23 Desuper à progenitoribus uitium hoc deuenerit in ipsos ostendit. Sic etiam Christus faciebat, propterea quòd ualde semper ob patres gloriabantur.

Quem ex Prophetis non persecuti sunt patres uestri?

a. Par. 24 Hæc cum dicat beatus Stephanus, uera quidem dicere eum, utpote spiritu sancto loquentem, scimus: ostendere tamen ex ueteri testamento, quòmodo patribus horum qui in Iesum non credebant, exprobrat, quòd persecuti fuerint prophetas & interfecerunt, ex libris his qui habentur, non possumus. Si igitur, inquit, eos qui prænuñciabant aduentum eius, interemistis, nihil mirum est si me quoq; qui prænuñciatum prædico, interficietis: se enim ab ipsis interficiendum esse minime ignorabat, utpote spiritu sancto plenus: unde etiam sine ulla dissimulatione libere loquitur.

Et interfecerunt eos qui prænuñciauerant de aduentu iusti, cuius uos nunc proditores & occisores effecti estis: qui legem in institutiones angelorum accepistis, & non seruastis.

Iusti

Iusti, inquit, ut ostendat, si ille erat iustus, ualde iniustos fuisse qui illum occiderunt. Iustum uero illum uocat, id quod negare ne ipsi quidem poterant: nusquam enim, quamuis ualde impudentes essent, alicuius iniustitiæ ulla in re illum accusarunt. quo pacto enim, cum ne tectum quidem haberet? Ac iustum quidem Iesum appellat, conciliare ipsos uolens: ipsos uero proditores eius & occisores, utpote qui conscij cum ijs fuerint, qui ipsum cruci affixerunt. Quamuis, inquit, legem accepissetis eiusmodi institutionum, quæ efficiebant, ut qui illam seruarent, æqualem angelis uitam traducerent. hoc enim est quod inquit, qui legem in institutiones angelorum accepistis. Alij intelligunt, legem ab angelis institutam, & traditam per angelum Mosi, qui ipsi in rubo apparuerat. In institutiones, pro, secundum institutiones: quemadmodum uidelicet illi apparentes in rubo, & monte Mosi instituerunt.

Cum uero hæc audirent, discruciabantur cordibus suis, & frendebant dentibus suis in ipsum. Ipse autem cum esset plenus spiritu sancto, intentè suspiciens in cælum uidit gloriam Dei.

Si uolebant ipsum interficere, cur non statim id fecerunt? quia prætextum probabilem facinori suo afferre cupiebant. Nam cõtumelia in ipsos non satis idonea causa esse uidebatur, ut interficeretur: sed ut expelleretur fortasse & flagellaretur.

Mat. 8
Luc. 9

tar.

tur. Præterea neq; eius erat contumelia, sed Prophetæ contra ipsos accusatio: quapropter nolabant uideri se eum interfecisse causa sua, quemadmodum neq; Christum: non enim contenti erant homicidio, sed famam quoq; eius obscurare conabantur: timebant enim ne occisus ab ipsis ob contumeliam qua in ipsos utebatur, clarior ac uenerabilior efficeretur.

Et IESVM stantem à dextris Dei, & dixit: Ecce uideo cælos apertos, & filium hominis à dextris Dei.

Stantem, & non sedentem Iesum beatus Stephanus uidet, ut auxilium sibi paratum cognoscat, utq; certatori auxiliatoris habitus & status promptitudinem magnam atq; alacritatem afferat. Quia præterea audire de Christo quòd ad dexteram Dei consideret, ipsis odiosum erat, stare ipsum nunc inquit, suscitationem & resurrectionem ipsius etiam significans. Nam non stare eum, sed se dere, etiam Paulus ostendit, cum ait patrem simul suscitasse ipsum, & simul ad confidendum collocasse in cælestibus in dextera sua.

Clamantes autem uoce magna aures suas cohibuerunt, & in ipsum unanimiter irruerunt, & eiec-tum eum extra urbem lapidabant.

Cohibuerunt aures qui falso erant contra sanctum testificaturi.

Et testes deposuerunt pallia ad pedes iuuenis qui

nis qui uocabatur Saulus, & lapidabant Stephanum inuocantem & dicentem.

Testes uocat eos, quos supposuerant & subornarant, ut falsum testimonium contra ipsum dicerent: ostēditq; eos paratiores ad cædem fuisse, cum pallia deposuerint, ut expediti & leues ad conijciendos lapides essent. Inquit etiam, cum qui postea præco per totum orbem futurus erat, cædi huic tunc consensisse: ut ostendat, diuinam eius & admirabilem, non humanam fuisse mutationem.

Domine IESU suscipe spiritum meum.

Dum hoc inquit, se non mori declarat: docetq; iustorum animas à corporibus absolutas, non amplius ad inferos descendere, sicuti antea: sed in manus Dei uiuentis per saluatorem omnium nostrum Christum deducti.

Et positis genibus clamauit uoce magna: Domine, ne statuas ipsis hoc peccatum. Cumq; hoc dixisset, obdormiuit. Saulus autem consentiens occisioni eius erat.

Cum precatus fuerit Stephanus ne statuatur ipsis in peccatum mors sua, quæ situ dignum uideatur, an remissum ob id peccatum hoc ipsis fuerit. Dicendum, si eos poenituit, dimissum fuisse. Nam qui innumerabilibus manibus ipsum feriebat, & ecclesiam persequebatur Paulus, ecclesiæ præses postea euasit.

De persecutione ecclesie, & sepultura Stephani: de Philippi predicatione & miraculis in Samaria, ubi multi crediderunt, inter quos erat etiam Simon magus: ad quos missi apostoli impostis manibus spiritum sanctum in ipsos deduxerunt. De Simonis increpatione, & eunuchi baptismatione à Philippo. Cap. VIII.

FActa autem est illa die persecutio magna in ecclesiam quæ erat Hierosolymis, omnesq; per regiones Iudææ & Samariæ dispersi sunt, exceptis Apostolis. Viri autem piij Stephanum composuerunt, & plactum magnum super ipsum fecerunt. Saulus uerò deuastabat ecclesiam, in domos ingrediens, & trahens uiros & mulieres in custodiam tradebat. Qui tamen dispersi erant, euangelizantes uerbum pertransibant.

Vide quomodo Deus insidias hostium in bonum exitum reducit: dispersi enim multo plures expiscati sunt, quam priusquam persecutionem fuissent passi. Apostoli non fuerunt dispersi, sed in Hierosolymis permansere: ubi enim maius bellum ingruit, prodire in aciem primores bellatores oportet, alijsq; fortitudinis & fiduciæ exemplum proponi. Cæterum si piij erant qui sepelierunt Stephanum, cur plactum fecerunt? an quia nondum erant perfecti? Vel planxere, dum indignitate rei mouerentur, quia præsentia tali, tali doctrina, & signis talibus fuerant priuati, uide-

bantq;

bantq; illum tam mansuetum & benignum, tam seuæ lapidatione mortuum iacerẽ.

Philippus autem cum in urbem Samariæ descendisset, prædicabat ipsis Christum: attendebantq; turbæ ijs quæ dicebantur à Philippo unanimiter, dum audirent & uiderent signa quæ faciebat. Spiritus enim immundi ex multis qui ipsos habebant, clamantes uoce magna exibant: & multi resoluti & claudi, curati sunt: factumq; in urbe illa gaudium magnum est. Vir autem quidam nomine Simon prius erat in urbe, qui magica utebatur, & gentem Samariæ in stuporem inducebat, dicens se esse magnum quendam: cui attendebant à paruo usq; ad magnum omnes, dicentes: Hic potentia Dei magna est.

Philippus hic non est Apostolus inter duodecim connumeratus, sed unus ex septem cum Stephano electus ad uiduarum dispensationẽ. Quod uerum esse inde patet, quod cum Apostoli soli in Hierosolymis relictii essent, reliqui uerò discipuli aliõ fuissent dispersi, sicut superius dictum est: Omnes uerò per regiones Iudææ & Samariæ dispersi sunt, exceptis Apostolis, inter dispersos erat etiam hic Philippus, qui Simonem etiam in Samaria de fide instruxit: & cum ex diuino oraculo eunuchum baptizasset, à spiritu Domini in Azotum est deductus. In Cæsaream proficiscebã.

H

tur, unde erat natus: dolore enim ex Stephani persecutione & morte affectus, timensq; ne in similes molestias ipse incideret, domum reuertebatur. Præterea si qui baptizauit in Samaria Philippus unus ex Apostolis fuit, eandem auctoritatem dandi spiritus habuisset, & non opus fuisset ut Petrus & Ioannes descenderent ab Hierosolymis, eisq; gratiam spiritus exhiberent. Hic igitur baptizat tãtummodo, utpote discipulus: gratiam autem perficiunt Apostoli, quibus huiusmodi doni auctoritas data fuit.

Attendebant autem ipsi, propterea quòd multo rēpore magis ipsos exturbauerat. Quãdo uero crediderunt Philippo euangelizanti de regno Dei, & nomine IESU Christi, uiri & mulieres baptizabantur. Simon autem ipse quoq; credidit, & baptizatus, nō deserebat Philippum: spectansq; potentias & signa fieri, obstupebat. Cùm audiuisent autem Apostoli qui erant Hierosolymis, Samariam Dei uerbum accepisse, miserunt ad ipsos Petrum & Ioannē: qui cùm descendissent, precati pro ipsis sunt, ut spiritum sanctum acciperent.

Aduertendum est, non debere nos cum magis uersari. Quòd si quis deceptus cum ipsis consueuerit, citò ab ipsis recedat: quippe cum si diutius perseueret cum ipsis quispiam, in exturbationem mentis inducatur, ut discernere uerum amplius nesciat.

nesciat. Hic igitur Simon obsequutus Apostolis cùm esset magus, & sicut alij à Philippo uno ex septem cum multis baptizatus, non tamen per impositionem manuum Apostolorum spiritum sanctum admisit. Sed quid: qui à Philippo erant baptizati, spiritum sanctum non acceperunt? Acceperunt quidem spiritum remissionis, sed signorū minime. Vnde Simon cùm uideret per impositionem manuum eum dari, ad Apostolos accessit, ausus ab eis ipsum mercari: prius enim quàm uidisset alios spiritum signorum accipere, petere eum non audebat. Sed cur huiusmodi hominem Philippus baptizauit? Quia etiam Iudam Christus elegerat. Cur eum non interemerunt, sicut Ananiam? quia uidelicet etiam in Veteri testamento unus tantum qui ligna collegerat, ad aliorum castigationem morte fuit multatus: nullusq; alius id perpeffus est. Sciendum autem, dum dabatur spiritus sanctus, mirabile quid contingere consueuisse, quod sensu percipiebatur: nam Simon nisi id uidisset, nō accessisset petiturus. At uerò cur cùm nō uidisset Apostolos pecunijs id agere, pecunias offerre ausus est? Propterea, quòd ignorantis id non erat, sed tentauit. Vnde etiam Petrus ad ipsum, Cor, inquit, tuum non est rectū: ut ostenderet, ea quoque quæ in corde uasre moliebatur, sibi non esse inexplorata. Vide autem Simonis huius impudentiam. Nam cùm deberet petere ut spiritum

Num. 15

acciperet, id non curabat, sed petit ut alijs dare possit: uolebat siquidem clarior Philippo etiam uideri. Philippus enim cum esset unus ex septem, & minister, potestatem non habebat, ut per impositionem manuum dare spiritum sanctum posset. Nam uerum hoc esse, & spiritum signorum nondum hos accepisse, inde perspici potest, quod inquit, cum spectasset potētias & signa fieri, obstupuisse, & accepisse, atq; eum petiisse.

Nondum enim in quenquam ipsorum incederat, sed baptizati tantum erant in nomen Christi I E S U. Tunc imponebant manus super ipsos, & spiritum sanctum accipiebant.

Perficuum hinc est, eos qui à Philippo in Samaria fuerant baptizati, spiritum sanctum non accepisse: propterea quod id donum non habebat Philippus, cum esset, ut diximus, unus ex septem: hi siquidem septem potestatem quidem signorum faciendorum acceperant, non tamen alijs dare eum spiritum poterant: id enim præcipuum Apostolorum munus erat. Fortasse etiam spiritum sanctum in baptizatos à se non deduxit Philippus, uel ob Apostolorum reuerentiam, munus id ipsis reseruans: uel non quod esset uilis & indignus, quippe cum etiam ipse & in curationibus morborum, & in eiectionibus demonum signa dicitur fecisse, sed quia id nondum fuerat precatus, cum nondum illi ad eum suscipiendum essent idonei:

nei: quandoquidem etiam Simon ab eo baptizatus carnalia adhuc cogitans, oblati pecunijs dari sibi ab Apostolis potestatem petebat dandi spiritus per impositionem manuum cuiusq; uellet.

Cum uidisset autem Simon per impositionem manuum dari ab Apostolis spiritum sanctum, pecunias ipsis attulit, dicens: Date mihi etiam potestatem hanc, ut cuiusq; manus imposuero, spiritum sanctum accipiat.

Scelestus iste Simon non fidei causa oblati pecunijs sibi hoc petebat dari, sed ut prouentum inde pecuniarum sibi compararet; accessit enim ut accepta huiusmodi gratia, per portenta & signa ditesceret, quorum antea speciem tantum per demones exercebat. Vel hoc faciebat tentans Apostolos, quò accusationem postea in ipsos posset intendere. Vnde etiam ei dicitur: Non est tibi portio in re hac, cor enim tuum rectum non est coram Deo: poenitentiam igitur age, si modò tibi peccatum remittatur.

Petrus uerò ad ipsum dixit: Argentum tuum tecum sit in perditionem, quia donum Dei pecunijs existimasti comparare. Non est tibi portio, neq; fors in re hac: cor enim tuum rectum non est coram Deo. Poenitentiam igitur age ab hac improbitate tua: & precare Deum, si modò tibi remittatur cogitatio cordis tui: in fel enim amaritudinis, & obligationem iniustitiæ te esse uideo. Respondens autem Simon dixit: Precatur

mini uos pro me ad Dominum, ut nihil eorum quæ dixistis, in me ueniat. Atque hi quidem testati & loquuti uerbum Domini, in Hierusalem reuersi sunt, & per multos uicos Samaritanorum euangelizarunt.

Argentum tuum tecum sit. Non est hoc male imprecantis, sed erudientis: perinde ac si quis diceret, argentum tuum simul cum proposito hoc tuo malo pereat. Præuidebat siquidem ipsum pertrus ad pœnitentiam non conuersum iri, ac propterea inquit, si modò remittatur. Nam quod ille ait, precamini uos, non pœnitentiæ & conuersionis causa dicit, sed repudiationis, simul ut ea se obligatione exoluisse uideretur. Nã ubi sunt lachrymæ & confessio? Hinc animaduerti debet, quam graue peccatum sit, quamq; magna pœnitentia indigens, cum quis in Deum ipsum peccat: quemadmodum hic Simon, qui spiritum sanctum pecunijs ad operationes inducendum arbitrabatur. ALITER: Non punit autem nunc Simonem Petrus, ut prius Ananiam, ut ostendat fidem non esse eiusmodi, ut cogi debeat: tum ut pœnitentiam introducat. Satis enim ad correctionem est, quòd & Petrus ipsum arguerit, quòdq; in corde cogitabat, manifestarit, & ipse cõfessus sit. Nam cum inquit, precamini uos pro me, confitentis est, quamuis non ex recto & uehementi affectu diceretur.

Angelus

Angelus autem Domini loquutus ad Philippum est, dicens.

Cur eunuchus non apparet angelus, ducitq; ipsum ad Philippum? Quia fortasse non credebat, sed magis admiratione fuerat correptus: nõ enim erat ut Cornelius.

Infrã 10

Surge, & ad meridiem progredere, in uiam quæ ab Hierusalem in Gazam descendit: ea est deserta. Et cum surrexisset, abiit, et ecce uir Aethiops eunuchus unus ex Candaces reginæ Aethiopum proceribus, qui erat supra omnem gazam eius, uenerat adoraturus in Hierusalẽ, & in curru suo sedens reuertebatur, & legebat Esaiam prophetam. Dixit autem spiritus Philippo: Accede, & adhære curru huic. Cum uerò accurrisset Philippus, audiuit eum Esaiam prophetam legentem, & dixit: Nunquid intelligis quæ legis? At ille ait: Quo pacto id possum, nisi quis mihi præmonstrarit? & rogauit Philippum, ut ascenderet & consideret cum ipso. Argumentum autem scripturæ quam legebat, hoc erat.

Ad meridiem. Non ab Hierosolymis ad meridiem, sed ad Septentrionem ibat. A Samaria uerò, ubi Philippus unus ex septem tunc morabatur, & docebat, meridiem uersus tendebat hæc uia. Quòd uerò ait, ea est deserta, propterea inquit, ne Iudeorum occursum timeat. Mulieres uerò illi Aethiopiæ tunc dominabantur, quarum una ex

H 4

succeſſione erat Candace, cuius eunuchus regionum theſaurorum erat cuſtos. Sciendum autem Athiopas unamquamq; regis matrem Candacem ſolere appellare: nam patrem eorum non agnoſcunt, ſed Solis filios eſſe eos tradunt: ſingulorum uerò matrem Candacem uocant.

Eſa. 53 Tanquam ouis ad iugulationem ductus eſt: & ſicut agnus coram tondeute ipſum eſt mutus, ſic non aperuit os ſuum. In humiliatione eius iudicium ipſius eleuatum eſt. Generationem autem eius quis narrabit? Quia tollitur à terra uita eius. Cùm reſpondiſſet autem eunuchus Philippo, dixit: Rogo te, de quo Propheta hoc dicit, de ſe, an de aliquo alio? Cùm aperuiſſet autem Philippus os ſuum, incepſiſſetq; à ſcriptura hac, euangelizauit ipſi IESVM. Dum uerò irent per uiam, ad aquam quandam uenerunt: & ait eunuchus.

Hinc uoluntaria Saluatoris noſtri perpeſſio diſpenſatarū rerum ſignificatur. Sicut ouis enim quæ ducitur ad ſacrificium, uel agnus coram tondeute ipſum (nam dum neceſſitate & ui domatur, ne balatum quidem edere, deditiōe & ceſſionem præ ſe fert) ſic ſponte ipſe dum pateretur, tacebat. Cùm autem inquit, in humiliatione eius iudicium ipſius eleuatum eſt, iudicium illud iniuſtum oſtendit, quod occultata ueritate contra ipſum factum eſt. Cùm uerò ſubiungit, generationem eius quis narrabit? carere ipſum genera-

generationis ſerie & genealogia declarat. Nam genealogia, generationisq; explicatione carebat, ut Deus: quantum ad carnem autem ſpectat, erat genitus, utpote in cenſu deſcriptus. Vel ſi de generatione etiam poſt reſurrectionem intelligere uelimus, hic erit ſenſus: Gloriam quæ ei poſt reſurrectionem acquiſita eſt, nobilemq; eius dignitatē, quam diſpenſatorum perpeſſio manifeſtauit, quis explicare oratione unquam poterit? cùm & ipſa mors ſubiecta ſit, omneſq; in incorruptibilitatem gratia eius uiuiſcentur, & fide redimantur? Deinde inquit, quia tollitur à terra uita eius, id eſt, extollitur, altiorq; terreſtribus & ſublterior uita eius eſt, id eſt, uitæ inſtitutio & traductio. Tollitur item alio modo, & ſupra omnes uita eius eſt, hoc eſt, unigeniti eſſentia, quando extra carnem conſideratur, & nondum quantum ad nos attinet, genitus. Nam cùm ipſe in mortem ſponte deſcenderit, ſubleuata à terra uita eius eſt, & ſuſpenſa, & ſupra cœlos aſcendit: quoniam rex gloriæ erat, & uita ſecundum naturam, et Dominus poteſtatum: licet ex diſpenſatione qua uſus erga nos eſt, & uoluntaria exinanitione ignominias & infamias in paſſione in terra ſuſtinuerit, id quod caro exhibebat, quæ ipſi in perſona indiuiſibili quadam ratione fuerat unita: circa quam paſſio & ignominia contigit, quæ cùm contra Deum quidem incarnatum audacter fuiſſet illata,

tangere tamen, id quod fieri nullo pacto poterat, impatibilem eius naturam non ualuit. Hunc igitur esse Iesum, & in eo scripturam hanc fuisse expletam, eunucho Philippus euangelizat. Quod cum ille credidisset, & statim fuisset baptizatus, in Aethiopiæ regiones dimissus est, id quod ipse crediderat, prædicaturus: Deum uidelicet unum esse, qui per Prophetas denunciatur: eiusq; filium humana forma iam aduenisse, & tanquam ouem ad iugulationem ductum fuisse, & reliqua, quæ cumq; de ipso dicunt Prophetæ. Et tunc expleta fuit prophetia, quæ dicit: Aethiopia manum suam Deo prius offerre præoccupabit.

Psal. 67

Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus, si ex toto corde credis, licet. At ille respōdens, Credo, inquit, filium Dei esse IESUM Christum: iussitq; ut conlisteret currus, descenderuntq; utriq; & Philippus & eunuchus in aquam, & baptizauit ipsum.

Animaduertendum hinc est, quàm multum studium sensibili baptismati adhiberent, qui perfectè Christianam pietatem profitebantur. Nam cum duplex esset quod dabatur baptisma, aliquando per aquam, aliquando in spiritu sancto & igni, nequaquam ob excellentiam eius spiritualis corporale hoc despiciebant: quippe cum ad salutem etiam hoc, & resurrectionem corporis conferat.

Quando

Quando uerò ascenderunt ab aqua, spiritus Domini Philippum rapuit, & non uidit eum amplius eunuchus: ibat enim per uiam suam gaudens. Philippus uerò in Azoto inuētus est, & pertransiens per urbes omnes euangelizabat, quoad uenit in Cæsaream.

Non sine utilitate rapuit Philippum spiritus: quippe cum uoluisset fortasse cum eo ire eunuchus, et ipse renuendo & negando, cum nondum esset occasio, molestiam ei attulisset: & simul Philippus ipse non parum erat lucraturus, cum id quod de Ezechiele & Abacuc audiuerat, sibi quoq; euenisse esset uisurus. Multam uiam autem pertransisse ostenditur, siquidem in Azoto est inuentus: ibi enim eum spiritus constituit, ubi euangelizare posthac eum oportebat, atq; inde in Cæsaream, quæ ipsum procreauerat, proficisci.

Ezec. 8
Dan. 14

De diuina uocatione Pauli ad apostolatam, & eius baptisate per Ananiam: de fiducia Pauli in prædicando IESU: de coniunctione eiusdem cum apostolis per Barnabam: de Aenea resolutio in Lydda sanato à Petro: de Tabeta mortua ab eodem suscitata. Cap. IX.

SAulus uerò cum adhuc spiraret minas & cædem in discipulos Domini, accessit ad pontificem, & ab eo epistolas in Damascum ad Synagogas petijt, ut si aliquos inuenisset qui uitæ huius

huius essent uiros & mulieres, uinctos in Hierusalem perduceret.

Qui uia huius essent. Viam enim uocabant fidem quæ ad Christum uerum Deum nostrum nos deducit, quam prædicabant Apostoli: merito sanè: quippe cum per eam in regnum cælorum, & non per aliam aliquam ingrediamur. Veriore tamen interpretatione uiam institutionem uite intelligendum est, ut apud Esaiam: Vt quid in errorem nos induxisti à uia tua? id est, à tua uite traductione & institutione. Ita nunc hoc loco uiam traductionem uite secundum Christum appellat. Nam alibi etiam ubi uia facit mentionem, Christi prædicationem institutionemq; intelligit. Sed fortasse in contemptum quoque, ut rem uituperarent & carperent, ita uocabant: quippe cum ignobilem, è uia hominem & triuio, soleant nuncupare. Non petijt autem Saulus potestatem puniendi eos illic, sed in Hierusalem reducendi, propterea quòd maiori cū ocio facere id uolebat.

Dum autem iret, factum est ut appropinquaret Damasco, & repente circūfulsit ipsi lux de cælo: & cum in terram cecidisset, audiuit uocē sibi dicentem: Saule Saule quid me persequeris? Ipse autem dixit, Quis es Domine? Dominus uerò, Ego, inquit, sum IESVS, quem tu persequeris. Durum tibi est contra stimulos calcitrare. Tremensq; ille ac stupens ait: Domine, quid

quid uis me facere? Et Dominus ad ipsum: Surge, & in urbem ingredi, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem qui simul cum ipso iter faciebāt, stabant stupidi, uocem quidem audientes, sed neminem tamen uidentes. Excitatus autem de terra Saulus est, apertiq; oculis, neminem uidebat. Vnde manu deducentes ipsum, in Damasco introduxerunt, fuitq; ibi dies tres non uidens.

Visio hæc in urbe nõ fit, sed in uia per quietē: ut nullus alius aliter narrare quod ei cõtingerat, posset, sed ipse qui illam uiderat, casumq; sustinuerat, dignus esset cui narraui fides adhiberetur. Non omnes autem excæcat, nisi Paulum solum, ne communis & à fortuna proueniens calamitas ea existimaretur, sed diuina prouidentia esse uideretur. At cur nõ crediderunt qui cum eo erant? Ut testificantes id de Paulo fide digni haberentur: si enim credidissent, uisi fuissent ad gratiam testificari. Qui sanè uocem quidem audiuerunt non supernam, sed Pauli, neminem tamē uiderunt, cui responderet. Nam supernam uocem Paulus solus

Infrà 22
audiuit. Procedens enim eum ita loquentem inducit: Qui uerò mecum erant, lumen quidem uiderunt, & terrefacti sunt: uocem tamē eius qui mecum loquebatur, non audiuerunt. Si enim uocem illam audiuisent, nequaquam in diffidentia & perfidia perstitissent. Sed cum uiderent Paulum

Paulum respondentem, admirabantur. Propterea autem non à principio hoc effectum est, ut uerè Christū resurrexisse demonstretur. Vnde enim ille qui ipsum exagitabat, resurrectioniq; eius fidē non adhibebat, discipulosq; eius persequebatur, credidisset, nisi magna resurrectionis uis esset?

Et non comedit, neq; bibit.

Qua de causa? quia ualde seipsum ob ecclesie persequutionem condemnabat, doloreq; conficiebatur, & Deum ut sibi id remitteret, implorabat.

Erat autem discipulus quidam Damasci, nomine Ananias, dixitq; ad eum Dominus per uisum: Anania. Ipse uerò ait: Ecce ego Domine. Dominus uerò ad ipsum: Surgēs abi in uicum qui uocatur Rectus, & quære in domo Iudæ Saulum nomine Tharsensem: Ecce enim precat. Et uidit per uisum uirum nomine Ananiam ingressum, & imponentem sibi manus, ut uisum recipiat.

Cur neminem ex autoritate dignis & magnis traxit, & ad Pauli instructionem transmisit, sed Ananiam, qui unus erat ex septuaginta? Quia non erat per homines, sed per ipsum Christum iniuriandus. Nam Ananias hic nihil ipsum edocuit, sed tantum baptizauit. Simul enim atq; illuminatus fuisset, multam ex zelo & promptitudine spiritus gratiam erat consequuturus. Hinc animaduertendum

uertendum est, cum dicat per uisum, id est, *ὁ ἰσῶν* *ματι, ὁ δὲ ἰσῶν* autem uisa in somnis dici consueverint, somnia illa euulgari debere, quæ cōmunem utilitatem afferunt, atq; ad pietatem erga Deum conducunt: quæ uel Domini præsentiam habent, uel angelorū. Nam sunt etiam in somnis priuata, quæ dici nō debent. Verūtamen etsi priuata quoq; Sauli fuit utilitas, sanatio tamen admirabilis quæ ipsi cōtigit, ad pietatem, Deiq; cultum hominem prouocat, ut ob id tanquam ad cōmunem utilitatem spectans debuerit euulgari. Ananias autem hic diaconus quoq; erat, ut in canonibus ipse Paulus testatur. Hoc autem effectum est, quia Damasci ob persequutionem presbyter nō aderat. Vidit autem Paulus per uisum & in somnis, propterea quòd uidere reuera, quia cæcus erat, nō poterat.

Respondit autem Ananias: Domine audiui ex multis de uiro hoc, quanta mala in Hierusalem sanctis tuis fecerit: & hoc loco habet potestatem à pontificibus ligandi omnes, qui tuum nomen inuocant. Dominus uerò ad ipsum dixit: Abi, quia uas electionis mihi est iste, ut nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israël deferat. Ego enim ostendam ipsi, quot pro nomine meo pati ipsum oporteat. Abijtq; Ananias, & ingressus in domum est, & impositis super ipsum manibus, dixit: Saul frater.

Audiui ex multis, Hoc inquit Ananias, non quòd

quòd non credat his quæ dicuntur, aut se à Christo decipi existimet: absit: sed timore tremoreq; inductus. Verisimile enim est eos cum essent in timore, sollicitos fuisse, & curiose indagasse, quid contra ipsos statueretur. Quo enim alio modo scire potuisset, hoc loco habere ipsum à pontificibus potestatem? Unde cum id esset, quo pacto euenire ea quæ dicebantur, possent, admirabatur. Quid igitur Dominus qui corda scrutatur & permeat, de Paulo testificatur? Non esse naturalem improbitatem ostendit: quippe cum uas electionis eum esse inquit: unde eum approbatum esse significat: probatum enim uas unusquisq; eligit. Neque solum fidelis erit, inquit, uerum etiam doctor, & per totum orbem præco: quin etiam multa pro me patietur, quia uas uidelicet electionis est, & nomen meum gestabit. Nam quia fortasse cum audiuisset Ananias Paulum esse cæcum, gaudebat, & ferè ita dicebat: Bene se habet hoc, sine eum ita excæcatum permanere. Quid mihi ut oculos eius aperiarn, iubes? nunquid ut rursus nos liget? ut nos rursus puniat? Non solum, inquit, nihil mali efficiet, uerum etiam multa pro me passurus est.

Dominus me misit, qui apparuit tibi in uia qua proficiscebaris, ut uisum recipias, & spiritu sancto replearis. Et statim ex oculis eius quasi squamæ deciderunt, & respexit: & surgens baptizatus

ptizatus est, & sumpto cibo est corroboratus. Fuitq; Saulus cum discipulis qui erant Damasci, per dies aliquot.

Licet non dixisset Ananiæ Christus se Saulo apparuisse, à spiritu sancto tamè didicit. Sedenim non apparuit, & re ipsa tamen & effectu dicitur apparuisse. Non dixit autem, Qui te excæcauit: ut exprobrationem euitet: sed, qui tibi apparuit. Excidunt autem squamæ, ut & uehementia cæcitatatis, & indubitata sanatio significetur.

Et confestum in Synagogis Christum prædicabat, hunc esse filium Dei asserens: stupebantq; omnes qui audiebant, & dicebāt: Nonne iste est qui in Hierusalem eos diripiebat, qui inuocabant nomen hoc: atq; huc ad hoc uenerat, ut uinctos ipsos ad pontifices abduceret? Saulus uerò magis uires concipiebat, Iudæosq; cōfundebat qui habitabant Damasci, cum eos ad consentiendum hunc esse Christum induceret. Vbi uerò expleti dies fatis multi sunt, consularunt Iudæi ut ipsum interficerent. Sed cognitæ insidiæ ipsorum à Paulo sunt, obseruabantq; portas die noctuq;, ut eum occiderent. Cum uerò sumpsisent eum nocte discipuli, è 2. Cor. 11 muro in sporta demissum eduxerunt.

Cum esset peritus legis Paulus, in Synagogis Iudæos in silentium inducebat, neque loqui permittebat: sed ex scripturis ostendebat, ad consentiendum inducens, id est, *συνεβίβασεν*, cum man-

suetudine & equitate docens, Iesum Christū esse filium Dei. At illi insidias ei struebant, ut interficerent. Ipse uerò è muro in spota à discipulis demissus est, atque ita fugiens salutem est consequutus. Vide autem ipsum iam discipulos acquisiisse: ita totus ardebat, & prædonio undequaque erat plenus, ut quo tardius ad id accesserit, eò promptior fuerit effectus. Nam etiam si peregrinationem ab hoc mundo cupiebat, hominum tamen etiam salutem amabat: ut propterea talia sæpenumero excogitaret, & machinaretur, prædicationi seipsum conseruans: neque humanis uti machinamentis recusaret, quando occasio postulabat.

Cum accessisset uerò Saulus in Hierusalem, adhærere discipulis tentabat: sed omnes eum timebant, neque esse discipulum credebant. Barnabas autem apprehensum ipsum ad Apostolos duxit, narrauitque ipsis quomodo in uia Domini uidisset, eumque esset alloquutus: quomodo item Damasci fidenter in nomine IESU se gessisset: cum ipsisque uersans ingrediebatur & egrediebatur in Hierusalem, & in nomine Domini IESU fidenter loquebatur.

Dignum hinc dubitatione est, quomodo in epistola ad Galatas se non abiisse Hierosolyma dicat, sed in Arabiam & Damascum: & post tres annos Hierosolyma uenisse, & uisisse Petrum, nemi-

nemimenque alium Apostolorum uidisse: nunc uerò è contrario dicatur à Barnaba ad Apostolos fuisse adductus. Vel igitur ad Galatas inquit, se non abiisse ut conferret: ait enim, Non retuli ad ipsos, neque ueni Hierosolyma. Vel si hoc non placet, perspicuum est insidias quæ Damasci ipsi intentabantur, non statim posteaquam credidit, ei structas fuisse, sed annis tribus postquam ex Arabia redijt. Vel si neque hoc satis ad rem uidetur, dicendum est, eum nunc ad Apostolos non abiisse, sed tentasse adhærere discipulis cum modeste se gereret, cum tamen non esset discipulus, sed magister. Barnabam uerò ipsum etiam ad Apostolos adduxisse, quibus & quæ uiderat, & quæ fidenter fuerat loquutus, commemorauit. Propterea, inquit, abij, ut ad eos qui ante me erant Apostoli, uenire: nihil tamen ab illis didici. Vel hunc ascensum ita accipe, ut intelligas eum in Arabiâ abiisse, deinde uenisse Damascum, tum Hierosolyma, tum Syriam petiisse. Vel si aliter uis, ascendisse eum Hierosolyma dicas, deinde Damascum emissum fuisse, postea in Arabiam, tum Damascum rursum rediisse, inde fuisse in Casaream profectum, & tunc post quatuordecim annos Hierosolyma rursus ascendisse, quâdo fortasse fratres unâ cum Barnaba adduxit. Potes etiam alio quodam tempore hoc factum fuisse existimare: quippe cum historiographus multa concise explicet, multaque

Gal. 2

Suprà 4

tempora simul coniungat. Videtur autem mihi Barnabas antea ipsi fuisse amicus: erat enim mansuetus admodum & benignus, ut filius consolationis cognomento fuerit appellatus. Vnde etiam facile effectum est, ut ad eum Paulus accesserit.

Loquebaturq; & conquirebat aduersus Græcanicos: at ipsi eum interficere aggrediebantur. Quod cum rescissent fratres, Cæsaream cum deduxerunt, atq; inde miserunt Tarsum.

Græcanicos, id est, ἑλληνιστῶν eos appellat, qui Græcè loquebantur. Id autē Paulus ualde sapienter faciebat: nam alij, id est, germani ac meri Hebræi, ne uidere quidem ipsum uolebant.

Atque ecclesiæ quidem per totam Iudæam, Galilæam, & Samariam pacem habebant, ædificatæ, & in timore Domini ambulantes, & spiritus sancti consolatione multiplicabantur. Effectum autem est, ut Petrus pertrāsians per omnes, ad sanctos quoque peruenerit qui habitabant Lyddæ, inueneritq; ibi hominem quendam nomine Aeneam, qui ex annis octo iacebat in grabato, & erat resolutus: dixitq; ei Petrus.

Cum inde discessisset Petrum esset dicturus, ne præ timore factum id esse existimares, ecclesias omnes ibi in pace esse inquit. Quando enim bellis ingruerat, Hierosolymis morabantur Apostoli: quando erat pax, alijs quoq; prædicabant.

Aenea sanat te IESVS Christus, surge & sterne

sterne tibi Et continuo surrexit, & uiderunt eum omnes qui Lyddæ habitabant, & Assarone, qui ad Dominum conuersi sunt.

Fidem hominis non expectauit, neq; interrogauit an curari uellet, propterea quod nondum propriæ potestatis indicia exhibuerant: ut merito ab homine fides non fuerit requisita: quippe cum neq; a claudio eam petierint, præsertim cum ad multorum inuitationem factum id miraculum fuerit: insignis enim erat uir. Sicut igitur Christus cum principium signorum fecit in nuptijs, non requisit fides, sic neque hi. Nam Hierosolymis merito fides ipsorum præcedebat, ut uel umbra transeuntis Petri aliquem ipsorum obumbraret: quippe cum multa ibi signa edidissent. Hic autem primum hoc est quod fit. Signa enim efficiuntur, partim ut alij attrahatur, partim ut qui credunt, confirmentur.

Ioan. 2

Suprà 5

In Ioppe autem quædam erat discipula nomine Tabetha, quæ ex interpretatione dicitur Caprea: ea bonis operibus erat plena et elemosinis, quas faciebat. Contigit autem illis diebus ut ægrotarit, & mortua fuerit: cumq; eam lauissent, in cenaculo posuerunt. Cum uero Lydda iuxta Ioppen esset, discipuli qui audierunt Petrum ibi esse, miserunt ad ipsum, rogâtes ne usq; ad se uenire grauaretur. At Petrus cum surrexisset, cum illis accessit. Quem cum aduenis-

ser, deduxerunt in cœnaculum, astiteruntq; ei omnes uiduæ flentes, & ostendentes tunicas & pallia quæ cum ipsis faciebat Caprea. Eiectis autem omnibus foras Petrus, & positus genibus preces effudit, & conuersus ad corpus, dixit: Tabetha surge. Ipsa uerò oculos suos aperuit, & intuita Petrum resedit. At ipse porrecta manu ipsam erexit, aduocatisq; sanctis & uiduis uiuam ipsam produxit. Notumq; id factum est per totam Ioppen, & multi crediderunt in Dominum.

Quæ dicitur Caprea. Significat hanc uigilantem & sobriam fuisse, quemadmodum caprea. Multa enim nomina non sine dispensatione quadam imponuntur, quæ rei conuenientem habent appellationem. Contigit igitur ut hæc ægrotarit, & mortua sit: cumq; eam lauissent, omniaq; quæ mortuis solent, fecissent, tunc accersunt Petrum: id quod antequam mortua esset, facere noluerunt, indignum ducentes si pro huiusmodi omnibus uerarentur discipuli, & à prædicatione impedirentur. Nam etiam ob hoc inquit, propè eum fuisse: quasi significare uelit, obiter id petitum fuisse: di-
scipula enim erat. Cum uerò ostendunt tunicas et pallia quæ cum ipsis faciebat Caprea, id faciunt ut humilitatem eius declarent, quæ quasi una ex multis cum ipsis uersabatur ac degebat. Quid igitur facit Petrus? Omnes foras eijcit, ne lachrymis ipsorum impediatur, & turbetur. Positis au-
tem

tem genibus precatur, propterea quòd nò omnia eadem cum facilitate signa faciebant: tum alloquutus ipsam, porrectaq; manu excitauit: atq; ita uerbo uitam, manu uires ipsi exhibuit. Aduertendum autem, non apud solos infideles, sed apud sanctos quoq; signa effici, ea dispensatione uidelicet, ut alij ad fidem inducantur. Ecce enim post signum hoc multi rursus crediderunt, ita ut fuerint rursus signa infidelibus: quippe qui non credidissent, nisi signa rursus uidissent. Nam sancti etiam sine signis credebant Petrum suscitare eam posse, alioqui eum non accersuissent.

1. Cor. 1

Effectum autem est, ut dies satis multos apud Simonem quendam coriarium in Ioppe permanerit.

Non apud alium aliquem insignem uirum moratur Petrus, sed apud coriarium: ut per omnia nos ad humilitatem inducat, & neq; uiles erubescere, neq; magnos & claros extolli permittat. Doctrina enim eius indigebant, qui ob signa in Christum, qui ab eo prædicabatur, crediderant.

De uisione Cornelij in Casarea, & uisione Petri in Ioppe: de conuersione Cornelij & baptismo, & descensu spiritus sancti in gentiles.

Caput X.

VIR autem quidem erat Casarea, Cornelius nomine, Centurio ex cohorte quæ dicitur Italica, pius & timens Deum cum tota domo sua, qui

eleemofynas multas populo faciebat, & Deum semper precabatur: is per uisum quasi hora nona diei manifestè angelum Dei ad se ingredientem uidit, & sibi dicentem: Corneli. Ipse uerò intentè in ipsum inspiciens, & pauefactus dixit: Quid est Domine? At ille ait: Preces tuæ & eleemofynæ tuæ ascenderunt in monumētum coram Deo: & nunc mitte Ioppen uiros, & accersere Simonem qui uocatur Petrus. Is apud Simonem quendam coriarium hospitatur.

Non commemorantur Æthiops & Cornelius, eò quòd in dignitate essent constituti: sed quia ex diuitijs, & gloria in qua erant, non fuerunt impediti, quo minus ad piam & religiosam uitam se traducerent. Hic autem non erat Iudæus, neque ex ijs qui sub lege essent, sed nostram iam uitæ traditionem preoccuparat. Hunc cum oculus ueritatis inspexisset bona quidem opera exercemē, sed mortua tamen, quippe quæ fidem nondum haberent, angelum qui operibus præmium exhiberet, misit, ut fide benè certantem coronaret. Id autem facit ut Petrū, imò imbecilliores ea de re certos reddat. Nona uerò hora apparet ei angelus, quando uidelicet liber à curis in quiete erat, & compunctione. Propterea autem notum facit uirum hunc scriptor, ne mentiri eum dicere quispiam possit. Vnde dignitatē eius manifestat, cum dicat eū e cohorte esse quæ Italica dicitur: *στρατηγία enim, id est cohors, est militaris ordinis nomen.*

Cui

Cui domus iuxta mare est: is dicit tibi, quid te oporteat facere.

Remotas urbes persequabantur Apostoli, cum essent solitudinis & quietis amici. Quid uerò si contigisset alterum esse Simonem? Propterea signum subiungit, quòd apud mare habitat. Non dixit autem, cur id facere debeat, ne ipsum negligentiore reddat: sed permisit, ut in desiderio audiendi permaneret.

Vbi autem discessit angelus qui colloquebatur cum Cornelio, cum uocasset ille duos ex domesticis, & militem pium ex ijs qui ipsi apparebant, narraffetq; ipsis omnia, Ioppen misit.

Vide humilitatem. Non enim dixit, uocate mihi Petrum: non enim ex autoritate & dignitate sibi eum accersendum censebat. Propterea narrauit ipsis omnia, ut persuadere ei possent: adeò erat modestus, cum tamen nihil magnum & superbum concipere de eo homine alioqui deberet, qui apud coriarium diuertisset.

Craftina autem die illis iter facientibus, urbibus appropinquantibus, ascendit Petrus in superiora tecta, hora circiter sexta, ut preces effunderet: cumq; esuriret, uoluit gustare. Dum illi autem prepararent, incidit in ipsum mentis excessus, & uidet cælum apertum, & descendere ad se uas quoddam tanquam linteum magnū, quatuor in ijs alligatum, & demissum in ter-

ram, in quo erant omnes quadrupedes & bestiae, & reptilia, & uolucra caeli: factaque uox ad ipsum est.

Excessus mentis, id est, inuocatio: & stuporem ex admiratione significat, & quando quis extra sensibilia ad spiritualia attractus excedit. Ex hoc ostenditur, spiritualem quandam quasi contemplationem ei contigisse, cum anima à corpore quodammodo excessisset. Videt enim linteum illud totius orbis terrarum figuram, in quo quatuor initia, quatuor elementa significant. Nam quod apparuit uas, crassiore hunc mundum: diuersa animalia hominum constitutionem declarant. Vel ut apertius dicam, linteum est ecclesia: bestiae quae in ipso erant, illi qui ex gentibus crediderunt. Ecclesiam igitur uidit Petrus quatuor euangelij allegatam, in qua gentes omnes inerant.

Surge Petre, macta & comede. At Petrus dixit, Nequaquam Domine, propterea quod nunquam omne commune uel immundum comedi. Et uox rursus secundo ad eum: Quae Deus purificauit, tu communia ne feceris. Atque hoc ter effectum est, & rursus uas in caelum est receptum. Cum uero secum dubitaret Petrus, quidnam esset uisio quam uidisset, ecce uiri missi à Cornelio cum requisiuissent domum Simonis, ad uestibulum adstiterunt: & uocantes sciscitabantur, an Simon qui uocaretur Petrus, illic hospita-

hospitaretur. Petro uero cogitanti de uiso dixit spiritus: Ecce uiri te quaerunt, surge & descende, & uade cum ipsis, nihil diiudicans, propterea quod ego eos misi. Cumque descendisset Petrus ad uiros qui missi fuerunt à Cornelio, dixit: Ecce adsum, quem queritis: quae causa est, ob quam adestis? At illi dixerunt: Cornelius Centurio uir iustus & timens Deum, & qui à tota gente Iudaeorum testimonio comprobatur, oraculum ab angelo sancto accepit, ut te in domum suam accerseret, atque ex te uerba audiret. Quos cum introduxisset Petrus, hospitio excepit. Crastina autem die egressus cum ipsis est, & nonnulli fratres ex Ioppe cum eo simul abierunt: & sequenti die Caesaream ingressi sunt. Cornelius uero conuocatis cognatis & necessarijs amicis ipsos expectabat. Cumque effectum esset ut ingrederetur Petrus, obuiam ei ueniens Cornelius ante pedes procidit & adorauit. At Petrus eum excitauit, surge inquit, & ego ipse homo sum. Et colloquens cum ipso ingressus est, & conuenisse multos inuenit, ad ipsosque ait: Vos scitis quam interdictum sit uiro Iudaeo coniungi, aut accedere ad alienigenam. At mihi Deus ostendit, nullum communem aut immundum hominem dici debere: unde accersitus sine ulla recusatione accessi.

Terra est linteum: bestiae quae in ipso erant, ex gentibus ecclesia. Cum uero inquit, macta & comede, illos quoque, id est, gentiles accedere oportere

oportere ostendit. Quòd uerò ter factum id fuit, baptisma significat. Quando autem dubitabat Petrus, homines hi opportunè ad eum uenerunt, dubitationem soluturi: facìle enim sic anima solutionem admittit. Prius autem in hesitatione constitutus fuerat, ut etiam Ioseph: qui cum prius turbati fuisset permissus, aduentu angeli postea ea de re factus est certior. Vocantes sciscitantur, utpote in domo uili domesticos in inferiore parte interrogabant, non à uicinis requirebant. Multa uerò potestas spiritus ostenditur, cum ait, ego eos misi. Sed cur Petrus cum descendisset, qua de causa illuc accessissent, interrogat? Ut uidelicet si res urgeret, nullam moram faceret, sed simul statim cum ipsis exiret: sin minus, in domum prius hospitio susciperet. Ut autem fratres nonnulli ex Ioppe eum sequerentur, non sine dispensatione effectum est: ut quando Petrus se ad discipulos esset expurgaturus, testes ipsi essent, à spiritu fuisse definitum, ne inter Iudæos & gentiles ulla fieret diiudicatio. GREGORII Nissæi: Bestias, id est, bestialem & irrationalem speciem hominum mactare Petrus iubetur, ut ipsis expurgatis, quod reliquum est, esui aptum efficiatur. EIVSDEM: Simpliciter atque aperte pietatis ratio traditur, cum non semel dixerit diuina uox, non esse commune id quod Deus purificauit, sed ter: ut intelligamus, prima uoce Deum patrè, altera Deum unigenitum,

genitum, tertia spiritum sanctum purificare. Fortasse genibus flexis orans uisum hoc inspexit: unde & uox dixit, Surge Petre, macta & comede. Diuinum autem id esse ostenditur, cum & desuper uideat, & in excessu mentis. Et quòd uox inde emissa fuerit, & ter impura minime esse illa confirmarit: & inde illa uenerint, & illuc postea fuerint attracta, purificationis magni indicium est. Id autem propter eos fit, quos instrueturus postea est. Nam ipse audiuerat, in uiam gentium ne abieritis. Quòd uox autem ter insonuerit, uisionis illius ueritatem ipsi manifestat. Perspicuum sanè est non ad omnes cibos pertinere quod inquit, nunquam commune & immundum comedi, ut & boues & capras & oues & aues communia & immunda ab eo dicantur, eò quòd ex Iudæis erat Petrus: quippe cum Iudæi carnes comedant, & carniuum esus apud ipsos minime sit interdictus. Cum igitur uel ipse à principio comederit, uel quoad ad Saluatorem nostrum accessit, cur non esse planum debet, non de omnibus, sed de ijs tantum quæ lex communia & impura appellabat, dictum hoc à Petro fuisse? Quocirca cum de his tantum loqueretur Petrus, quæ in lege communia & immunda habebantur, Deus sanctæ Christi Ecclesiæ formam ac notam ipsi tradens, ut nihil immundum existimaret, præcepit: quippe cum omnia ei sint pura & munda, quæ cum gratiarum

Mat. 1

Mat. 10

1. Tim. 4

tiarum actione & benedictione sumuntur. Nam quamuis de gentium uocatione hic latens significatio sit, ne scilicet eos qui in præputio erant, communes & impuros arbitraretur, oratio tamen Petri nõ de hominibus, sed de ijs quæ in lege erant interdicta, loquitur, sicut demonstratum est.

Requiro igitur qua de causa me accersueritis.

Omnia iam etiam à militibus audiuerat Petrus, uult tamen ut primum ipsi confiteantur, seq; fidei addicant.

Et Cornelius dixit: Die abhinc quarto usq; ad hanc horam ieiunans, & nona hora preces effundens in domo mea eram.

Videtur hic uitæ exactioris & perfectioris tempora sibi præfinituisse, & in quibusdam diebus: propterea enim inquit, quarto abhinc die. Quando enim apparuit ipsi angelus, is unus dies erat: & quando missi à Cornelio abierunt, is item alter: quando uenerunt, tertius: & quartus, hora circiter tertia, postquam precibus incumbibat. Vide magnitudinẽ & uim precum, ut quando sese religioni & pietati dedit, angelus ei apparuerit.

Et ecce uir coram me constitit in ueste splendida, & dixit.

Vir, inquit, & non angelus, ob humilitatem.

Corneli, exaudita oratio tua est, & eleemosynæ tuæ coram Deo commemoratæ sunt. Mitte igitur Ioppen, & Simonem accersẽ, qui cognominatur

minatur Petrus. Is in domo Simonis coriarij apud mare hospitatur: qui cum accedet, loquitur tecum. Ex ipso ergo die ad te misi: & tu rectè fecisti cum adueneris. Nunc igitur omnes nos coram Deo adsumus, ut omnia mandata tibi à Deo audiamus. Aperto autem ore suo Petrus dixit: Reuera comperio, nõ esse personarũ acceptorẽ Deũ, sed in omni gẽte eum qui timet Dominũ, operaturq; iustitiam, ipsi esse acceptũ.

Iustitiam operatur, id est, omnem uirtutem exercet.

Verbum quod misit filijs Israel euangelizans pacem per IESVM Christũ, hic est omniũ Dominus. Vos nostis quod factũ est uerbum per totã Iudæam, incipiens à Galilæa, post baptismum quod prædicauit Ioãnes, IESVM è Nazareth.

Hæc eorum qui aderant causa dicit, ut eos quoq; in fidem inducat. Filijs tamen Israel principatum attribuit, ne loco abiectorum ipsos quoq; esse existiment: hic est, inquit, omniũ Dominus.

Quomodo unxerit eum Deus spiritu sancto & potestate: qui pertransijt beneficio afficiens, & sanans omnes qui à diabolo erant oppressi, quoniam Deus erat cum illo. Nosq; omnium quæ & in Iudæorum regione & Hierusalem fecit, testes sumus. Quem suspensum in ligno, interfecerunt. Eum Deus tertio die suscitauit, deditq; ut manifestus fieret non omni populo, sed testibus à Deo præordinatis nobis.

Vñctum

Deu. 10
2. Pa. 19
Iob 34
Sap. 6
Eccle. 35
Rom. 2
Gala. 2
Ephes. 6
Colof. 3
1. Pet. 3

Vinctum fuisse Iesum spiritu sancto à Deo, quantum ad humanitatem spectat, est intelligendum. Cum enim seipsum exinaniuisset, & non secus ac nos carnis & sanguinis factus particeps fuisset: quæ ex natura sua ut Deus habebat, ea quatenus homo, dicitur accepisse: quippe cum non sibi ipse quatenus est Deus, ea suscepit, propria enim sua erant: sed nobis, utpote qui in primitiis per eum constituti simus.

Quicumque cum eo simul comedimus & bibimus, posteaquã à mortuis resurrexit. Et præcepit nobis, ut prædicaremus populo, & testare mur eum esse illum, qui iudex uiuorum & mortuorum à Deo fuisset destinatus.

Hinc resurrectionem Christi confirmat, ex eo quòd simul cum eo post resurrectionem comederant. Non enim signum aliquod post resurrectionem fecit, quippe cum resurrectio ipsa magnum satis signum fuerit: cuius, sanè nullum perinde esse indicium poterat, ut comedere & bibere.

Hier. 31 Huic testificantur omnes Prophetæ, quòd
Mich. 7 remissionem peccatorum per nomen eius unius-
quisque acceperit, qui in eum credit.

Esai. 43 Quotquot Prophetæ de remissione peccatorum loquuti sunt, in hoc Iesu omnes remittenda peccata esse dixerunt. Ita & Esaias persona eius introducta inquit: Ego sum, qui peccata tua & iniquitates tuas deleo.

Adhuc

Adhuc loquente Petro uerba hæc, spiritus sanctus in omnes qui audiebant, incidit. Et stupeuerunt qui ex circumcisione erant fideles, quicumque uenerant simul cum Petro, quòd etiam in Gentes donum spiritus sancti effusum fuisset: audiebant enim ipsos linguis loquentes, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Nunquid prohibere aquam quispiam potest, quo minus baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos: iussitque ut ipsi in nomine Domini baptizarentur. Tunc requisierunt, ut per aliquot dies ibi permaneret.

Quando crediderunt baptismum omnino peccatorum remissionem asserere, tunc spiritus ei aduenit. Id autem fit Deo magnam Petro defensionem procurante. Neque simpliciter spiritus accessit, sed ita ut linguis etiam loquerentur: id quòd eos qui cum Petro uenerant, in admirationem et stuporem induxit. Unde etiam Petrus præcepit, ut statim in nomine Domini baptizarentur: & non dixit, quid opus est aqua, cum spiritus sanctus in ipsos aduenerit? Nouerat siquidem diuina in baptismo mysteria ac sacramenta inesse, sepulturam uidelicet & mortificationem, & resurrectionem & uitam. Quemadmodum enim facile nobis est demergi & emergi: ita Deo sepelire ueterem hominem, & nouum proferre facile est. Ter autem id fit, ut patris & filij & spiritus sancti potentia id fieri intelligamus. Alij ea causa

dicunt, ut Christi resurrectio quæ hoc in nobis efficit, tridua significetur.

De disceptatione Petri cum apostolis, quibus de Cornelio omnia recenset: de Barnabæ missione in Antiochiam: de prædicatione famis ab Agabo. Caput XI.

AVdiuerunt autem Apostoli & fratres qui erant in Iudæa, etiam Gentes uerbum Dei admisisse: & cum redijt Petrus Hierosolyma, disceptabant aduersus ipsum qui erant ex circumcisione, & dicebant: Ad uiros præputium habentes ingressus es, & simul cum ipsis comedisti. Cum incepisset uero Petrus, seriatim rem exposuit, dicens: Ego eram in urbe Ioppe orans, & uidi in excessu mentis uisum, descēdens uas quoddam quasi linteum magnū quatuor initijs è cælo demissum, quod ad me usque uenit: in quod intentè inspiciens animaduerti, & uidi quadrupedes terræ, & bestias, & reptilia, & uolucra cæli, & audiui uocem dicentem mihi: Surge Petre, macta & comede. At ego dixi: Nequaquā Domine, propterea quod omne commune uel immundum nunquam in os meum est ingressum. Responditq; mihi uox secundo de cælo: Quæ Deus purificauit, tu communia ne existimes. Atque hoc ter effectum est, & rursum in cælum omnia subtracta sunt. Et ecce euestigatō tres uiros ad domum adstiterunt ubi eram, missi ad me Cæsarea: dixitq; mihi spiritus,

tus, simul cum ipsis ut abirem, nihil diiudicās. Et sex etiam fratres hi mecum uenerunt, ingressiq; in domum uiri sumus. At ille narrauit nobis, quomodo angelum in domo sua fratrem uidisset, ac sibi dixisset: Mitte in Ioppen uiros, & Simonem accerse qui cognominatur Petrus, qui loquetur uerba ad te, quibus tu & tota domus tua salutem consequetur. Dum uero ego incepissem loqui, decedit spiritus sanctus in ipsos, non secus atque in nos à principio. Et recordatus uerbi Domini sum, cum diceret, Ioannes quidem baptizauit aqua, uos uero spiritu sancto baptizabimini. Quod si æquale donum dedit ipsis Deus, quemadmodum & nobis, qui credidimus in Dominum nostrum IESUM Christum, ego quis eram qui prohibere Deum possem? Cum uero illi hæc audiuisent, quieuerunt, & Deum glorificarunt, dicentes: Ergo etiam gentibus Deus pœnitentiā in uitam concessit.

Sup. cap. 1

Defensione hac sua Petrus se nusquam, sed ubiq; Deum in causa fuisse ostendit. In excessum enim mentis, inquit, ipse me induxerat: ipse uas produxit, ego contradixi: ipse rursus loquutus est, ego neq; ita sum obsequutus, sed discedere me iussit spiritus, & profectus neq; ita cucurri. Dixerūt illi Deum eos misisse, ego neq; sic eos baptizauit, sed Deus omnia est exequutus. Deus ipse baptizauit, non ego: propterea quod me adhuc lo-

quente, spiritus sanctus in ipsos decedit, ita ut ex linguis loquerentur, & Deum quemadmodum & nos, glorificarent.

Atque illi quidem qui ab oppressione quæ contigerat in Stephano, fuerat dispersi, usque in Phœnicem & Cyprum & Antiochiam pertransierunt, nemini nisi tantum Iudæis uerbum loquentes. Erant autem ex ipsis quidam uiri Cyprij & Cyrenæi, qui ingressi Antiochiam ad Græcnicos loquebantur Dominum IESUM euangelizantes: eratque manus Domini cum ipsis, & multus numerus credens conuersus ad Dominum est.

Græcnicos fortasse appellabant, id est, ἑλληνιστῶν, eos qui loqui Hebraicè nesciebant. Ad eos igitur loquebantur Dominum Iesum euangelizantes, credideruntque omnes: quoniam manus, ut inquit, Domini erat cum ipsis: id est, signa faciebant. Propterea enim signorum necessitas fuit, ut ad fidem inducerentur.

Quod cum de ipsis ad aures ecclesiæ peruenisset quæ erat Hierosolymis, miserunt Barnabam, ut usque Antiochiam proficisceretur. Qui cum accessisset, & uidisset gratiam Dei, lætatus est, hortabaturque omnes, ut proposito cordis in Domino permanerent: quia erat uir bonus, & spiritu sancto plenus & fide. Et adiuncta multa satis turba Domino est. In Tarsum autem profectus est Barnabas, ut inquireret Saulum: cumque

cumque eum inuenisset, duxit Antiochiam. Esse etiam est, ut annum totum conuersati in ecclesia fuerint, & multam turbam docuerint.

Cur non Paulo scribunt, sed Barnabam mittunt? Propterea, quod nondum uiri uirtutem noverat. Cum uero inquit, quia erat uir bonus, non repugnat ei quod dicitur, nullus bonus nisi solus Deus: quippe cum non idem sit Deum esse bonum, & hominem: ille enim substantia & essentia est bonus, cum initium & fons bonorum omnium sit: homo uero ut bonus sit, non ex substantia, sed ex uirtutum acquisitione habet, & participatione: non enim absolute est bonus. In hunc igitur sensum & quod dicitur, bonus homo, &, euge serue bone & fidelis, & huiusmodi cetera accipies.

Mat. 19

Mar. 10

Luc. 18

Mat. 12

Luc. 6

Mat. 25

Luc. 9

Primumque in Antiochia nomen discipulis imposuerint, ut Christiani appellarentur.

Pauli quoque hoc fuit præclarum factum, ut quasi quoddam signum nomen hoc in tantam altitudinem sustolleret. In Iudæa enim cum tot essent qui crederent, nihil tale effectum est, sed uicæ eius homines uocabantur. Aduertendum autem ob id præcipue Antiochiam regia sede fuisse dignatam, quia primum ibi ut appellarentur Christiani discipuli, constituerunt: quod nomen sane multideitati, id est, multorum deorum religioni contrarium est.

His diebus Hierosolymis prophetæ Antiochiam deuenerunt, quorum unus cum surrexisset Agabus nomine, ex spiritu significabat, famem magnam per totum orbem terrarum futuram esse, quæ sub Claudio Cæsare contigit. Ex discipulis autem prout abundabat unusquisque, statuerunt singuli in ministerium mittere fratribus qui in Iudæa habitabant: id quod etiam fecerunt.

- Non est contrarium huic, illud quod dictum à Domino est, Lex & Prophetæ usque ad Ioannem: quippe cum id de Prophetis illis dixerit, qui aduentum eius prænuiciauerant. Ne autem propterea existimarent famem contigisse, quia Christianorum cultus fuerat introductus, eam spiritus sanctus prædicit. Hoc & Christus prædixit, non quia à principio euenire oportebat, sed ob mala quæ aduersus Apostolos fiebant. Deus enim uindictam differebat & tolerabat. Posteaquam uero ingruerat, famem magna oritur, futura mala Iudæis prænuicians. Nam si ob Christianos euenisset, prorsus tunc cessare debuerat, quippe cum bene se gerere aduersarij eius magis uiderentur, eò quod faciebant quod debebant: interficiebant, puniebant, cruciabant, undecumque persequebantur. Sed ob hoc ipsum famem inciderat, etiamsi miseri ipsi non intelligebant: & simul cum ipsis Christiani patiebantur.

Mittentes

Mittentes ad presbyteros per manus Barnabæ & Sauli.

Aduertendum, Apostolos presbyterorum dignitatem habuisse. In alijs etiam capitibus diaconorum & episcoporum gradum obtinuisse eos adnotatum est.

De Iacobi occisione, & Petri comprehensione ab Herode, liberationeq; eius & uinculis ab Angelo facta: de acerba & perniciosa Herodis morte. Cap. XII.

SVb illud autem tempus Herodes rex manus iniecit, ut quosdam ex ecclesia affligeret.

Illud tempus uocat tempus sub Claudio Cæsare. Caius Imperator Romanorum Agrippam Iudææ regem constituit, Herode ob turpitudinē uitæ unā cum uxore Herodiade Lugdunum in Galliam relegato. Hic erat ille qui tempore quo passus est Dominus, erat rex, ut in decimo octauo libro antiquitatum Iosephus, & in secundo historiae ecclesiasticæ Eusebius memorie prodiderunt. Vel igitur diuersitas nominis hic est, ut pro Agrippa Herodes dicatur: uel error, ut patet, scriptorius contigit: uel ex duplici nomine dictum est. Nam & tempus & gesta Agrippam sub Claudio Cæsare significant, qui post Caium fuit Imperator.

Et Iacobū fratrem Ioannis gladio interemit. Et cum rem gratiam esse Iudæis uidisset, adie-

cit animum ut etiam Petrum comprehenderet. Erant autem dies azymorum. quem cum comprehendisset, in custodiam posuit.

Ne aliquis dicere posset, propterea tuto & audacter morti eos sese exponere, quia à Deo eripiuntur & liberantur: ideo permittit Deus, ut et principes ipsorum interimantur, intersectoribus se non prohibere ostendens.

Quatuor militum quaternionibus custodiendum eum tradens: cum post Pascha producere eum ad populum uellet, Ac Petrus quidē in custodia obseruabatur: preces autem assidue pro ipso ad Deum fiebant. Quando uero ipsum Herodes erat producturus, nocte illa dormiebat Petrus inter duos milites, duabus catenis uinctus, & custodes ante ostium custodiam seruabant. Et ecce angelus Domini adstitit, & lux in domicilio effulsit: percussitq; Petri latere excitauit ipsum, dicens: Surge celeriter. Et catenarum de manibus eius deciderunt.

Quatuor quaternionibus, id est, sexdecim numero: quater enim quatuor, sexdecim euadunt. Fortasse quia per singulas custodias, id est, per unum quodq; trium horarum spatium quatuor erant uigiles, qui custodiebant. Tres horarum enim uigilia unam constituiebant: ut in spatio totius noctis duodecim horarum quatuor uigiliae continerentur, in quibus singulis per uices quatuor milites custodientes, omnes simul numero sexdecim erant.

Petrus

Petrus autem non erat in sollicitudine, neq; in timore constitutus, sed tota re in Dominum reiecta dormiebat securus. Effulsit, inquit, ut uideret & audiret Petrus, neq; uisionem esse existimaret. Quod uero ait, celeriter, non trepidantis est, sed suadentis ne cunctetur. Vide autem Iudeos in diebus azymorum huiusmodi facinorā machinari.

Dixitq; angelus ad ipsum: Præcinge te, & calcea te sandalijs tuis. Ille autē ita fecit. Dixitq; ipsi: Indue te pallio tuo, & sequere me. Et egressus sequebatur eum: & uerum esse id quod per angelum fiebat, ignorabat, sed uisum se uidere opinabatur. Cum transuissent autem primam custodiam & secundā, ad portam ferream deuenerunt, quæ ad urbem deducit, quæ spontē aperta ipsis est: & egressi processerunt in uicem unam, & confestim ab ipso angelus discessit. Et Petrus in se reuersus dixit: Nunc scio uerē angelum suum misisse Dominum, & de manu Herodis omnium Iudeorum expectatione me eripuisse.

Cum discipulis Dominus dixerit, Ne possideatis aurum, neq; argentum, neq; duas tunicas, neque calceos, neque zonam, neque uirgam: quomodo Petrus præter hoc præceptum faciebat, cum pallia & zonam & calceos haberet? Paulus quoq; cum Timotheo mandat ita scribens: Paulam quam Troade apud Carpum reliqui, cum

K S

Psal. 54

Mat. 10

Mar. 6

Luc. 9

2. Tim. 4

UNIVERSI

Luc. 22

ueneris, tecum affer: ecce penulam habebat. Neque potest dicere quispiam, nihil aliud eum habuisse quod gestaret. Quid igitur? nunquid non obediebant Christo? Obediebant sane, sed mandata illa pro tempore data fuerant, non ut in perpetuum seruirentur. Atque hoc uerum esse Lucas ipse Euangelista testatur: Inquit enim Christum discipulis dixisse: Quando misi uos sine marsupio & pera & zona & calceis, nunquid defuit uobis? Dicunt ei, Non. At ille inquit ipsis: Igitur posthac ipsa hæc possidete. Sed qua de causa hoc tunc mandauit? Quia ostendere ipsis potentiam suam uolebat. Nam si alioqui unam tunicam habere Paulus debuisset, et abluere ipsam opus fuisset, nunquid uel nudum eum domi considerare oportuisset, uel urgente necessitate nudum circumuagari, & indecore se gerere? Nō sanē decebat eum qui tanta cum utilitate, totq; præclare gestis orbem terrarum circūibat, ob indumenti inopiam domi se continere, totq; necessarijs negocijs impedimēto esse. Quid si tempestas uehemens ingruisset, & uel pluisset, uel ninxisset? quam gestabant tunicam quo pacto potuissent exiccare? an eodem modo nudum domi oportuisset cōmorari? Quid si frigus uehemens corpus inuassisset, nunquid obrigescendum fuisset, nihilq; dicendum? Sed quid hoc fuisset molestius? non enim adamantina corpora ipsis erant. Nunquid fuisset moriendum? *Minimè.*

Minimè. Sed hoc, sicut dictum est, tunc præcepit, ut potentiam suam ipsis ostenderet, quòd etiam sic nihil ex necessarijs ipsis esset defuturum.

Cumq; id secum considerasset, uenit ad domum Mariæ matris Ioannis qui Marcus cognominabatur, ubi multi erant collecti, qui preces effundebant. Cumq; pulsasset fores ostij, accessit puella ad respōdendum nomine Rhode: quæ agnita uoce Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, sed intrò recurrēs adstare Petrum ante fores annūciauit. At illi ad ipsam dixerūt: Insanis. Illa autē sic rem se habere, confirmabat.

Quid sibi uult quod inquit, Cūm secum considerasset? Vt ostendat, non simpliciter ita esse abeundum, sed beneficij memoria repetita considerandum, quomodo beneficio gratias referamus.

Qui Marcus cognominatur, inquit: ut non esse eius Ioannis matrem ostendat, qui cum ipsis semper uersabatur, sed alterius qui Marcus dicebatur, qui Euāgelium uidelicet secundum Marcum conscripsit, Barnabæ consobrinus, de quo Paulus ad Timotheum: Marcum assumens, inquit, tecum adduc: est enim mihi ad ministerium utilis. 2. Tim. 4

Ipsi uerò dicebant: Angelus eius est. At Petrus perseuerabat pulsare: cumq; aperuissent, uiderunt ipsum, & obstupuerūt. Innuens autem ipsis manu ut tacerent, narrauit illis quomodo ipsum Dominus è carcere eduxisset: dixitq; annun-

annunciate hæc Iacobo, & reliquis fratribus. Et egressus, in alium locum profectus est. Orto autem die turbatio non parua inter milites erat, quidnã Petro euenisset. Herodes uerò cum ipsum requisuisset, & non inuenisset, examinatis custodibus, abduci eos ad pœnam iussit. Et descendens è Iudæa in Cæsaream, commorabatur. Indignabundè enim cum Tyrijs & Sidonijs pugnabat. At illi unanimiter ad ipsum accesserunt, & suaso Blasto qui cubiculo regis erat præfectus, pacem petebat, eò quòd regio ipsorum è regia ditione aleretur.

Mat. 18 Hinc planum fit, unumqueng; nostrum angelum habere. Illi enim ex occasione hoc existimabant. Inquit enim, ubi sunt congregati aliqui in nomine meo, illic ego in medio illorum sum. Vbi uerò est Christus, angeli quoq; sint, & omnes potestates, necesse est. Petrus autem in alium locum abiit, quia tentare Deum nolebat. Poterat autem Deus custodes quoq; eripere & liberare: sed si id factum esset, fuga potius quam miraculum uisum fuisset. Maiore enim dolore torquebatur, quòd illusus fuerat, non secus atque auus ipseus à magis, quodq; ludibrio esse uidebatur.

Constituto autem die Herodes ueste regia indutus, & sedens pro tribunali ad ipsos conditionabatur. Populus uerò acclamabat: Dei uox, & non hominis. Continuo autem angelus Domini eum percussit, propterea quòd nõ dedit

dedit gloriam Deo: & uermiculari morbo consumptus expirauit. Verbum autem Dei crescebat & multiplicabatur. Barnabas uerò & Saulus reuersi sunt ex Hierusalẽ cum expleuissent ministerium, assumpto secum etiam Ioanne, qui cognominatus est Marcus.

Populus acclamabat. Sed quid ad ipsum attinebat, si illi clamabant? Quoniam uidelicet uocem eam admittebat, seq; ea adulatione dignum existimabat. Cæterum cur non etiam adulatores puniuntur? Vtriq; quidem digni pœna erant, sed quia hic iudicij non est tempus, ille tantum qui crimini maxime erat obnoxius, supplicio afficitur. Quòd si hic eò quòd acclamationẽ eam, uox Dei, & non hominis, tantum audiuerat, & nihil ipse insolenter fuerat loquutus, tam grauitèr est istus: quanto magis Christus, si Deus non fuisset, perpeffus huiusmodi percussione effret, cum ipse semper diceret: Verba hæc non sunt mea. & Angeli mihi ministrant. Tunc tertius agebatur annus regnãti Agrippæ in Cæsarea, quæ prius Stratonis turris uocabatur: cumq; illic spectacula in honorem Cæsaris celebraret, secundo spectaculorum die stola indutus, quæ tota ex argento ita erat contexta, ut mirabilem speciem præ se ferret, die orieme in theatrum est progressus: cumq; ibi primis solarium radiorum appulsionibus ærgentum illustraretur, mirum in modum effulgebat,

Ioan. 7
Mat. 26

bat, coruscationemq; quandam & horrorem insipientibus afferebat. Vnde statim adulatores hinc inde acclamabant, Deumq; ipsum appellabant: dicebant enim, Licet hucusq; te ut hominem timuerimus, nunc tamen superiorē natura te esse confitemur. Cumq; hæc atq; huiusmodi iactaret, non increpauit eos rex, neq; impiam hanc adulationem est auersatus. Quocirca cum paulo post suspiceret, supra caput suum angelum in funiculo quodam insidere conspexit: hunc statim malum sibi esse & perniciosum intellexit. Cordis igitur dolore affectus, & uentris uehementibus torminibus exagitatus, ad amicos exiliens: Ego, inquit, apud uos Deus commutare uitam iam cogor. Iam fatum uoces quas de me effundebatis, falsas esse coarguit: qui enim à uobis uocabar immortalis, iam ad mortem abducor.

De Barnabæ & Pauli missione in Cyprum à spiritu sancto, ubi Paulus Elymam magum excæcat, de conuersione eorundem ad Gentes, cum Iudei admittere prædicationem eorum nollent. Caput XIII.

ERant autem in ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, Barnabas, & Simon qui uocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manaen Herodis tetrarchæ collactaneus, & Saulus.

Ecce

Ecce, mores uniuscuiusq; non educatio à puertitia est quæ salutem afferat. Vide enim Manaen, cuius nam cum esset collactaneus, prophetia tamen dignatus est.

Dum autem administrarent ipsi Domino, & ieiunarent, spiritus sanctus dixit: Separate iam mihi Barnabam & Saulum ad opus, ad quod ipsos aduocauit. Tunc cum ieiunassent, & preces effudissent, impositis super ipsos manibus dimiserunt. Atq; hi quidem emissi à spiritu sancto Seleuciam deueniunt, atq; inde in Cyprum nauigarunt: & cum uenissent Salaminam, uerbum Dei in Iudæorum synagogis annunciabant. Habebant autem & Ioannem ministrum. Cumq; insulam usq; Paphum pertransiissent, magum quendam falsum prophetam Iudæum inuenerunt, cui nomen erat Bariesus, qui cum proconsule Sergio Paulo prudente uiro erat. Is cum aduocasset Barnabam & Saulum, requisit ut uerbum Dei audiret. Sed ipsis resistebat Elymas magus (ita enim nomē eius interpretatur) studens proconsulem à fide distorquere.

Dum administrarent, id est, λειτουργόντων. Dum munus suum obirent, id est, prædicarent. Ad opus autem inquit, id est, ad Apostolatium. Sed à quo creatur & eligitur Paulus? A Lucio & Manaen: imò uero à spiritu. Creatur autem & declaratur Apostolus, ut cū potestate possit prædicare. In Seleucia

leucia non morantur, cum scirent se ex uicina urbe magnam utilitatem esse consequuturos.

Saulus autem qui & Paulus dicitur, repletus spiritu sancto, & intentē in ipsum inspiciens dixit: O plene omni dolo & omni uersutia fili diaboli, omnis iustitiæ inimice, nõne cessabis uias rectas Domini distorquere? Et nunc ecce manus Domini contra te, & eris cæcus, & solem usq; ad tempus non uidebis. Et continuo in ipsum caligo & tenebræ inciderūt, & circumiens deductores quærebat. Tunc proconsul cum uidisset id quod factum fuerat, credidit, super doctrina Domini admiratus. Paulus autem & qui cum eo erant, cum à Papho soluissent, Pergen Pamphylia uenerunt.

Saulus qui & Paulus dicitur. Vt neque hac parte reliquis Apostolis minus habeat Paulus, mutat ei nomen Deus, & Saulum Paulum appellat: ut quod præcipuum habebat princeps discipulorum, id etiam ipse habeat, & maioris cõiunctionis argumentum accipiat. Vt autem ostēdat, uerba hæc Pauli quæ aduersus Elymam magum dicuntur, non ex ira & indignatione dici, idcirco præoccupat, & inquit, spiritu sancto repletus: quippe cum uerba hæc non punientis sint, sed castigare & conuertere uolentis. Si enim uiudicare & punire uoluisset, in perpetuum eum cæcum reddidisset. Nunc uerò non id facit, sed quoddam ad tempus

ad tempus excecat, ut proconsulem moueat, atq; ad fidem adducat. Nam usq; ad tempus dixit, quò animo terminum daret, ut in se luminis receptionem tantisper haberet, quo mores in melius permutaret. Quo enim signo ipse est ad fidem inducus, eodem hunc quoq; uoluit inducere. Non igitur pœna fuit, sed sanatio.

Ioannes autem ab ipsis recedens, Hierosolyma est reuersus. Ipsi uerò Perga profecti in Antiochiam Pisidia deuenerunt, & ingressi in synagogam die sabbatorum, cõsederunt. Post lectionem autem Legis & Prophetarum, principes Synagogæ ad ipsos miserunt, & dixerunt: Viri fratres, si uerbum adhortationis ad populum in uobis est, dicite.

Hic est Ioannes qui & Marcus uocatus est, Barnabæ cõsobrinus, qui Euangelium secundum Marcum etiam conscripsit, & discipulus principis Apostolorum Petri fuit. De quo ipse in epistola inquit: Salutatio uos Marcus filius meus. 1. Pet. 5 igitur cum Paulus in longius iter proficisceretur, quamuis esset minister, ab ipsis recedit, propter ea quòd ferre pericula & labores non poterat.

Cum surrexisset autem Paulus, manu silentio indicto ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite. Deus populi huius patres nostros elegit, & populum exaltauit cum esset aduena in terra Aegypti: & cum brachio excelso ipsos inde eduxit: & per quadraginta circiter

*Iosue 14
Iudic. 3*
annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto : & cum destruxisset septem gentes in terra Chanaan, terram eorum in hæreditatem ipsis dedit. & postea annis ferè quadringentis & quinquaginta, Iudices dedit usq; ad Samuelem prophetam. Et inde petierunt regem, & dedit ipsis Saul filium Cis, uirum è tribu Benjamin per annos quadraginta.

*1. Re. 8. 9.
& 10.*

Hic primum in Antiochia Pisidia prædicat Paulus. In synagogas autem habitu Iudæorum ne eijcerentur, sunt ingressi: atq; ita benè rem gesserunt. Septem gentes autem, Chetæos, Pergeseos, Amorrhæos, Chanaanæos, Pherezæos, Eueos, & Iebuseos intelligit.

*Psal. 88
1. Re. 16
Mat. 3
Mar. 1
Luc. 3*
Et amoto eo ipsis Dauid in regem excitauit, cui dixit etiam attestatus: Inueni Dauid Iesseæ uirum ex corde meo, qui omnes uoluntates meas faciet. Ex semine huius Deus ex promissione saluatorem IESVM Israel eduxit, cum Ioannes ante faciem ingressus eius baptisma pœnitentiæ populo Israel prænucciasset.

1. Re. 16
Aduertendum, nusquam in libro Regum hæc uerba reperiri, nisi tantum propheticè à Samuele ad Saul dicta, in hunc modum: Et nunc regnum tuum non stabit, & quæret Deus sibi hominem ex corde suo, & mandabit ipsi Dominus in principem supra populum suum: quia quæcumq; mandauit tibi Dominus, non seruasti. Atq; hinc Paulus

uis ita dicit: Inueni Dauid Iesseæ filium, uirum ex corde meo, qui uoluntates omnes meas faciet. Cum uerò inquit, ante faciem ingressus eius, ingressum & introitum incarnationem intelligit.

Vbi uerò Ioannes cursum expleuit, dixit: Quem me existimatis esse, non sum ego: sed ecce post me ueniet, cuius ego calceamentum pedum soluere dignus non sum. Viri fratres, filij generis Abrahamæ, & qui inter uos timetis Deum, uobis uerbum salutis huius missum est. Nam qui habitant Hierusalem, & principes ipsorum cum huc ignorassent, & iudicassent, uoces Prophetarum quæ per omne sabbatum leguntur, expleuerunt: cumq; nullam mortis causam inuenissent, petierunt à Pilato ut interficeretur. Vbi uerò omnia quæ de ipso scripta sunt peregerunt, detractum eum de ligno in monumentum posuerunt.

*Ioan. 1
Mar. 1*

*Mat. 27
Mar. 15
Luc. 23
Ioan. 19*

Ioannes non simpliciter & absolutè testificatur: sed cum omnes ipsi gloriam traderent, ipse eam depellit. Neq; enim par res est, si quis honorè repudiet, cum nemo, & cum multi eum ipsi attri buunt. Cum uerò inquit, uobis uerbum salutis missum est, nobilitatem Iudaicam ostendit. Pilati uerò mentionem facit, ut grauius accusentur, quippe qui uiro alienigenæ eum tradiderint, & ab eo etià ut interficeretur petierint. Quod cum inquit, quasi ipse nollet, gratià quoq; ab eo accepisse ipsos significat: id quod Petrus manifestius

Suprà 3. declarat, cum ait: Cum ille dimittendum eum iudicasset.

Mat. 28 At Deus ex mortuis ipsum excitauit: qui per
Mar. 16 complures dies ijs apparuit, qui cum ipso è Ga
Luc. 24 lilæa Hierusalem ascenderant: qui testes eius ad
Ioan. 20 populum sunt. Et nos uobis euangelizamus, promissionem quæ ad patres facta est, eam Deum nobis filijs ipsorum expleuisse.

1. Cor. 1 Absurdum nihil est, quòd Iesus suscitatus esse à
 Deo dicatur. Nam si nihil aliud est Iesus, quàm
 uerbum quod carnem assumpsit: uerbum autem
 patris uis est ac potentia, quo uidelicet omnia o-
 peratur, iuxta illud, Christus Dei uis: ipse seip-
 sum etiam suscitasse intelligitur, etiamsi à patre
 fuisse suscitatus dicatur, in quem ut principium
 & causam tempore carentem, omnia referuntur:
Ioan. 2 quippe cum etiam ipse dicat: Soluite templum
 hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

Resuscitato IESU, quemadmodum in pri-
 mo psalmo scriptum est.

Quoniam nomen Iesu de homine malè acci-
 piunt nonnulli, & superius, uerbum positum in
 monumento fuisse dixerat: ne quispiam sine car-
 ne uerbum ipsum dixisse opinaretur, rursus Ie-
 sum eum uocat, nusquam incarnato uerbo post
 unionem diuisionem attribuens, ut ubiq; impio-
 rum os obstruat.

Psal. 2

Heb. 1

Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Hæc

*Hæc uerba ex psalmo incarnationi Christi cõ-
 ueniunt, quæ ad uerbum temporarium habuit. Ho-
 die enim & erat, tempus significans: ipse uerò, ut
 uerbum, sine tempore genitus à patre est.*

Nam quòd suscitauit ipsum à mortuis, ita ut
 non amplius reuersurus in corruptionem sit,
 ita dixit Dabo uobis sancta David fidelia. Id-
 circo & in alio inquit: Non dabis sanctū tuum
 ut uideat corruptionem. David enim propriæ
 generationi cum inferuisset, Dei consilio ob-
 dormiuit, & ad patres suos adiunctus est, cor-
 ruptionemq; uidit. At quem Deus excitauit,
 corruptionem non uidit.

*Aduertendum, non debere nos corpus Salua-
 toris & Dei nostri Iesu Christi, uel post resurre-
 ctionem patibile, id est, affectibus & perpeſſioni-
 bus obnoxium, uel ante resurrectionem impati-
 bile, id est, incorruptibile & immortale fuisse con-
 ſideri. Nam incorruptibilitate quantum ad pecca-
 ta attinet, præditum fuisse statim etiam ex ipſo
 incarnationis tempore, perſpicuum est.*

Notum igitur uobis sit uiri fratres, per hunc
 peccatorum remissionem uobis denunciari: &
 ex omnibus quibus in lege Moſis iustificari mi-
 nimè poteratis, in hoc unum quenque qui cre-
 dit, iustificari.

Cur testimonium non subiunxit, quo per ip-
 sum remissionem peccatorum fieri comprobare-
 tur? Propterea quòd propositum ipsi erat tunc

demonstrare Dominū resurrexisse: quo concessō, illud indubitatum postea erat futurum.

Abac. 1 Videte ergo ne in uos superueniat quod dictum in Prophetis est. Inspicite contemptores, & admiramini, & perdimini, quoniam opus ego in diebus uestris operor, cui etiam si quis narrauerit uobis, non credetis. Egressis uerō ē synagoga Iudæis hortabantur Gentes, ut inintercedens sabbatum uerba sibi dicerentur.

Multæ siquidē erat admirationis, quōd Israel, qui filius primogenitus nominabatur, per quem Ægyptus perierat, inimicis Babylonijs in gladiū, captiuitatem, & seruitutem traditus fuisset. Cum enim clamasset Propheta Abacac de iniusto iudicio, & de nimia Dei patientia, & diceret: Ut quid mihi labores & dolores ostenderunt? quia contra me factum iudicium est, & iudex accipit, & impius dominatur in iustum, & iudicium in finem non traducitur. Respondet Deus, & iniuste agentibus futuras calamitates prænuñciat: admirandāq; appellat quæ eis sunt euentura, atq; ea tot ac tanta, ut si quis etiam eis ea prædiceret, non essent credituri. Intercedens uerō sabbatum, id est, τὸ μετὰ τὴν σάββατον uocat, id quod sequebatur, ut inferius explanat.

Cum soluta autem esset synagoga, multi ex Iudæis & ex piē colentibus aduenis Paulum & Barnabam sequuti sunt, qui alloquebantur ipsos,

fos, & permanere in gratia Dei suadebant. Et ueniente sabbato ferē tota ciuitas ad audiendū uerbum Dei congregata est. Cum uidiſſent autem Iudæi turbas, æmulatione repleti sunt, & contradicebant ijs quæ à Paulo dicebantur, repugnantes, & maledicētes. Paulus uerō & Barnabas fidenter loquuti dixerunt: Vobis necesse erat primū prædicari uerbum Dei.

Piē colentes, id est, θεομίμνους, hic & inferius etiam eos uocat, qui circa propriū cultum calidi ac feruidi sunt, maioriq; quā ceteri æmulatione afficiuntur: huiusmodi enim homines tum citius quā alij fidē in Christū admittebāt, quippe qui & magnificentia eius & excellentia melius possent conspicerē, neq; humano affectu, sed ueritatis exploratione, pietatisq; amore mouerentur: tum quem perceperunt cultū, eum æmulatione prosequēbantur. Hi quoq; ē contrario aduersus discipulos eorumq; prædicationē magis incitabantur ac furebant, ut pote qui maiore quā alij erga propriū cultum æmulationē præ se ferrent. Vel θεομίμνους, id est, piē colētes, seu Dei cultores, uocat propriē aduenas & profelytos. Nā cum superius cōcionatur & dicit, Viri Israëlita, & inter uos qui timetis Deū: timentes Deū, aduenas seu aduentitios appellat, ut eos qui ē genere erant Iudæoriē honorificē nominet Israelitas: qui uerō id non habebāt, eos religionis appellatione illis adæquet.

Es. 4. 49 Quoniam uero ipsam reijcitis, neque dignos uos uita aeterna iudicatis, ecce conuertimur ad gentes: ita enim Dominus nobis mandauit. Posui te, inquit, in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae. Audientes autem gentes gaudebant, & uerbum Domini glorificabant: & quicumque ordinati ad uitam aeternam erant, crediderunt. Verbumque Domini per totam regionem diffundebatur.

Ne modestiae esse & religionis quispiam putet quod inquit, neque dignos uos uita aeterna iudicatis, ideo prius, ipsum reijcitis, dixit. Conuertimur ad gentes, autem inquit, & non, deserimus uos, ut ostendat fieri posse etiam, ut ad ipsos iterum conuertantur.

At Iudaei cultricibus & honestis mulieribus & primis est ciuitate uiris concitatis, persecutionem contra Paulum & Barnabam excitarunt, eosque est finibus suis ciecerunt.

Honestas mulieres uocat diuites & nobiles, quas Romani matronas appellant. Cultrices autem dicit, id est, *ἢ Βακίνας*, non fideles, sed Graecas, uel Iudaeas etiam graece tamen loquentes: unde etiam propterea quod legem obseruabant, cultrices uocat. Vide in quantum dedecus mulieres induxerunt. Ad imitationem enim diaboli, sicut ille per Euam est Paradiso, ita isti per mulieres est salute homines excludere nitentur.

Illi

Illi autem excusso puluere pedum suorum in ipsos, Iconium peruenerunt. Discipuli uero replebantur gaudio & spiritu sancto. *Mat. 10 Mar. 6 Luc. 9*

Hic exequuntur quod mandauerat ipsis Dominus, cum diceret: Si quis uos non admiserit, excutite in eum puluerem pedum uestrorum. Isti uero non solum non admiserunt, uerum etiam est finibus suis eos expulerunt: id quod peius multo est. Non enim uult Dominus ut discipuli puluerem ex terra impiorum in pedibus suis habeant: ut ostendant uidelicet per hoc, se nihil ab infidelibus reportasse: quippe cum puluis laboris quem causa ipsorum sustinuerunt, indicium sit.

De persecutione Pauli & Barnabae in Iconio ob praedicationem de sanatione Claudii in Lycostris à Paulo facta, ob quam Lycaones Barnabam & Paulum Deos exiistimabant: de Pauli lapidatione. *Cap. XIII.*

Effectum est autem in Iconio, ut simul ingrederentur ipsi in synagogam Iudaeorum, & loquerentur, ita ut Iudaeorum & Graecorum magna multitudo crediderit. Qui uero non credebant Iudaei, incirarunt, & in malignitatem induxerunt animos Gentium contra fratres. Sed multum quidem tempus illi immorati sunt fidenter loquendo in Domino, qui attestabatur sermoni gratiae suae, & faciebat ut per manus eorum signa & prodigia fierent. Multitudo autem

L 5

ciuitatis in duas partes discissa est, ut alij cum Iudæis, alij essent cum Apostolis. Vnde cum factus esset impetus Gentium & Iudæorum cum principibus suis, ut contumelijs afficerent eos & lapidarent, ipsi animaduersa re in urbes Lycaoniæ Lystram & Derben, & circumuicinam regionē confugerunt, atq; ibi euangelizabant.

Mat. 10 Aduertendum hic, non oportere ut in periculo nos proijciamus, sed si opus sit, pro tempore aliquando esse fugiendum, cum principes Apostolorum id fecisse conspiciantur. Tametsi quasi studiose effectum sit, ut latius diffunderetur Christi præconium, & ex persecutionibus magis auergeretur.

Et quidam uir Lystris infirmus pedibus cōsistebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulauerat: is loquentem Paulum audiuit. Qui cum in eum intentē inspiceret, & uideret fidem eum habere, ut salutem consequeretur, magna uoce dixit: Surge in pedes tuos erectus: & exiuit, & deambulabat. Turbæ uerò cum uidissent quid fecerat Paulus, uocē suam sustulerunt, Lycaonicē dicētes: Dij hominibus similes effecti ad nos descēderunt: uocabantq; Barnabam Iouem, Paulum Mercurium, propterea quòd in sermone ipse dux erat. Sacerdos autem Iouis qui urbi ipsorum præsidebat, cum tauros & ferra ad ianuam attulisset, sacrificare cū turbis uolebat. Quod cum apostoli Bar-

nabas

nabas & Paulus audiissent, discisis indumentis suis in turbam insiluerunt clamantes & dicentes: Viri quid hæc facitis? & nos similibus perperisionibus obnoxij, ut uos, homines sumus, qui annunciamus uobis, ut ab his uanis ad Deum uiuentem conuertamini, qui cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, fecit: qui in præteritis ætatibus permisit, ut omnes gentes uijs suis ingrederentur, cum nō intestatum tamē se reliquisset quòd benefaceret, de cælo nobis pluias dando, & tempora frugifera, replendoq; alimento & lætitia corda nostra. Et hæc dicentes, uix turbas sedauerunt, ne ipsis sacrificarent.

Psal. 145
Apoc. 14

Mos erat Iudæis, ut ob maledicta in Deum uestimenta sibi discinderent. Vnde & Caiphas, cum Christus Dei filium se esse diceret, uestimento discisso clamauit, & eum maledixisse asseruit. Hoc etiam nunc diuini discipuli Barnabas & Paulus faciunt, cum dij esse existimarentur, dum ex affectu quodam animi rem auersantur atq; abominantur, luctusq; indicia ostendunt. Luctus enim ipsis reuera contigisset, si dij fuissent habiti, atque ita simulacrorum cultum & idololatriam, ad quam destruendam uenerant, induxissent.

Mat. 26

Superuenerunt autē ab Antiochia & Iconio Iudæi, qui cum suassissent turbis, & lapidassent Paulum, eum mortuū esse opinati extra urbem traxerunt.

2. Cor. 11

traxerunt.

traxerunt. At ille cum circumstetissent ipsum discipuli, surrexit, atque in urbem est ingressus, & crastino die cum Barnaba egressus Derben est. Cumque ciuitati illi euangelizassent, & discipulos satis multos fecissent, Lystram & Iconium & Antiochiam reuersi sunt, discipulorum animos confirmantes, & adhortantes ut permanerent in fide, & quod nos per multas afflictationes in regnum Dei intrare oporteat. Cumque creassent ipsis presbyteros per ecclesias singulas, precibus effusis cum ieiunijs, commendarunt eos Domino in quem crediderant: & cum pertransuissent Pisidiam, in Pamphyliam uenerunt, loquutiq; uerbum Pergæ, descēderunt in Attaliam, & inde Antiochiam abnauigarūt, unde erant traditi gratiæ Dei in opus quod expleuerant. Cumque illuc aduenissent, & congregassent ecclesiam, annunciarunt quanta cum ipsis fecisset Deus, & quo modo Gentibus ostiū fidei aperuisset. Moratiq; ibi non pauco tempore cum discipulis sunt.

Cur neq; in Cypro, neque in Samaria, sed hic Apostoli presbyteros fecerunt? Quia loca illa iuxta Hierusalem & Apostolos erant: præterea in ipsa quoq; Antiochia uerbum Dei inualeſcebat. Hic uerò multa adhortatione indigebant, præsertim qui erant ex Gentibus, cum non pauca essent ea quæ doceri deberent. Animaduertendū autem, Paulum & Barnabam episcoporum dignitate fuisse

fuisse præditos, ex eo quod non diaconos tantum, sed presbyteros etiam creabant: & discipulos cum precibus & ieiunijs creationes huiusmodi facere consueuisse. Illud etiam considerandum, Barnabam & Paulum creatos atq; electos Antiochiæ fuisse: tametsi aliud exemplar reperi, quod loco Antiochiæ Miletum habet: sed prior lectio uerisimilior est.

De decreto apostolorum Hierosolymis facto, ac misso per epistolam ad eos qui ex gentibus crediderant: in quo quid obseruandum eis sit, statuunt.

De dissensione Barnabæ & Pauli ob Marcum. Caput XV.

ET cum nonnulli à Iudæa descendissent, dicebant fratres, ac dicebant: Nisi circumcidamini more Moſis, esse salui nõ potestis. Facta igitur seditione & disceptatione non parua à Paulo & Barnaba aduersus ipsos, statuerunt ut Paulus & Barnabas & nonnulli alij ex ipsis ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem de quaestione hac ascenderent. Atque hi deducti ab ecclesia Phœnicem & Samariam pertransibant, narrantes cõuersionem gentium, & gaudium magnum fratribus omnibus faciebant, cumque in Hierusalem peruenissent, ab ecclesia & Apostolis & presbyteris suscepti sunt, annunciaruntque quanta Deus cum ipsis fecisset.

Quomodo in epistola ad Galatas, Neque ascendi, inquit, Hierosolyma ad eos qui ante me erant

Galat. 5

Galat. 1

erant

erant Apostoli, neque contuli Euangelium quod in Gētibus prædico: hinc uero inquit, statuisse hos ut Paulus & Barnabas Hierosolyma ad Apostolos & seniores ascenderent? Dicimus primum, nõ ascendisse ipsum, sed ab alijs fuisse missum: deinde, non ut disceret, sed ut alijs persuaderet, accessisse: quippe cum ipse à principio eiusdem esset sententiæ, quam etiam Apostoli postea confirmarunt, ut circūcidi nõ oporteret. Quia tamē tunc auctoritatem ipsi non deserebant, sed illis qui Hierosolymis erant magis ac quiescendum putabant, ascendit, non ut ipse aliquid amplius cognosceret, sed ut persuadere cōtradicientibus posset, cum etiam qui Hierosolymis erant, eadem statuisent.

Surrexeruntq; è Pharisæorum secta quidam qui crediderunt, qui dicebant, oportere ut circūciderent eos, & legem Moſis seruari præciperent.

Non fideles ex Gentibus, sed qui ex Iudæis erant, requirebant ut fideles circūciderentur, & reliqua legis carnalia facerēt: quos, ut pote qui in propriam gloriam id uellent, discipuli licet etiam ipsi ex circūcisione essent, non admiserunt: quippe cum non proprium commodum, sed communem mundi utilitatem & salutem quærerent.

Congregati sunt autem Apostoli & presbyteri, ut de uerbo hoc inspicerent: multaq; inquisitione habita surrexit Petrus, atq; ad ipsos dixit.

Hinc

Hinc quoq; conijcere possumus, aliam quandam dignitatem qua presbyteros excedebant, Apostolos habuisse, propterea quod cum presbyteris eos minime coniunxit.

Viri fratres, uos scitis ex diebus antiquis Deum inter nos elegisse, ut per os meum Gentibus uerbum Euangelij audiant, & credant: & cordium cognitorem Deum testificatum ipsis fuisse, cum spiritum sanctum non secus ac nobis, ipsis dederit: nihilq; inter nos & ipsos fide purificationis cordibus ipsorum distinxerit.

Fortasse aderant & illi qui olim de Cornelio ipsi criminati fuerant, & qui cum eo ad ipsum simul fuerant ingressi: propterea testes ipsos producit. Quid uero est quod inquit, inter nos elegisse? Vel in Palæstina, uel cum nos adessemus. Purificatis uero cordibus ipsorum fide, id est, cum purificationem peccatorum quæ è corde ipsorum exhibant, fecisset: quæ sanè purificatio circūcisioni correspondet: & pro ea quæ in carne fiebat, in spiritu nunc datur, quæ per fidem in Christum occulta mala expurgat, atq; expiat. Nam carnalem circūcisionem non cōmuniter utilem fuisse, inde perspicuum est, quod solis maribus erat concessa. In Christo uero Iesu uera fide fit, ut neque mas neque femina, neque seruus neque liber, neque grecus neque barbarus quispiam sit, sed omnes unum simus.

Galat. 3

Nunc

Nunc igitur quid Deum tentatis, ut imponatis iugum supra ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos gestare potuimus? Sed per gratiam Domini IESU Christi saluos esse nos futuros credimus, quomodo etiam illi. Tacuit autem omnis multitudo, & Barnabam & Paulum audiebant, qui narrabant quanta signa & prodigia inter Gentes per ipsos Deus fecisset.

Quid tentatis Deum? Id est, quid diffiditis Deo, quasi fide accedentes ad se facere saluos non possit? Aduertendum autem, carnis mandata quae expleri difficulter queunt, ut nimium ieiunium, nuditatem, silentium, atque huiusmodi, non esse alicui imponenda: nisi quispiam sibi ipsi ea imperarit. Licet enim difficilia sint & graua, non sunt tamen ex se bene facta existimanda, cum & facta à multis fuerint, & fiant. Sed per gratiam Domini Iesu saluos nos futuros credimus, quomodo etiam illi. Quemadmodum enim antiquitus lex eis qui mandata ipsius seruabant, salutem exhibebat: ita nunc gratia, etiam sine legis ueteris obseruatione, per fidem saluos nos facit.

Qui ubi tacuerunt, respondit Iacobus, & dixit: Viri fratres, audite me.

Hic Iacobus est, qui Hierosolymorum à Domino constitutus episcopus, frater Domini appellabatur. Prudenter autem & ex recensibus & ex uete-

ex ueteribus Prophetis rem confirmat: non enim factum aliquod habebat quod ostenderet, sicut Petrus & Paulus. Bene autem res disponitur ac dispensatur, ut & per eos facta haec sint, qui immoraturi Hierosolymis non erant: & hic qui ipsos docet, licet eorundem factorum non sit particeps, diuersam tamen sententiam non habeat.

Symeon exposuit, quomodo primum Deus inuisit, ut sumeret ex Gentibus populum in nomine suo.

Quidam Symeonem esse dicunt, qui in Lucae Euangelio prophetauit, & cecinit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c. Alij Simonem Petrum intelligunt. Luc. 2

Ethiuc concordant uerba Prophetarum, sicut scriptum est: Post haec reuertar, & tabernaculum Dauid, quod cecidit, reaedificabo, & diruta eius instaurabo, & erigam ipsum, ut qui reliqui sunt ex hominibus, & omnes gentes requirant Dominum, super quas uocatum nomen meum fuerit: inquit Dominus, qui fecit haec omnia. Nota à seculo sunt Deo omnia opera sua. Propterea ego iudico non esse ijs molestiam afferendam, qui ex Gentibus ad Deum conuertuntur: sed scribendum ipsis, ut à piaculis simulationum, & fornicatione, & suffocato, & sanguine abstineant. Moses enim ab aetatibus antiquis per singulas ciuitates habet, qui eum praedicent in synagogis, dum per omne sabbatum legit. Amos 9

1. *Efd.* 5 Iudæi hæc de ædificatione templi Hierosolymitani post captiuitatem dicta esse intelligunt, cum tamen uerum id nõ sit: postea enim sæpe fuit subuersum. Prophetia uerò æternam reædificationem pollicetur. Qui etiam ad Zorobabel hoc referri existimant, utpote qui à Dauid genus deduxerit, non rectè sentiunt: uerum enim neq; hoc est. Nam Zorobabel cum breui tempore principatum gessisset, mortis termino est conclusus. At prophetia hæc æternorum bonorum promissionem cominet, & Gentium omnium ad Deum conuersionem, quorum nihil sub Zorobabel factum esse inuenimus. Perspicuum igitur est, de Domino nostro Iesu Christo hæc esse intelligenda. Dominus siquidem noster ex Dauid genus carnale deducens, promissionem quæ ad Dauid facta est expleuit: quippe cum uerbum caro factum fuerit, & in nobis sumpto ex Dauid tabernaculo habitavit. Merito igitur propheticus sermo tabernaculum Dauid reædificandum inquit, atq; id non in breue tempus, sed in omnes dies seculi: & Gentibus donum Dei cognitionis promittit, hoc est, Gentes ad Christum esse conuertendas, nomineq; eius appellandas. Alij sunt qui ad Christi resurrectionem è mortuis referendum hoc censeant: ubi enim tabernaculum eius collapsum, id est, carnem è terra suscitauit Deus pater, tota humana conditio in pristinam figuram est restituta, & omnia in nobis

nobis diruta ac destructa, in nouam faciem excitata sunt: simul enim cum Christo excitati sumus: mors siquidem omnium tabernacula prostrauerat ac diruerat, Deus uerò & pater ea in Christo reædificauit. Alio enim modo natura nostra instaurari non poterat, nisi ille qui eam à principio finxerat, manum porrexisset, & desuper aquæ & spiritus regeneratione reformasset. Irreparabili enim uerè casu ceciderat, & qui potentis illius manus auxilio indigeret. Atq; hoc non in breue tempus, sed in dies seculi euenturum nobis asserit, eò quòd incorruptibilitatis donum in nobis amitti nunquam ualeat. Tunc, inquit, & qui reliqui sunt ex hominibus, post eos qui ex Israël crederunt, eum qui natura & uerè est Deus, ab errore ueteri recedentes agnoscent: uocabunturq; omnes Gentes, & in ipsis nomen meum erit, quibus à principio etiam nominatum est. Quos enim Rom. 9 præsciuit, inquit, & prædestinauit.

Tunc uisum est Apostolis & presbyteris cum tota ecclesia, ut delectos uiros ex ipsis unà cum Paulo & Barnaba, Iudam qui uocabatur Barsabas, & Silam, uiros præcellentes inter fratres, Antiochiam mitterent: atque hæc per manus eorum scriberent. APOSTOLI & presbyteri & fratres, ijs qui Antiochiæ sunt, & in Syria, & Cilicia, fratribus ex Gentibus salutem. Quoniam audiuimus quosdam ex nobis

egressos uerbis uos turbasse, animas uestras e-
uertentes, cum dicerent circūcidendos uos esse,
& seruandam legem, quibus non distinxera-
mus, uisum nobis est unanimiter collectis, ut
electos uiros ad uos mitteremus cum dilectis
nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui pro
nomine Domini nostri IESU Christi animas
suas tradiderunt. Misimus igitur Iudam & Si-
lam, qui etiam ipsi uerbis eadem annuntiarent,
Visum enim est spiritui sancto & nobis, ut nul-
lum amplius onus uobis imponatur, nisi ho-
rum quæ necessaria sunt: ut ab ijs quæ simula-
chris sacrificantur, & sanguine, & suffocato, &
fornicatione abstineatis: à quibus uos custo-
dientes bene ageris. Valet. Hi igitur dimissi
Antiochiam uenerunt, & congregata multitu-
dine epistolam reddiderunt. Quam cum legis-
sent, ob adhortationē gauisi sunt. Iudas etiam
& Silas cum ipsi quoque essent prophetae, multa
oratione adhortati sunt fratres, & confirmarunt.
Cum uero tempus aliquod morati essent, cum
pace à fratribus dimissi ad Apostolos sunt. Vi-
sum autem est Silæ ibi remanere. Paulus autem
& Barnabas Antiochiæ morabantur, & unà
cum alijs multis uerbum Domini docebant, &
euangelizabant.

*Delegerunt uiros quos mitterent: nō enim epi-
stolam solam mittendam censuerunt, ne dicere ui-
delicet possent, illos cum aliud pro alio retulif-
sent, in suam sententiam Apostolos induxisse. Ideo
ut res*

ut res auctoritatem maiorem haberet, mittunt ui-
ros ex se, ut Barnabas & Paulus suspicione omni
apud ipsos uacent. Ne autem quia illi missi fue-
rant, id calumniam aliquam Paulo & Barnabæ
posset conflare, ipsos laudant, cum homines esse
testetur, qui pro nomine Domini nostri Iesu Chri-
sti animas suas tradiderint. Visum est, inquit, &
spiritui sancto & nobis. Nusquam enim de his lo-
quutus fuerat Christus, sed ipsi hi ex lege hæc di-
cunt. Quocirca ne humanum id esse decretum exi-
stimarent, spiritui sancto uisum esse dicunt. Ut au-
tem ipsos quoque qui è circumcisione erant, id
admittere cognoscant, subiungunt, & nobis. Po-
terant sanè sine literis etiam hæc manifestare,
sed ut & suspicio omnis tolleretur, & hæc quasi
lex scripta ipsis esset, epistolam scribunt: & qua-
tuor his tantum interdictis, consuetudines reli-
quas ipsis concesserunt. Sed quæ sunt hæc? Ut ab
ijs quæ simulachris sunt sacrificata, abstineant,
à sanguine, à suffocato, & fornicatione. Cum ue-
rò à suffocato abstinentum monent, eadem pro-
hibent.

Post dies uero quosdam Paulus Barnabæ di-
xit: Reuersi in uisamus fratres nostros per sin-
gulas urbes in quibus uerbum Domini præ-
dicauimus, quomodo se habeant. Et Barnabas
confulebat, ut Ioannem qui uocabatur Mar-
cus, simul assumeret. Paulus uero quia ille re-

cesserat ab ipsis è Pamphylia, & ad opus cum ipsis simul non iuerat, non esse simul assumendum censebat.

Ioannes qui uocabatur Marcus, simul cum ipsis in Euangelicum cursum iter faciebat, sequutusq; eos est à Palestina usque in Pamphylia: deinde cum Apostoli intento cursu uterentur, & intento animo ad certamina essent incitati, Marcus ut homo defatigatus, & ad tam longum cursum, & certamina item & pericula quæ in unaquaq; urbe ipsis intendebantur, non admodum fortis, recusato eo labore in Palestinam est reuersus: non quòd Christum quidem negaret, sed quòd iter illud longum & laboriosum ferre non posset. Paulus uerò & Barnabas fructibus pietatis & religionis pleni, & ecclesiæ quæ erat Hierosolymis euangelizantes, labores eos deferere nullo pacto uoluerunt. Quocirca cum Genes omnes Paulum & Barnabam ob præclare facta laudarent, Marcus dolore affectus percussus animo est, & fortasse secum cogitabat & dicebat: Si laborum particeps fuisset, nunc easdem laudes quoque fuisset consequutus: & uolebat iterum se Apostolis ad præconium Christi deferendum adiungere. Barnabas igitur cum uideret ipsum pœnitentia adductum, admittere uolebat: Paulus contende-
bat, & dicebat, eum qui ad opus Domini simul prius uenire noluerat, assumendum non esse. Vnde dif-

de dissensio orta est, non iræ illa quidem, sed iustitiæ. Paulus siquidem iustitiam, Barnabas humanitatem requirebat. Marcus autem cum Barnaba aderat, & promptum sese exhibebat: sed Paulus in ecclesijs non admitti eum monebat, non sane ut molestia afficeret, sed ut studiosiorem, promptioremq; efficeret. Nam ubi cognouit studium iam pristinum recepisse Marcum, eum commendare postea incæpit. In epistola enim ad Colossenses, Salutatio uos, inquit, Marcus Barnabæ conso-
brinus, de quo mandata accepistis, ut si uenerit, eum suscipiatis.

Colof. 4.

Facta est igitur inter eos iritatio, ut separati à se mutuò fuerint, & Barnabas assumpto Marco in Cyprum nauigari. Paulus uerò electo sibi Sila egressus est, gratiæ Dei à fratribus traditus: pertransibatq; Syriam & Ciliciam, ecclesias confirmans.

Iritatio quædam facta est & dissensio, nõ inimicitia & contemio. Tantam tamen iritatio hæc uim habuit, ut eos à se mutuò separarit, atque id non iniuria. Quod enim utile esse uniusquisq; existimabat, id postea admisit. Videtur autem ex cõsensu facta fuisse huiusmodi separatio, & uterque sibi mutuò dixisse: Quia ego uolo, & tu non uis, ne inter nos contendamus, loca diuidamus: ut uidelicet ualde sibi mutuò indulgentes id fecerint. Volebat enim Barnabas ut Pauli confi-

lium staret, atque idcirco ab eo recessit. Quin in Prophetis quoque huiusmodi dissentientes opiniones, & mores diuersos uidere licet. Helias enim erat austerus, Moses māsuetus. Eodem modo quoque hic uehementior erat Paulus quam Barnabas. Marco uerò huiusmodi discordia admodum profuit: Pauli enim feueritas, ipsum conuertit: Barnabæ benignitas, ut non amplius eos desereret, fecit. Vnde pugnare inter se cum uideantur, ad unum tamen finem, ad unamq; utilitatem deueniunt. Nam cum Paulum uideret Marcus nolle se amplius admittere, ualde timebat, & facti sui se condemnabat. Cum Barnabam contra se ita humane suscepisse cōspiceret, summo opere eum amabat: ita ut & magistrorum dissensione corrigeretur ac confirmaretur discipulus, tantum aberrat ut scandalo aliquo afficeretur. Vbi enim uidit se à Paulo ob ignauiam ita fuisse eiectum, dedit operam ut in secundo itinere maiore promptitudine priorem segnitatem occultaret: atq; ita magnam utilitatem ab hac Pauli feueritate consequutus est. Cæterum nunquid inimici recesserunt? Minime. Nam hanc non fuisse inimicitiam Apostolis illud indicio est, quod ubique posthac Barnabas multis laudibus à Paulo in Epistolis commendatur.

De

De Timothei circuncisione, & profecione Pauli cum eo ex reuelatione in Macedoniam: de purpurariæ Lydiæ mulieris conuersione: de eiectione spiritus è puella Pythonem habente, ob quam conclusi in carcerem Paulus & Silas oratione facta, è carcere ortu terramotu liberati sunt: & de custodis carceris conuersione.

Cap. XVI.

DEuenitq; Derben & Lystram: & ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, mulieris cuiusdā Iudææ fidelis filius, patre autem Græco, cui testimonium à fratribus qui Lystris erāt & Iconij exhibebatur. Hunc uoluit secum egredi Paulus: & assumens propter Iudæos qui in locis illis erant, circuncidit: quippe cum omnes nossent patrem eius Græcum esse. Cum uerò pertransirent per urbes, dogmata obseruanda eis tradebant, quæ ab Apostolis & presbyteris qui erant Hierosolymis, fuerāt decreta. Atq; ecclesiæ quidem fide confirmabantur, & abundabant numero quotidie.

Dogmata appellat, abstinentiam ab ijs quæ simulachris sacrificabantur, à fornicatione, & sanguine, & suffocato, quæ uidelicet ad regularis uitæ informationem spectant: hæc enim uitam temperantem, rationeq; præditis hominibus conuenientem moderantur.

Cumq; pertransiissent Phrygiam & Galaticam regionem, loqui uerbum in Asia à spiritu sancto prohibiti sunt. In Mysiam uerò profecti per Bithyniam ire tētabant, & spiritus eos nō permisit. Præterita ergo Mysia in Troadem descendunt.

In Asia & Bithynia prohibet loqui uerbum Dei spiritus, prænoscens *πρόνοια*, id est, contra spiritum pugnantium hæresin ibi esse dominaturam.

Et uisum per noctem Paulo apparuit. Vir quidam Macedo adstabat aduocans ipsum & dicens: Trāsiens in Macedoniā nobis auxiliare.

Non per angelum ut Philippo & Cornelio annunciat, sed per uisum, humanum magis in modum apparet. Vbi enim facilis persuasio est, humanius: ubi uis maior est afferenda, diuinius fiunt apparitiones. Quoniam enim ad prædicandum tantummodo inducebatur Paulus, somnium ipsi apparet. Cum uerò prædicare non permittitur, spiritus sanctus est, qui quid faciendum ipsi sit, reuelat. Profecti enim, inquit, per Mysia, tētabant etiam per Bithyniam ire, & non permisit eos spiritus: facilia enim spiritus non efficiebat, sed satis ad ea erat somnium.

Vbi uerò uisionem in spexit, statim dedimus operam ut in Macedoniam exiremus: in animum inducentes, Dominum nos aduocasse, ut
eis

eis euangelizarem. Soluentes igitur à Troade recto cursu in Samothracen uenimus, & sequenti die Neapolim, atq; inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas colonia.

Animaduertendū, in his urbibus cum Paulo Lucam, quoq; ipsum fuisse: id quod ex eo intelligi potest, quòd personā suā simul assumit, cum inquit, dedimus operam: & recto cursu uenimus.

Atq; in ea urbe dies quosdam cōmorati, die Sabbatorum foras sumus egressi ad fluuium, ubi precatio esse consueuerat, & confidentes cum mulieribus quæ conuenerant, loquebamur. Et mulier quædam nomine Lydia, purpuraria ex urbe Thyatirorum colens Deum audiuit, cuius Dominus cor aperuit, ut ijs attenderet, quæ à Paulo dicebantur. Vbi autem baptizata est, & domus ipsius, hortata est dicens: Si me fidelem Domino esse iudicatis, ingressi in domum meam manete: & coëgit nos.

Non solum ubi erat synagoga & conuentus, uerum etiam extrà preces effundebant, quasi locum quendam separantes, atq; huic rei dedicantes, utpote cum corporalius Iudei hæc tractare consueuerint. Vel magis ita est intelligendum, ut cum non esset ibi synagoga, quia rari essent, ad fluuium extra urbem clam, qui uidelicet pij erāt, congregabantur. Neapolis autem est, quæ nunc Christopolis appellatur.

Effectum

Effectum autem est, ut cum ad preces effundendas pergeremus, puella quædam quæ Pythonis spiritum habebat, nobis occurreret, quæ uaticinando quæstum multum dominis suis exhibebat. Hæc sequuta Paulum & nos clamabat, & dicebat: Hi homines serui Dei altissimi sunt, qui uiam salutis nobis annunciant. Atque hoc per multos dies faciebat. Grauatius autem Paulus, & conuersus spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine IESU Christi, ut ab ipsa egrediaris. Et eadem hora egressus est. Cum uidissent autem domini ipsius spem quæstus sui omnem exisse, apprehensum Paulum & Silam in forum ad magistratus traxerunt, & cum ad prætores adduxissent, dixerunt: Homines isti ciuitatem nostram conturbant, cum sint Iudæi, & consuetudines annunciant, quas nobis qui Romani sumus neque admittere licet, neque facere. Et turba etiam simul instabat contra ipsos: & prætores iusserunt, ut eos discisis indumentis ipsorum uirgis cæderent. Cumque ipsis multa uerba infixissent, in custodiam iniecerunt, præcipientes custodi carceris, ut eos diligenter obseruaret: qui cum præceptum hoc accepisset, ipsos in interiorum carcerem intrusit, pedesque ipsorum ligno obstrinxit.

2. Cor. 11

Pythia hæc, mulier quædam esse dicitur quæ in tripode Apollinis insideret, atque ita per genitilia malum spiritum, qui ab inferiori parte ascendebat, exciperet: quo plena effecta, in furorem inducere

induceretur, ita ut postea passis criminibus debacchans spumam ex ore emitteret, furoreque percitata uaticinaretur. Sed qua de causa demon tunc ea de Apostolis dicebat: quod se uidelicet dignum cui fides adhiberetur, in posterum redderet. Nam si testimonium eius admisisset Paulus, multos etiam ex fidelibus decepisset, utpote qui à Paulo fuisset admissus. Propterea enim dicere contra se tolerabat, ut quæ supra se sunt, commendando, ad perniciem postea homines detraheret. Primum igitur Paulus cum taceret, non admittebat, sed despiciebat, cum nollet temere ita ac leui qualibet de causa ad signa facienda se exponere. Cum uero ille perseueraret, & rem patefaceret, tunc eum eiecit. Grauatius enim, inquit, Paulus, id est, molestia affectus atque incitatus, ut etiam uera dicentem in obmutescentiam induceret, egredi ex ea demonium iussit: docens nos quoque, demones, licet ueritati patrocinari simulent, nullo modo admittere debere, sed omnem deceptionis uiam ipsis intercludere, ad omniaque quæ ab ipsis dicuntur, aures obstruere.

Media autem nocte Paulus & Silas preces effundentes Deum laudabant, audiebantque eos illi qui uincti erant in carcere. Repente uero magnus terræmotus factus est, ita ut fundamenta carceris agitarentur: & statim ostia omnia aperta sunt, & omnium uincula sunt resoluta.

Terre

*Terræ motus factus est, ut custos carceris ex-
pergeret. Ostia uerò aperta sunt, ut quod factū
esset admiraretur, & crederet: quippe cum non
ad ostentationem, sed ad salutem hæc fierent.
Vincti tamen hæc non uiderunt: omnes enim
effugissent.*

Expergefactus autem custos carceris, & a-
perta ostia carceris intuitus, stricto ense se erat
interfecturus, cum aufugisse omnes uinctos e-
xistimaret. Clamauit autem uoce magna Paulus,
dicens: Nullo malo te afficias: omnes enim
hic sumus. At ille cum petisset lumen, insiluit,
& tremefactus procidit ante Paulum & Silam,
& foras ipsis productis, inquit: Domini, quid
me facere oportet, ut saluus sim? Illi autem di-
xerunt: Crede in Dominū nostrum **IESVM**
Christum, & saluus eris & tu & domus tua. Lo-
quutiq; sunt uerbum Domini ipsi, & omnibus
qui in domo eius erant. Et ille cum eos assump-
sisset illa hora noctis, ipsorum uerba abluuit,
& baptizatus ipse est, & omnes domestici eius
continuò. Cumq; eos in domum suam dedu-
xisset, mensam apposuit, & exultauit cum tota
familia sua credens in Deum.

*Carceris custos Stephanas erat, cuius in pri-
ma ad Corinthios mentionem facit Paulus.*

Exorto autem die miserūt prætore lictores,
dicētes: Dimitte homines illos. Annunciauitq;
hæc

*hæc uerba custos Paulo: Miserunt prætore, ut
dimittamini: nunc igitur egressi, ite in pace.
Paulus autem ad ipsos dixit: Cæcos nos publi-
cè incondemnatos homines Romanos in cu-
stodiam iniecerunt, & nunc clam nos eijciunt?
Non sanè, sed accedentes ipsi educant. Renun-
ciaruntq; prætore lictores uerba hæc: & ti-
muerūt cum eos Romanos esse audiuisent, &
profecti hortabantur ipsos, & cum eduxissent,
rogabant ut ex urbe egrederentur. Egressi autè è
carcere ad Lydiam introierūt, & cum uidissent
fratres, adhortatiq; essent, egressi sunt.*

Cæcos nos publicè, inquit. Duplex crimen o-
stendit, quòd cæcidissent eos publicè, & Roma-
nos & indamnatos. Sæpe enim humana præten-
debat quadã dispensatione, ne uel ut reus & pec-
cans dimitti uideretur, uel gratiæ ipsorū id ascri-
beretur. Cum sciret præterea principatibus & **ROM. 15**
potestatibus nos debere esse subiectos, se Roma-
num appellabat: quippe cum Iudæa, & totius fe-
rè orbis Romanorum rex dominium obtineret. **1. Pet. 2**
Iudæi siquidem pleriq; tributum ei soluebant, nõ
repudiato regno Romanorum, quemadmodum
reliqui, qui se ipsi decipientes, Deum solum dice-
bant proprium regem habere, non hominem ali-
quem, cum tamen re ipsa tanquã subditi serui tri-
butum soluerent, ac uerbis negantes, re essent sub-
iecti: quos Vespasianus utpote mimime subditos
depopulatus est.

De seditione facta in Thessalonica ob prædicationem:
de fuga Pauli & Silæ in Berrhæam & inde A-
thenas: de oratione Pauli ad Areopagitas,
& conuersione Dionysij Areopa-
gita. Cap. XVII.

Cum pertransissemus uerò Amphipolim & Apolloniam, Thessalonicam uenimus, ubi synagoga Iudæorum erat. De more autem Paulus ad ipsos est ingressus, & per tria sabbata discerebat ipsis è scripturis, aperiens & allegans, quòd oportuisset Christum pati, & ex mortuis resurgere: & hic est, inquit, Christus IESVS, quem ego annuncio uobis.

Quoniam hi signis aduersabantur, eosq; tanquam impostores & præstigiatores calumniabantur, idcirco ex scripturis ita ipsis suadet, cum inde habere suspicionem huiusmodi nullam queat.

Et nonnulli ex ipsis persuasi sunt, & Paulo & Sylæ sunt adiuncti, & ex colentibus Deum Græcis, & ex mulieribus primarijs non paucis. Aemulatione autem inducti qui nõ credebant Iudæi, assumptis quibusdam ex circumforaneis uiris prauis, & turba facta in tumultum excitabant ciuitatem: cumq; ad domum Iasonis superuenissent, quærebant ipsos, ut ad populum producerent. Iphis autem non inuentis, Iasonem & quosdã fratres ad magistratus ciuitatis traxerunt, clamantes, hos esse qui orbem terrarum euerterunt

euerterunt, & huc aduenisse, quos Iason excepit: hosq; omnes contra decreta Cæsaris facere, regem alterum esse IESVM asserentes. Concitaueruntq; turbas & magistratus audientes hæc. Et cum ab Iasone & reliquis satis accepissent, ipsos dimiserunt. Fratres uerò statim per noctem Paulum & Silam in Berrhæam emiserunt.

Colentes Deum Græcos, id est, ὁμοιωτας, uel eos uocat, qui cum essent Iudæi, græcè tamen loquebantur, propterea quòd uidelicet legem seruabant: uel eos qui ex Græcis aduenitij, & proselyti Iudæorum erant effecti.

Quò cum uenissent, in synagogam Iudæorum abierunt. Hi autem nobiliores erant ex ijs qui sunt Thessalonice: qui uerbum omni cum promptitudine admiserunt, quotidie examinantes scripturas, an ea ita se haberent. Multi igitur ex ipsis crediderunt, & ex Græcis mulieribus honestis, & ex uiris non pauci.

Nobiliores hic, pro probiores & modestiores dictum est. Hi autem non quòd infideles essent, scripturas examinabant, id est, inuestigabant & scrutabantur: iam enim crediderant: sed quia cum ueterum Prophetarum traditiones ignorarent, propterea magis in fide confirmabantur, dum scrutarentur scripturas, & quæ de dispensatione incarnati uerbi dicebantur, ueterum scriptis conseruata reperirent.

Vbi autem qui Thessalonicae erant Iudaei, nouissent uerbum Dei à Paulo Berthoeæ quoque fuisse annunciatum, illuc etiam uenerunt concitantes turbas. Sed confestim tunc fratres dimiserunt Paulum, ut quasi iuxta mare proficisceretur. Silas autem & Timotheus ibi remanserunt. Qui autem deducebant Paulum, ipsum usque Athenas duxerunt: & accepto mandato ad Silam & Timotheum ut quam celerrimè ad ipsum uenirent, discesserunt.

Ex dispensatione hinc, non ex formidatione au fugit Apostolus, praesertim cum & Christi praeconium augere uellet, & furorem ipsorum conaretur extinguere.

Cum Paulus autem Athenis ipsos expectaret, iritabatur spiritus eius in ipso, cum ciuitatè simulachris deditam esse cõspiceret. Disserebat quidem in synagoga Iudaeis & Deum colentibus, & in foro per totum diem ad occurrentes.

Iritabatur, hinc non iram neque indignationem significat: procul enim ab ira est & indignatione donum spiritus. Quid igitur sibi uult? Idem quod excitabatur: non enim ferebat, sed egrè afficiebatur, & dolebat. quemadmodum etiam superius inquit, Inter ipsos facta iritatio est, &c.

Suprà 15

Nonnulli uerò ex Epicureis & Stoicis philosophis congressi cum ipso sunt, & dicebant: Quidnam

o Quidnam uult seminilega iste dicere? Et alij, Peregrinorum daemionum annunciator uidetur hic esse: propterea quòd IESUM & resurrectionem ipsis euangelizabat.

Epicurei uniuersum fortuito, & ex indiuiduis corpusculis extitisse opinantur. Stoici uerò corpus id esse, & deflagrationem asserunt. Quidam igitur ex ipsis qui cognitione inflati efferebatur, stultè diuum Paulum irridentes dicebant: Quidnam sibi uult seminilega iste? Nam quia auicula est exigua & uilis, neque ad esum neque ad oblectationem satis idonea, quae ex eo quòd sparsa in trè uijs semina legere consueuit, σπέρματος, id est, seminilega appellatur: factum est, ut ignobiles & existimatione nulla dignos homines seminilegas nuncupent. Peregrina item & absurda quaedam daemonia introducere eum asserabant, propterea quòd Iesum & resurrectionem predicabat: resurrectionem deam quandam esse existimantes, utpote qui colere etiam foeminas consueuissent. Daemonia uerò deos suos uocabant.

Apprehensumque ipsum in Areopagum duxerunt, & dicebant: Possumus ne cognoscere, quamnam hæc noua, quæ à te traditur, doctrina sit? Noua enim & peregrina ad aures nostras affert: quocirca scire uolumus, quidnam sibi uelint hæc esse. Athenienses uerò omnes, & qui in urbe erant peregrini, ad nihil aliud op-

portunè se habebāt, quàm ad noui aliquid uel dicendum, uel audiendum.

Ad Areopagum duxerunt, non ut quippiam cognoscerent, sed ut punirent, & supplicijs afficerent: ibi enim capitalia iudicia exercebantur. Areopagus autem locus ille dicebatur ex eo, ut inquit, quòd illic Mars, qui *ἄγος* dicitur, de adulterio, uel ut alij, de cæde iudicium subijt. *πάρος* uero pagus, id est, iugosus locus atque editus uocatur: in tumulto enim quodam erat id iudicium. Vnde etiam *πάρωνες*, id est, pagorum principes apud nonnullos uocantur, qui locorum huiusmodi & uicorum dominium obtinent.

Constitutus autem Paulus in medio Areopagi dixit: Viri Athenienses, in omnibus quasi superstitioniosiores uos inspicio.

Superstitiosiores, pro religiosiores appellat. *θεοσεβειῶν* enim, id est, superstitiosus is dicitur, qui *θεοὺς τὰ δεικνύμενα*, id est, timet dæmonia: quicquid omnia, tam lapidem & lignum, quàm spiritum, in deos refert.

Pertransiens enim & spectans culturas uestras, aram etiam inueni, in qua erat inscriptum, IGNOTO DEO. Quem igitur ignorantes colitis, hunc ego annuncio uobis.

Duas causas referunt cur Athenienses inscriptum in ara fuerit, ignoto deo. Dicunt enim alij, cum misissent olim Athenienses Philippidem ad Lacedæmonios

dæmonios de societate ineunda, quo tēpore Persæ Græciam inuaserāt, ei in Parthenio monte Panis simulachrum occurrisse, accusasseque Athenienses, quòd cum alios deos colerent & uenerarentur, ipsum negligenter: seque inde auxilium ipsis laurum promississe. Atque ita Athenienses eius opem uictoria potitos, templum ei cōdidisse ac dicasse. Ac deinde ut cauerent in posterum, ne simile quippiam ipsis contingeret, si ignotum sibi aliquem deum prætermisissent, aram hanc extruxisse, eique inscripsisse, Ignoto deo. Perinde ac si dicerent, si quis alius à nobis deus ignoratur, in honorē eius ara hæc à nobis excitata sit: ut si ob ignoratōnem à nobis non colatur, propitius tamen nobis esse non desinat. Alij sunt qui dicant, cum pestilentia olim laborarent Athenienses, atque adeo exæstuarerent, ut ne tenuissimorum quidem linteorum uelamen possent sustinere, nullamque opem ab ijs quos deos existimabant, consequerentur, considerasse deum fortasse esse aliquem, quem ipsi inhonoratim omisissent, qui pestilentiam immisisset: ac noua ara extracta inscripsisse, Ignoto deo: sacrificijsque oblatiis statim cōualuisse. Hunc igitur quem illi ignorant, Christum Iesum esse omnium Deum Paulus inquit, quem & ipsis annunciat. Est autem integra aræ inscriptio in hunc modum: DIIS ASIÆ, ET EVROPÆ, ET LIBYÆ. DEO IGNOTO ET PEREGRINO.

Deus qui fecit mundum & omnia quæ in ipso sunt, hic cæli & terræ Dominus cum sit, non in manufactis templis habitat, neq; à manibus hominum ministratur indigens aliquo, cum ipse det omnibus uitam & inspirationem in omnia: fecitq; ex uno sanguine omne genus hominum, ut habitet super totam faciem terræ.

Ne existiment unum ex multis deum esse hunc qui ab ipso prædicatur, rem corrigit, ita subiungens: Non in manufactis templis habitat. In templis quidem habitat, sed non manufactis: in anima siquidem humana sedes eius est. Neque in templo Hierosolymitano habitare dicitur, sed operari. Neq; à manibus hominum apud Iudæos colebatur, sed à mente: quippe cum neq; illa requireret, quasi indigeret. Inquit enim: Nunquid carnem taurorum comedam, & hircorum sanguinem bibam? & cætera quæ sequuntur.

Cum præfiniisset præstituta tempora, & terminos habitationis ipsorum, ut quærenterent Deum, si modo ipsum attrectarent & inuenirent, quamuis non longè ab uno quoq; nostrum sit. In ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus, sicut nonnulli etiam ex uestris Poëtis dixerunt: Nanq; huius soboles etiã sumus. Cum simus igitur huius Dei, nõ debemus auro, aut argëto, aut lapidi, sculpruræ scilicet artis & cogitationis humanæ numẽ simile esse existimare.

Præfiniuit,

Præfiniuit, inquit, ut quærenterent Deum: at non semper, sed præstituta tempora: ut ostendat uidelicet, nunc non quærentes inuenisse. Quoniam uero cum quæsiuissent, non inuenerunt: declarat eũ non secus fuisse manifestum, ac si quid in medio positum sit, quod palpano attrectetur. Non enim una in parte erat cælum, in altera non erat: neq; hoc tempore erat, aliàs minime: sed semper & ubique, ita ut per omne tempus, & per omnem terræ terminum Deus potuerit inueniri. Sic enim omnia disposuit & dispensauit, ut neque loco, neque tempore prohiberetur. Ipsum enim hoc maxime ipsis conferebat, quod & ubiq; locorum, et omni tempore cælum asisit. Atq; hoc est quod inquit, quamuis non procul ab unoquoque nostrum sit. Omnibus siquidem qui in omni orbis terrarum parte habitant, prope est, atq; ita prope, ut nemo sit qui uiuere sine ipso possit. In ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus. Quem admodum, ut corporeo exemplo utar, fieri nõ potest, ut aërem ubiq; nobis circũsufum ignoremus, cum non procul ab unoquoq; nostrum, imò in nobis ipsis sit: ita neq; omnium opificẽ Deum possimus non cognoscere, cum ab ipso habeamus, ut & simus, & operemur, & non intereamus. Deinde Arati carmen unius ex eorum Poëtis ad confirmationem orationis suæ producit: Nanq; eius soboles etiam sumus. Atq; ipse quidem Paulus de

opifce Deo id sumit, licet de Ioue dictum sit: non eundē quem ille intelligens, sed idem tamen quod Deo cōuenit, dicens. Dicuntur enim & aguntur interdū nonnulla à græcis, quæ licet ipsi ignorēt, et aliter intelligant, in Deum tamen referūtur: ut est illud, Ignoto deo, & alia quædā. Sobolē uerō & genus Dei nos esse inquit Paulus, non ut ipsi sentiebant, sed alio modo, hoc est, affines & proximos, atq; ut diceret quisspiā, accolas et uicinos.

Ac tempora quidem ignorantia cūm despersisset Deus, nunc hominibus omnibus ubique pœnitentiā præcipit: ac propterea statuit diem, quo orbem terrarū in iustitia est iudicaturus, in uiro quē destinauit, fide omnibus exhibita, cūm ipsum ex mortuis suscitauit. Cūm uerō illi resurrectionē mortuorū audiuisent, alij deridebant: alij dixerūt, audiemus te rursus super hac re. Atq; ita Paulus è medio ipsorū est egressus. Quidā autem uiri adiuncti ipsi sunt, & crediderunt, inter quos fuit & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum ipsis.

Non inquit nullum ex his puniri, sed nullū qui pœnitentiā agere uoluerit. Non enim de ijs qui decesserunt hoc dicit, sed de his quibus præcipit. Non requirit rationem à uobis, inquit, de prioribus annis ignorantia uestre. Non dixit, negligit, aut, permisit, sed, despexit: hoc est, non exigit pœnam à uobis, quasi digni supplicio sitis.

De

De Aquila & Priscilla: de Tito: de conuersione archisynagogi Corinthi: de deductione Pauli ad Galliam non proconsulem: de discessione è Corintho, & profecione in Ephesum: de Apolo cloquente homine & fideli.
Caput XVIII.

Posthac autem Paulus cūm Athenis discessisset, Corinthum uenit: cumq; inuenisset Iudæum quendam nomine Aquilam Ponticum genere, qui nuper ex Italia uenerat, & Priscillā uxorem eius, propterea quod Claudius Roma omnes Iudæos recedere statuerat, ad ipsos accessit: & quia erat coartifex, apud ipsos mansit, & operabatur. Erant autem tentoriorum artifices. Disserebat autem in synagoga per omne sabbatum, & Iudæis & Græcis suadebat. Vbi uerō è Macedonia Silas & Timotheus redierunt, cohibebatur spiritu Paulus, Christū IESVM Iudæis protestans. Illis uerō renitentibus & maledicentibus, excussis indumentis ad eos dixit: Sanguis uester supra caput uestrum: mundus ego posthac ad gentes proficiscar. Atq; inde cūm recessisset, uenit in domum cuiusdā Iusti nomine, qui Deum colebat, cuius domus synagogæ erat cōtermina. Crispus autem princeps synagogæ Domino credidit cum tota familia sua: & multi ex Corinthijs cūm audiuisent, credebant, & baptizabantur.

Sanguis uester super caput uestrum sit, inquit Paulus, excussis etiam indumentis, ut nō tam uer-

bo quam re ipsos terrefaceret. Vnde cum acerbius inuectus esset, exprobrans eis cadem, ab ipsis recessit. Quod autem inquit, huiusmodi est: Vnusquisque qui a Christo, qui est uita, descendit & rededit, interficere se ipsum uidetur, cum a uita ad mortem delabatur, & sanguinem suum quodammodo ex caede quam sibi infert, effundat. Hoc igitur inquit: Quia uos perfidia hac & incredulitate uos necatis, uosmet ipsi huiusce rei poenam latis, ego insons & mundus ab hoc sum. Atque hinc cognoscere possumus, eum qui se ita occidit, apud Deum ut homicidam puniri.

Dixitque Dominus per uisum in nocte Paulo: Ne timeas, sed loquere, & ne tacueris, propterea quod ego tecum sum: & nemo te inuadet, ut laedat te, quoniam populus mihi in hac ciuitate multus est. Et confedit annum & menses sex, docens ipsos uerbum Dei. Gallione autem proconsulatum Achaiae gerente, impetum fecerunt unanimiter Iudaei in Paulum, & ipsum ad tribunal deduxerunt, dicentes: Praeter legem iste persuadet hominibus Deum colere. Cumque aperturus os esset Paulus, Gallio ad Iudaeos dixit: Si quidem esset aliqua iniustitia, aut scelus prauum, o Iudaei, conuenienter uos sustinuissem. Sed si quaestio est de uerbis, & nominibus, & lege uestra, uos uideritis: Iudaei enim horum esse ego noio. Et a tribunali ipsos repulit.

Aduerten-

Aduertendum, Paulum in somnis Dominum Iesum uidiisse, ac propterea dicere: Nonne Iesum Dominum nostrum uidi? In somnis autem an uigil Iesum uiderit, nihil interest. Verumtamen etiam interdiu ipsi apparuit. 1. Cor. 9

Ceterum cum Graeci omnes Sosthenem synagogae principem apprehendissent, eum ante tribunal uerberabant, & nihil horum Gallioni cura erat.

Vel ideo Sosthenem uerberabant, quia etiam ipse Paulo magis assentiebatur, eique adhaeserat, quemadmodum quoque Crispus: uel in tantum furor reuoluit, ut frustrati uoto pro Paulo principem synagogae Sosthenem uerberibus fuerint aggressi: uel quia, sicut magis uerisimile est, cum occidere ipsi Paulum uellent, Sosthenes prohibuerat.

Paulus autem cum adhuc dies multos permansisset, fratribus renunciatione facta in Syria nauigauit, & cum ipso Priscilla & Aquila, detorsio capite in Cenchreis: habebat enim uotum.

Rursus in Syria redit Paulus, & cum ipso Priscilla & Aquila. Tondere autem caput ex uoto, Iudaicum erat. Oportebat uero sacrificium quoque fieri, quod tamen posteaquam uerberatus fuit Sosthenes, factum non amplius est. Iam enim lex soluebatur, quoniam conscientia detinebantur.

Deuenit

Deuenit autem Ephesum, & illos illic reliquit. Ipse uero in synagoga ingressus disseruit cum Iudæis. Cumq; illi rogarent ut diutius apud ipsos permaneret, non annuit, sed renunciauit ipsis, cum dixisset: Oporter me prorsus festum quod instat, Hierosolymis celebrare.

Aquilam & Priscillā Ephesi reliquit, id quod meritò effecit, ut docerent, quippe cum tandiu cum ipso uersati multa didicerint, & tamen à consuetudine ipsos Iudæica nondum abduxerat.

Rursus autem reuertar ad uos Deo uolente. Et soluit Epheso, & cum deuenisset Cæsaream, illuc ascendit, & salutata Ecclesia, Antiochiam profectus est: & traducto ibi quodam tempore, est egressus, pertransiens deinceps Galaticam regionem, & Phrygiam, discipulosq; omnes confirmans.

Quidnam cum propheta esset Paulus, & sciret se reuersurum esse, non simpliciter & absolute rediturum se esse promisit, sed adiunxit, Deo uolente? Ut nos uidelicet doceat, nihil de futuris faciendis promittere, nisi, Deo uolente, adiungamus: quid enim superueniens dies paritura sit, nouit nemo.

Iudæus autem quidam nomine Apollos, genere Alexandrēsis, uir eloquens Ephesum deuenit, potens in scripturis. Hic in uia Domini erat iniunctus, & feruens spiritu loquebatur, & de Domino exquisitè docebat.

Nonnulli

Nonnulli dicunt Apollon hunc eundem esse, qui & Apelles Corinthiorum episcopus, de quo alibi inquit: Ego plantauit, Apollos irrigauit. Vel **1. Cor. 3** igitur binominis erat uir, uel alterum nomen in posterum transmutauit.

Cum sciret tantum baptismū Ioannis. Hicq; in synagoga liberè ac fidèter loqui cœpit. Cum uero eū audiuisset Aquila & Priscilla, assumpserunt ipsum, & exactius ipsi Dei uiam exposuerunt. Cum autè uellet ipse in Achaiam pertransire, adhorrati fratres scripserūt discipulis, ut ipsum admitterent. Qui cum accessisset, multum illis qui crediderant, contulit per gratiam: quippe cum uehementer Iudæos conuinceret publice ex scripturis, Christum esse **IESVM** demonstrans.

Dignum inquisitione est, quo pacto is, si Ioannis baptismum tantum nouerat, spiritu ita feruebat? Spiritus enim non sic dabatur. Quo pacto item, si qui post hunc fuerunt, Christi baptisinate indigebant, multò magis huic eo opus non erat? Quid ad hæc dicendū est? non enim temerè utraq; hæc deinceps posuit. Videtur igitur hic ex centū illis & uiginti fuisse, qui cum Apostolis fuerunt baptizati. Vel si id non est, existimandum huic quoq; idem quod Cornelio contigisse. Sed neque hic sicut ille, baptizatur. Re igitur diligenter considerata, neque hoc uidetur fuisse, propterea quòd

quòd baptizari ipsum oportuisset. Nam duodecim alij quos inferius commemorat, qui baptizati à Ioanne fuerant, nihil exquisitè nouerant, ne de Iesu quidem. Quocirca uerisimile est ipsum hunc quoque fuisse baptizatum. Si enim hi qui à Ioanne fuerant baptizati, rursus baptizabamur, idem quoq; discipulos facere oportebat.

De baptismo, & spiritus sancti dono dato per orationem Pauli ijs qui Ephesi crederant: de filijs Scenæ Iudei, contra quos inualuit demone de confessione credentium: de seditione à Demetrio aurifice concitata contra apostolos.
Cap. XIX.

Effectum autem est, ut dum Apollos esset Corinthi, Paulus superioribus partibus peragrans Ephesum uenerit, inuentisq; ibi quibusdam discipulis, ad ipsos dixerit: Nunquid spiritum sanctum accepistis ubi credidistis? Illi uerò dixerunt ad ipsum: Sed neque an sit spiritus sanctus, audiuius. Dixitq; ipsis: In quid autem baptizati estis? Responderunt illi, In Ioannis baptismum.

Quomodo hi qui Ephesi erant, Ioannis baptismum habebant? Fortasse erant Hierosolymis tunc, & adierunt Ioannem, ab eoq; fuerunt baptizati, & neq; Iesum nouerant. Vnde etiam non dicit, Nunquid creditis in Iesum? sed, Nunquid spiritum

spiritum sanctum accepistis? Licet sciret eos ipsum non habere, sed interrogat tamen, uultq; eos respondere, ut ubi cognorint quibus sint priuati, ea statim appetant & requirant.

Et Paulus dixit: Ioannes quidem baptizauit penitentiae baptismate, populo dicens, in eum qui post ipsum ueniebat, ut crederent, id est, in Christum IESVM. Quæ cum audiuisent, baptizati sunt in nomine Domini IESV: & cum imposuisset ipsis manus Paulus, spiritus sanctus in ipsos uenit, loquebanturq; linguis & prophetabant. Erant autem omnes uiri circiter duodecim. Cum autem ingressus in synagogam esset, per menses tres fidenter loquebatur, disserens & suadens de regno Dei. Matz

Ex Ioannis baptismate prophetat, idq; hoc sibi uelle ipsis insinuat. Nam imperfectum fuisse Ioannis baptismum ostendit: non enim id remissionis esse inquit, sed penitentiae. Deinde cum baptizati in nomen Domini fuissent, manibus Pauli impositis spiritum statim acceperunt. Sed cum eum non uiderent (inuisibilis enim est) sensibile tamen quoddam argumentum operationis illius gratia exhibuit, ut alius Persica, Romana alius, alius Indica, aut tali aliqua lingua uteretur. Atq; ita alijs extrinsecus spiritum esse in ijs qui loquebamur, manifestauit Deus, id potestatis supernæ esse declarans.

Vbi autem quidam obdurabantur, & non credebant, uiam maledicentes coram multitudine, recedens ab ipsis discipulos segregauit, quotidie in schola tyranni cuiusdam differens. Id autem per annos duos effectum est, ut omnes qui habitabant Asiam uerbū Domini IESV audiuerint, & Iudæi, & Græci. Virtutesq; non quaslibet Deus per manus Pauli faciebat.

Vel uiam appellat Christum, uel fidem ueram: quippe cum ea uia sit, quæ in regnum cælorum deducit. Hinc uerò nos docet, ab ijs qui Dei filio maledicunt, illos qui in eum credunt, separari debere.

Vt etiam super ægrotantes à corpore eius sudaria & semicinctia inferrentur, & morbi ab ipsis recederent, & spiritus mali ab ipsis egrederentur.

Sudaria & semicinctia utraq; linea fuisse existimo: sed sudaria in capite inijciuntur, semicinctia in manibus continent, qui gestare horaria non possunt, cuiusmodi sunt qui stolas consulares gestant. Vel lintea ad humores faciei, utputa sudores, muccos, lachrymas, atq; huiusmodi reliqua abstergenda.

Aggressi sunt autem quidam ex circueuntibus Iudæis exorcistis super eos qui spiritus malos habebant, nomen Domini IESV inuocare, dicentes: Adiuuro uos per IESVM quem
Paulus

Paulus prædicat. Erant autem quidam Sceuæ Iudæi pontificis filij septem, qui hoc faciebant. Cum uerò respondisset spiritus malus, dixit: IESVM cognosco, & Paulum scio, uos uerò quinam estis? & insiliens in ipsos homo in quo erat spiritus malus, & dominatus ipsis inualuit contra ipsos, ita ut nudi & uulnerati è domo illa effugerint. Atque hoc notum effectum est Iudæis omnibus & Græcis qui Ephesi habitabant, & timor in omnes eos incidit, & nomē Domini IESV magnificabatur.

Loquitio ipsa cum inquit, exorcistas & adiuuratores, indicat eos non quòd crederent in Iesum, immundos spiritus in nomine Iesu adiuuisse, sed ut tentarent. Propterea cum non essent fideles, ut spiritus immundus dicit, impudentiæ suæ ac petulantiae pœnas citò dederunt. Spiritus enim ipsos redarguit, & fraudem ipsorum manifestauit, mirum in modum indignatus: perinde ac si quis ab inimico in extrema pericula inductus eum conuinceret, uelletq; omnem iram & furorem in ipsum effundere.

Et multi qui crediderant, ueniebant confidentes & annunciātes actiones suas. Satis item multi ex ijs qui curiosa egerant, contulerunt libros & combusserunt coram omnibus, computaruntq; precia ipsorum, & inuenerunt numerū quin quaginta millia. Ita fortiter uerbum Domini crescebat & pollebat. Vbi uerò hæc

expleta sunt, proposuit Paulus in spiritu, peragrata Macedonia & Achaia in Hierusalem proficisci, dicens: Posteaquam illuc uenero, Romanus etiam uidere me oportet. Cumque duos qui sibi ministrabant, Timotheum & Erastum, in Macedoniam misisset, ipse tempus quoddam commoratus in Asia est. Eo autem tempore de uia non parua orta turbatio est. Quidam enim nomine Demetrius, argentarius artifex, cum aedes argenteas Dianae faceret, quaestum non paruam artificibus exhibuerat. Is cum eos congregasset, aliosque huiusmodi rerum opifices, dixit: Viri, scitis facultatem nostram ex hoc quaestu esse, & spectatis & auditis Paulum non Ephesi tantum, sed Asiae ferè totius suadendo multam turbam seduxisse, dum dicit, non esse deos qui manibus facti sunt. Non solum autem periculum est, ne haec pars nobis in reprobationem ueniat, uerum etiam ne magna deae Dianae templum pro nihilo habeatur: futurumque sit, ut maiestas ipsius quam tota Asia & orbis terrarum colit, etiam destruat. Cum uero haec audiuissent, & pleni ira essent effecti, clamabant dicentes: Magna Diana Ephesiorum est. Et repleta tota ciuitas est confusione, irrueruntque unanimiter in theatrum, correpto Caio & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Cum autem prodire in populum uellet Paulus, discipuli eum non permiserunt. Quidam etiam ex Asiae principibus qui erant ei amici,

mittentes

mittentes ad ipsum ne se in theatrum daret, hortabantur. Alij igitur aliud quid clamabant: erat enim concio confusa, & plerique qua de causa illuc conuenerant, ignorabant. Ex turba autem produxerunt Alexandrum, proponentibus ipsum Iudaeis. Alexander uero concussa manu populo reddere rationem uolebat: quem cum agnouissent Iudaeum esse, uox una ex omnibus facta est quasi per horas duas clamantium, Magna est Diana Ephesiorum.

Oportet ut unusquisque fidelis peccata sua manifestet, atque eis se arguendo ita renunciet, ut non amplius committat, quod iustificetur, iuxta dictum illud: Dic tu prius peccata, ut iustificeris. Aduertendum autem id quod deinceps sequitur, libros magicos & praestigiosos, licet multo precio aestimarentur, quasi utilia multa & curiosa ad uitam hominum pertinentia continerent, eos qui in Christum crediderunt, minime uendidisse, sed combussisse, cum tamen alij huiusmodi essent, qui eos sibi liberrime comparassent. Id quod duabus de causis factum esse constat: Primum, ne quis pestilentis ac contagiosae eorum doctrinae particeps fieret: deinde, ne ex ea re lucrarentur. Sicut enim ueritum est, ne lucrum ex fornicatione acquisitum Deo offeratur: sic ut pecunia ex tali re

Esa. 41

comparata ad pedes Apostolorum poneretur, neq; iustum, neq; ullo modo admittendum esse iudicarunt.

Cum sedasset autem turbam scriba, dixit: Viri Ephesii, quis homo est, qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ deæ Dianæ, & à Ioue lapsi? Cum igitur his contradici non possit, conuenit uos sedatos esse, & nihil temerè agere. Adduxistis enim uiros hos, qui neq; sacrilegi sunt, neq; deæ uestræ maledicunt.

Magnam esse Ephesiorū superstitionem ostendit scriba ex eo quod inquit, cultricem esse eam ciuitatem & ornatricem templi Dianæ, & simul chri eius quod à Ioue lapsum etiā uocabant, ut pote quod de caelo cecidisset. Nam omnes uel testam & ancile de caelo à Ioue missum, *Διοκρυς*, id est, à Ioue lapsum appellabant, uel statuam quæ de caelo ceciderat, uel Palladium, quemadmodum ad terrendos simpliciorum animos Græci fabulantur, quod in caelo à Ioue fuisse formatum, non ab hominibus opinabantur. Potest etiam hic *Διοκρυς*, id est, à Ioue lapsum, templum Iouis intelligi, quasi conuexum & rotundum dicitur. Vel sacellum aliud apud ipsos ita nominabatur. Cum uerò inquit cultricem, id est, *ἑστῆσαν*, ædituam quasi templi ministram intelligit: *ἑστῆσαν* enim uerrere & mundare significat, unde fit *ἑστῆσαν*, id est, qui templum mundat atq; exornat.

Quòd

Quòd si Demetrius & qui cum ipso sunt artifices, aduersus aliquem causam habent, forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent se mutuo. Si uerò aliquid de alijs inquiritur, in legitima concione dissoluetur. Nam periclitamur, ne seditionis hodiernæ accusemur, cum nulla causa sit, de qua concursus istius reddere rationem possimus. Et cum hæc dixisset, dimisit concionem.

Genus erat iudicum in Asia uile, qui *ἀρογῶροι*, id est, forenses aut uulgares appellabantur, qui pauperum & plebeorum hominum lites iudicabant: quemadmodum in urbibus quibusdam sunt, quos *ἰνδίκους*, id est, uindices uocant. Proconsules enim diuitum causas & grauiores audiebant. Dicuntur etiam *ἀρογῶροι*, id est, forenses seu circūforanei causidici, ab eo quod *ἀρογῶροι*, id est, dicunt causas & concionantur.

De Pauli peregrinatione in Græciam & Macedoniã, Euthycus à Paulo suscitatur: item in Assum, Mitylenem, Samum, Miletum, quòd aduocatos seniores Ephesi Paulus confirmat.

Caput XX.

POSTEAQUÀM sedatus fuerat tumultus, cum aduocasset Paulus discipulos & salutasset, exiit ut in Macedoniam proficisceretur. Cumq; eas partes pertransisset, eosq; multo sermone fuisset adhortatus, in Græciam uenit: cumq; ibi tres

menes mansisset, insidijs ipsi à Iudæis factis nauigaturo in Syriam, consilium initum est reuertendi per Macedoniam: consequutusq; ipsum est usque in Asiam Sopater Berrhœensis, & Aristarchus & Secundus ex Thessalonicensibus, & Caius Derbæus, & Timotheus: Asiani autem Thycticus & Trophimus. Hi progressi in Troade nos expectarunt. Nos autem post dies Azymorum à Philippis abnauigauimus, & ad ipsos in Troadem diebus quinque peruenimus, ubi morati septem dies fuimus.

Vna autem sabbatorum cum congregati ad frangendum panem essent discipuli, diserebat ipsis Paulus discessurus in crastinum, & usque ad mediam noctem sermonem produxit. Erant autem faces multæ in cœnaculo ubi erant congregati. Iuuenis autem quidam Eutyclus nomine in fenestra sedens cum profundo somno opprimeretur, disserente Paulo magis oppressus deorsum è tertia contignatione decidit, & subleuatus est mortuus. Cum autem descendisset Paulus, incubuit super eum, & complexus dixit: Ne trepidetis, anima enim eius in ipso est. Cumq; surrexisset, & si egisset panem, & gustasset, multumq; alloquutus usque ad lucem, ita egressus est. Duxerunt autem puerum uiuentem, & consolati sunt, non mediocriter. Nos autem progressi ad nauigium, soluimus in Assum, inde assumpturi Paulum: sic enim constituerat, ipse per terram iter facturus. Vbi uerò in Assum nobis occur-

rit,

rit, assumpto ipso uenimus Mitylenem: atque inde nauigantes sequenti die contra Chium deuenimus, & altero die Samum appulimus: & cum mansissemus Trogillij, sequenti die uenimus Miletum. Decreuerat enim Paulus Ephesum præternauigare, ne sibi eueniret ut moram trahere in Asia cogeretur: festinabat enim, ut si fieri ipsi posset, ad diem pentecostes Hierosolymis adesset.

Aliorum qui comitabantur Paulum, patrias etiam unde erant, exponit, quò notiores inde eos faciat. Timotheum uerò solo nomine contentus appellauit, tum quia ipse ex moribus & uirtute satis erat notus, tum quòd superius patrie eius mentionem fecerat, ubi inquit: Deuenit autem Derben & Lystram, & ecce discipulus quidam erat illic Timotheus nomine. Sed si Derbæus hic gentile nomen est & non proprium, nunc quoque patrie eius fortasse mentionem fecit.

Suprà 16

A Mileto autè cum misisset Ephesum, presbyteros ecclesie accersiuit: ubi autem accesserunt, ipsis dixit: Vos scitis à primo die ex quo ingressus in Asiam sum, quomodo uobiscum omne tempus uersatus sim, Domino seruiens cum omni humilitate, & multis lachrymis & tentationibus, quæ mihi ex insidijs Iudæo-

rum contingebant: quomodo nihil ex utilibus supprefferim, quin annunciarim uobis, & docuerim uos publicè, & per singulas domos, testificans & Iudæis & Græcis pœnitentiam in Deum, & fidem in Dominum nostrum IESVM Christum.

- Quoniam plerofq; noui testamenti & episcopos presbyteros, & presbyteros episcopos nominandi latet consuetudo, tum ex hoc loco, tum ex epistola ad Titum, necnon ad Philippenses, & ex priore ad Timotheum animaduerti id maximè potest. Hinc sanè, propterea quòd cum dicat, A Mileto cum misisset Ephesum, presbyteros ecclesiæ accersiuit, & non, episcopos: postea subiungit, In quo uos spiritus sanctus ad pascendam ecclesiam episcopos constituit. Ex epistola uerò ad Titum hoc percipimus cum inquit: Constitues per singulas urbes episcopos, quemadmodum ego tibi ordinaui. Ex epistola ad Philippenses: Qui sunt Philippis cum episcopis & diaconis. Existimo autem ex priore quoque ad Timotheum idem colligi optimè posse. Si quis enim, inquit, episcopatum appetit, bonum opus cupit. Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse. Et paulò post: Vidua deligatur non minor natu quàm sexagenaria. Regula enim hic est ecclesiæ, quæ qualis esse is debeat, præscribit. Cum uerò inquit, Cum omni humilitate, &c. doctrinæ modum ostendit,
- in qua
- Titum. 1**
Phil. 1
1. Tim. 3
1. Tim. 5

in qua sine ulla inuidia, sine ulla detractatione & tarditate, & cum affectu & misericordia rem exequutus est: afficiebatur enim tam pro ijs qui peribant, quàm pro ijs qui perdebant. Et cum multæ sint humilitatis species, ipse in omni humilitate se gessisse ait, tam in uerbis, quàm in re: tam apud principes, quàm apud subditos. Cum uerò ait, Nihil ex utilibus & ex ijs quæ ipsis conferebant, subtrahuisse, ostendit nonnulla esse etiam quæ eos adhuc scire non oportebat. Nam sicut occultare aliqua, inuidiæ: ita omnia manifestare, stultitiæ uidetur. Propterea addidit, ex utilibus se nihil non modò non tacuisse, uerum etià docuisse.

Et nunc ecce ego uinctus, spiritu in Hierusalem proficiscor, quæ mihi ibi occursura sint, ignorans: nisi quòd spiritus sanctus per singulas urbes testatur dicens, uincula me & afflictationes manere. Sed nullius rei habeo rationem, neq; animã meam habeo preciosam mihi ipsi, dummodo consummem cursum meum cum gaudio, & ministerium quod à Domino IESU accepi, ut testificer euangelium gratiæ Dei. Et nunc ecce ego noui non amplius faciem meã uos omnes esse uisuros, inter quos trásiui prædicans regnum Dei.

Hic post uinctus, subdistingendum est, ut sensus sit talis: Hierusalem proficiscor per spiritum uentura prænosens: proficiscor autem uin-

Eus. Et deinde ne quis uinculis & necessitate coactum eum ire opinaretur, utq; ostendat se sponte abire, subiugit: Nisi quod spiritus testatur, per singulas urbes uincula me & afflictationes manere.

Quocirca testor uobis in hodierno die, mundum me esse à sanguine omniū: non enim subiciui uobis, quin omne cōsiliū Dei annūciarim.

Mundus sum, inquit, à sanguine omniū, si dormitantes ab interfectore animarum fueritis occisi. Quod magistri enim erat munus, exequutus sum, dum cōsiliū Dei uobis annūciarim. Sicut igitur si non dixisset, sanguinis, id est, cædis ipsorum reus esset: sic ipsos quoq; ostendit proprii sanguinis reos futuros, si quæ didicerunt, nō fecerint. Atq; ita in terrorem inducit.

Attendite igitur uobis ipsis & toti gregi, in quo spiritus sanctus uos ad pascendā ecclesiam Dei episcopus constituit, quam proprio sanguine acquisiuit. Ego hoc scio, post discessum meum lupos rapaces ingressuros esse ad uos, qui non parcent gregi: & ex uobis ipsis surrecturos esse uiros qui loquentur peruersa, ut discipulos post se auellant. Propterea uigilate, memoria tenentes me per triennium nocte & die non cessasse cum lachrymis unumquemq; uestrum monere. Et in præsencia fratres commendando uos Deo, & uerbo gratiæ eius, quod su perædificare, & dare uobis hæreditatem inter sanctificatos omnes potest.

Duo

Duo mandat ut faciant magistri: quippe cum neq; efficere tantum ut alij recte agant, utile sit: neque sui tantum curam habere neglectis cæteris, conueniat: qui enim ita facit, sui amator est, ac uituperatur. Aduertendum autem, quos superius presbyteros uocauerat, eos hic episcopos appellasse, uel ab ἐπισκοπῆν, quod est inspicere & explorare, propterea quod uidelicet necesse est ut presbyteri ecclesiæ rationalem gregem inspiciat & explorent, nunquis agrotet, nunquis esuriat aut sitiit in fide: nunquis item reprehensione & conuersione indigeat. Vel etiam episcopos hic uocat eos, qui episcopi reuera sunt.

Argentum & aurum aut indumentum nullus appetui, sed ipsi scitis necessitatibus meis & eorum qui mecum erant, has manus ministrasse. Omnia exemplo ostendi uobis, ita laborando oportere in firmis auxiliari: memini scēq; uerborum Domini IESU, quod ipse dixerit: Beatum est dare magis, quàm accipere. Et cum hæc dixisset, positis genibus suis cum omnibus ipsis preces effudit. Magnus autem fletus omnium factus est, & iniecti ad collum Pauli deosculabatur ipsum, dolentes maximè ob id quod dixerat, ipsos non amplius faciem eius esse inspecturos: & deducebant eum ad nauigium.

Radicem malorum, id est, auaritiam penitus tollit. Non enim inquit, non accepi, sed, ne appetui

1. Cor. 4

1. Thes. 2

2. Thes. 3

Luc. 6. et 11

tiui quidem. Deinde ostendit, ueram eleemosynā indigentibus ex proprijs laboribus fieri debere: quippe cum ex alienis dare honestum nō sit. Atq; ad confirmationem huius dictum Domini adducit, quod tamen nunc in scriptura non inuenitur. Quanquam fortasse uel id sine scriptura tradiderunt Apostoli: uel sicut colligere quispiam possit, per alia uerba idem tamen significantia dictum fuit. Non autem dicit malum esse accipere & distribuere, sed melius non accipere: quippe cum affectum id erga infirmos præ se ferat. Primus igitur gradus est, sua ipsius proijcere. Secundus, sibi ipsi suppeditare. Tertius, etiam alijs. Quartus, cum quis prædicat ita ut accipiendi potestatem habeat, non accipere: is enim inopibus ac nihil possidentibus longè melior est.

De navigatione Pauli à Mileto in Cæsaream usq; Palesstinæ, ubi Agabus Paulo comprehensionem in Hierusalem prophetat: de profectione Pauli in Hierusalem, ubi ab Iacobo monetur, ut purificetur: de tumultu concitato à Iudæis in Hierusalem, & comprehensione Pauli.

Cap. XXI.

VBi autem effectum est, ut abstracti ab ipsis solueremus, recto cursu usi Coum uenimus, & sequenti die Rhodum, inde Patara. Cumq; inuenissemus nauigium quod transfretabat in Phœni-

Phœniciam, id inscendentes soluimus. Cumq; apparuisset nobis Cyprus, ea ad sinistram relicta in Syriā nauigauimus, in Tyrumq; appulimus: illuc enim nauis merces erat exoneratura.

Quod inquit, huiusmodi est: Cum non inuenissemus nauigium quod in Cæsaream iret, sed in Phœnicem, id ascendimus: & cum nauigaremus, Cyprum omisimus & Syriam. Nam cum inquit, ea ad sinistram relicta, nō temerè dictum est: sed ut significet, ne prope quidem Syriam eos ire stuiduisse. Venerunt igitur in Lyciam, & omissa Cypro in Tyrum appulerunt, ubi nauigium onus exponebat.

Inuentis autem discipulis, illic dies septem sumus commorati: qui Paulo per spiritum dicebant, ne in Hierusalem ascenderet.

Non inquit per spiritum eos Paulo consuluisse, sed cum per spiritum cognouissent. Non enim ipsi pericula prædicebant, sed ne Hierosolyma adiret, salutis eius consulentes monebant.

Quando uerò effectum est ut perfererimus dies, egressi ibamus omnibus nos deducentibus cum mulieribus & filijs usq; extra urbem, & positis genibus in littore orauimus: & mutua salutatione facta, nauigium inscendimus, & illi ad propria redierunt. Nos uerò absoluta navigatione à Tyro in Ptolemaidem deuenimus, & salutatis fratribus uno die apud ipsos mansi-

manſimus. Sequenti autem qui cum Paulo erant, Cæſaream uenerūt, & ingreſſi in domum Philippi euangeliftæ, qui erat unus ex ſeptem, apud ipſum manſimus.

Perfecerimus dies, id eſt, abſoluerimus & expleuerimus: poſteaquam enim conſtitutos dies expleuimus, id eſt, poſt azyma, in Ptolemaidem uenimus.

Huic erant filix uirgines quatuor, quæ prophetabant. Cumq; nos plures dies ibi commoraremur, aduenit quidam à Iudæa propheta nomine Agabus: qui cum ad nos acceſſiſſet, cingulo Pauli ſumpto, ligatiſq; eo ſibi manibus et pedibus, dixit: Hæc ſpiritus ſanctus dicit: Virū cuius eſt hoc cingulum, Iudæi in Hieruſalem ita ligabunt, & in manus gentiū tradent. Quæ cum audiuiſſemus, hortabamur & nos, & qui loci illius erant, ne in Hieruſalem aſcenderet. Reſponditq; Paulus, quid facitis flentes, & cor meum affligentes? Ego enim non ſolum uinciri, uerum etiam mori in Hieruſalem pro nomine Domini IESU promptus ſum. Cumq; ipſe non obtemperaret, quieuiſſus dicentes: Voluntas Domini fiat.

Aduertendum, Philippum qui erat diaconus, filias habuiſſe: ut ei etiam qui nuptias fuiſſet expertus, ſungi miniſterio diaconi tunc licuiſſe uideatur. Aduerte etiam, filias hæc eius prophetantes uirgines fuiſſe: & quia uirginitatem ob religionem

gionem maxime ſeruarunt, dignas prophetia habitas fuiſſe. Perſpicuum enim eſt, uirginitatem ipſas quoque præcipuo ſtudio excoluiſſe. Nam ſi id non eſſet, ſcriptor uirgines eas fuiſſe, ſibi non eſſe addendum cenſuiſſet.

Post dies autem hos ſumptis ſarcinis in Hieruſalem aſcendebamus. Simulq; nobiſcum uenerunt etiam ex diſcipulis è Cæſarea, adducen-tes ſecum Mnasonem quendam Cyprium uerem diſcipulum, apud quem hoſpitati fueramus. Cum uerò in Hieroſolyma ueniſſemus, libenter fratres nos admiferunt. Sequenti autem die Paulus nobiſcum ad Iacobū eſt ingreſſus, omnesq; acceſſerunt preſbyteri: quibus ille ſalutatis, ſigillatim cuncta expoſuit, quæ per miniſterium eius Deus inter Gentes fecerat. Quæ cum illi audiuiſſent, Dominum glorificarunt, dixeruntq; ipſi: Vides frater quot millia Iudæorum ſunt qui crediderunt? & omnes æmulatores legis ſunt. Inſtructi autem de te ſunt, quòd defectionem à Moſe omnes qui inter Gentes ſunt, Iudæos doceas, ne filios circūcidant ſuos, ne ue in conſuetudinibus ambulent. Quid igitur eſt conuenire multitudinem proſus necelle eſt: te enim ueniſſe audient.

*Sumptis ſarcinis, quod græcè dicitur *κατασκευασματα*, id eſt, uatico & rebus ad iter neceſſarijs inſtructi. Cum uerò inquirunt, Vides frater &c. qui cum Iacobo erant, conſulunt, nō præcipiunt et mandant:*

mandant: unde etiam ipsi persuadent. Concessio enim hæc & consensio, qua Paulus in purificatione hac ad multorum infirmitatem sese accomodat ac demittit, dispensationis est, non institutionis: unde non est prædicationis abrogatio, sed dispensatio. Qui enim Hierosolymis crediderant Iudæi, adhuc legis consuetudines seruandas sibi esse existimabant.

Hoc igitur facito, quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor, qui in se uotum habent: his assumptis purificeris cum ipsis, & expende in ipsos ut radant caput, & cognoscant omnes nihil esse ex ijs quæ de te audierunt, sed te etiam ambulare seruantem legem. De Gentibus uero quæ crediderunt, nos scripsimus, iudicantes ut nihil tale ipsi obseruent, nisi quod idolis immolatum fuerit, & sanguinem, & fornicatione caueant. Tunc Paulus assumptis uiris sequenti die cum ipsis purificatus in templum ingressus est, expletionem dierum purificationis annuncians, quoad pro unoquoque ipsorum offerretur oblatio. Cum uero septem dies complerentur, Iudæi qui ex Asia erant intuiti ipsum in templo totam turbam confuderunt, manusque in ipsos iniecerunt, clamantes: Viri Israelitæ opem ferte. Hic est homo ille qui contra populum & legem & locum hunc ubique omnes docet: & præterea Græcos etiam in templum introduxit, & sanctum locum hunc communicauit. Videant

rant enim Trophimū Ephesium in urbe cum ipso, quem in templum Paulum introduxisse existimabant. Cōmotaque est tota ciuitas, & concursus populi factus est: & apprehensum Paulum extra templum trahebant, & statim clausæ ianuaræ sunt. Cum uero quærerent eum interficere, rumor ad tribunal cohortis uenit, totam conturbatam esse Hierusalem: qui confestim assumptis militibus & cœturionibus ad ipsos cōcurrit: at illi uiso tribuno & militibus, uerberare Paulum destiterunt. Cum uero appropinquasset tribunus, ipsum apprehendit, iussitque uinciri duabus catenis, & interrogabat quis nã esset, & quid fecisset. Alij autem aliud quid clamabant in turba: unde cum ob tumultum, certum cognoscere non posset, deduci in castra ipsum iussit.

Consulunt, ut re non uerbis defensionem sui faciat, se cum ipsis purificando. Tu, inquit, in ipsos expède, id est, sacrificia quæ secundum legem pro ipsis offerri cōsueuerunt, tu exhibeas, ut suspicionem omnem tollas, & te non modo non docere quæ sint præter legem, uerum etiam quæ à lege iubentur, seruare ostendas. Ne autem posset dicere, At si Gentes hoc rescuerint, scandalum patientur, atque offendetur, subiungunt: De gentibus uero quæ crediderunt: id est, quantum ad Gentes quæ crediderunt spectat, nos scripsimus ne tale quippiam seruent. Quemadmodum igitur nos,

licet Iudæis prædicemus, Gentibus ita mandauimus: sic tu etiam quamuis Gentibus prædices, non bis consensias: consensio enim hæc est, & ad aliorum infirmitatem descensio: nihil suspicaris. Vt Hierosolymis præterea hoc fiat, tolerabile est. Hic igitur hoc facito, ut illud alibi facere tibi postea liceat. Atq; ita paruit ipsis Paulus, & rarus est, & Iudaica omnia absoluit.

Cum uero uenisset ad gradus, contigit ut à militibus ob uim turbæ gestaretur. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle ipsum.

Mos Iudæis est, ut hac uoce contra iustos utantur, quemadmodum etiam contra Dominum fecerunt, ut clament scilicet, Tolle ipsum, id est, aufer e numero uiuentium ipsum. Alij uero hoc alio modo intelligendum censent, ut cum dicunt, tolle, illud significetur, quod apud nos Romana consuetudine dicitur, in signis ipsum iniice, ac præfige.

Cumq; iam in castra esset introducendus Paulus, tribuno dicit: Licet ne mihi loqui ad te? Ille uero inquit: Græcè nosti? Nonne tu es Aegyptius ille, qui ante hos dies euertisti, atq; in desertum quatuor millia uirorum sicariorum eduxisti?

Hic Aegyptius homo quidam erat seditiosus, & impostor, & præstigiator: quem diabolus ut mira inter Iudæos prodigia faceret, ea de causa excitauerat, ut Paulus quoque eisdem quibus ille criminibus

criminibus obnoxius esse uideretur. Quemadmodum etiam Christi temporibus Theudam & Iudam Galilæum. Cum uero dixisset tribunus, Nonne tu es Aegyptius? Statim ipsum Paulus ab hac suspicionem liberat, cum & gentem et religionem suam exponat. Nam alibi quoq; se legitimum Christi discipulum uocat. Sicarij autem latrones dicuntur, qui incuruis gladijs acinacibus Persarum magnitudine similibus uti consueuerunt, qui sic à Romanis nominantur: unde qui his instructi latrocinamur, dicti sicarij sunt. Alij nomen sectæ apud Iudæos esse hoc opinantur: tres enim præcipue apud Iudæos sunt, Phariseorum, Sadduceorum, & Essenorum. Hi sanctiorem uitam traducebant, cum se mutuo amore prosequerentur, & essent continentes: unde Esseni etiam, id est, sancti fuerunt appellati: quos Sicarios quoq; id est, æmulatores uocatos fuisse nonnulli asserunt.

Dixit autem Paulus: Ego homo sum Iudæus Tarsensis, non obscuræ ciuitatis Ciliciæ ciuis. Rogo autem te, permitte mihi ad populum loqui. Cum uero ille permisisset, Paulus stans in gradibus manu in dixit ad populū, & magno silentio effecto Hebraica lingua locutus est, dicens.

Quomodo inquit Paulus se esse Iudæum Tarsensem, & paulo post se Romanum fatetur? cum non in alio tempore, sed eodem hæc utraq; dicat, & apud eosdem auditores? Cumq; præterea ubi

Suprà 17 dixisset, *Hominem ne Romanum & incondemna-*
 Infrà 22 *tum licet uobis cedere: et tribunus interrogasset,*
nunquid tu Romanus es: se esse Romanum confir-
marit, neq; id simpliciter, sed se etiam esse natum
Romanu asseruerit, ita ut ex hoc maxime uerum
eum dixisse perspicuum sit. Nam si alio tempore
se Tarsensem, alio Romanu appellasset: aut apud
alios auditores hoc, apud alios illud dixisset, pos-
set aliquis probabiliter fortasse existimare, eum
se Romanum finxisse, quò apud præsentes Tarsen-
sis esse non agnosceretur. Sed cum se Tarsensem
uocasset, nisi quammaximè ueritatis sibi ipsi fuis-
set conscius, nunquam apud eosdem se Romanum
appellare ausus fuisset, præsertim cum esset uerbe-
randus. Perspicuum enim est, si mentitus fuisset,
eum non solum se mentiendo uerberibus liberatu-
rum fuisse, uerum etiam grauiorem pœnam sibi
redditurum: præterquam quòd Iudæorum aduer-
sus se calumnias, quòd esset impostor, mendax &
præstigiator, comprobasset, quas maxime om-
niu refellere ac reprobare nitebatur. Adde, quòd
nisi eum esse Romanum fuisset confirmatum, tri-
bunus neq; uerberare ipsum destitisset, neq; insi-
dij appetitum à Iudæis diligenter eripuisset, ne-
que de ipso ad Felicem scripsisset, quòd Romanus
esset, seq; eum utpote Romanum hominem à Iu-
dæorum insidijs eripuisse. Iudæi præterea qui sal-
sa etiam aduersus ipsum crimina confingebant,
 nunquam

nunquam si fuisset mentitus se Romanum appel-
 lando, occasionem hanc præterissent: sed ex hoc
 ipso mendacio calumniadi locum nacti, uisi fuis-
 sent de reliquis etiam uerum dixisse. Sed quo pa-
 cto fieri potest, ut & Tarsensis & Romanus
 fuerit? Audi Philippenses, quando Paulum & Si
 lam in forum ad magistratus traxerunt, postea-
 quam Pythonè spiritum è puella eiecerant, quid
 inquit? Hi homines ciuitatem nostram contur-
 bant, Iudæi cum sint, & annunciant consuetudi-
 nes, quas nobis cum simus Romani, neq; admit-
 tere licet, neq; facere. Vides Philippenses se Ro-
 manos appellare? Ita igitur nihil uetat, quo mi-
 nus Paulus & Tarsensis fuerit, & Romanus. Nã
 quia præclarum uidebatur cum quis Romanus
 uocabatur, & præstantius quid quantum ad glo-
 riam attinet, consequutus esse existimabatur: mul-
 ti & publicè per singulas ciuitates, & priuatim
 per singulos uicos dabant operam, ut hanc sibi
 appellationem compararent. Atq; ita efficieba-
 tur, ut à patria quidè unusquisq; quæ ipsum pro-
 tulerat, nuncuparetur, quò unde esset natus, si-
 gnificaret: Romanus uerò uocaretur, ut nomine
 eo dignitatem præ se ferret. Sic igitur & Paulus
 cum ipsum ignominia & uerberibus erant affe-
 cturi, nomen hoc prætedit, quò ipsos terrefaciat,
 & à facinore huiusmodi cohibeat. Cæterum in-
 quirit: Vt hæc concedamus, qui fieri potest ut

& Tarsi genitus sit Paulus, & Romæ? Nam ut
 Tarsi fuerit natus, & uocetur Romanus, huius-
 modi nomine honoris & dignitatis causa sibi ac-
 quisito, esse posse demonstratum est: natus uerò
 esse & Tarsi & Romæ quo pacto potest? Sed ubi
 Infrà 22 inquit Paulus se Romæ esse natum? Ibidem sanè,
 inquit. Nam cum tribunus dicat, Multa sum-
 ma ciuilitatem hanc mihi comparauit: Paulus ait,
 Ego uerò & natus sum. Sed quid ad rem hoc?
 non enim dixit, Romæ natus sum: sed cum tribu-
 nus, Multa summa pecuniarum hanc ciuilitatem
 mihi comparauit, non Romam, sed Romanam ci-
 uilitatem: subiungit ipse, Ego & natus sum, non
 Romæ sanè (neque enim id dixerat tribunus) sed
 in Romana ciuilitate, Romanoq; honore, quem
 tribunus se dicebat comparasse. At uerò instant
 isti: Quo pacto natus in Romana ciuilitate est,
 si Romæ natus non est? Hac uidelicet ratione,
 quòd cum pater eius honorem hunc adeptus fuis-
 set, eoq; esset nobilis & clarus effectus, Paulus in
 ea patris ciuilitate & honore est natus. Inquit
 igitur, Ego autem & natus sum: id est, tu di-
 gnitatem hanc recentem habes, quippe
 cum eam tibi ipse acquisiueris,
 ego in paterno honore ac
 gloria natus sum.

De

De oratione Pauli ad Iudæos, ubi de uocatione sui &
 uisione agit, qua admonitus à Deo est, ut Hie-
 rosolyma proficisceretur: ob quod cum
 cædendus esset, se ciuem esse Ro-
 manum dicens, liberatus
 est. Cap. XXII.

Viri fratres & patres, defensionē meam apud
 uos audite. Cum uerò audiuiissent eum Hebræa
 lingua ad ipsos loqui, maius silentium præ-
 stiterunt. Et inquit: Ego sum uir Iudæus Tar-
 si Ciliciæ natus, in hac uerò ciuitate ad pedes
 Gamalielis educatus, eruditus iuxta exactam
 rationem patriæ legis, æmulator Dei, non se-
 cus atq; omnes uos estis hodie: qui uiam hanc
 usque ad mortem persequutus sum, cum liga-
 rem & in custodiam traderem uiros & mulie-
 res, ut & pontifex & totum presbyterium mi-
 hi testificatur: à quibus & epistolis acceptis ad
 fratres Damascum proficiscerbar, ut eos etiam
 qui illic erant, uinctos in Hierusalem ducerem,
 ut punirentur. Contigit autem mihi dum iter
 facerem & appropinquarem Damasco, ut cir-
 ca meridiem repente lux multa circum me cir-
 cunfulserit, cecidiq; in terram, & audiui uo-
 cem dicentem mihi: Saul Saul quid me perse-
 queris. Ego autem respondi: Quis es Domi-
 ne? Et ad me dixit: Ego sum IESVS Nazare-
 nus, quem tu persequeris. Qui autem mecū e-
 rant, lumen quidē uiderunt, & pauefacti sunt,
 uocem tamen non audierunt eius qui ad me

Suprà 8

loquebatur. Et dixi: Quid faciam Domine? Dominus autem ad me: Surgens Damascum perge, & illic diceretur tibi de omnibus, quæ te facere constitutum est. Cum autem ex gloria luminis non uiderem, manu deductus ab ijs qui mecum erant, Damascum perueni. Ananias uero uir quidam pius, secundum legem, ab omnibus qui illic habitabant Iudæis testimonio comprobatus, cum ad me uenisset, & adstitisset, dixit mihi: Saul frater, respice: & ego ea hora in ipsum respexi. Et ipse dixit: Deus patrum nostrorum preparauit te, ut uoluntatem eius cognoscas & uideas iustum, & uocem ex ore eius audias: quia eris testis ipsi apud omnes homines, eorum quæ uidisti & audiuisti. Et nunc quid cunctaris? surge & baptizare, & inuocato nomine Domini peccata tua ablue. Effectum est autem, ut cum reuersus essem in Hierusalem, & in templo orarem, in excessum mentis euaserim, & uiderim ipsum dicentem mihi: Festina & egredere celeriter ex Hierusalem, propterea quod testimonium tuum de me non admittent. Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt me esse eum qui credentes in te per synagogas in carcerem intrudebam, & cadebam: & qui quando sanguis Stephani testis tui effundebatur, adstant & consentiens interfecioni eius, pallia eorum qui ipsum interfeciebant, custodiebam. Et dixit ad me: Vade, quoniam ego procul te in Gentes mittam. Audiebant autem ipsum usque ad hoc uerbum, & uocem sustulerunt, dicentes: Tolle de terra huiusmodi

Supra 7

iusmodi hominem: non enim eum uiuere conuenit. Clamantibus uero ipsis & proijcientibus pallia, & puluerem in aërem excitantibus, iussit eum tribunus in castra induci, ut flagellis examinaretur, quod cognosceret, quæ ob causam ita ipsi acclamaissent. Vbi uero prætendit ipsum loris, ad adstantem centurionem dixit Paulus: Hominem ne Romanum, & in condemnatum, flagris cadere uobis licet? Quod cum audiuisset centurio, accedens tribuno annunciauit, dicens: Vide quid facturus sis: homo enim hic Romanus est. Cum uero tribunus accessisset, dixit ipsi: Dic mihi, Romanus ne es tu? Ipse autem dixit: Sanè. Respondditque tribunus: Ego multa summa ciuilitatem hanc comparauit. Paulus uero dixit: Ego autem & natus sum. Statim igitur ab eo recesserunt, qui ipsum erant examinaturi, & tribunus quoque timuit, cum & eum esse Romanum nouisset, & se eum uinxisse consideraret. Et postero die cum scire certum uellet, quid esset, cuius accusaretur à Iudæis, soluit ipsum à uinculis, & pontifices & totum concilium ipsorum uenire ad se iussit, & cum Paulum produxisset, apud ipsos statuit.

Non mentitus est Paulus cum uocarit se Romanum, licet quemadmodum ipse paulò antè dixit, Iudæus esset. Tempore enim Adriani contigit, ut omnes Romani efficerentur. Magnæ enim curæ erant alijs, ij qui tunc digni habiti fuerant ut Romani appellarentur. Hoc autem inquit, ne

flagris cæsus contemnatur. Nam si flagellassent, rem ulterius etiã progredi permisissent, ipsumq; forsitan interfecissent. Tunc autẽ si non ob aliud, ob id saltẽ non solum non cæciderunt, uerũ etiam absoluerunt. Significat autem Paulus, patrem suum Romanum fuisse. Cum enim antequã genitus fuisset Paulus, in ditionem Romanorum redacta esset Cilicia, necesse fuit ut ipse etiam qui sub ipsis erat, Romanus esset. Tunc autem iuxta prophetiam in Hierusalem est uinctus. Quid igitur postea fit? Solutum ipsum tribunus ad Iudeos producit: non enim mentitus fuerat, cum se esse Romanum diceret: timuit enim, inquit, tribunus, ubi eum Romanum esse, id est, ex honorifico & nobili genere esse cognouit.

Suprà 21

De loquutione Pauli in concilio Iudeorum: de quadraginta uirorum coniuuratione, ut ipsum occiderent: & de indicatione eius ad Lyseiam: de transmissione Pauli ad Feslicem præsidem in Cesaream.

Caput XXIII.

Cum intentẽ autem in concilium ipsorum inspiceret, dixit: Viri fratres, ego omni conscientia bona usq; ad hunc diẽ ante Deũ conuersus sum. Pontifex uerò Ananias adstantibus mandauit, ut os ipsi percuterent. Tunc Paulus ad ipsum dixit: Verberaturus te est Deus paries d' albate: & tu sedes iudicans me secundum legem,

gem, & præter legem uerberari me iubes? Qui addabant aut, dixerũt: Pontifici Dei cõuiciaris?

Dignum inquisitione est, quomodo cum ipse alibi dicat: Conuicijs affecti benedicimus, maledicti benè precamur: hic contrarium facit, & non conuiciatur tantũ, uerum etiam execratur. Dicimus uerba hæc liberam loquutionem, & fiduciam magis quã iram præ se ferre: non enim uolebat tribuno contẽendus uideri. Nam cum ipse flagris cædere eum abstinuerit, si postea ita ignobiliter à Iudeorum seruis uerberari se permisisset Paulus, audacior contra ipsum fuisset effectus. Hoc autem non ad seruum refert, ut nonnulli putant, sed ad eum ipsum qui imperauerat. Vnde statim se excusat, cum inquit:

Nõ nouerã fratres eum esse pontificẽ: scriptũ enim est, Principi populi tui ne maledixeris. Exo. 22

Cum enim sciret iram etiam iustam obuelandam, & indignationem iustam obtegendam esse, quasi eum pœnituerit, dicit, Non noueram eum esse pontificem, quãuis sciret: dixerat enim prius, Et tu sedes iudicans me secundum legem, & c. ceterum simulat ignorationem, quæ tamen non lædit, sed ædificat: possumus enim interdum ita simulatione ex dispensatione uti, ut maiorem uim quã libera & uera loquutio habeat. Sicut enim sæpe libera & uera loquutio importunè adhibita ueritatem offendit, ita opportuna ex dispensatione

tione simulatio propositum finem assequitur. Alii qui sunt tamen qui dicant, ignorasse tunc Paulū, quippe qui multo post tempore illuc rediisset, & diu cum Iudæis non fuisset uersatus, eumq; inter multos alios commixtum uideret. Cum enim multi essent & diuersi circumcirca, facile fiebat ut pontifex non agnosceretur. Vnde quasi uera accusatio sit, se excusat, & subiungit: Principi populi tui ne maledixeris.

Philip. 3 Cum uerò nosset Paulus unam partem esse Sadducæorum, alteram Phariseorum, clamauit in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Pharisei: de spe & resurrectione mortuorum ego iudico. Cum autem ipse hoc dixisset, Phariseorum & Sadducæorū facta seditio est, & diuisa est multitudo.

Rursus humanum in morem loquitur, & non ubiq; gratiam assequitur. Volebat enim multitudinem quæ contra se male consentiebat, scindere, & in dissensionem inducere. Ac neq; hic quidem quicquam mentitur: Phariseus enim à maioribus reuera erat.

Mat. 22 Sadducæi enim non esse resurrectionem dicunt, neq; angelum, neq; spiritum: Pharisei autem utraq; consentiunt. Factus autem clamor magnus est, & cum surrexissent scribæ è factio ne Phariseorum, decertabant dicentes: Nihil mali in homine hoc inuenimus.

Saddu-

Sadducæi cum tardi quidam & crassa menterua homines essent, fortasse neq; Deum esse intelligebant: unde neque credere esse resurrectionem uolebant. Pharisei autem utraque concedebant. Sed cum tria dixerit, quomodo Vtraque, subiungit: Quia uidelicet spiritum & angelum in unum reducit. Dicere etiam possumus, Vtraque, hic potuisse non de duobus, sicut propriè significat, sed de tribus, improprie. Non enim simplicium & illiteratorum piscatorum scripta ad exactam & exquisitam loquutionis proprietatem redigenda sunt.

Quòd si spiritus loquutus ipsi est, aut angelus, ne pugnemus aduersus Deum. Cumq; magna seditio esset facta, ueritus tribunus ne ab ipsis Paulus discerneretur, descendere exercitū iussit, & è medio illorum ipsum rapere, & ducere in castra. Sequenti uerò nocte assistens ei Dominus, dixit: Bono sis animo Paule. Sicut enim testatus es de me in Hierusalē, ita te etiam Romæ testificari oportet.

Nonnulla exemplaria non habent, ne pugnemus aduersus Deum, sed tantum, quòd si spiritus loquutus ipsi est, aut angelus. Quod si admittimus, duobus modis intelligi poterit. Vel enim deerit uerbum aliquod ad integrum sensum, hoc pacto: Quòd si spiritus loquutus ipsi est, aut angelus, incertum est. Vel tanquam ex Phariseis uerbum

uerbū est subintelligendū, in hunc modū: Quod si spiritus loquutus ipsi est, aut angelus, id est, quod si hic de resurrectione loquitur, eū uel à spiritu sancto, uel ab angelo instructū id facere perspicuū est

Orto autem die cū se quidam Iudæi collegissent, deuouerunt seipso, dicentes se neq; comesturos, neq; bibituros esse, quoad Paulum interficerent. Erant autem plures quā quadraginta, qui hanc coniurationem fecerant: ij cū ad pontifices & presbyteros accessissent, dixerunt: Deuotione deuouimus nos nihil gusturos, quousq; Paulum occiderimus. Nunc igitur uos indicate tribuno & concilio, ut cras ipsum ad nos producat, quasi de ipso diligentius rem simus disquisituri: nos autē antequā appropinquaret, interficere ipsum parati sumus. Auditus uerō filius sororis Pauli insidijs accessit, in castris ingressus annunciauit Paulo. Cū autem Paulus unum ex ceterionibus aduocasset, dixit: Iuuenem hunc ad tribunal deduc, habet enim quiddam quod ipsi annunciet. At ille eum secum assumptum ad tribunū adduxit, & ait: Vincētus Paulus cū me aduocasset, rogauit ut hunc iuuenem ad te adducere, habentem quippiam dicere. Apprehensa autem manu eius tribunus secessit separatim, & interrogauit: Quid est quod annūciare mihi habes? At ille dixit: Iudæi composuerunt rogare te, ut cras in concilium Paulum producas, quasi exactius de ipso sint inquisituri: tu igitur ipsis

ipsis ne credideris, infidiantur enim ei ex ipsis uiri plures quadraginta, qui seipso deuouerunt, neq; comesturos, neq; bibituros, quoad ipsum interfecerint: & nunc parati sunt, tuā promissionem expectantes. Tribunus uerō adulescentem dimisit, præcipiens ne cuiquam euulga-
ret, quod ea ipsi indicasset: aduocatisq; duobus quibusdā ex centurionibus, dixit: Parate milites ducentos, ut Cæsaream usq; proficiantur, & equites septuaginta, & lancearios ducentos à tertia hora noctis, iumenta q; iussit produci, ut impositum Paulum ad Felicem præsidem inco-
lumem deducerēt, scripta ad eum epistola quæ formam hanc continebat: Claudius Lyfias præstantissimo præfidi Felici salutem. Virum hunc quem comprehenderant Iudæi, & erant interfec-
turi, superueniens cum exercitu eripui, ubi Romanū eum esse cognoui. Cū uellem autē causam scire cur ipsum accusabāt, produxi eum in concilium ipsorum: atque eum de quæstio-
nibus legis ipsorum accusari, nullum tamen aut morte aut uinculis dignum crimen habere deprehendi. Cū uerō indicatq; mihi essent insidiæ, quæ à Iudæis uiro huic struebantur, ex-
templo ad te eum misi, præcipiens accusatori-
bus, ut quæ aduersus ipsum habent, apud te di-
cant. Vale. Milites igitur iuxta id quod manda-
tum ipsis fuerat, assumptū Paulum per noctem Antipatridem duxerunt: ac postero die permit-
tentes ut equites cum ipso irent, in castra redie-
runt. Illi autem ingressi Cæsaream, & reddita
epistola

epistola præfidi, Paulū quoq; ante ipsum statue-
rūt. Cumq; eam legisset præses, interrogassetq;
ē qua prouincia esset, audissetq; ē Cilicia, Audiā
te, inquit, quando accusatores etiam tui accesserint:
iussitq; ut in Herodis prætorio custodiret.

Deuouerunt seipfos, quod est ἀναθεωτήσαντες, id
est, extra Dei fidem se esse uouerunt ac promiserunt,
nisi ea quæ decreuissent, fuissent exequuti.
Siue igitur frustrati fuissent uoto & promissione,
sicut fuerunt, deuoti erant futuri: siue contigisset
ipsis, ut Paulum interficerent, exequerenturq; id
quod promiserant, rursus utpote homicidæ detestabiles
ac deuotos se erant reddituri: Deusq; ipsos deuouisset,
licet pontifices scelus hoc dissimulaturi essent,
ac defensori. Cum autem duplex sit deuotio,
id est, ἀνάθεμα, una quidem eius rei quæ
omnibus aut multis imperceptibilis est, Deoq; soli
uouetur ac dicatur: altera quæ cum ab omni
creatura, omnibusq; sanctis potestatibus remota
sit, à Deoq; aliena, ob honestatis expertem alienationem
diabolo addicitur: secundæ huic isti nunc sese
obstrinxerunt. Hanc autem sepe numero non ἀνάθεμα,
sed ληρώμενον, id est, non additionem, sed
dedicationem, ad maiorem expressionem appellare
consueuimus. Re enim uera nō addicatur, id est,
sursum effertur, sed dedicatur, id est, deorsum
defertur, quod diabolo subijcitur, simulq; cū eo
in condēnationē deuoluitur ac ruit.

De

De accusatione Tertulli aduersus Paulum, & Pauli
responsione apud Felicem præsidem.

Caput XXIII.

Post quinque autem dies descendit pontifex
Ananias cum presbyteris & Tertullo quodam
oratore, qui sterere contra Paulum apud præsi-
dem: citatoq; ipso cœpit accusare Tertullus, di-
cens: Cū multa pace fruamur per te, & multa
prosperè genti huic per tuam prouidentia eue-
niant, prorsus atq; ubiq; te admittimus præstan-
tissime Felix, cum omni gratiarum actione. Ne
autem diutius te impediam, rogo ut tua huma-
nitate breuiter nos audias. Cū inuenerimus
enim uirum hunc pestem, & mouentem sedi-
tiones apud omnes Iudæos qui in orbe terrarū
sunt, autoremq; factionis Nazaræorum, qui &
templum profanare tentauit, ipsum compre-
hendimus, & secundum legem nostram uolui-
mus iudicare. Sed cū accessisset Lysias tribu-
nus, multa cum uiolentia ex manibus nostris
ipsum abduxit, iubens ut accusatores eius ad te
uenirent: à quo potes tu inquirere de omnibus
his cognoscere, quorum ipsum nos accusamus.
Cōsenseruntq; Iudæi, hæc ita se habere asseren-
tes. Paulus autem respondit, cū inuisset ipse
præses, ut diceret: Cū ex multis annis esse te
iudicem genti huic sciam, alacrius meam cau-
sam defendo, cū possis tu cognoscere, nō plu-
res esse dies quā duodecim, ex quo ascendī a-
doraturus in Hierusalem: & nec in templo in-

Q

uenerint me cum aliquo colloquentē, aut concursum turbæ facientem, neque in synagogis, neq; per urbem: neque conuincere me possunt, quorum me accusant. Cōfiteor autem tibi hoc, me secundū uiam quam dicunt sectam, ita patrio Deo seruire, credentem omnibus quæ & in lege & in Prophetis scripta sunt: spem habētem in Deum, quam etiam isti ipsi expectant, fore ut resurrectio iustorum & iniustorum fiat. In hoc autē ego me exerceo, sine offendiculo, conscientiam semper apud Deum & homines habere. Post annos autem plures accessi elemosynas & oblationes in gentem meam facturus, in quibus purificatum me in templo non cum turba, neq; cum tumultu inuenerunt. Nonnulli autē ex Asia Iudæi, quos par est apud te præstō esse & accusare, si quid habuerint aduersus me, uel ipsi hi dicant, si quid inuenerint in me iniustitiæ cum stare in concilio, nisi de una hac uoce, qua clamaui inter eos stans: De resurrectione mortuorū ego iudicor hodie à uobis.

Cum Paulus post uocationem qua Apostolus Christi est effectus, se seruire & cultum exhibere patrio Deo dicat, unum & eundem esse & ueteris & noui testamenti Deum ostendit, quem Prophetæ & lex annunciarunt, & ipse prædicabat, cum credere se omnibus asserat, quæ in lege & Prophetis scripta sunt. Tacitè autem etiam hic Christum introducit. Sed in sermone de resurrectione

tionem diutius immoratur, quem isti agrè à principio ferebant: hac enim demonstrata, facile de Christo erat inducturus, quòd resurrexisset.

Cum uerò hæc audiuisset Felix, ipsos distulit, cum exactius nouisset de hac uia, dicens: Quando Lysias tribunus descenderit, uestram hanc causam dijudicabo. Mandauitq; ceterorū ut obseruaretur Paulus, relaxationemq; haberet, & neminem ex familiaribus ipsius prohiberet ministrare ipsi, ad ipsumq; accedere. Post dies uerò quosdam cum accessisset Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, accessit Paulum, audiuitq; ab ipso de fide in Christū. Cum autem ipse differeret de iustitia, & contenta, & iudicio futuro, pauefactus Felix respondit: Quantum ad præsens attinet, abi, occasionem autem nactus te accessam: simul sperans fore ut pecuniæ sibi darentur à Paulo, ut ipsum liberaret: unde etiam frequentius ipsum accersens cum eo colloquebatur. Biennio autē transacto Felix Porcium Festum successorem habuit: cumq; uellet gratiam conferre Iudæis Felix, Paulum uinctum reliquit.

Cum exactius nouisset de hac uia. Aduertendum hic, Felicem nouisse fidem, ex ueteri testamento de Christo satis exquisitè instructum: non dimisisse tamen Paulum in gratiam Iudæorum, & quia dona se accepturum sperabat, ut inferius ostendit. Nouerat autem eò quòd uxorem quoq;

Iudæam habebat, à qua assidue hæc audiebat. Illa uerò præter legem coniuincta ipsi fuerat, quippe cum esset Iudæa, & ipse Græcus. Vel fortasse erat quidem Iudæa illa, ubi tamen ei nupsit, Græca est effecta: unde etiam suam ipsius fidem ipsi exponerat, inducens etiam uirum suum, ut transgressor efficeretur.

De successione Festi in prouinciam, ad cuius iudicium Paulus adductus ad Cæsarem appellat: de deductione eius ad Agrippam.

Caput XXV.

Festus igitur cum in prouinciam peruenisset, post tres dies Hierosolyma è Cæsarea ascendit: prætorq; ei fuerunt pontifex, & primarij ex Iudæis aduersus Paulum, rogabantq; ipsum, petentes gratiam cõtra ipsum, ut accerteret ipsum in Hierusalem, insidias struentes, ut interficerent ipsum in uia. At Festus respondit, custodiri Paulum Cæsareæ, se autem breui egressurum: qui igitur idonei inter uos sunt, inquit, descendentes illuc, si quid est in uiro hoc, ipsum accusent. Moratusq; inter ipsos diebus nõ amplius quam octo, aut decem, Cæsaream descendit, & postero die pro tribunali fedēs adduci Paulum iussit. Cum ille accessisset, circũsteterunt Iudæi qui Hierosolymis descenderant, multas & graues criminationes contra Paulum intendentes, quas probare non ualebant: cum ipse se defenderet, quod neq; in legem Iudæorum, neq; in tem-

in templum, neq; in Cæsarem quicquam peccasset. Festus autem cum gratiam Iudæis uellet conferre, respondens Paulo, dixit: Vis Hierosolyma ascendere, atq; ibi de his apud me iudicari? Dixit autē Paulus: Ad Cæsaris tribunal adsto, ubi me iudicari opus est. Iudæos nulla iniuria affeci, ut tu etiam melius nosti. Nam si iniuste ago, & dignum morte quippiam feci, mori nõ recuso. Si uerò nihil horum est, quorum me isti accusant, nemo me donare ipsis potest. Cæsarem appello. Tunc Festus ubi cum consilio fuit collocutus, respondit: Cæsarem appellasti, ad Cæsarem abibis.

Ad Cæsaris tribunal adsto, dixit Paulus cum effugere è Iudæorum manibus uellet: quod perim de est ac si dicat, Romam uolo abire ad regem, & ibi iudicari. Cæsar enim apud Romanos regem significat, ita ut communi nomine omnes Romanorum reges appellentur Cæsares, licet propria nomina diuersa ipsis sint. Nam quando Christus natus est, regnabat Cæsar Augustus: Tiberius Cæsar, quando est passus. Beatus autem Paulus sub Nerone Cæsare Romæ fuit interfectus.

Cum dies autem aliquot intercessissent, Agrippa rex & Berenice Cæsaream deuenerunt Festum salutaturi: cumq; ibi dies plures cõmorarētur, Festus regi causam Pauli retulit, dicēs: Vir quidam est relictus à Felice uinctus, de quo cum essem Hierosolymis prætor mihi affuerāt

pontifices & presbyteri Iudæorum, petentes contra ipsum damnationem. Ad quos respōdi, nō esse morem Romanis, ut hominē aliquem in perniciem donēt, priusquam qui accusatur, in cōspectu accusatores habeat, locumq; defensionis de ijs quæ ei obiiciūtur, acceperit. Cumq; ipsi huc conuenissent, nulla dilatione facta sequenti die sedens pro tribunali, adduci uirum iussi: de quo constituti accusatores nullam criminationem inferebant ex ijs, quas ego suspicabar, sed quæstiones quasdam de sua superstitione habebant aduersus eum, & de quodam **IESV** mortuo, quem uiuere Paulus asserbat.

Agrippa rex. Vel loco regis Agrippa in provincijs fungebatur, & propterea rex etiam appellabatur: uel fortasse cum Nero occidentalibus partibus imperaret, Romæq; esset, ipse in orientalibus partibus rex erat.

Hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione, dicebam, Proficisci ne in Hierusalem uellet, atq; ibi de his iudicari: cum uerò Paulus appellasset, ut custodiretur ad Augusti cognitionem, seruari ipsum iussi, quò ad Cæsarē ipsum mittam. Agrippa autem ad Festum dixit, Volebam etiam ipse hominem audire. Ille autem, Cras, inquit, ipsum audies. Postero igitur die cum Agrippa & Berenice multa cum ambitione aduenissent, ingressiq; essent auditorium cum tribunis, & uiris qui primarij erant in ciuitate, iubente

iubente Festo adductus est Paulus. Et inquit Festus: Agrippa rex & omnes qui simul adestis uiri, uideus hunc: de hoc tota Iudæorum multitudo interpellauerunt me, acclamantes, non oportere eum amplius uiuere. Ego uerò cum nihil dignum morte ipsum egisse deprehenderim, & ipse hic Augustum appellarit, mittere ipsum decreui. De quo certum quid quod scribam domino, non habeo: propterea produxi eum apud uos, & præcipuè apud te rex Agrippa, ut inquisitione facta habeā quod scribā. Absurdum enim mihi uidetur uinctū mittere, nisi etiā criminationes cōtra eū possim significare.

Augustum improprie hic pro rege ponit, què admodum etiam Cæsarem, quem paulò inferius dominum quoq; appellat, cum inquit: De quo certum quid quod domino scribam, non habeo.

De defensione Pauli qua apud Agrippam usus est, ubi de religione sua, & uocatione ad Buanogelium agit: & nihil mali egisse ab Agrippa iudicatur.

Cap. XXXVI.

Agrippa uerò ad Paulum dixit: Permittitur tibi, ut pro teipso dicas. Tunc Paulus porrecta manu defensionem aggressus est. De omnibus quorum à Iudæis accuor rex Agrippa, beatorum me ipsum existimaui, cum apud te defensus me hodie sim, quem omnium quæ apud Iudæos sunt institutorū & quæstionum peritum maxime esse scio. Ideo precor, ut patiet̄ me audias.

Ac uite quidem meæ traductionē à iuuentute, à principio in gente mea Hierosolymis factam Iudæi omnes sciunt, cum me ab origine præno scant, si testificari uelint, iuxta exactissimam nostræ religionis sectam, Pharisæum uixisse. Et nunc de spe promissionis quæ ad patres nostros à Deo facta est, sto in iudicio, in quam quidem duodecim tribus nostræ in assiduitate nocte & die seruientes sperant deuenire: de qua spe, Agrippa rex, à Iudæis accusor. Quid: incredibile iudicatur apud uos, si Deus mortuos suscitaret? Ego quidem existimaui aduersus nomen IESU Nazareni oportere me multa contraria agere: id quod etiam feci Hierosolymis. Et multos sanctos ego carceribus conclusi, accepta à pontificibus potestate, & cum ipsi interficerentur, suffragium detuli: & per omnes synagogas sæpe ipsos puniens blasphemare cogebam, & supra modum furens in ipsos usque etiam in externas urbes persequebar.

Suprà 8

Duas de resurrectione rationes affert: unam à Prophetis sumptam, non producit tamen Prophetam, sed ipsam Iudeorum opinionem. Alterā, quæ ualidior etiam est, à re ipsa, quod Christus à mortuis suscitatus alloquutus ipsum fuerit: atque hanc à consilio suo quod proposuerat, confirmat, priorem suam insaniam commemorans. Prima ratio est: Quid: incredibile iudicatur apud uos, si Deus mortuos suscitaret? præsertim cum talis opinio non

nio non esset, nisi educati in talibus dogmatibus fuissent. Quod uerò prius inquit, quis nonmitteret? cum ait, De spe hac accusor à Iudæis, quæ apud ipsos commendatur, propter quam uouent, propter quam cultum Deo exhibent, ut ea potiamur.

In quibus cum Damascum proficiscerer cum potestate & permissione à Pontificibus, medio die, o Rex, in uia de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen uidi, & qui mecum simul iter faciebant. Cumque omnes nos in terrâ cecidissimus, audiui uocem ad me loquentem, & dicentem Hebræa lingua, Saul Saul quid me persequeris? durum tibi est contra stimulos calcitrare. Ego uerò dixi: Quis es Domine? Ille dixit: Ego sum IESUS quem tu persequeris: sed surge, & consiste in pedes uos: ad hoc enim apparui tibi, ut producerem te ministrum & testem, & eorum quæ uidisti, & eorum in quibus apparebo tibi, eripiens è populo & gentibus, ad quos te nunc mitto ad aperiendos oculos ipsorum, ut à tenebris ad lucem, & à potestate Sarnæ ad Deum conuertantur, remissionemque peccatorum, & sortem inter sanctificatos ex fide in me accipiant.

Suprà 9

Cum ex sensibilibus id quod splendidissimum est produxerit, neque comparare illi Iesu ipsius lumē potuerit, illud inquit quod admittere auditus hominis potest, superexcedere eū solare lumē asserens.

Vnde rex Agrippa non fui incredulus cœlesti apparitioni.

Apparitio, quæ græcè ἐπιτομία dicitur, pura rei inspectio est, quæ hominem uidelicet excedit: quam si quis in carne est, nisi aperti ei & detecti oculi fuerint, uidere nullo modo potest.

Sed ijs qui Damasci erant primùm, & Hierosolymis, in totamq; regionem Iudææ & gentibus denunciabam ut pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentia opera agentes. Causa horum Iudæi me comprehensum in templo interficere tentabant. Auxilium autem à Deo consequutus, usq; ad hodiernum diem sto, testificans & paruo & magno cui liber, nihil dicens præter ea quæ Prophetæ futura esse dixerunt, & Moses: an passibilis Christus, an primus ex resurrectione mortuorum lumen annunciaturus sit populo ex gentibus.

Ne uideatur ipse esse huiusce rei doctor, adducit Prophetas & Mosē qui dicit, an passibilis sit Christus, an primus ex resurrectione mortuorum, &c. An passibilis autē sit, dicitur pro, quod passibilis sit. Moses, inquit, asserit quod passibilis sit Christus, & primus ex resurrectione: primus enim ipse surrexit, non amplius moriturus: qui enim ab ipso, uel discipulis, uel prophetis, antea suscitati sunt, rursus sunt mortui, usq; ad uniuersale iudicium permansuri.

Hæc

Hæc cum defendendo se diceret Paulus, Festus magna uoce, Insanis Paule, inquit: multæ teliteræ in insaniam inducunt. Ipse autem, Nō insano, ait, præstantissime Feste, sed ueritatis & frugalitatis uerba loquor: scit enim de his rex, ad quem etiam liberè & fidenter loquor: latere enim eum quicquam horum nō credo, quippe cum in angulo minimè factum hoc sit. Credis rex Agrippa Prophetis? Scio te credere.

Quia semper regem alloquebatur Paulus, quasi turbatus quodammodo est Festus, cum uideret eum tam fidenter & liberè loqui, & ex indignatione, insanis, inquit. Sed Paulus causam refert, cur ad regem orationem conuerterit: ostendensq; per totum orbem diuulgatum esse hoc dogma, non in angulo hoc factum esse inquit: hoc uidelicet, quod de cruce & resurrectione Christi prædicatur.

At Agrippa ad Paulum dixit: In breui mihi suades ut Christianus fiam. Paulus uerò ait: Pre carer Deum, & in breui, & in multo, nō solum te, uerum etiam omnes qui audiunt me, hodie fieri tales, qualis ego sum, exceptis uinculis his. Atq; hæc cum dixisset ipse, surrexit rex, & præses, & Berenice, & qui simul cum ipsis confidebant, & recedentes dicebant inter se, hominem eum nihil morte, aut uinculis dignum egisse. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, nisi Cæsarem appellasset.

In breui,

In breui, id est, breui oratione, & paucis uerbis, breuiq; doctrina, sine multo uidelicet labore, & sine assidua & longa disputatione suscepta. Vnde etiam congruenter Paulus ad hanc sententiam respondet: Precarer, inquit, Deum, & in breui, & multo, non solum te, & c. quod perinde est ac si dicat: Nihil aliud studeo, quam ut omnes Christiani efficiantur, & hoc à Deo opto & precor, propterea quòd & paucis uerbis, et multis, & cum labore, & ex tempore prædicare fidem Christi paratus sum. Labor siquidem & defatigatio in doctrina & prædicatione mihi nullo loco habetur: sed idem esse existimo siue defatiger, siue minimè: siue multū tempus prædicando, siue paucum immorer, modò ad Christum cõuertit aliquos uideã. Atq; hæc dum dicit Paulus, simul & promptitudinem suam & feruorẽ præ se fert, & Agrippam inuitat, ut si plura etiam audire, longioriq; doctrina instrui uelit, non modò non recusaturum ipsum esse cognoscat, sed adeò promptum & paratum futurum, ut id in optatis & uotis habeat. Alio quoq; modo possumus hoc quòd *in breui*, dixit Agrippa, interpretari, id est, in breui, ut non pro, paucis uerbis, sed pro ferè, &, parum abest, intelligatur: ut Agrippa quidem dixerit, parum abest quin mihi suaseris, ut Christianus fiam: Paulus uerò, quippe & in diuinis & humanis rebus, sicut quiuis alius, sapientissimus, ad uerbum magis quam

gis quam ad sensum respiciens, id ad illud quòd utile futurum erat, accommodarit: & subiunxerit, precarer Deum, & in breui & in multo, id est, ut & in breui orationis dissertatione, si opus sit, & in longa, Christianus fieres. Siue enim pauca, siue multa uerba requirantur, omnia facere pro tua salute paratus sum: neq; pro tua solùm, sed pro omnium etiam qui hîc adsunt. Cum uerò addit, exceptis his uinculis, nõ id dicit quia uincula detestetur, ob eaq; erubescat (id enim ipsi sicut quodlibet aliud, gloriatione dignum habebatur) sed ad opinionem aliorum spectans ait, imbecillitatiq; eorum indulgens, Utinam, inquit, omnes huiusmodi sicut ego sum, sine uinculis tamen efficerentur.

De nauigatione Pauli Roman periculis plurimis & maximis plena: ubi de spe salutis per angelum sibi significata simul nauigantes monet. De naufragio eiusdem. Cap. XXVII.

Posteaquam uerò iudicatum est ut ab nauiga remus in Italiam, tradiderunt & Paulum & nonnullos alios uinctos centurioni nomine **1. Cor. 11** Iulio, cohortis Augustæ. Cum autem inscendissemus nauim Adrumetinam ad loca Asiæ nauigaturi, soluimus, nobiscumq; Aristarchus Macedo Thessalonicensis aderat. Et sequenti die Sidonẽ appulimus: cumq; Iulius humanè se ge-

se gereret erga Paulum, permisit ut ad amicos profectus curam sui gereret. Inde cum soluissemus, subnauigauimus Cyprum, propterea quod uenti erant contrarij. Cumq; pelagus circa Ciliciam & Pamphylia transissemus, in Myra Lyciæ appulimus, & illic inuenta naui Alexandrina quæ nauigabat in Italiam, centurio in eam nos imposuit. Cumq; tardè multis diebus nauigaremus, uixq; è regione Cnidi uenissimus, quia non permittebat nos uentus, Cretæ adnauigauimus iuxta Salmonè. Vix eam præterlegentes in locum quendam uenimus, qui Pulchri portus uocatur, cui propè erat urbs Lasæa. Multo autem tempore transacto cum iam esset periculosa nauigatio, propterea quod ieiunium quoq; iam præterierat, monebat Paulus, ipsis dicēs: Viri, uideo cum iniuria & multo damno non solùm oneris & nauis, ueruetiam animarum nostrarum futuram esse nauigationem. At centurio gubernatori & nauclero credebatur magis, quàm ijs quæ à Paulo dicebantur. Et cum ineptus esset portus ad hyemandum, pleriq; consilium inierunt ut inde etiam soluerent, si quomodo possent in Phœnicè deuenientes hyemare, portum Cretæ, qui ad Africum & Chorum respiciebat. Cum uerò aspirasset auster, se propositi compotes effectos opinati, cum soluisent Asson Cretam præternauigabant. Non multo post autem ingruit in ipsam uentus Typhonicus, qui Europrocellosus uocatur: cumq; ab eo correpta esset nauis, ita ut

contra

contra uentum respectare non ualeret, dediti ferebamur: atque insulam quandam paruam subterlapsi quæ uocatur Claude, uix potuimus obtinere scapham: qua sublata ad auxilia utebantur, succingentes nauim, & timentes ne in Syrtim excideret: summisso uase ita ferebamur. Cum uehementi autè tempestate agitentur, sequenti die iacturam fecerunt, & tertio proprijs manibus armamenta nauis proiecimus. Cumq; neq; sol neq; stellæ per complures dies apparerent, tempestasq; non exigua ingrueret, sublata in posterum omnis spes salutis nobis erat. Cumq; multa inedia esset, tunc stans Paulus in medio ipsorum dixit: Oportebat quidè, ò uiri, ut mihi obtemperantes è Creta minimè solueretis, iniuriamq; hanc & damnum consequeremini: & in præsentia moneo, ut bono animo sitis, amissio enim animæ nulla erit ex uobis, præterquam nauis: adstitit enim mihi nocte hac angelus Dei, cuius sum, cui & seruiò, dicens.

Ieiunium hinc tempus ieiunij Iudæorum intelligit: inde enim multo tempore post pentecosten est egressus, ut sub ipsam ferè hyemem ad partes Cretæ deueniret. Ecce prophetat etiam hic Paulus, cum naufragium facturos esse ipsos dicit. Licet enim id cum iactura uitæ alicuius non eueniret, ut ipse prædixerat, quantum tamen ad naturam rei attinet, euenisset, nisi Deus salutem ipsi præsti-

præstitisset: qui effecit, ut propter Paulum reli-
 qui quoq; fuerint seruati. Naufragium igitur ex
 occasione, quia magna erat tempestas, contigit.
 Atq; inde maius miraculum fuit, quòd in ea pro-
 cella ex medijs periculis & ipse Paulus, & pro-
 pter ipsum reliqui erepti fuerint. Vt quantum ad
 hoc spectat, ipse minimè mentitus sit. Cemurio ta-
 men fidem ijs quæ à Paulo dicebantur, non adhi-
 bebat, propterea quòd peritis in nauigando ma-
 gis quam uectori rei nauticæ imperito credèdum
 cèsebat. Hinc autem Paulus nos docet, peccatum
 consilij esse, non fortunæ. Esse enim naturale ut
 periculum unusquisq; fugiat, ipsa rei experientia
 demonstrat, ne præceps quispiã feratur, cum res
 ipsa indubitatum periculum intentat. In manife-
 stis enim fortuna & fatum dormit: aut si uigilat,
 nihil aduersus hominum uoluntatem potest mo-
 liri: qua quidem uoluntate illi res quæ in sua site
 sunt potestate, utcumq; uolunt, ultro citroq; per-
 tractant. Quemadmodum illi qui cum Paulo pe-
 regrinabantur: ita enim ex proposito & uolun-
 tate agebant, ut cum primum nacti idoneum uen-
 tum sunt, nauigationem leti absoluerint. Aduer-
 tendū autem quod hîc inquit, nauim à uento cor-
 reptā aduersus eum respectare non ualuisse, quod
 græcè est ἀντορθαδυναμίαν, id est, obuertere oculos,
 dictum de nauigio improprie fuisse: de hominibus
 enim et animalibus quæ oculis prædita sunt, tan-
 tummodo

tummodo dici consuevit. Quapropter loquēdi pro-
 prietas in scriptura non semper requirenda est.

Ne timeas Paule, Cæsari adstare te oportet:
 & ecce condonauit tibi omnes Deus qui tecum
 nauigant. Ideo bono animo estote uiri: credo
 enim Deo ita esse futurum, sicut mihi dictū est.
 In insulam autem quandam eijci nos oportet.
 Vbi uerò quartadecima dies aduenit, & in A-
 driā differebamur, circa mediam noctem acce-
 dere sibi regionem aliquam suspicabantur: &
 demissa bolide, uiginti passus inuenerunt: &
 paululum inde digressi, rursusq; bolide explo-
 ratione facta, inuenerunt passus quindecim: ti-
 mentesq; ne in aspera aliqua loca eijcerentur, è
 puppi eiectis ancoris quatuor, diem fieri opta-
 bant. Cùm uerò nautæ quærent e nauī effu-
 gere, & summississent scapham in mare, sub
 prætextu quasi è prora ancoras essent extentu-
 ri, centurioni & militibus Paulus dixit: Nisi hî
 manserint in nauī, uos salui esse non potestis.
 Tunc milites funibus scaphæ abscisis eam ex-
 cidere permiserunt. Quoad uerò dies aduen-
 taret, hortabatur Paulus omnes ut cibum su-
 merent, dicens.

Hinc de fato & fortuna sermo falsus esse osten-
 ditur. Ecce enim, nisi Pauli causa seruati fuissent,
 omnes in nauī perijissent: Deus enim honori iusti
 hoc condonauit. Atq; ita ob iustum impij uiuunt.
 Interdum tamen è contrario fit, ut ante tempus

Eccl. 7 ob uitium suum impius pereat, iuxta illud: Ne impius admodum sis, neq; durus efficiaris, ne in tempore non tuo pereas. Cum uerò inquit, nisi hi manserint in nauì, salui vos esse non potestis, cum dispensatione dixit Paulus, ut ipsos uidelicet retineret, ne prophetia intercideret. Milites autè Paulo statim paruuerunt: ubi enim uiderunt se temeritate sua in pericula incidisse, obtemperare tunc ei cœperunt. Nam si fato credidissent, quamuis essent gemiles, neglecto Pauli consilio, abire nauitas permisissent.

Quartusdecimus hodie dies est, ex quo expetantes ieiuni permansistis, nihilq; assumpsistis. Idcirco hortor uos cibum sumere: hoc enim pro uestra salute est: nullius enim uestrum capillus è capite peribit. Cumq; hæc dixisset, accepto pane gratias egit Deo coram omnibus: cumq; eum fregisset, comedere cœpit: cæteriç omnes alacres effecti, etiam ipsi cibum sumpsere. Eramus autem in nauì omnes animæ ducentæ septuaginta sex. Saturati uerò cibo nauim in mare frumentum eicientes leuabant. Quando autem ortus est dies, terram non agnoscebant, sed sinum quendam animaduerebant habentem litus, in quod considerabant si possent nauim impellere: & sublatis ancoris committebant se mari, simul laxatis iuncturis gubernaculorum. & attollentes artemonem ad spirantem auram, cohibebant ad littus. Cumq; in locum

locum bimarem incidissent, impegerunt nauim: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis à ui undarum absoluebatur. Cõsiliu autem militum erat, ut uinctos interficerent, ne quispiam enatans effugeret. At centurio cum uellet seruare Paulum, à consilio hoc ipsos deduxit, iussitq; eos qui possent natate, proiecientes se primos in terram exire, & reliquos alios in tabulis, alios in quibusdam quæ è nauì erant. Atque ira effectum est, ut omnes in terram incolumes euaserint.

Consulit Paulus ut sumant cibum, & ipse primus id facit, ut non tam uerbis quàm re etiam sua deat. Hoc enim pro uestra salute est, inquit. Id est, comedere, ne fame scilicet pereatis, ad salutem uestram facit. Quippe cum ipsis cibi & comedendi cura alioqui non esset in maximo periculo constitutis. Sed unde ipsis nauigantium numerus fuit exploratus? Ex eo uidelicet quòd fortasse, ut uerisimile est, causam cur nauigarent, interrogarunt, atq; ita singula cognouerunt. Ex eo autem quòd prohibiti milites sunt ne uinctos interficerent, eos Paulo condonatos fuisse etiam manifestatur: propterea quòd ne Pauli prophetia intercideret, centurio interfici aliquos non permisit, ut Paulum seruaret: id enim proculdubio causa Pauli effectum est.

De euasione in insulam Melitam, ubi morsus à uiperà Paulus nihil mali est passus, & patrem Publij morbo dysenteriae laborantem sanat: deq; professione eius Romam usq; deq; colloquutione & prædicatione cum Iudæis ibidem habita.
 Cap. XXVIII.

ET cùm euasissemus, tunc cognouerunt Melitam insulam uocari. Et Barbari non uulgare nobis humanitatem exhibuerunt: accensa enim pyra omnes nos exceperunt, ob pluiam quæ imminebat, & frigus. Cùm cõuoluisset autem farmentorū multitudinem Paulus, & in pyram inieciisset, uipera è calore egressa manum eius corripuit. Vbi autè barbari pendere feram è manu eius uiderunt, inter se dicebāt: Prorsus homicida est homo hic, quem è mari seruatum iustitia uiuere non permisit. At ille excussa sera in ignem, passus nihil mali est. Illi autem expectabant illum incensum tri, aut mortuum esse casurum: sed cùm diu expectarent, & nihil uiderent absurdi ipsi contingere, mutata opinione Deum esse illum dicebant. Circa locum autem illum erant prædia primario insulæ nomine Publio, qui cùm suscepisset nos, tres dies benigne hospitio tractauit. Contigit autem ut pater Publij febribus & dysenteria oppressus cubaret. Ad quem cùm intrasset Paulus, preces effudit, manibusq; impositis sanauit eū. Quod cùm factum esset, reliqui etiam qui infirmitates ha-

tes habebant in insula, accedebant, & curabantur: qui multis quoque honoribus nos affecterunt, & soluentibus, quæ erant necessaria, imposuerunt.

Vipera cùm in manum Apostoli dentes iniiecisset, & nullam peccati in ea mollitiem & laxitatem inuenisset, statim resiliuit, & in ignem sese proiecit, quasi pœnam à se exegerit, quod nihil ad se pertinens corpus inuasisset. Nos uerò bestias timemus, propterea quod armatura uirtutis muniti minime sumus. Cùm uidissent igitur barbari indubitata mortem Paulum ita fuisse elapsū, Deum ipsum esse existimabant: quippe cùm eorum mos is sit, ut quem incredibile aliquod ac mirandum facinus edere uiderint, Deum esse opinentur. Quemadmodum & antiquos deos appellabant, aut quia uiribus præditi præcipuum aliquid ac supraquam ipsi possent, facerent: qualis Hercules fuisse perhibetur: aut quia præstigijs ac magia usi, homines in stuporem inducerent: cuiusmodi in Samaria Simonem fuisse, dictum iam est.

Post tres autem menses soluimus in nauem Alexandrina, quæ in insula hyemauerat, insignita Geminis, & cùm appulissemus Syracusas, ibi dies tres permanimus. Vnde circumlegentes deuenimus Rhegium: & cùm uno post die superuenisset auster, altero Puteolos ueni-

mus, ubi inuentis fratribus rogati sumus manere apud ipsos septem dies, atque ita Romam peruenimus.

Mos semper ferè erat, ut in Alexandrinorum præcipuè nauibus proræ tam à dextra, quam à sinistra parte huiusmodi picturis insignitæ essent. Quoniam uerò uerisimile est, eò quòd eo tempore idolorum cultus celebrabatur, Geminos, id est, Castorem & Pollucem in ea fuisse pictos: ex hoc etiam potest intelligi nauim fuisse alienigenam, id est, idololatræ. De hoc quoq; Esaias inquit: Expandentur in naui alienigena, mare simul diripient.

Et inde fratres cùm audissent de nobis, obuiam nobis usq; ad Appij forum & tres tabernas prodierunt: quibus uisus Paulus gratias Deo egit, ac fiduciam sumpsit. Cùm uenissetus autem Romam, centurio uinctos principi exercitus tradidit. Paulo autem permissum est, ut per se ipse maneret cum milite qui eum custodiebat. Effectum autem est ut post dies tres Paulus primos ex Iudæis conuocarit: qui cùm conuenissent, ad eos dixit.

Loca quedam quæ prope Romam erant, significat: alterum, quem quoniam Appij statua erat insignitus, Appij forum uocabatur: hucusque enim ubi regum statuæ collocatæ sunt, fora apud Romanos dici cõsueuerunt. Tres tabernæ autem alter

alter locus erat, ita uocatus à tribus cauponis quæ ibi erant, in quibus opsonia iter facientibus uenalia exponebantur, quas tabernas Romano idiomate nuncupant.

Viri fratres, ego cùm nihil contrarium populo, uel cõsuetudinibus patrijs fecerim, uinctus è Hierosolymis traditus in manus Romanorũ sum: qui cùm de me inquisiuisent, dimittere uolebant, propterea quòd nulla mortis causa in me inerat. Sed cùm contradicerent Iudæi, appellare Cæsarẽ coactus sum: nõ quòd habeam in quo gentẽ meã accusem. Ob hanc igitur causam uocaui uos, ut uiderem & alloquerer. Causa enim spei Israel catena hac circūdatus sum.

Cùm uideret Paulus absurdum esse atq; infame omnino in iudicium duci, ac præcipuè apud infideles, de utrisq; sese excusat, ut nihil præoccupatum in animis ipsorũ relinquat. Ob hanc enim causam, inquit, uolebam uos uidere, ne liceret cuiquam postea me accusare. quæq; sibi euenerint, exponit: Cùm igitur uellem, inquires, è manibus eorum effugere, appellare Cæsarem coactus sum, nõ quòd alijs afferre periculum uelim, sed ut ipse id euitem.

Illi uerò ad ipsum dixere: Nos neq; literas à te è Iudæa accepimus, neque accedens quispiam ex fratribus annunciauit, aut loquutus de te quicquã mali est. Postulamus autem à te audire

quæ sentis. De secta enim hac exploratum nobis est, ubiq; ei contradicti. Cùm uerò statuisset ei diem, uenerunt ad ipsum in hospitalitatem cōplures, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensq; ipsis de IESU & ex lege Mo-
 sis & Prophetis, à matutino tempore usque ad uesperam.

Esai. 18 Priusquàm Romã Paulus uenisset, moniti fuerant Iudæi qui ibi erant, ne prædicationem Christi admitterent: neq; hi soli, uerum etiam qui ubique terrarum erant omnes. Cæterum id unde per spicuum est? In ueterum scriptis reperimus, sacerdotes & scribas & presbyteros qui erant Hierosolymis, in omnes gentes Iudæis qui ubiq; erāt, literas misisse: quibus doctrinam Christi calumniantes, quasi aliena à Deo esset, præcipiebant ne ipsam admitterent: id quod etiã propheta Esaiæ uidetur significare, quæ ait: Væ terræ nauigiorū alæ, ultra Æthiopiæ fluuios mittens in mari obfides, & epistolas papyraceas supra aquam. Quibus uerbis significat Propheta, trans regionem quoq; Æthiopiæ, & extremas terrarum oras, solum improbitatis Iudæorum, qui Iudæam habitabant, per quædam quasi uolantia nauigia fuisse transmissum, apostolosq; ipsorū papyraceas epistolas ferentes, supra aquas & mare nauigantes in omnes partes terræ discurrisse, saluatoris nostri prædicationem calumniando. Apostolos autem,

tem, id est, missos, ad hunc usque diem eos Iudæis appellare mos est, qui quotidianas à principibus suis literas ferunt.

Atq; alij quidem credebant ijs quæ dicebantur, alij non credebant. Cùmq; discordes inter se essent, discedebant, Paulo id unum dicente: Bene spiritum sanctum per Esaiam prophetã ad patres nostros loquutum fuisse, cùm diceret: Vade ad populum hunc, & dic: Auditum audietis & non percipietis, & insipientes insipientis, & non uidebitis: in crassatū est enim cor populi huius, & auribus grauitur audiuerunt, et oculis suis conuierunt, ne fortè oculis uideant, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Notum igitur uobis sit, salutare Dei missum ad gentes fuisse, ipsi uerò etiam audient. Et cùm hæc dixisset, abierunt Iudæi multam inter se habentes disceptationem. Mansit autem Paulus biennio toto in propria conductione, & admitterebat omnes qui ingrediebantur ad ipsum, regnum Dei prædicans, & cum omni fiducia sine ulla prohibitione de Domino IESU docens.

Hic Paulus cùm inquit, spiritum sanctum per Esaiam loquutum fuisse, ijs qui ministrum esse patris spiritum sanctum dicunt, opportunum ictum infert, & manifestè ipsos refutat. Dominum enim sedentem in folio sublimi & elato, quem uidit Esaias, spiritum sanctum hic uocat: quippe cùm eius-

*Esai. 6
 Mat. 13
 Mar. 4
 Luc. 8
 Ioan. 12
 Rom. 11*

dem cum patre & filio substantiæ sit, æqualisq; potestatis sit particeps. Atque hoc diuinitus dixisse Prophetã de ijs ostendit, quæ ad Iesum pertinent, propterea quòd populus ille Iesu uerba audiuit, & non percepit, & cum inspiceret prodigia & miracula quæ ab ipso efficiebantur, non uidebat. Nam cum ad futurum tempus dictum hoc refert atque applicat, ad posteriora tempora ea quæ prophetabantur, referri ostendit. Vide autem exquisitam spiritus loquutionem: non enim dixit, non inspicietis, sed, inspicietis & non uidebitis: neq; non audietis, sed, audietis & non percipietis. Ipsi sibi ipsis abstulerunt primùm aures, eas obturando: oculos, eis cõnuendo: cor, graue atque obtusum sibi id reddendo. Non enim solum non audiuerunt, uerumetiam grauius audiuerunt, id est, obtuse & crasse: atque hoc fecerunt, inquit, ne fortè conuertantur, et sanem eos: ingen-tem eorum malitiam ostendens, quippe qui studiose ac dedita opera à uero sese auerterint. Hoc autem inquit, ut ipsos attrahat & alliciat ad ueritatem: ostendatq;, si sese uoluerint conuertere, sanaturum esse ipsos Deum. Aduertendum autem, hucusque Lucam de Paulo in gestis Apostolorum narrasse ea quibus ipse interfuit, quippe cum eo ipso tempore librum conscripserit, & quæ sequutura essent postea ignorarit, ut de martyrio eius nihil potuerit commemorare, cum nihil-
hildum

hildum contigisset quidpiam. Romæ enim Paulo relicto, Lucas & Aristarchus abierunt. Eusebius autem sequentium temporum gesta diligenter persecutus, Paulum refert cum apud Neronem se defendisset, ab eoq; fuisset absolutus, rursus ad prædicationis ministerium fuisse profectũ, atq; alios decem annos euangelizasse. Cùm uerò ad summam insaniam deuenisset postea Nero, ad Apostolorum cædes fuisse incitatum, Paulumq; accersitum anno post Saluatoris passionem trigefimosexto, sui regni uerò tertio decimo, gladio detruncari iussit. Sunt igitur à nono decimo anno Tiberij Cæsaris, & secundo à passione Domini, ex quo prædicare Euangelium cœpit, usque ad eiusdem Tiberij uigefimum secundum, anni quatuor: & imperij Caij sunt similiter anni quatuor: & Claudij anni quatuordecim: cui succedens Nero anno sui imperij tertio decimo Apostolum interfecit. Est ergo totum prædicationis Pauli tempus, anni primium uiginti & unus: & duo alij anni, quibus in carcere Cæsareæ fuit: præterea quibus Romæ degit, priores duo anni: postremò, ultimi decem: ut omnes anni à uocatione eius usque ad consummationem, quinque & triginta: à Saluatoris passione sex & triginta euadant. Paucis enim diebus post Domini assumptionem, eligunt Apostoli ad ministerium Stephanum & collegas. Deinde statim Step-
hanum

num lapidatum fuisse deprehendimus, & Paulum cædi eius consensisse: qui cum paulo post Damascum proficisceretur, ut sanctos qui ibi erant, interficeret & uinciret, in medio itinere uocatus à Deo fuit: ut parum consumptum ex anno eo fuerit. Statim enim ubi nonumdecimum regni sui Tiberius Cæsar annum inijt, cœpit prædicare, & tertio decimo Neronis truncato capite uitam finiuit.

ACTORVM APOSTOLORVM
FINIS.

TERVM SANCTORVM PATRUM, ab CECUMENIO ex diuersis commentarijs collecta, atq; in compendium redacta, IN EPISTOLAS CATHOLICAS, quas Canonicas uocant.

IOANNE BERNARDO FELICIANO INTERPRETE.

Catholicæ dicuntur hæ epistolæ, id est, uniuersales, propterea quòd non determinatæ genti alicui uni, aut ciuitati, sicut Romanis, aut Corinthijs à diuo Paulo, sed fidelibus in uniuersum, siue Iudeis qui in dispersione erant omnibus, ut etiam à diuo Petro, siue etiam cunctis Christianis qui sub eandem fidem referebantur, scriptæ sunt.

DIVI IACOBI CATHOLICÆ EPISTOLÆ ARGUMENTUM.

EPISTOLAM hanc ijs scribit Iacobus, qui ex duodecim tribubus dispersi erant, & in Dominum nostrum IESUM Christum crediderant: quæ eos docet de diuersitate tentationum, quæ à Deo, quæ à propria hominũ concupiscentia eueniant: & non uerbis tantum, sed re quoq; & opere ostendam esse fidem: neque auditores, uerum effectores legis iustificari. Tum de diuitibus monet, ne in ecclesijs pauperibus anteponantur, sed potius tanquam superbi increpentur. Tum eos qui iniurijs afficiuntur, cõsolatur atq; hortatur, ut usq; ad aduentũ iudicis patienter ferant, tolerantia utilitatem ex Iob producto exemplo manifestans. Postremo ad ægotantes aduocandos presbyteros docet, studendumq; ut errantes ad ueritatem reducantur: eius enim rei mercedem à Domino peccatorum remissionem accepturos nos esse: atq; ita epistolam concludit.

270 **DIVI IACOBI EPI-**
STOLA CATHOLICA.

De patientia & fide non hesitantē, & humilitate
erga proximum: de tentatione nostra, & quæ ex
ipsa eueniant: & Deum non esse eius auto-
rem: si quid enim boni habemus, ex ip-
so esse. De mansuetudine, & casti-
tate, & bona actione: de audie-
tore & effectore uerbi,
& uera religione.

Caput I.

IACOBVS Dei & Domini
IESV CHRISTI seruus,
duodecim tribus quæ in dis-
persione sunt, salutem.

Dei, patris: Domini, filij. Si
ex æquo autem est patris & filij seruus est, filius
aqualis patri est & substantia, & operatione.
Cum autem Domini Apostoli supra omnem mun-
danam dignitatem gloriantur quòd Christi ser-
ui essent, id quasi insigne sui & loquendo, & scri-
bendo, & docendo præferre consueuerunt.

Omne gaudium existimate fratres mei, cum
in uarias tentationes incideritis.

Dolorem ob Deum susceptum, & tentationes
has, laudabiles & gaudio dignas asserit: quippe
cum firmum uinculum sint, & charitatis & com-
punctionis incrementum. Vnde illud etiam dictum
Eccl. 2 est: Fili, si ad seruiendū Domino accedis, animum
tuuū

D. IACOBI, CAP. I. 271

tuū ad tentationem præparato. Et Christus quo-
que, in mundo, inquit, oppressionē habebitis, sed Ioan. 16
confidite. Et: Angusta & oppressa uia est quæ ad Mat. 7
uitam deducit. Non enim fieri potest, ut sine exer-
citatione uel mundanas uel diuinas coronas cōse-
quamur. Modestē autem se gerens, non filios, sed
fratres uocat. Tentationes uerò probis ac sanctis
uiris gaudij omnis in causa propterea sunt, quia
probationem eorum faciunt manifestā: probatio
autem ad opus perfectum deducit. Sed dicit quis-
piam: Si hoc tentationum opus est, ut perfecti effi-
ciamur, quomodo deprecari Deū nos docet Chri-
stus in oratione, ne in tentationē inducamur? Ad
hoc dicimus, duplex esse tentationū genus: alteras Mat. 6
quæ à nobis originem habent, alteras quæ à Deo
exercitationis causa, & declarationis compro-
bationisq; nostræ nobis inferuntur. Atq; eas quæ
à nobis principium habent, in duas partes etiam
ipsas distingui: alterasq; earum esse quæ ex teme-
raria fortitudine eueniunt, quæ audacia uocatur,
quam cauendā à nobis esse Dominus monet: quip-
pe cum licet spiritus promptus sit, inter certa-
mina tamen plerunq; alacritas extinguitur, neq;
in bonum ijs qui ea utuntur, euadat. Altere ten-
tationes sunt quæ ex peccato inducuntur, sicut
fuit Sodomitis pernicies, & internicio: has ut si-
ne peccato uitam traducendo euitemus, summa Gen. 19
ope enitendū est. Nam quæ à Deo inferuntur, ut
Iob 1
Iob, ut

Gen. 22 *Iob, ut Abraham, & ceteris huiusmodi, eae non solum fugiendae nobis non sunt, sed quatenus fieri potest, per patientiam & gratiarum actionem sunt appetendae. Deus enim cum tentat, in utilitatem & comprobationem eius qui tentatur, facere id consuevit. Variis autem tentationes dicit, propterea quod sicut diximus, aliae à Deo, à nobis aliae eueniunt.*

Rom. 5 *Id scientes, probationem fidei uestrae patientiam efficere.*

Psal. 11 *Probationem, iudicationem & explorationem & puritatem appellat: sicut & illud, Argentum ignitum probatum terrae. Sed quo pacto probatio patientiam efficit? Quia uidelicet fides ea quae in patientia & tolerantia illatarum sibi tentationum perseuerat, pura esse deprehenditur, & probatur. Fidelis enim uere hominis est, cum tolerantia & gratiarum actione huiusmodi calamitatum euentus suscipere: id quod Iob in omnibus gratias agens faciebat.*

Patientia uero opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri, in nulla re deficientes.

Non dixit, patientiam opus perfectum habere, definitiue, sed imperatiue, habeat: propterea quod non haec dicit ut uirtutem quae iam sit, manifestet, sed qualis esse debeat quae acquiritur, sanciat.

Si cui

Si cui autem uestrum deest sapientia, peccat ab eo qui dat Deo omnibus simpliciter, & non exprobrat, & dabitur ei.

Causam perfecti operis esse sapientiam inquit. Quoniam autem probationem fidei & patientiam in tentationibus non quorumlibet esse hominum nouit, sed eorum qui apud Deum sunt sapientes, idcirco ad sapientiae petitionem eos qui haec exequi cupiunt, inducit atque incitat.

Petere autem in fide, nihil haesitans.

Si credit, petat: si haesitat & dubitat, ne petat. nam qui diffidit se accepturum esse, proculdubio non accipiet.

Qui enim haesitat, fluctui maris similis est, qui uento impellitur & iactatur.

Qui haesitat, anceps cum sit & ambiguus, in petitionibus suis parum perseuerat, & statim recedit, non secus atque unda à uento agitata. Atque id facit ex arrogancia & superbia: cito enim deficit, atque animum despondet, si è uestigio ea quae petit, euenire sibi non uideat: quippe qui de se magnum quid cogitet, seque non indignum putet, qui frustretur petitione. Huic contrarius humilis est.

Ne enim putet homo is se accepturum quicquam à Domino esse.

Homo is, qui cum arrogancia & superbia ui-

S

Mat. 7. 27

Mar. 11

Luc. 11

Ioan. 16

delicet petit. Aufer abs te duplicitem, ambiguitatemq; animi, & nihil omnino à Deo petere dubites. Neque tecum hæc cogites: Quomodo petere aliquid à Domino, & accipere possum, cum tam multa contra ipsum peccata commiserim & ne hæc consideres, sed ex toto corde ad Dominum conuertaris, & pete ab ipso absque ulla dubitatione, & misericordiam eius cognosces, qui non te deseret, sed petitionem animæ tuæ exequetur: quippe cum non sit Deus quemadmodum homines, qui sibi illatarum iniuriarum sunt memores, sed clemens erga creaturam suam, & misericors.

Vir duplici animo, in omnibus uis suis inconstans est.

Virum duplici animo, id est *διψυχον*, quasi biamem dicas, uirum dubium & instabilem uocat, qui neque ad futura, neque ad præsentia firmiter ac constanter se habet, sed huc & illuc agitur & circumfertur, & modo futuris, modo præsentibus animum adhibet. Huiusmodi hominem fluctuationi & procellæ maris assimilauit, quæ firmitatem & stabilitatem in se nullam habet: tum flori herbarum paulò inferius comparabit, qui neq; ipse multum perdurat, sed simulatq; ortus fuerit sol, flaccescit atq; effluit. Dicitur autem homo duplici animo, id est *διψυχος*, qui neq; ad futuram uitam satis est firmatus: anima enim, id est,

id est, *ψυχή*, uita quoq; appellatur, ut ibi: Omnia *106* quæ habet homo, pro anima sua dabit. Vias autem uocat animi motiones, quibus spes siue bonæ siue male fuerint, librantur ac suspenduntur. Sed quoniam honorum omnium consecutricem humilitatem esse cognoscit, ita ut sine ea nihil iusti & sancti perfici queat, propterea subiungit:

Glorietur autem frater humilis in sublimitate sua.

Vbi fluctui à uento agitato hæsitantem comparauit: sicut enim ille à uentis inflatus tollitur, & citius quam ad tumorem integrum peruenerit, subsidit & sternitur: ita qui dubitat, ex arrogantia & superbia ad nullam rem opportunam & honestam petitiones suas stabilit ac confirmat. Postea quomodo se gerere debeat qui petit, declarat, perinde ac si ita dicat: Qui petere aliquid uult, primum id aduertat, ut opportuna & honesta petat, in quibus nulla esse frustratio possit: cuiusmodi est regnum Dei, & iustitia. Deinde in eorum petitione perseueret, & non ubi paululum fuerit precatus, statim recedat (arrogantis enim id est) sed in humiliatione perseuerando expectet, propterea quod ex humiliatione hac erga Deum bonum omne nobis euenit.

Diues autem, in humiliatione sua: quoniã sicut flos sceni præteribit. Ortus enim est sol cum aestu, & exiccauit scœnum, & flos eius decidit.

Eccl. 14
Esa. 40
1. Pet. 1

Diuitem eum dicit, qui superciliosus sit & superbus: quem etiam humilem uocat, utpote qui dum sus tollitur, deprimatur. Oportebat quidem dicere, ut consentanea superioribus esset oratio: Diues autem erubescat & confundatur in humiliatione sua: sed quia minimè molestus esse studet, uerbum id prætermisit: Non comparat autem hunc scæno, sed flori ipsius scæni, ut breuem prorsus ac momentaneam floriditatem eius ostendat.

Et decor faciei eius periit. Sic & diues in itineribus suis marcescet.

Facies improprie hic dicta est, quæ græcè πρόσωπον dicitur: nam de solo homine proprie dici consuevit, non de alijs animalibus: sed de qua drupedibus, rictus, de auibus rostrum appellatur. Itinera autem diuitis, traductiones eius, & administrationes in prospera fortuna uocat, inter quas insperatò in infortuniorum mutationem delabitur.

1ob 5 Beatus uir qui tentationem sustinet, quia probatus effectus coronam uitæ accipiet, quam promisit Dominus n̄s qui ipsum diligunt.

Videtur beatus hic Apostolus cum absolute atq; indistinctè de tentationibus loquutus fuisset, ubi inquit: Omne gaudium existimate, cum in uariis tentationes incideritis: deinde orationis Domini recordatus fuisse, qua docemur precari ne incidamus

incidamus in tentationes: atque idcirco resumit ex antedictis orationem, & declarat, quæ à Deo tentatio sit, quæ uidelicet gaudij summi est effetrrix: quæ item à nobis spontè suscipiatur. Cæterum rectè se habet, ut Dominus & Deus Iesus Christus ad imbecillitatem naturæ humanæ spectans tentationes deprecari consuluerit, cum adhuc discipuli essent imperfectiores: id quod in alijs multis fecit, cum in aliud tempus quæ erant perfectiora, subinde differret. Posteaquam uerò & ex eius resurrectionis, & in cælum assumptionis cognitione natura nostra infirma corroborata est, frater eius non amplius timendas esse tentationes monet: utpote cum posthac passionibus Christi confirmati, omnem tentationū insultum uincere, ac debellare ualeamus. Cum uerò duplices sint, ut diximus, tentationes, tolerantia ac patientia in utrisq; confert. In ijs quæ à Deo missæ sunt, fit ut declarationem & comprobationem postea cõsequamur: ut Abraham. In ijs quæ à nobis accersuntur, si cum gratiarum actione sustinentur, id quasi peccatorum recompensationis loco habetur. Qui enim sua agnoscit, principium salutis in se iniicit, & in formam iusti seipsum assimilat, ac fingit. Siquidem uir iustus in prima lo- Pro. 18
quitione seipsum accusat.

Nemo qui tentatur, dicat se à Deo tentari. Deus enim neq; tentari malis potest, neq; ipse

quempiam tentat. Sed unusquisque tēatur, dum à propria cōcupiscentia extrahitur & allicitur. Deinde cōcupiscentia ubi concepit, parit peccatum: peccatū uerò perfectū mortem procreat.

Si duplices sunt tentationes, ut diximus, quo pacto hic tentationum omnium causam à Deo ui detur remouere ac reiicere? Sed animaduertendū est, non dixisse hic, qui tentatus est, sed, qui tentatur: qui enim sibi ipsi ex peccatis & intemperantia exhibet tentationes, ita ut in assidua animi fluctuatione sit & turbatione, eum nō à Deo tentari, sed à propria cōcupiscentia inquit. Nam qui illatam à Deo tentationem uicit, tutiorem ac securiorem seipsum reddidit, ut postea tentationibus, præsertim ijs quæ ab ipso excitantur, inexpugnabilis sit. Ad modestiorem enim uitam & tolerantiorem redactus, fontem ipsum sibi tentationum obstruxit, atque in reliquum tempus tentationibus liber permanet. Deus autem neque tentari malis potest: quemadmodum enim ille inquit, licet à nostris externus, Numen & Deus neque ipse molestias habet, neque alijs exhibet: quippe cum omnia hæc mala circa mortalem & terrestrem naturam uersentur, in qua alteratio & mutatio, unde natura nostra initium habuit, conspicitur. Cupiditas autem & peccatum, & quæ ex eo oritur mors, gradus quidam humane perdicionis sunt. Concupiscentia enim ubi locum nacta est, &

sedem

sedem in animo nostro uacuum reperit, peccatum creat: peccatum postea mortem parit: nisi ea ex animo nostro penitus eradicata, secundæ uitæ nobis initium fecerimus.

Ne erretis fratres mei dilecti. Omnis datio bona, & omne donum perfectum, desuper est, descendens à patre luminum.

Posteaquàm diuinam naturam satis demonstrauit, neque ipsam idoneam esse ut tentetur, neque alijs tentationes exhibere (appellat enim hic tentationes, cogitationes eas quæ constantiam & tranquillitatem animi confundunt ac turbant: nam quæ à Deo mittuntur tentationes, non turbare, sed sedare animum atque illustrare consueuerunt, ita ut pulchritudinem eius apud plerosque alios etiam celebrem atque admirabilem reddant) posteaquàm igitur mala non exhibere Deum ostendit, subiungit, omne bonum perfectum à Deo esse, qui pater luminum est & illustrationis: eò quòd quæ à nobis afferuntur, ea neque perfectionem nisi cum multa imperfectione coniunctam habeant, neque animam illuminent. Quomodo enim esse perfectum potest id, quod ab illis proficiscitur, qui eatenus fiunt perfecti, quatenus progrediuntur? & uix multo cum labore deformitatem ex generatione contractam expurgantes, ad illustrationem diuinam perueniunt?

Apud quem non est uicissitudo, aut mutationis adumbratio.

Mal. 3 Ipse enim clamat per prophetam: Ego sum, & nō immutor. Quōd uerō inquit, mutationis adumbratio, id significat, ne suspicione quidem tenus ullam in eo esse alterationem.

Volens procreauit nos uerbo ueritatis, ut essemus creaturarum suarum primitiæ quædam.

Volens, inquit, aduersus eos qui mundū hunc fortuito & ex sese necessario constituisse nugantur. Nam cum dixisset, apud quem non est uicissitudo, atq; ex eo Deum mutatione omni carere ostēdisset, subiungit, uolens ipse Deus, id est, uoluntarie nos procreauit, & nos sumus mutationibus obnoxij. Si enim sumus procreati, alterationibus quoq; obnoxios nos esse manifestum est. Quo pacto enim carere alteratione id potest, quod ex eo quod non erat, ex alteratione in esse productum est? Quia uerō dixerat, procreauit nos, ne quispiam existimare posset filium etiam simili modo ut nos, Deum progenuisse, addidit, uerbo ueritatis: omnia enim, ut diuus Ioannes

Ioan. 1

inquit, per filium facta sunt. Quōd si per ueritatis uerbum producti in uitam sumus, & esse ipsi sum à uerbo habemus, congeniti esse illi à quo sumus, nullo modo possumus. Nos autem procreauit, inquit, ut essemus primitiæ, id est, primi atq; honoratissimi inter creaturas eius. Creatu-

745

ras autem hīc uisibiles tantum res creatas uocat.

Quare fratres mei dilecti, sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum, Pro. 17
tardus item ad iram: ira enim uiri, iustitiam Dei non efficit.

Velocitas hæc non ad simplicem auditionem refertur, sed ad operosam auditionem, cum simul atq; audiuit aliquis, ad ea quæ imperata sunt, aggredienda incitatur. Intelligit enim de eo, qui studiose ita ijs quæ dicuntur aures adhibet, ut ad opere ea implenda promptum se præstet. Quem admodum è cōtrario tardum eum uocat, qui differendo semper tardè se gerit, & prorsus ab aggressionē rei interdum se abstinet. Ideo ad diuinorum mandatorum disciplinam, celeritatem: ad ea quorum periculosa tractatio est, tarditatem præcipit. Periculosum autem est loqui, & irasci: nam & temeraria loquutio, & inconsiderata ira, non in bonum finem quandoq; euadere consueuit. Vn de etiam diuinus quidam uir inquit: Eum qui loquutus est, sæpe pœnituit: qui tacuit, nunquam. Et beatus etiam Dauid: Irascimini, inquit, & ne Psal. 4
peccetis: id est, ne irascentes statim furorem qui ab ira suggeritur, effundatis. Quibus cōsentanea etiam hæc sunt. Nam & in loquendo tarditas, & in irascendo lentitudo efficit, ut ad rectum & oportunum opus cunctando reducatur: atq; ex consideratione quæ per moram fit, concitatus

S 5

animi impetus uel omnino resoluatur, uel sicut res postulat, cohibeatur ac moderetur, & præcipue iræ, quæ cum inconsideratè effertur, è iustitia Dei nos exturbat. Propterea enim causam hæc subiungit, Ira, inquit, uiri iustitiam Dei non efficit. Nam si iustitia est habitus in anima nostra, qui quod unicuique conuenit, pro dignitate distribuit: ira autem, ut Scriptura inquit, prudentes etiam ipsos perdit: qui fieri potest, ut quæ nimia perturbatione mentem obtenebrando prudentes etiam perdit, uirtutem illam cõstituat, quæ iusto cum iudicio unicuique distribuit quod suum est: Vult igitur ut dupliciter tarditatè exerceamus, & in loquendo uidelicet, & irascendo: quippe cum facere cunctatio soleat, ut ab incitatione atque impetu absterneamus.

Propterea deposita omni forde & redundantia uitii, in mansuetudine admittite insitum uerbum, quod saluas facere animas uestras potest.

Vbi dixit, forde, subiungit, & redundantia uitii: ut significet, si quis sæpe in sordem aliquam incidit, eum debere statim ab ea se abstrahere, & non immorari & redundare in ea: ne si inueterauerit, ex consuetudine stabilius uitium, atque inherentiùs reddat: cum ea quæ asiduè nobis & abundanter fiunt, in naturam euadere, id est, naturæ habitum acquirere consueuerint. In mansuetudine autem inquit, quia in tranquillitate, non

in tur-

in turbatione & tumultu, doctrina admittitur. Insitum autem uerbum, id est, *λογος*, quod græcè tam uerbum quàm rationem significat, rationem hic appellat, qua quod melius est, ab eo quod est peius, discernitur: qua etiam *λογικος*, id est, rationales & sumus & dicimur.

Estote autem effectores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uosmet ipsos.

Mat. 7
Rom. 2

Quia scit eos etiam qui diligenter admodum uerbum audiunt, sæpenumero etiam inter audiendum feruorem illum solere extinguere, ideo hæc subiungit, quasi ita consulat: Ne in audiendo tantummodo studium et diligentiam præ uobis feratis, sed in agendo multò magis. Quod autè inquit fallètes, id est *παραλογισμένοι*, id est, rationibus & captionibus seducètes, idem est quod decipientes.

Quoniam si quis auditor uerbi est, & non effector, is similis uiro est, qui faciem generationis suæ in speculo contemplatur.

Cum quis per legem seipsum agnoscit, faciem is generationis suæ contemplatur. Per legem enim quales nati sumus, cognoscentes, quàm absolutos & perfectos spiritualis lex regenerationis lauacro nos reddat, consideramus. Deinde cum per actionem in spectatione hac non perstemus, fit ut gratiæ etiam ipsius acceptæ obliuiscamur. Qui enim actionibus prauis sese dedit, neque se beneficijs à Deo fuisse affectum meminit: si enim meminisset

minisset se adoptatum in filium, & iustificatum, & sanctificatum à Deo fuisse, quæ spiritualia profectò dona sunt, nequaquã operibus quæ irritam gratiam faciunt, sese dederet.

Contemplatus enim seipsum est, & abiit, & statim oblitus est qualis erat.

A materiali hoc speculo ad intellectualem, orationem transfert, cum tamen redditionem nullam comparationi huic subiungat. Integra enim atq; explicata comparatio in hunc modum fieri debebat: Si quis auditor uerbi est, & non effector, is similis uiro est, qui faciẽ generationis suæ in speculo contemplatur: sicut enim ille contemplatus seipsum, abiit, & statim oblitus est, qualis erat: sic iste qui per legem Mosis cur natus sit, considerauit, ut gloriam Dei uidelicet consequatur, & ad imaginem eius qui ipsum creauit, postea ubi id fecit, nihil ex ijs quæ considerauit, operatus est, sed eodem modo quo ille, circa considerationem est affectus. Hoc pacto uti oratione oportebat. Sed non temerè tamen Domini discipulus Iacobus concisè & breuiter omnia loquitur, ut

Rom. 9 pote concisè & abbreviati uerbi discipulus: simul, ut auditorem colligat, & ad hæc non neglegenter audienda attentum ac studiosum reddat.

Qui uerò prospexit in legem perfectã, quæ est libertatis, et permanfit, hic cum non auditor obliuio-

obliuionis, sed operis effector euaserit, is beatus in effectione sua erit.

Qui prospexit, dixit, id est, παρακύψας, quasi qui transpexit per transitum, & non qui ingressus est: propterea quòd spiritualis lex cum undequaque expetibilis sit & admirabilis, uel ex ipso breui occursu allicere ac perficere homines solet: cumq; perfecta & in omnibus absoluta ab omni dubitatione circa ipsam hominem remoueat, ut persistat in ijs quæ contemplatus quispiam est, etiam persuadet. Addit autem, perfectam, eò quòd Iudæi de obseruationibus legis gloriabantur, seq; in ijs omnia quæ ad Dei pietatem spectabant, exequi existimabant: in ijsq; solis uersantes sicut se sibi perfectionem comparare opinabantur, ita reliquos homines cõtemptu & exprobratione prosequabantur: quemadmodum ex Phariseo perspicuum est, & ijs quæ in Euangelio arroganter loquitur. Hanc opinionem ut reprimat beatus Iacobus, hæc inquit. Nam, cum operum effectoris mentionem fecisset, eumq; beatum predicasset, statim malum id ac uitium quod apud plerosque in effectione oboriri solet, corrigit, atque ait: Ne existimes tu qui beatitudinem ex effectione legis es consequutus, solam eam esse quæ te acceptum Deo reddat: non enim est: sed ille gratus Deo est, qui & facit legis opera, & alijs non exprobrat, neq; insolenter & inhumanè erga cognatos suos se gerit.

Luc. 18

se gerit. Præterea ubi dixit, legem perfectam, addit, quæ est libertatis, ut libertatem eius præcipue celebret, insignemq; faciat. Lex enim Christi cum à seruitute nos omnium carnalium auocet, à sabbatis, à circumcisione, ab alijs purificationibus & ceremonijs, in libertate & relaxatione horum omnium hominem constituit: & ob libertatem, eiusq; suauitatem ita allicit, ut attentus & studiosus effectus, obliuione, quæ honesta omnia labefaciat ac turbat, omni prorsus uacet: quippe cum nihil sit, quod ad rei alicui ita incumbendum inducat, quam cum quis se in caliberum & omni seruitute absolutum conspexerit. Hunc etiam beatum esse prædicat. Auditioni autem adiunxit obliuionem, cum inquit, auditor obliuionis, eò quòd si auditio effectione caruerit, nullū negociū est, quin obliuio etiā subsequatur, cum ociosa auditio, et sine opere permāserit.

Si quis uideretur esse religiosus inter uos, non refrenans linguam suam, sed cor suum decipiens, huius uana religio est.

Religio, quam *ῥηγιον* græcè dicit, amplius quid quam fides, uidetur continere: arcanorum enim quorundam cognitionem, & eorum quæ in fide considerantur, firmitatem ac stabilitatem nomen ipsum significat. Vnde etiam beatus Iacobus nunc uerbo hoc est usus, *ῥηγιον*, inquit, id est, religiosus: perinde ac si dicat: Cognitorem arcanorum

canorum quæ in lege sunt, & exactum obseruatorem te putas? cum linguam refrenare nescias, & contra proximum loquaris, & superbe uiuens nemini indigenti miserearis? cum lex non modò contra proximum loquentem non admittat, uerum etiam inimicis misereri iubeat, ut si cui etiam ex inimicis iumentum sub pondere grauatum ceciderit, ei opem ferre quoq; præcipiat. Si igitur esse religiosus uis, non in cognitione legis, sed in effectione religionem præ te feras: id autem est proximis, atq; alijs hominibus misereri. Misericordia enim erga proximum est, quæ similes nos Deo facit. Estote enim, inquit, misericordes, sicut & pater uester cælestis misericors est. Atque hæc misericordia in personarum acceptione non sit: siquidem neq; ipse Deus diuisa sua beneficia exhibet, sed indistinctè omnibus, diuitibus, pauperibus, prauis, bonis, benefacit. Refrenans autem, inquit, id est, coercens & cohibens: & non ex opinione quam de se habet, quasi effector legis sit, conscientiam suam decipiens: id enim hic cor uidetur significare: sicut etiam ibi, Cor contritum & humiliatum. Exo. 23

Religio pura & immaculata apud Deum & patrem hæc est, inuifere pupillos & uiduas in afflictatione ipsorum.

Fortasse dicit quispiam: Si testamenti Christi doctor est Iacobus, cur nunc non tollit ea quæ sunt Luc. 6

Psal. 50

sunt legis, sed magis extollit & laudat, dum eos qui in legis religione uersantur, non modò non reprehendit, & ab obseruatione legis non remouet, sed admittit atque approbat: Cui respondendum est, Apostolum introductionis in modum ipsos alloqui, & imbecillitati ipsorum aliquantulum indulgere, ne si à principio & primo ingressu legem sustulerit, nouitate doctrinæ fastidientes, & non credentes, retrocedere cogat: sed cum dispensatione quadam tractare rem, ut legalibus ceremonijs cedendo, quantum ad nouum testamentum nulla peruenire læsio poterat. Quid enim sabbatismus, aut ieiunium, aut abstinentia à cibis, fidei Christi nocumentum afferebat? Atq; ita attentiores eos sibi reddendo, paulatim & sensim abstinere à legalibus moneat, utpote quæ laboriosa sint & inutilia, & ad seruitutem, non ad libertatem quæ in Christo est, deducant. Sapienter igitur paucis primum usus mutationibus quando non ægreferre eos uerba hæc animaduertit, tunc Christianis conuenientia postea subiungit.

Et immaculatum seipsum à mundo conseruare.

Mundum hic popularem & consusaneam turbam intelligendum est, quæ ex concupiscentijs deceptionis eius corrumpitur.

De

De charitate erga unumquemq; absq; acceptione personarum: non ex fide sola, sed ex operibus quoque hominem iustificari.

Caput II.

FRATRES mei, ne in personarum acceptione Domini nostri IESU Christi gloriæ fidem habeatis. Si enim ingressus in cōgregationem uestram fuerit uir aureis annulis & ueste splendida ornatus, ingressus sit & pauper ueste sordida indutus, & respexeritis ad eum qui ueste splendidam gestat, & ei dixeritis, Tu sede hic bene: & pauperi dixeritis, Tu sta illic, uel sede hic sub suppedaneo meo: & non dijudicati estis in uobis ipsis, & facti estis considerationum prauarum iudices.

Leui. 19
Deu. 1. 16
Pro. 24
Eccl. 24

Qui in personarum acceptione aliquid facit, multa sordē & multis maculis seipsum inficit: quippe cum cognatos suos cōtemnat, imò potius seipsum. Siquidem opprobrium quod erga similem sui quispiam facit, in ipsum illum qui facit, re dundat. Cum uerò inquit, & non dijudicati estis, ET coniunctio uacat, id quod prisce loquutioni consuetum est. Nam sententiæ huius redditio cum hucusq; pertineat, sine ET ita dici debebat: Si ingressus fuerit ad uos diues, & ingressus sit pauper, &c. non dijudicati estis, id est, dijudicationē et discretionem uestram corrupistis, cum nullam considerationem habueritis, uter magis honorandus sit, pauper qui bonus sit, an diues malus: sed

T

ita inconsideratè, & in personarum acceptione hunc ob diuitias honore, illū ob paupertatē contēptu estis prosequuti: & facti estis prauarū considerationū iudices, dū prauas cōsiderationes ele gistis, iudicādo hunc honore, illū contēptū esse di gnū, cū tamē utriq; eiusdē naturæ sint creaturæ.

Audite fratres mei dilecti, nonne Deus pau peres mundi huius elegit, diuites in fide, & hæ redes regni, quod promisit ijs qui ipsum dili gunt: Vos autem contempistis pauperem.

Quoniam paupertas pleriq; uel ipso nomine molesta esse consuevit, propterea ubi dixit, pau peres mundi huius, statim adiunxit, diuites, id est, qui quidem diuites sunt. Quæ in re? In fide. Ita enim res se habet. Cum nanq; pauperes circa res mundanas minus distrabantur, fit ut cumprimū ad fidem accesserint, efficaciores, & ad agendum feruentiores quam diuites sint. Vnde etiam Do minus tales discipulos elegit, quos etiam regni hæredes constituit.

Nonne diuites dominatu contra uos utun tur, & ad iudicia uos trahunt? nonne ipsi pul chro nomini maledicunt, quod inuocatum est supra uos? Si legem quidem perficitis regiam iuxta scripturam, Diliges proximum tuum si cut te ipsum, rectè facitis. Si uerò personas acci pitis, peccatum cōmittitis, à lege tanquā transgressores redarguti.

Pulchro

Pulchro nomini, id est, nomini nouo, iuxta pro phetam, qui ait: *Is autem qui seruiunt mihi, uo cabitur nomē nouum, quod super omnem faciem terræ benedicetur.* Cum autem inquit, iuxta scri pturam, Deuteronomium intelligit. Esa. 65

Quicumq; enim totam legem obseruarit, in uno autem offenderit, omnium reus est effe ctus. Qui enim dixit, Ne mœcheris: dixit etiam, Ne occidas. Si uerò non mœchatus sis, sed oc cideris, legis transgressor factus es.

Hoc de charitate dixit, ob quam totam à prin cipio hucusque orationem produxit. Quod uerò dixit, ne mœcheris, ne occidas, exempli causa di ctum est. Vide autem, exempla quoque ex lege esse, quæ ad charitatem conducit. Qui enim per fectè amat proximum, is neq; mœchabitur, neque occidet: quippe cum ita se gerere erga proximum inimici hominis prorsus sit. Nam si ita non intel ligamus, nullus homo esse saluus posset, cum ne mo sit, qui in nullo prorsus mandato deficiat. Qui enim (uerbi causa) castitatem seruat, ira quandoque inferior est. Qui item misericordia et erogatione est illustratus, obrectatione interdum obscuratur. Quapropter non de eo qui nulla in uirtute deficiat, dictum hoc est, sed de charita te tantummodo, quòd non oporteat personas acci piendo in ea deficere, sed integrè eam exercere. Idem de alijs uirtutibus dici potest: qui enim tem-

perantia puta, aut iusta non perfecte exercet, sed in eorum usu deficit, is cum in tractatione eorum claudicet, totum atq; uniuersum uirtutis corpus labefactat ac ledit. Totam igitur legem charitatis intelligendum est, de qua precipue ipsi loqui propositum est.

Ita loquimini & ita facite, tanquam per legem libertatis iudicandi. Iudicium enim misericordia uacans illi erit, qui misericordiam non fecerit. Misericordia autem contra iudicium gloriatur.

Legem libertatis eam appellat, quæ acceptio-
ne personarum caret, quæ Christi est. Personarum
enim acceptor non est liber, sed seruus: quippe
cum ab ea re in seruitutem redigatur unusquisq;
à qua superatur. Si peccata igitur in nos commissa
proximis remisimus, & ex bonis nostris aliquid
indigentibus participauerimus, misericordiam
etiam nos postea à Deo in iudicio consequemur.
Magnum enim bonum id esse existimatur. Quem-
admodum è contrario graue admodum peccatum
illis imputatur, qui inclementer erga cognatos se-
gerunt. Eos enim qui remittere proximo peccata
in se commissâ sine ulla misericordia nolunt, pra-
ui illius serui condemnatio opprimit, unâ cum
retributione, quam sibi fieri quotidie in oratione
à Deo precantur. Ibi enim remitti nobis à Deo
petimus peccata nostra, sicut & nos illis remitti-
mus,

Mat. 18

Mat. 6

Luc. 11

mus, qui in nos peccauerunt. Illis item qui erga
corporali auxilio indigentes inclementer & aspe-
re affecti sunt, iudicium Dei misericordia omni
uacans occurret, quemadmodum hic inquit: glo-
riatur enim contra iudicium misericordia: id est,
quod uno uerbo græcè dicitur, *ἡλεεινότης*, id
est, superexultat, debellat, obtundit, ac uincit. Mi-
sericordes enim, ut Domini sententia præfinit, mi-
sericordiam consequentur. Nam si idololatriæ de-
lere peccata misericordia erga pauperes potest,
ut apud Daniele audiuimus, fidelibus homini-
bus quid non efficiet? Ac mihi quidem tale quid
huiusmodi misericordia uidetur efficere, quod ath-
letis & certatoribus oleum corpori illitum præ-
stat: sicut enim illud facit ut aduersariorum pre-
hensiones facile elabantur, sic etiam in uniuersa-
li totius mundi iudicio misericordia qua in pro-
ximum usi fuerimus, nobis exhibebit ut ab accu-
satoribus nostris demonibus illatas criminatio-
nes subterfugiamus, atq; euadamus. ALITER:
Cum inquit, iudicium enim misericordia va-
cans, &c. aduersus eos dicit, qui ex nimia aspe-
ritate erga ignobiliores in personarum acceptio-
ne contemptum præ se ferunt: mollire enim duri-
tiam & asperitatem eorum uult, dum sententia
hac eos terrefacit, quasi in hunc modum dicens:
Lex amare proximum iubet sicut seipsum: quem-
admodum igitur erga seipsum personarum acce-

Mat. 5

Dan. 4

ptione utitur nemo, nisi insanus ac demens sit: ita neque tu personas respicias. Quòd si ex inclementia & duritia ad personarum acceptionem delaberis, time ne etiam tu eadem à iusto iudice postea consequaris, misericordiamq; eius tibi ipsi excludas.

Quæ utilitas est fratres mei, si fidem dicat se habere quispiam, & opera non habeat? Nunquid saluū facere ipsum fides potest? Si autem frater aut soror nudi sint, & quotidiano alimento indigeant, & dicat aliquis uestrum ipsis, Ite in pace, calefiatis & saturemini: & necessaria corpori ipsis non dederitis, quæ utilitas erit?

Vide spirituales prudentiam: non enim dicit tantum, si fidem habeas, sed, quæ utilitas est? perinde ac si dicat: Ostende mihi rem ex qua tibi inesse appellationem hanc deprehendam: hæc enim utilitas fidei est.

Sic & fides nisi opera habeat, mortua ex se est. Sed dicit quispiam: Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam, & ego ex operibus meis fidem meam tibi ostendam. Tu credis Deum unum esse: bene facis: & demones credunt, & horrent.

Rom. 3 Non contradicit hic beato Paulo, cum duobus significatis nomen fidei accipitur. Nam & de simplici rei, quæ apparet, consensu fides dici consuevit,

consuevit, quomodo etiam demonas credere uideamus, Christum filium Dei esse: & ex affectu assequutio, atque obtemperatio cum firmo consensu, fides appellatur. Iacobus igitur simplicem consensum mortuam esse fidem dicit, quippe quæ operum uiuificantium experta sit. Paulus eam fidem intelligit, quæ sanè operibus nunquā caret, quippe cum honestorum operum uacuo animo inseri nullo modo possit: nam neq; Abraham eam fuisset consequutus, nisi prius paternam depellere impietatem decertasset, cui certamini postea fides quasi premium subsequuta est. Hanc Paulus operibus anteponit, id est, ueteris legis operibus, sabbatims, circumcisioni, cæterisq; huiusmodi purificationibus. Duo enim etiam operum significata simili modo habentur. Nā opera dicuntur, & quæ fidem confirmant, quibus si careat fides, mortua est: & quæ sunt legis, sine quibus & Abraham, & omnes Christiani iustificantur. Nam fidem, quæ uera scilicet fides est, impuro homini nō contingere, quis negabit? Sicut enim neq; in cœni pleuro uase preciosum unguentum conseruari potest, ita neque in impurgato hominis animo fides Dei inolefcit. Non igitur diffemiunt inter se diuini hi Apostoli, sed circa diuersum significatum utriusq; uersantes, propositum suum exequuntur.

Vis autem scire, o homo uane, fidem sine operibus mortuam esse?

Hominem unum appellat eum qui simplici fide gloriatur, quæ nulla operum subsistentia completur.

- Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, cum Isaac filium suum ad aram obtulit? nonne uides fidem operibus ipsius cooperatam fuisse, & ex operibus fidem fuisse perfectam? & expletam esse scripturam, quæ dicit:
- Gen. 22** Credidit Abraham Deo, & imputatum ipsi in iustitiam est, & amicus Dei appellatus est. Videtis ne igitur ex operibus iustificari hominẽ, & non ex fide tantum? Simili modo quoque Raab meretrix cum nuncios excepisset, & alia uia eiecisset, nonne ex operibus iustificata est?
- Gen. 15**
Rom. 4
Gala. 3
Iosue 2

Paulus & Iacobus hinc eodem hoc exemplo Abraham utiq; utuntur: alter, ut fidem operibus esse præstantiorem: alter, ut opera fidem excellere demonstraret. Dictumq; superius est utrumq; diuerso significato fidei uti, atque ita prout res de qua agunt, postulat, loqui. Nonnulli tamen patres sunt, qui de hoc ita sentiunt. Aiunt enim eundem Abraham distinctum temporibus, utriusque fidei esse posse exemplum: & eius quæ ante baptismum est, quæ opera minimè requirit, nisi consensus solum & confessionem salutis, & uerbum quo credentes in Christum iustificamur: & eius quæ baptismum subsequens connexa necessario etiam opera habet: ita ut nihil contrarij habere uideatur,

uideatur, qui in Apostolis loquutus est spiritus, cum altera fides sit quæ antecedit baptismum, quæ per confessionem solam accedentem ad ipsam hominem iustificet, etiam si statim è uita excesserit: ei enim qui ita celeriter post baptismum moritur, nulla adsunt opera, sed satis idoneum uaticum est, quæ per baptismum facta est expiatio: altera autem quæ baptismum subsequitur, quæ à iam baptizato etiam bonorum operum demonstrationem requirat, atq; exigat. Cui rei Paulus etiam ipse cõsentit, cum alibi doceat, hanc quæ post baptismum subsequitur fidem, perfectionem ab operibus requirere, ubi inquit: Neq; circumcisio quicquam ualet, neq; præputium, sed fides quæ per charitatem operatur: charitas autem ut expleatur, multa actione, & uitæ tolerantia indiget. ALITER: Iustificationis ex sola fide, exemplo Abraham est, quando ubi credidit, imputatum ipsi ad iustitiam est. Iustificationis uerò ex operibus, quando filium suum ad aram obtulit. Etenim non opus tantummodo fecit, uerum etiam à fide non deficit, quòd in Isaac semen suum multiplicandum sicut stellæ, esset: cõsiderans potentem esse Deum, ut etiam ipsum suscitare à mortuis posset. Dauid quoq; Paulus producit testem, sua sapienter confirmans. Nouerat enim diuino spiritu futuram in Christo fidem, atq; idcirco ait: Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum.

Gala. 5
Gen. 15
Rom. 4
Psal. 31

Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

De fide post baptisma loquitur. Nihil enim prodest fides, quæ operibus caret, nisi quòd grauioris peccati reos nos facit, propterea quòd cum talentum acceperimus, lucrum non afferamus. Vnde etiam Dominus, ut nobis exemplo confirmaret, post baptisma operibus quoq; nobis esse opus, ipse statim ubi à Ioanne fuit baptizatus, in desertum abiit, & certamen cum diabolo subiit. **Mat. 25** Paulus quoque ijs qui iam mysterijs digni habiti sunt, consulit, dicens: Studeamus ingredi in illam requiem: quasi non sufficiat fides, sed adiungi etiã puritas uitæ debeat, multumq; studium huic adhibendum sit. **Mat. 4** **Mar. 1** **Luc. 4** **Hebr. 4**

De petulantia atque immoderate linguæ malo:
de mutua conuersatione bona, & sine
contentione: de sapientia hu-
mana & diuina.

Cap. III.

NE multi magistri efficiamini fratres mei, scientes maius iudicium accepturos nos esse: in multis enim omnes offendimus. **Mat. 21**

Cum superius dixerit, & docuerit fideles non inanem operum bonorum fidem habere, transit nunc ad alterum affine huic documentum. Nam cum nonnulli docere ea aggrediantur, quæ ipsi non exequuntur: huiusmodi homines præterquam quòd

quòd nihil lucrantur, maius quoq; iudicium, maioremq; condemnationem sibi acquirere ait. Qui enim ea quæ in se non sunt, quasi sint, docet, damnationi obnoxius est, utpote qui sua ipsius lingua offendat, & labatur. Hocq; ex superabundanti probatione confirmans, inquit: Si enim quando etiam temerè ex incuria lingua labitur, homo iudicium non effugit, ut Salomon asserit, cum dicit: Ob peccatum labiorum in laqueum incidit peccator: nunquid ille qui dedita opera peccat, dum lingua ea docet, quæ experimento non didicit, ineuitabile Dei iudicium effugiet?

Pro. 12

Si quis in sermone nõ offendit, is perfectus uir est, qui freno moderari etiã totũ corpus possit.

Ineuitabile esse ut homo aliquis sine peccato traducere uitam possit, ex lubricitate linguæ con firmat, atque ex hac eadem neminem esse perfectum ostendit. Quis enim est qui lingua sua non peccet? Quòd si quis est qui linguæ lubricitatem superet & cohibeat, quo pacto is non etiam totũ corpus in gyrũ ducere optime poterit? Qui enim quod facilius ad labendum est, superarit, in id quod est segnius, multò melius dominabitur.

Ecce equorum frena in ora iniicimus, ut obediant nobis, & totum corpus traducimus. Ecce & naues tantæ cum sint, & ab aëferis uentis agantur, ex minimo gubernaculo traducuntur, quocumq; dirigentis impetus uoluerit.

Constru-

Constructio ita faciendā est: In ora equorum frena iniicimus. Hæc autem dicit, ut confirmet ea quæ de lingua dicta iam sunt: eum uidelicet qui scilicet ad labendū rem superat, difficiliorē etiam esse cohibiturum. Obiectionem uerò hic soluit, quæ ita inferri uerisimiliter potuisset: Sed quis labor est membrum ita exiguum moderari ac gubernare? uel quodnam à minima hac particula effici damnum potest? Hæc ex freno, & gubernaculo, & scintilla cōprobat, quæ parua cum sint, magna tamen quædam efficiunt.

Sic & lingua paruū membrum est, & magna iactat. Ecce exiguus ignis quātam sylvam incendit. Et lingua ignis est.

Id est, eodem modo lingua moueri ac duci debet bene, quæ cum exiguum membrum sit, magna tam bona, quàm mala efficit. Non explicauit autem ita sententiam, quia qui hæc scribit, concisi ac breuiati uerbi discipulus est. ALITER: Hæc quoq; de eo dicit, quòd non temerè mouenda lingua sit, sed ad meliora traducenda. Quæadmodum enim & equi ferociam freno, & nauigij impetū gubernaculo cohibemus ac moderamur: ita & linguam in id quod ex recta ratione est, traducere debemus. Hoc enim significat quod inquit, sic & lingua, id est, sic & lingua recta ratione traduci ad bonum debet: & non permittendū est, ut ea quæ facit, faciat: parua enim cum sit, magna

magna quædam facit, unde etiam magnum nobis incendium excitat, cum ipsa quoq; ignis sit.

Mundus iniustitiæ. Sic lingua constituta est in membris nostris, maculans totum corpus, & inflammans rotam generationis, & inflammata à gehenna.

Mundum hic nonnulli intelligi uolunt multitudinem, quemadmodum ibi: Mundus eum non cognouit, id est, uulgaris turba & multitudo. Mundus igitur etiam lingua est, id est, multitudo iniustitiæ. Alij mundum pro ornatu accipiendum putant, quod græcè clarius patet: *κόσμος* enim præcipuo suo significato ornatum significat: dicuntq; hi, cōmemorare hic Apostolum quænam sint ea, quæ faciat lingua: & dicere, ornatus iniustitiæ est, hoc est, iniustitiam exornat atq; instruit, lingua facunda, oratorum eloquentia: maculat corpus, dum illecebris & blanditijs mulierculas ad libidinem inducit, dum cædes decipiendo efficit, dum peierando aliena usurpat: & deniq; inflammat rotam gehennæ, id est, incendit, & contra nos gehennam iritat, ac facit ut quasi rotetur ac deuoluatur in nos gehennæ ignis. Sed & ipsa, inquit, inflammat à gehenna, ut ex diuite perspicuum est, cuius lingua torrebatur: lingua enim, & non alia parte, præcipuè cruciatur, eo quòd ea ad uoluptuosorum dapium gustatum, & petulantem nugacitatem usus præcipuè fuerat.

Iodn. 1

Luc. 16

fuerat. Si legamus, rotam gehennæ, quemadmodum in nonnullis exemplaribus reperitur, ita explanabimus. Si uerò, rotam ^{rotæ}, id est, generationis, ut in plerisque codicibus habetur, uitam nostram significari per rotam generationis dicemus. Inflammans igitur rotam generationis uitam nostram maculat, dum temere & petulanter mouetur: unde uita nostra exasperatur, id est, tempus uitæ nostræ: quod lyricus noster coronam etiam appellauit, coronam anni, inquit. Corona autem & rota nihil, quantum ad orbicularem et circularem formam attinet, inter se distant. Rota autem uita dicitur, utpote quæ in seipsam reuoluatur. Sic igitur mota lingua, ut superius diximus, uitam nostram ita maculat, ut sordidam ac luctuosam eam reddat. Quocirca sic lingua recte ratione regatur, ac gubernetur: licet enim sit uel mundus iniustitiæ, ad popularem turbam & uulgarem spectans, uel ornatus iniustitiæ, & maculet totum corpus, & inflammet uitam nostram, & inflammetur à gehenna, non difficile tamen est eam ita tractare, ut apte & cum ratione moueatur: id quod ex sequentibus manifestat, cum inquit:

Omnis enim natura ferarum, uolucrum, reptilium, & marinorum domatur: & domita est à natura humana: linguam uerò domare homo nullus potest: incoercibile malum, plena ueneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrem,

trem, & in ipsa execramur homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

Si omnis natura ferarum, uolucrum, reptilium & marinorum à natura humana & domatur, et domita est, nunquid linguam, quia incoercibile malum, quia ueneno mortifero plena est, domare nullus homo potest? Non sanè: si enim indomita est, & nunquam in melius uergit, quomodo ipsa Deum & patrem benedicimus? & ipsa homines execramur? ecce enim ad uoluntatem utentis transfertur. Sed hæc, fratres mei, fieri non debent: nam si ipsa Deum benedicimus, nonne dedecus est, si hac eadem homines ad Dei similitudinem factos maledicamus? An iustum est, ut ex eodem ore & benedictio & detestatio egrediantur? Non profecto. ALITER: Cum dixerit & ostenderit, freno & gubernaculo quæ parua sunt, si bene dirigantur, magna effici: & cum subiunxerit, sic & linguam esse recte ratione & recto sermone moderandam: nunc se non ea quæ fieri non possunt, iubere, exemplis his declarat, perinde ac si ita diceret: Sed si dicat quispiam, licet exiguum membrum sit lingua, cum magna tamen faciat & mala & bona, non esse ad ea quæ uolumus, obedientem ac tractabilem posse: nullam is excusationem affert. Nam si homo longè alienus à natura sua ferus & uisu horribiles, & tractatu horribiliores sibi subijcit ac domat, nonne

membrum

membra suum domare multò facilius poterit? Nam cum inquit, linguam uerò domare homo nullus potest: non enunciando, sed interrogando legendum est, ut sensus huiusmodi euadat: Si seras seus cicurat & mansuetas facit homo, nunquid linguam suam domare non potest? Si enim enunciatiua oratione legas, procedendo non rectè uti Iacobus monitione ea uidebitur, cum inquit, non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nam si fieri non potest ut componatur & moderamen accipiat lingua, qui ea quæ fieri nequeunt, consulit, non rectè consuluit. Quòd uerò dicit, incoercibile malum, plena ueneno mortifero, enunciatiuè proferendum est: intractabilitatem enim linguas augent. Cum uerò postea subiungit, ex eodem ore benedictio & execratio egreditur, per interrogationem legendum est: increpantis enim oratio est, & monentis, omnibus nos benedicere debere: conuicio si enim regnum Dei non hereditabunt. Nonne turpe est, ut eodem instrumento & uitij & probitatis ministro utamur? Nemo profectò sanæ mentis est, qui & cœnum & unguentum preciosum eodem instrumento ageret. Preces effundis ad Deum? ne execreris inimicum: obsecratio enim & execratio multum inter se distant. Nisi ei remiseris peccatum, qui te offenderit, neq; tibi quidpiam remittetur. Imò contra te ipsum imprecari deprehenderis, quando pre-

caberis

1. Cor. 6

Mat. 6

caberis tibi debita tua remitti, sicut & tu remittis debitoribus tuis. Cæterum operæ precium est, ut facilioris intellectus causa totum hunc locum paucis quibusdam adiunctis hic subiiciamus, in hunc modum. Ecce frena in equorum ora iniijcimus, ut obediant nobis: atque ita totum corpus eorum traducimus: ecce & naues cum tantæ sint, & ab asperis uentis agantur, minimo gubernaculo traducuntur, quocunq; impetus dirigentis uoluerit: ita igitur & lingua traducatur recto sermone: id quod sanè difficile non est: omnis enim natura ferarum, & uolucrum, & reptilium, & marinorum, ab humana natura & domatur, & domita est: quod si ita est, linguam domare nemo poterit? non profectò.

Ex eodem ore benedictio & execratio egreditur? nõ oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons ex eodem foramine dulcem & amarum aquam scaturit? Nunquid potest, fratres mei, ficus oleas facere? an uitis ficos? sic nullus fons salisam & dulcem facere aquam potest.

Ex eodem ore, quod tali sacrorum institutio-
ne dignatum fuerit, nihil amari atq; insuauis emittatur.

Quis sapiens & sciens inter uos? ostendat ex bona conuersatione opera sua in mansuetudine sapientiæ. Quòd si æmulationem amarum habetis, & cõtentionem in corde uestro, ne glo-

riemini & mentiamini contra ueritatem. Non est hæc sapientia desuper descendens, sed terrestri, animalis, dæmoniaca. Vbi enim æmulatio & contentio, ibi conturbatio, & omne prauum opus est.

Cum cupidi imperij sint homines, & sapientia mundi huius glorientur, ex contentione & æmulatione bonorum magistrorum prædicabatur, ac turbas congregabant, inuidiaq; agitati diuinis humana interferebant, ut rerum nouitate magis auditores allicerent: unde & hereses exortum habuerunt. Vbi igitur de petulantia & intemperantia lingue sermonem absoluit, transit nunc ad inuidiam, quæ ex simili stoliditate hominibus inolefcit, tollendam, & inquit, eiusmodi hominibus doctrinas non esse sedatorum & prudentium, utpote quæ ex sapientia non diuina, sed dæmoniaca sint. Atq; hæc dicit cum prius bonum magistrum laudaret, cuius ex mansuetudine & bonis operibus sapientia est: Quia uerò æmulationis nomen medium est tam bonorum quam malorum (est enim æmulatio, uehementis animæ motio ad aliquid, cum quadam assimilatione eius, ad quem studium fertur) propterea amarum adiunxit, ut de qua æmulatione loquatur, ostendat. Contentio autem, id est, ^{egibera} quasi iritationem dicas, uituperabilis contentio est.

Sapientia uerò desuper primum casta est, deinde

deinde pacifica, modesta, obtemperans, plena misericordia & fructibus bonis, sine diiudicatione, & simulatione. Fructus autem iustitiæ facientibus pacem in pace feritur.

Castà, id est, pura & munda, nihil carnale in se admittens. Sine diiudicatione, id est, ^{adiungit}, quæ obseruationes ciborum & diuersarum ablu-tionum non diiudicat. Exactè autem de his in epistola ad Colossenses differit Paulus.

Col. 2

De lite & turbatione, & Dei inimicitia, quòd ex igna-ua & concupiscentia exoriantur: de penitentia ad salutem: de non iudicando proximo: non ab homine, sed à Deo gressus hominis dirigi. Cap. IIII.

Vnde sunt bella & pugnae inter uos? nonne hinc ex uoluptatibus uestris, quæ in membris uestris militant?

Licet doctrinam fingant in sermone, totos tamen esse carnales ostendit, & grauissima quæq; committere, dum uoluptates sectantur, atque alij opiparas mensas (id quod etiam Paulus damnans Rom. 16 inquit, Tales enim non Domino, sed proprio uentri seruiunt) alij agrorum & splendidarum domorum possessione, alij seruitium, alij aliud quid sibi comparare student, ad quæcumq; scilicet malignus ipso incitarit, omnia moliens, quò è sua ipsos salute deturbet ac deiciat.

Cupitis & non habetis, inuidetis & æmu-

lamini, & consequi non potestis: pugnatis & bellatis, & non habetis, propterea quòd non postulat.

Ex positione & sublacione progreditur, cum id quod positum est, ob absurditatem destruat. Absurditas autem ex eo est, quòd quæ in positione considerantur, fomenta uoluptatum & libidinum sunt. Nam & cupiditas in uoluptatum executionem definit: & inuidia & emulatio, & pugna & bellum simili modo bona non sunt: unde fit ut neque ea consequantur, quorum causa hæc suscipiuntur, atque exercentur. Aduertendū autem, si legatur, occiditis, loco, inuidetis, id est, *pro ueritate* pro *phovēre*, sicut in multis exemplaribus uidere licet: occisio hinc, quemadmodum etiam bellum, non carnaliter intelligitur: nimis enim graue id esset, si etiam de latronibus diceretur, nedum de ijs qui fideles aliquantulum sunt, et ad Dominum accesserunt. Vnde ut mihi quidem uidetur, occidere hinc dicit eos, qui suam ipsorum animam temerarijs his aggressionibus perimunt: quibus etiā aduersus pietatem bellum suscipiunt. Nam sicut progrediendo inferius adulteros & adulas appellabit, non eos qui reuera huiusmodi sunt, sed qui diuina, que rectè se habent, mandata ad falsa alia & spuria declinando adulterant: quippe cum nemo sit, etiam si porcis ipsis esset lutulentior, qui a luterum & meretricium magistrum toleraret:

toleraret: sic & cædes & bella non corporis, sed animæ intelligenda sunt.

Petitis & non accipitis, quia male petitis, ut in uoluptatibus uestris impendatis.

Sicut pharisæus qui in Euangelio Lucæ quanto plura ex rectè factis suis commemorabat, tanto magis diuinas aures obturabat: ut uanus uerborū tumor circa labra diffunderet, & in spumam modo bullantis undæ resolveretur. Sed dicit quispiam: Si Domini Iesu ueri magistri uera promissio est, qui inquit, Quicquid petierit aliquis, **Luc. 18** accipiet: quo pacto hæc nunc dicit hic Aposto- **Mat. 18** lus? Cui respondendum ita est, ut dicamus, eum qui **Mar. 11** **Ioan. 14** recta ac conueniente uia ad petendum accedit, promissionem ratam consequi, ac nulla re frustrari, quam petierit. Si uero quis extra scopum tradita petitionis excedens petere uideatur, eum cum non eo quo debet modo petat, ne petere quidem esse existimandum, atque idcirco neque esse accepturum. Si enim, exempli causa, grāmaticus magister unumquengue qui ad se adhibita diligentia accesserit, grāmaticam artem esse docturū polliceatur, & aliquis negligenter neque animo ad suscipiendā eam scientiam intento accedat, atque ita rectè quicquam non assequatur, nunquid meritò mendacij magistrum accusabimus? non sanè, si rectè sapiamus: quippe cum discipulus non ita ut monuerat magister, ad discendum accesserit. Atenim diceret

Mat. 6 fortasse quispiam, quo modo, aut quid petendum est? Ipsum cum qui promissionem hanc fecit, auctori: Petite regnum Dei, & iustitiam eius. Perspicuum enim est, eum qui ita petierit, & hæc præcipue postularit, neq; alijs postea frustratum iri, quæ tamen si acceperit, salute ipsum non sine priuatura. Nam qui noxia ac damnoſa petit, non debet ea ab illo expectare, à quo omnis datio bona est. Qui item diuinam cognitionem, aut spirituale aliquod donum petit uoluptatum potiendarum causa, accepturus minime est: malè enim petit, & malum quod in perniciem suam tendit. Deus autem malum ullum non exhibet.

Adulteri & adulteræ nõnne scitis amicitiam mundi, inimicitiam Dei esse? Quicumque esse mundi amicus uoluerit, Dei inimicus constituitur.

Quoniam supra arguit quosdam falsos sapientes qui diuinam adulterabant scripturam, & peruersè ea ad uoluntatem suam utebantur, ut ex ea uoluptatibus deditæ uitæ suæ commoda consequerentur: id quod non aliunde eueniebat, quam ex arrogantia & superbia: idcirco nunc grauius contra ipsos etiam inuehitur, & quod alienum à mansuetudine sua est, contumeliosus quoq; uerbis utitur, dum adulteros & adulteras huiusmodi homines appellat, talibusq; ferè opprobrijs insectatur: Dic mihi homo uane, nunquid reddere

reddere te sapientem uis? sed cur cum contentione & asiduo bello uiuis? & præsentibus his rebus inheres, & uoluptates præsentis uitæ ita auidè sectaris? Nõ est hoc sapientum hominum, sed uulgarium, & ad amicitiam mundi declinantium: ut merito reconditæ & temperatis, & diuinæ pulchritudinis adulter esse uidearis, cum ei uulgare hanc & profanam & turpem anteponas, cumq; ex hoc erga præsentia & mundana affectu aduersus Deum inimicitiam suscipias. An nescis amicitiam mundi à Dei amicitia alienum te facere, imò te inimicum Dei reddere? Mundum enim hic omnem materiale uitam appellat, quasi corruptionis matrem: quam qui consequi studet, inimicus Dei efficitur. Ex studio enim quod inutilibus rebus adhibet, erga diuina negligenter & superbe se gerat necesse est. Negligenter autem nos gerere & insolenter erga eos tantum quos odio habemus, & inimicos cõsueuimus. Quocirca cum duo sint ea circa quæ studet homines, Deus, & mundus: & in alterutro horum duo uersentur, amor & odium: si alteri studium adhibeamus, alterum negligamus necesse est: studium uerò amorem, negligentia & comèptus odium parit. Qui igitur diuinis rebus incumbit, amicus Dei & est, & dicitur: qui contra Deum negligit, & rebus mundanis prorsus inheret, is inter Dei inimicos habetur. Quoniam autem hæc atque huiusmodi

mala ex arrogantia & superbia magistrorum facta sapientiae oriri demonstratum est, altera reprehensione eos corripit, ut ab ebrietate tandem resipiscant, & à sopore excitentur: atq; inquit:

1. Pet. 5 An putatis inaniter scripturam dicere ex inuidia: Desiderat spiritum qui habitauit in uobis, & maiorem dat gratiam.

Rom. 9 Hic quoq; per defectum oratione utitur, more suo ex concisi & breuiati uerbi usu. Inquit enim: Ego quidem meis uerbis ad rectitudinem & sinceritatem sapientiae exhortor, ne ex insolentia ea abutentes, doctrinae sermonem adulteretis ac uitietis. Sed si ex scriptura hoc idem etiam quod ego dico, requiritis, audite: ipsa enim in-

1. Pet. 5 quit: Dominus superbis aduersatur. Non temere igitur dictum à me est, contemptum ex superbia doctrinae Dei, & studium erga mundum, inimicitiam erga Deum esse. Nam si Deus superbis aduersatur (aduersari autem inimicis consueuimus) superbi prorsus connumerandi inter inimicos Dei sunt. Non enim inaniter & uanè, uel ex inuidia, scriptura praecepta quae fieri non possunt, & supra uires nostras sunt, nobis tradit: sed desiderans & inquirens eam quae per exhortationem eius collocata in uobis habitat, gratiam, cum eam per spiritualement humilitionem operosam in uobis inuenerit, maiorem dat gratiam. Vnde si obedientes scripturae estis, humiliamini coram Deo, & gratiam

gratiam quae per exaltationem eius fit, consequimini. Superbia autem quae *ἰνίψησις* dicitur, est elatio utij usq; ad summum: & differt ab existimatione, quam *οἰσισίη* uocant, in eo, quod haec ob ea quae insunt sibi, extollitur: existimatio, ob ea quae non insunt. E diametro superbiae opposita humiliatio, magnum bonum est. Quoniam uerò utraque ex electione nostra nobis insunt, unusquisq; qui ex arrogantia seipsum extollit, praeterquam quod à Domino cōdemnatus est, ab ipso etiam humiliatur, exaltato per occasionem eo qui ex modestia seipsum humiliauerat, utpote cum praemia eius ad altitudinem spiritualement ea utentem deducat. Inquit igitur: An putatis inaniter scripturam dicere, aut ex inuidia? neutrum horum est: sed desiderat & inquit gratiam quae per exhortationem eius in uobis inhabitat. Est autem similis figura per reticentiam negationis apud Iob, ubi inquit: Nunquid irritum facis iudicium meum? nunquid putas me non alioqui tibi responsum dedisse, quam ut iustus appareas? **Iob 4** Nam hic quoque negatio, non, simili modo silentio inuoluta est. Desiderat spiritum. Spiritum hic bonum propositum uocat, quemadmodum etiam **Psal. 50** Dauid, ubi ait: Spiritu principali confirma me, id est, proposito principe, atque in perturbationes dominante. Et item, spiritum rectum, id est, propositum rectum.

Ephe. 4 Subiecti igitur estote Deo. Resistite diabolo, & fugiet à uobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit uobis. Mundate manus peccatores, & purificate corda qui duplici animo estis. Affligamini, et lugete, et flete: risus uester in luctū cōuertatur, & gaudium in tristitiā. **Humi**
l. Pet. 5 liamini in conspectu Domini, & exaltabit uos.

Duplici animo homines, id est, *ἀνάλως*, & hic & superius eos appellat, qui non uno modo uiuere proposuerunt, sed agi hac atq; illac & circumferri in fortunæ alea solent. Non enim unum modum seruant in domo à Domino constituti. Nam animam, id est, *ψυχήν*, uitam significare, satis illud in Iob docere nos potest, cum ait: *Cute* pro cute, & omnia quæcumque habet homo, pro anima sua dabit.

Ne detrahatis uobis mutuò fratres.

Cum uideat superbiā ex contemptu & detractione modestorum, homines in summum eorum uilipèdium inducere: ut à detractione eos auocet, propositis monitionibus castigat, ac corrigit.

Qui fratri detrahit, & iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem legem iudicas, nō es effector legis, sed iudex. Vnus est legislator, qui saluum facere, & perdere potest.

Iudicat, id est, condemnat & cōtemnit: id est, *ἀποκρίνεται*, pro *κατακρίνεται*: qui enim damnat, ex contemptu id

ptu id facit. Quam legem autem condemnat? Primam eam quæ ita prescribit: Ne iudicetis, ut non **Mat. 7**
iudicemini. Deinde eam quæ in Psalmis inquit: **Luc. 6**
Detrahentem clam proximo suo, hunc persequi **Psal. 100**
ti sunt. Quia autem ex contemptu hoc fit, ideo subiungit: Si autem legem damnas, non es effector legis. Quomodo enim sub eo uiuere quispiam sustinet, quod contemnit? Sed ne ita nibili facias legem, & quasi alteram tibi ipse aduersam huic uelis constituere: non enim tibi id permittitur. Vnus solus legislator est Deus, qui eius transgressores potest & saluos facere & perdere. Huius siquidem legis & huius legislatoris est, poenæ obnoxios facere eos qui transgressi fuerint: non tuum est, qui præterquam quod nihil amplius potes quam nugari, tibi ipsi etiam occurris, in tuamq; sententiā incidis. Cum eadem enim facias, quæ ille cui tu detrahis: dum ipsum iudicas, te ipsum quoque multo prius eodem iudicio condemnas.

Tu quis es, qui iudicas alterum?

Cum contemptu & uilipensione hoc dicitur. **ROM. 14**
Id est, cum sis talis, quomodo iudicare similem tui audes?

Agè nunc qui dicitis, Hodie & cras eamus in hanc urbem, & faciamus illic annum unum, & mercemur, & lucremur: qui ignoratis craftinæ diei conditionem.

Non libertatē nostram tollit, sed ostendit non totum

totum hoc nostrum esse, sed superna gratia quoque esse opus: licet enim nobis & certare, & curare, & mercari, & omnia quæ ad uitam spectant, operari, ita tamen ut non nostris laboribus ea, sed Dei benignitati ascribamus. Hieremias enim inquit: Domine non in homine uia eius est.

Hier. 10 Pro. 27 Et Prouerbiorum autor: Ne glories in crastinum, nam quid postera paritura dies sit, ignoras.

Qualis enim est uita uestra? uapor enim est, qui ad paruuum tempus apparet, & deinde euanescit.

Psal. 38 Vanitatem & uilitatem uitæ nostræ ostendens hæc inquit, ut obiurget nos, qui totum studium nostrum in his insumamus. Quid, inquit, in temporarijs his malis, quæ simulatque extitere, euanescent, labor uester totus uersatur? Hoc etiam Dauid carpens, ita ait: In imagine pertran sit homo, & uane turbatur: id est, in rebus quæ non sunt, sed eatenus subsistunt, quatenus apparent: id enim imago significat: uel in rebus quæ ex se substantiam nullam habent, nisi quatenus ad ueræ uitæ similitudinem & effigiem accedunt. Aptè autem uapori uitam nostram comparat: uapor enim est aërea substantia quæ à calore ignis ex humore elicitur, atq; exhalat, breuissimo subsistens tempore: ob nimiam enim tenuitatem ab ambiente aëre dissoluitur, cum in eum abeat & dissipetur: quemadmodum etiam minima quæ

que humiditas in aquam absorberi consuevit.

Pro eo quòd dicere deberetis, si Dominus uoluerit, & uiuamus, & faciamus hoc, aut illud. Nunc uerò gloriemini in arrogantijs uestris.

Similitudine illa uita per interpositionem interiecta, rursus redit nunc ad id de quo loquebatur, & consequationem subiungit: est enim integer sensus huiusmodi. Age nunc qui dicitis, Hodie & cras eamus in hanc urbem, & faciamus illic annum unum, & mercemur, & lucremur: pro eo quòd dicere deberetis, Si Dominus uoluerit, et uiuamus, & faciamus hoc uel illud. Nunc uerò gloriemini in arrogantijs uestris. Hæc erat totius orationis consequutio: sed ipse interrupta continuitate, & inserta uitæ similitudine, qua uanitatem nostram exprobraret, qua ex arrogantia circa mundanas res distrahimur, postea quod defecerat, subiungit. Ita enim erat dicendum: Gloriamini in arrogantijs uestris: quinam? Vos, qui quod cras futurum sit, ignoratis. Qualis enim est uita uestra? uapor, &c. Nam cum dixit, qualis est uita uestra? hac quasi per contemptum obiurgatione similitudini uilitatem rei indicanti præparat occasionem, quæ accommodatè postea subiungitur. Arrogans aut & arrogantiæ, id est, ἀλαζονεία & ἀλαζονεία, rerum quæ non sunt, affectatio est. unde etiam græcè dicitur ἀλαζονεία, quasi μετὰ ἀλάστον, id est, cum uagatione & errore uiuens, hoc est, cum

est, cum re erronea, & quæ subsistentiam nullam habet, nullamq; stabilitatem.

Omnis gloriatio huiusmodi praua est. Qui sciuerit igitur bonum facere, & non fecerit, peccatum ei est.

Vanam eam iactationem & gloriationem quæ ex superbia euenit, prauam esse concludit: ut si praua sit, ex prauo quoq; & maligno proficisci manifestum sit. Non debent autem illi qui Domino per sanctum baptisma fuerint dicati, maligni seminationes aduertere. Cum uerò postea subiungit, Qui sciuerit igitur bonum facere, &c. inquit, ut falsos hos magistros castiget. Numquid ea docere audes, quæ non antea fuisti exequutus?

Mat. 5. Beatus, enim inquit, non qui docuerit, sed qui fecerit & docuerit: quippe cum opera antecedere uerbis debeant. unde etiam, demonstratam fidem annunciat iustus. qui enim soluerit, inquit Dominus, unum ex mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, id est, sic inaniter ea in quibus ipse non laborarit, minimus uocabitur. Magnus uerò ille erit, qui unà cum eo quod egerit, etiam

Mat. 5. docuerit. Nam ipse quoq; Deus & homo ea quæ cœpit facere, etiam docebat. Idem mihi uidetur

Act. 1. docuerit. Nam ipse quoq; Deus & homo ea quæ cœpit facere, etiam docebat. Idem mihi uidetur

1. Cor. 1. sibi uelle illud: Qui gloriatur, in Domino gloriatur: id est, iuxta Dominum gloriatur: hoc est, Domini exemplum sequutus, qui cum prius fecisset, postea docuit. Nam quando etiam Dauid inquit,

In De-

In Domino laudabitur anima mea, nō aliud quid dicit, quàm se, quòd in Domini mandatis ambulat, laudatum iri. Psal. 33

De diuitum insolentia pauperes: de luxu ipsorum: de iusto iudicio Dei: de tolerantia & patientia calamitatum: de ueritate: atq; ibidem monitiones priuatim unicuiq; conuenientes, quòd salutem proximi ministrandum sit.

Caput V.

AGÈ nunc diuites flere, ululantes in afflictionibus uestris aduentantibus.

Auaritiam & tenacitatē diuitum luctum eorum cum putet, ululare, id est, lugere & lamentari eos hortatur, eò quòd in perniciem & consumptionem diuitias suas recondant, & non indigentes erogent & impendant. Is etenim solus diuitiarum sumptus, qui erga inopes fit, non perit, sed integer ei qui expendit, reseruatur. Propterea etiam concionator ita inquit: Mitte panem tuum supra faciem aquæ: hoc est, in eam quæ uidetur esse eius consumptio, & dissolutio. Panis enim si in aquam proijcitur, licet dissolui consueuerit, non tamen inierit, sed dissolutione illa re-creationē nobis offert: si forte ad linguam in flammam cruciatam refrigerandam gutta aquæ indigerimus.

Diuitiæ uestre putruerunt, indumenta uestra à tineis corrosa sunt: aurum uestrum & argentum æruginem contraxit, & ærugo eorum in testi-

Eccl. 10

in testimonium uobis erit, & comedent carnes uestras, sicut ignem thesaurizastis in extremis diebus. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones uestras, quæ subtracta est à uobis, clamor: & clamor eorum qui messuerunt, in aures Domini Sabaoth ingressus est.

Diuitiæ uestræ, subintelligendum est, quas, ut sit tota sensus continuatio in hunc modum: Diuitiæ uestræ quas sicut ignem thesaurizastis, comedent carnes uestras, &c. Putredo autem diuitiarum, & corrosio indumentorum à tineis, & ærugo auri & argenti contra uos testificabuntur, et auaritiam uestram arguent, quòd nemini ea distribuere uolueritis. Idcirco, inquit, in extremis diebus, aduentus scilicet Domini, diuitias uestras sicut ignem in perniciem uestram reconditas & thesaurizatas reperietis: id quod diuiti in Euangelio etiam contigit.

Luc. 16

Luxuriati estis in terra, & deliciati: nutriuitis corda uestra tanquam in die occisionis.

Inuēbitur contra Iudaicos principes, qui bona pauperum depascentes, & ex honoribus omnium pinguescentes, ad occisionem & cædem sibi à Romanis inferendam præparabantur: maxime quia eum qui solus iustus erat, Dominum non comendentem neque clamantem condemnarunt, & occiderunt. Vnde inquit:

Condem-

Condemnastis, occidistis iustum: non aduersatur uobis.

Hoc profecto sine ulla dubitatione ad Christum refertur, quod inquit, condemnastis, occidistis iustum. Quod tamen infert, non aduersatur uobis, alijs etiam commune esse potest, qui idem à Iudeis passi sunt. Fortasse etiam propheticè suam ipsius passionem significat.

Tolerate igitur fratres usque ad aduentum Domini.

Cùm Iudeorum principum luxum, & duritiam & asperitatem contra pauperes reprehenderit, ad fideles redit, atq; inquit: Ne cùm hæc uideatis fratres scandalum patiamini, neq; consternemini animo, & desperetis, quasi uel nulla ipsis impendeat uindicta, uel si impendeat, nimium tardet: nõ tardat enim, sed prope adest. Intelligit autem de Romana expeditione, & Iudeorum captiuitate, quam Domini aduentum uocat: quem admodum Ioannes qui in pectus Domini recubuit, cùm de sua uita loquitur, ita Dominum dicentem inducit: Si ipsum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Nam Ioanni usq; ad Hierosolymorum captiuitatem, & paululum etiam ultra porrectum uitæ huius tempus est. Atq; aduentum Domini & hic & in Ioanne Hierosolymorum destructionem significare ex propheta manifestum est, qui dicit: Ecce Dominus uenit, & quis

Ioan. 21

Mala. 3

diem ingressus eius sustinebit? *Quin & Aureus Ioannes in quadam explanatione sua, ubi illud, donec ueniam, explicat, excidium Hierosolymorum id ostendere asserit: atque id ex oratione trium puerorum confirmat, qui dicebant: Ita fiat coram te sacrificium nostrum hodie, & ad perficiendum post te. Quid enim, inquit, sibi uult, post te, nisi posteaquã furor tuus accesserit? Accessit autem eo tempore quo Hierosolyma Nabuchodonosor est depopulatus. Ac de aduentu quidem Domini hæc sufficiant. Illud quoq; nonnulli ex Patribus dicunt, tolerantia, id est, *υπομονη*, longanimitatem, quando iram & furorem differimus, intelligi inter nos ipsos mutuò: patientiam uerò, id est, *υπομολω*, quasi sustinentiam dicas, erga alios, & externos: tolerat enim & in longum iram differt erga eos quispiam, quos ulcisci etiam potest: patitur ac sustinet, quos uindicare non potest: atq; idcirco de Deo patientia, id est *υπομολω*, nunquam dici uiunt, sed longanimitatem & tolerantiam: de hominibus uerò patientiam.*

Ecce agricola expectat preciosum fructum terræ, tolerans ob ipsum, quoad pluuiam matutinam & uespertinam acceperit: tolerate etiã uos. Stabilite corda uestra, propterea quòd aduentus Domini appropinquauit. Ne ingemiscite contra uos mutuò fratres, ne condemnemini. Ecce iudex ante fores adstat. Exemplū malorum

malorum patientiæ, fratres mei, & tolerantia: Prophetas accipite, qui in nomine Domini sunt loquuti. Ecce, eos qui sustinēt, beatos predicamus. Sustinentiam & patientiam laudauistis, & finem Domini uidistis, quòd misericors Dominus est, & miserator.

Matutina pluuia est in iuuentute cum lachrymis penitentia: uespertina in senectute. Omnia autem ex Dei benignitate dependent: propterea inquit, quoad acceperit.

Ante omnia autem, fratres mei, ne iuretis, *Mat. 5* neq; per cælum, neq; per terram, neq; alio aliquo iuramento.

Sed dicet quispiam: Si cogat aliquis iurare, quid faciendum est? Respōdendum, timorem Dei necessitate illius qui cogit, potentiorē esse debere. Veruntamen adhuc dubitare aliquis possit, cur cū lex eum qui per nomen Domini iuraret, laude dignum exiultaret, gratia id omnino non facere iubeat? Cui dubitationi illud obijcimus, quòd lex ut Iudæos à iuramento per idola auocaret, iurare per Deum iusserit: quemadmodū etiam ut Deo sacrificarent, præcepit, quòd à sacrificijs quæ demonibus offerebant, animos ipsorū auerteret: posteaquã uerò satis ad pietatem eos instruxit, sacrificia quoq; utpote inutilia repudiavit, non amplius animalium immolationem, sed animam contritam requirens, quæ uidelicet per

humiliationem igne charitatis crematur: cuiusmodi erat Pauli anima, qui eò quòd nonnulli fideles scandalum patiebantur, supra modum urebatur.

2. Cor. 11

Sic autem uestrum est, est: & non, non.

Id est, uestra affirmatio de stabili re ac certa, stabilis & certa sit: & negatio de ijs quæ esse non possunt.

Ne in hypocrisin incidatis.

Hypocrisin hic pro *Λατρίωσις* ponit, id est, pro condemnatione, quæ eos consequi solet qui temerè iurant, & ex iurandi consuetudine in per iurium delabuntur. Vel hypocrisis hic significatum suum obtinet, cum aliud est, & aliud apparet. Sed quo pacto qui iurat, in hypocrisin & simulationem potest incidere? cum uidelicet ob iusiurandum uerus esse creditus, postea falsus esse deprehenditur, & cum EST non profert de certa re, & cum NON non dicit de eo quod esse &

Mat. 5

fieri non potuerit. Per Deum autem iurare prohibet, ne peieremus: per cælum uerò & alia, ne his Dei honorem attribuamus: quippe cum omnes qui iurant, per maiorem se iurare consueuerint.

Heb. 6

Afflictatur aliquis inter uos: oret. Alacris est aliquis: psallat.

Afflictationi oratio adiungitur, ut leuior ei quietetur, tentationum exitus efficiatur. Deinde uerò

uerò ubi per orationem sopita fuerint ea quæ nobis molestiam afferebant, & in propriam tranquillitatem & sedationem anima redierit, psallendum est, ut bona ei multiplicentur, & in spiritali exultatione lætetur. Hymnorum enim consolationes, hilarem & alacrem animæ statum, iuxta nostrum & magnum Basilium nobis conciliant: qui enim non ita est progressus, neq; ad talem animi sedationem peruenit, quam sanctitatem Dauid appellat, ubi inquit, Psallite Domino sancti eius: Psal. 29 dum temerè & uane psallit, prolixas nugæ contextit, quemadmodum inquit qui Prouerbia conscribunt.

Ægrotat aliquis inter uos: aduocet presbyteros ecclesiæ, & orent super ipsum, ubi unxerint eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluum faciet ægrotantem, & excitabit ipsum Dominus. Et si peccata fecerit, remittentur ei. Confitemini uobis mutuò delicta, & precemini pro uobis mutuò, ut sanemini.

Cum oleo unxeritis. Hoc etiam quando Dominus inter homines adhuc uersabatur Apostoli faciebant, dum ungerent oleo ægrotantes, & sanarent.

Multum ualet deprecatio iusti efficax effecta. Helias homo erat similibus affectibus preeditus, quibus nos: & oratione orauit ne plueret, & non pluit supra terram annos tres & mens-

3. Re. 17

Luc. 4

ses sex: & rursus orauit, & cœlum pluuiam dedit, & terra produxit fructum suum.

Deprecatio efficax effecta, id est, *si sperauerit, quasi actuatam dixeris. Iusti autem oratio efficax efficitur, cum ille etiam pro quo fit, spirituali aliqua afflictatione & humiliatione orami optulatur. Nam si alij pro nobis Deum deprecetur, & nos luxui & delicijs dediti dissolute uitam traducamus, nos intentionem orationis eius qui pro nobis laborat, resoluimus, & in nobis id contingit quod beatus Petrus inquit: Sus lota in uolubro cœni. Et unus edificans, & unus destruens nihil aliud prodest, quam labores affert.*

2. Pet. 2

Eccl. 34

Mat. 18

Frates, si aliquis inter uos à ueritate aberrauerit, & conuerterit ipsum quispiam, sciat eum qui conuerterit peccatorem ab errore uitæ suæ, seruaturum animam à morte, & multitudinem peccatorum occultaturum.

Hier. 15

Saluti proximi esse succurrendū ac ministrandum monet. Hoc etiam Hieremias ait: Et si honoratum ab indigno abduxeris, tanquam os meum eris. Os enim Dei efficitur unusquisq; qui uerba eius annunciat. Non enim uos, inquit, estis qui loquimini, sed spiritus patris mei, qui in uobis loquitur. Vnde etiam per Dauid peccatorem iustificationes suas enarrare prohibet, & testamentū in os assumere.

Mat. 10

Mar. 13

Psal. 49

Epistolæ Catholicæ Iacobi, finis.

Epistolæ primæ argumentum.

HAnc Petrus ijs scribit, qui in dispersione erant Iudei, & Christiani fuerant effecti: confirmat enim ipsos in fide: ac primum fidem in Christum, ac redemptionem nostram: per sanguinem eius à Prophetis fuisse prænuñciatam ostendit, & omnia quæ & ipsis & gentibus prædicantur, in quæ cupiunt angeli prospicere. Deinde monens ut pro dignitate eius qui ipsos uocauit, uitam traducant, horratur ut & reges honorent, & mulieres cum uiris concordēs sint: & nonnulli alijs ad mores spectantibus adiunctis, postremo hanc quoque prædicationem salutis & resurrectionis à Domino factam apud inferos fuisse, ut qui prius mortui sunt, resurgant, & iudicentur in corpore, & gratia resurrectionis permanent. Tum finem omnium appropinquare inquit, debereq; omnes paratos esse, ut rationem iudici reddant: atq; ita epistolæ finem imponit. Roma scripta fuit.

DIVI PETRI EPISTOLA CATHOLICA PRIMA.

De regeneratione in Christo, & tentationum patientia, & salutari fide à prophetis prænuñciata: de spe & sanctificatione. Caput I.

PETRVS Apostolus IESV Christi, electis peregrinis ex dispersione, Galatiæ Ponti, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, ex præcognitione Dei patris, in sanctificatione spiritus, in obedientiam & asperionem sanguinis IESV Christi.

Ordo est: Petrus apostolus Iesu Christi, ex præcognitione Dei patris in sanctificatione spiritus,

in obedientiam & asperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti: Reliqua uerò interpoſita eos indicant ad quos epiſtola ſcribitur. Inquit autem Apoſtolus, ex præcognitione Dei, id eſt, miſſus: ut oſtendat ſe nihilo eſſe poſtერიorem niſi tempore Prophe-
 tis, qui etiam ipſi fuerunt miſi. Nam miſſos fuiſſe etiam Prophetas, Eſaias teſtatur, ubi ait: Ut euan-
 gelizare pauperibus, miſit me. Quamuis autem tempore poſterior ſit, quantum tamen ad Dei præ-
 cogni- tionem ſpectat, poſterior non eſt: ſed in hoc æqualem ſe eſſe Hieremiæ oſtendit, qui antequam formaretur in utero, & cognitus eſt & ſanctifi-
 catus, & Propheta ad gentes conſtitutus eſt. Quoniam uerò Propheta una cum alijs Chriſti quoq; aduentum prænunciarunt, ob hoc enim miſi fuerant, hic miſſionis ſuæ & Apoſtolatus neceſſi-
 tatem adiungit, atq; inquit, in ſanctificatione ſpi- ritus ſe miſſum eſſe in obedientiam & aſperſio-
 nem ſanguinis Ieſu Chriſti. Quibus uerbis decla- rat, modum Apoſtolatus ſui eſſe hunc, ut ſegreget gentes: hoc enim ſanctificatio ſignificat: ut ibi: Et
 eritis mihi populus peculiaris ſanctificatus, id eſt, ſegregatus ab alijs gentibus. Modus igitur Apoſtolatus eius eſt, ut per ſpiritualia dona gen-
 tes ſegreget cruci & paſſioni Chriſti obedientes, aſperſas non cinere uitulæ, ut à gentili commu-
 nitate & immunditia expurgentur, ſed ſanguine ex paſſione Chriſti. Simul etiam ſanguinis men-
 tione

Eſa. 61

Hier. 1

Exo. 19

tione martyrium eorum qui in Chriſtum credunt, præſignat. Qui enim obedienter magiſtri ueſti-
 gia ſequitur, prorsus ipſe etiam ſi opus fuerit, non abſtinebit, quin proprium ſanguinem pro eo ef-
 fundat, qui ſuum pro totius mundi ſalute effudit. Scribit autem Apoſtolus hic ijs qui ex circunci-
 ſione erant, nõ ſecus ac beatus Iacobus: niſi quod ille promiſcue omnibus Iudæis qui in qualibet or-
 bis terrarum parte habitabant: hic ſeparatim il- lis tantum qui erant his in regionibus quas enu-
 merat. In Galatia Ponti. Adiunxit Ponti, pro-
 pterea quod altera eſt apud Gallos Galatia, quæ proprie ita nuncupatur, à qua iſti etiam qui hic ſunt, tranſmigrarunt. Illis igitur qui in Galatia
 Ponti erant, & alijs gentibus quas in præſcriptio-
 ne nominat, uniuerſalem hanc epiſtolam mittit. Melius tamen eſt, ut euidentioris declarationis
 cauſa tranſumptis ac tranſmutatis dicendi for-
 mis, atq; ijs quæ deſunt, adiunctis, ordinatè totà hanc ſententiam exponamus. Petrus Apoſtolus
 Ieſu Chriſti, ex præcognitione Dei patris miſſus Apoſtolus ad ſegregandos ipſi in ſpiritu, & obe-
 dientes reddendos eos qui aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti expiaticem admiferunt: uobis ele-
 ctis peregrinis ex diſperſione Galatiæ ponti, Cap-
 padociæ, Aſiæ & Bithyniæ, gratia & pax multi-
 plicetur. Benedictus Deus & pater Domini no-
 ſtri Ieſu Chriſti, qui ob inſuperabiles ſuis diui-

tias & misericordiam, per resurrectionem Iesu Christi regenerauit nos, id est, transmouit & traduxit in spem uiuentem, in hereditatem incorruptibilem, & immaculatam, & immarcescibilem, repositam ijs qui in potestate custodiuntur per fidem, quæ quidem fides in salutem nobis in extremo hoc tempore reuelata est: quo tempore paululum modò (breuis enim & exigua uita hæc præsens est) molestati, siquidè oportet uos uarijs temptationibus molestari: exultatis & letamini: illud cognoscetes, uos tentari, ut probatio fidei uestræ auro quod perit, & igne probatur, multo preciosior reperiatur in laudem & honorem & gloriam uestram tunc, quando reuelabitur Iesus Christus: quem cum modò corporaliter non uideritis, amatis: atque in eum qui à uobis non uidentur, credentes, inexplicabili gaudio exultatis, finem fidei uestræ recipientes, quæ est salus animarum: de qua quidem salute Prophetæ etiam inuestigarunt, & inquisuerunt. Cum uerò inquit, electis aduenis, id est, *παρρησιάζομαι*, uel ob dispersionem eos peregrinos uocat, uel quia omnes qui secundum Deum uiuunt, peregrini in terra appellari consueuerunt, quemadmodum etiam Dauid inquit: Quoniam aduena ego apud te sum & peregrinus, sicut omnes patres mei. Nomen autem hoc *παρρησιάζομαι*, quod est, aduena, non idem significat quod *πρὸσθλυτ*: *πᾶ* *πρὸσθλυτ*, id est, aduen-

aduentitius, idem est quod *παρρησιάζομαι*, & eum qui aliunde ultrò aduenit, significat: *παρρησιάζομαι* uerò eum qui obiter & præter propositum, & non dedita opera aduenit. Sicut enim opus, & uita, principaliora quædam sunt, id est, *ἔργον* & *ὁδὸς*: *παρρησιάζομαι* uerò, quod uerbum rem præter opus, & quæ opus sequitur, & *παρρησιάζομαι* quod aditum uita adiacentem significat, quædam uiliora sunt, & quæ posteriori loco habeantur: sic *ἰδιόθιμος*, id est, aduena proprie, *παρρησιάζομαι* peregrinus quasi res quædam assistens & agnata accedit.

Gratia uobis & pax multiplicetur.

2. Cor. 1

Gratia, propterea quòd gratis nos & nihil conferentes salui efficimur. Pax, quia pace illis opus est, qui dominum suum offenderunt, & in numerum hostium redacti sunt.

Benedictus Deus & pater Domini nostri IESU Christi, qui ex multa sua misericordia regenerauit nos in spem uiuentem ex resurrectione IESU Christi ex mortuis.

Eph. 1

Benedicit Deum, hanc ipsi ob bona quæ dedit, gratiarum actionem reddens. Sed quæ sunt, quæ donauit Deus? Spes, non eiusmodi, cuiusmodi erat ea quæ per Moysen data est, ut in terra Chanaanæ habitarent: ea enim mortalis cum esset spes, mortalia etiam mortalibus promittebat: sed hæc uiuens est. Sed unde habet uitam? Ex eo quòd Iesus Christus ex mortuis resurrexit. Cum enim resur-

rexerit,

Psal. 38

rexit, eadem resurrectione qui per fidē ad eum
acceserunt, dignos facit.

In hæreditatem incorruptibilem, & immacu-
latam, & immarcescibilem, conseruatam in ca-
lis, ad uos qui in Dei potestate custodimini per
fidem in salutem paratam, ut in tempore extre-
mo reueletur: in quo paululum modò, si oporteat,
molestati in uarijs tentationibus, ut probatio
uestre fidei auro quod perit, & igne probatur,
multo preciosior inueniatur.

Spes igitur uiuens quæ datur, est hæreditas in-
corruptibilis & immaculata nõ in terra, ut quæ
patribus reposita fuerat, & quam nonnulli post
mille annos in terra futuram fabulose commenti
sunt: sed in cælis. Vnde & perpetuis existit,
quæ omni terrestri hæreditate longè melior est:
& præterea conseruatio, & custodia eorum qui
credunt, propterea quòd etiam hoc Dominus
precatus est, cum dixit: Conserua ipsos pater san-
cte. Vnde inquit, in Dei potestate & potentia,
usq; uidelicet ad Domini reuelationem. Si enim
potenter non esset facta custodia, nõ eatenus por-
recta fides esset. Quoniam igitur talia ac tanta
sunt quæ dantur dona, nihil à probabilitate alie-
num est, quin exultatio & letitia postea subse-
quatur. Sed quia magistri promissio non letitiã,
sed dolorem uidetur polliceri, dum inquit, affli-
ctionem habebitis: ideo ait, in quo paululum
molestati:

molestati: & quia hoc graue erat, statim subiun-
xit, modò, ut concors cum magistro suo senten-
tia euadat. Nam ille, In mundo, inquit, afflictatio-
nem habebitis, sed dolor tamen uester in gaudium
euadet. Vel igitur, modò, posuit ut ad exultatio-
nem & letitiam referatur, quæ modò paululum
incipiens, in futuro non paululum & breui tem-
pore duratura sit, sed in longum & infinitū pro-
cessura: uel, paululum modò, cum sequentibus
construendum est, hoc pacto: Si oporteat, paulu-
lum modò molestati in uarijs tentionibus. Quia
uerò tentationum nomen animum turbat audito-
rum, idcirco causam earum subiungit: inferuntur
enim ea causa, ut probatio uestra auro lucidior et
preciosior efficiatur: quippe cum aurum quoque
ipsum, licet sit ex rebus quæ caducæ sunt & per-
eunt, si igne purgetur & defecetur, preciosius apud
homines esse consuevit. Dixit, si oporteat,
propterea quòd neque omnes iusti, neque omnes
peccatores afflictionibus tentantur: imò neque
prosperitate fortunæ aut illi aut hi semper utun-
tur, sed iusti cum affliguntur, ad incrementum co-
ronæ patiuntur: peccatores, ut peccatorum pœ-
nam luant. Quin neque omnes iusti affliguntur,
ne uitium quispiam laudabile esse existimet, &
uirtutem odio prosequatur. Neque omnes pec-
catores miserijs afficiuntur, ne si retributionem
omnium quæ quis meretur, hic fieri uideamus, de
resur-

Ioan. 16

Ioan. 17

Ioan. 16

resurrectione dubitemus. Ordo igitur horum uerborum est: Paululum modò molestati, si oporteat, id est, si modò molestia & dolore affici opus sit, quippe cum non omnes, ut diximus, sancti afflictiones patiantur: in extremo tempore exultabitis. Nam quòd inquit, exultatis, pro futuro sumptum uidetur. Tametsi potest de presenti tempore, sicut est, etiam intelligi, quemadmodum inferius explicabitur.

In laudem & honorem & gloriam in reuelatione IESU Christi, quem cum non uideritis, amatis: in què modò nò uidentes, sed credètes, exultatis gaudio inexplicabili & glorificato, recipientes finem fidei uestræ, salutem animarū.

Causam cur hìc affligantur iusti, ostendit: simulq; ipsos & consolatur, dum clariores ex calamitatibus futuros esse ipsos asserit: & studiosiores feruentioresq; efficit, dum addit, in reuelatione Iesu Christi, eò quòd tempus illud laborum ostentatione & manifestatione multam gloriam illis qui decertarint, allaturū sit. Quoddam quoque aliud adiungit, quod ad sustinendas afflictiones eos incitat. Quid illud est? quòd infert, quem cum nò uideritis, amatis modò. Si enim oculis carnis ipsum non intuiuit ex sola auditione amatis, considerate, inquit, quantum amorem ubi eum uideritis, præ uobis feretis, præsertim cum in gloria uobis reuelabitur. Si enim passio eius

ita uos

ita uos attraxit, quando uobis in splendore insuperabili apparebit, quem in modum animum uestrum affecturus est? quo tempore etiam præmiū, id est salutem animarū uobis exhibebit. Ut igitur tali ipsi occurratis, talem gloriam consequuturi, equiparabilem huic tolerantiam præstate.

De qua salute inquisuerunt & scrutati sunt Prophetæ, qui de gratia in uos prophetarunt, inuestigantes in quod, aut quale tempus manifestabat qui in ipsis erat Christi spiritus, protestans & passiones Christi, & quæ postea subsequutæ sunt, glorias: quibus reuelatum est, ipsos non sibi, sed uobis ministrare ea quæ annunciata uobis sunt.

Quoniam de animæ salute mentionem fecerat, quæ obscura & noua quædam res audientibus uidetur, Prophetas adducit, qui & inquisuerunt, & scrutati de ipsa antea sunt. Inquisuerunt enim, sicut Daniel de futuris rebus, qui propterea uir cupiditatum ab angelo qui ei oracula edebat, uocatus est. Inquisuerunt inquam, in quod tempus, quod scilicet in cõsummatione seculi erat futurum: uel in quale, cum ex uarijs captiuitatibus Iudeis ad promiscuum Dei cultum declinatibus, idonei homines ad suscipiendū Christi mysterium euaserunt. Aduerte autem cum inquit, Christi spiritum, Deum Christum ostendere, ac trinitatis mysterium significare: filij enim & spiritus

Dan. 9

spiritus sancti personam exprimit. Cum uero inferius, de cælo, subdit, patrem indicat. Spiritus autē passiones Christi manifestabat, cum per Esaiam dicebat: Sicut ovis ad mactationē ductus est. Et per Hieremiam: Accedite, & inijciamus lignum in panem eius. Resurrectionem uero & gloriam per Osee: Die tertio resurgemus, & uiuemus coram ipso, & persequemur, ut Dominum cognoscamus, tanquam diluculum paratum ipsum inueniemus. Reuelata autē hæc sunt, inquit, ipsis prophetis, non propter ipsos, sed propter uos. Atq; hic his uerbis duo efficit, cum & Prophetarum prouidentia manifestet, & eos qui ad fidem Christi uocati sunt, ante mundi constitutionem Deo fuisse præcognitos ostendat. Prouidentia enim huiusmodi Prophetarum eos inducit, ne inobedientes sint ijs quæ Prophetæ ita prouidē pro ipsis inquisiuerunt, propterea quòd neq; filij modesti continere paternos labores soleant. Nam si ipsi cum nullam utilitatem inde essent cōsequuturi, hæc inquisiuerunt & inuenerunt, atq; inuenta libris tradiderunt, ut quasi hæreditas quædam ad nos transmitteretur: non sanē iuste nos gremus, si hæc neglexerimus. Idcirco neq; nos debetis, qui uobis hæc euangelizauimus, contemnere, atq; ita nostram uanam reddere Euangelij prædicationem. Atq; ex Prophetarum quidem prouidentia ad hoc ipsos incitat. Ex eo uero quòd præ-

cogniti

cogniti à Deo fuerunt, eos deterret, ne indignos Dei præcognitione & uocatione se reddant: sed summo studio niti ac certare, ut dono hoc Dei digni efficiantur.

Per eos qui euangelizarunt uobis in spiritu sancto misso de cælo: in quæ prospicere angeli cupiunt.

Si & ipsi & Prophetæ eodem spiritu, illi prophetiam, hi Euangelium exequuti sunt, nulla inter ipsos & Prophetas esse differētia debet. Oportet igitur, inquit, ut idem studium his adhibeatis, quod & illi qui Prophetis audientes fuerunt: ne si aliter feceritis, poenæ illorum obnoxij sitis, qui Prophetis non obediuerunt. Quod uero ait, in spiritu sancto misso de cælo, de eo intelligit, quod die pentecostes contigit. De cælo autē, non ad locum referendum est, sed ad præcipuam Dei excellētiam: & ut superius diximus, hoc inquit, ut patrē significet. Quod uero subiungit, in quæ prospicere angeli cupiunt, id est, quæ etiam angeli cupiunt, & quorum cognitionem & euentum uidere angeli quoq; ipsi cupierūt: unde cum ea fierent, ex letitia cecinerunt, Gloria in altissimi Deo.

Idcirco succincti lumbos mentis uestræ sobrii perfectē, sperate in eam quæ uobis fertur, gratiam in reuelatione IESU Christi, tanquā filij obedientiæ, non conformantes uos prio-

Y

ribus uestris, dum eratis in ignorantia, cupiditatibus: sed quemadmodum ille qui uocauit uos, sanctus, sic & uos ipsi sancti in omni conuersatione efficiamini, propterea quòd scriptum est: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.

Leui. 11. 19.

Et 20

Deut. 10

Ex antedictorū causa adhortatio hæc fit. Nam cum dixerit Prophetas ministrasse ipsis ea quæ ad salutem ipsorum spectabant, atque ea fuisse adeò admirabilia, ut angelis etiam essent appetenda: quodq; fuerint angelis appetenda, ex eo ostenderit, quòd ex lætitia in natali Christi car-

Luc. 2

men illud, Gloria in altissimis Deo, cecinerint: nunc causam horum subiungit, atq; inquit: Quoniam quæ administrata uobis omnibus sunt, & amanda & summopere appetenda non solum hominibus, uerum etiam angelis fuerunt, propterea neq; uos negligenter uos gerere debetis, sed intendere animum uestrum, & fortiter incumbere: id

Iob 38. 40

enim lumbos succingere significat: id quod et Iob facere à Deo iubetur. Quos uerò lumbos, ostendit dum inquit, lumbos mentis. Succincti igitur lumbos mentis uestræ sobrii perfectè, inquit, sperate in eam quæ uobis fertur, gratiam, seu lætitiā: nonnulla enim exemplaria *χρημ*, id est, gratiam, alia *χαρὰν*, id est, lætitiā & gaudium habent. Intelligit autem de gratia, seu lætitia, quam paulò antè in secundo Domini aduentu euenturā esse dixit. Non dixit autem sobrii tantummodo, sed

sed sobrii perfectè, propterea quòd lex exilem quandam & introductricem sobrietatem afferrebat, quæ imperfectis tantum erat accommodata. Conformationem autem uocat cōsensionem, quæ quis rebus presentibus sese addicit. His igitur uanitatis repudiatis, siue cognoscendo, siue ignorando ipsis detinebamini, nunc saltem, inquit, ad eius similitudinem qui uos uocauit, qui sanctus est, sancti etiam uos efficiamini.

Et si patrem inuocatis eum qui absq; personarum acceptione iudicat secundum uniuscuiusq; opus, in timore uestri incolatus tempus conuerseremini, scientes uos nō corruptilibus argento uel auro è uana uestra conuersatione à patribus tradita redemptos fuisse, sed sanguine tanquam agni immaculati & incontaminati Christi.

Cum multis modis exhortationem fecerit, primum ex eo, quòd angeli quoq; ipsa hæc cupiunt: deinde ex scriptura quæ inquit, Sancti estote, etc. postea ex necessitate: nam si Deum patrem inuocant, necesse est eos qui adoptari in filios cupiunt, dignos patre se præstare: postremò ex eo quòd innumerabilia bona ex precio quod pro ipsis solutum est, fuerunt consequuti: quod quidem precii Christi sanguis est, qui pro eorū qui se per peccatum maligno uendiderunt, redemptione est datum: iubet ut in timore per totum uitæ tempus uersentur

Rom. 2

Gala. 2

1. Cor. 6.

Et 7.

Heb. 9

1. Ioan. 2

Apoc. 1

tur: non eo quidem initiatorio, is enim secum peccatam adiunctam habet, sed perficiente. Timor enim perfectos sanctos semper comitatur, ne in aliquo deficient ex ijs quæ à perfectis præstari debent: de quo quidem perficiente timore ita dictum à beato Dauid est: Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est defectio timentibus eum.

Psal. 33

Considerandum autem est, cum dictum à Christo sit, Pater non iudicat quenquam, sed iudicium tradidit filio: quomodo nunc Petrus patrem iudicare dicat. Dicendum est, quoniam illud quoque dixit Christus, Non potest filius quicquam facere, nisi patrem facientem uiderit: id eandem naturam sanctæ Trinitatis significare, & diuinitatis operationes non esse distinctas, quæ in personis quatenus deitatem habent, considerantur, sed easdem omnes, ut conspiratio & consensus pacifica & tranquilla in omnibus sit. Atque idcirco indistinctè patrem hic quoque iudicare dixisse, eò quod quicquid ab una ex tribus personis, quod ad deitatem spectat, fieri dicitur, id communiter omnibus conueniat, præsertim cum ipse etiã Dominus sæpe Apostolos filios uocet, & resolutio illi homini dixerit, Fili remittuntur tibi peccata tua: & sanguinis fluorem patienti mulieri, Filia fides tua saluam te fecit: nihil absurdè esse ostendens, si ipse quoque eorum quos sanctitatis participatione progenuit, patrem se uocet.

Mat. 5

Mat. 9

Mar. 9

Luc. 8

Qui

Qui præcognitus quidem ante mundi conditionem fuit, sed in extremis temporibus manifestatus propter uos, qui per ipsum creditis in Deum, qui excitauit ipsum à mortuis, & gloriã ipsi dedit, ut fides uestra & spes in Deum sit, animas uestras purificantes in obedientia ueritatis per spiritum.

Christi morti resurrectionem quoque conuenit, propterea quod ueretur, ne recentes in fide, si passionis tantum Christi opprobria audiuerint, ad incredulitatem mutari facile queant. Ostendit præterea, non nouum ac recens esse Christi mysterium, id quod stultorum etiam animos turbat, sed antiquum, & antequam mundus cõderetur: licet Dei prouidentia opportuno tempore fuerit reseruatam, & antea prophetis indicatum, qui de his inquisiuerunt, ut paulò superius dixit, & nunc apertius manifestatum. Quoniam, antequam mundus conderetur, cognitum Deo uidelicet fuerat, nunc manifestatum est, id est, perfectum & absolutum. Et ob quos fuerit consummatum, adiungit, cum inquit, propter uos: propter uos enim, inquit, ipsum à mortuis excitauit Deus. Sed cur propter uos? ut uos ipsos purificantes in obedientia ueritatis per spiritum, fidem uestram & spem in Deum habeatis. Sed cur purificantes? Quoniam qui ei credidistis, qui per resurrectionem ex mortuis incorruptibile uitam uobis au-

spicatus est: debetis etiam uos, quemadmodum ille qui uos uocauit, incorruptibilis est, ita in ueritate uita^e ambulare. Caterum ne turberis, si et hunc et Paulum patrem suscitasse à mortuis Dominum asserere uideas: imperfectiore enim et magis ad introductionem idonea doctrina usi, id dicunt. Nam Christum seipsum suscitasse, cognoscere ex ijs euidenter potes, quæ in hunc modum

Ioan. 2 ipse inquit: Dissoluite templum hoc, et tribus diebus suscitabo ipsum. **Quin et Lucas, Quibus,**

Act. 1 inquit, etiã manifestauit seipsum uiuentem, postquam passus fuit. Et item Christus ipse: Potestatem habeo deponendi animam meam, et potestatem habeo eam iterum sumendi. Ea dispensatione igitur resurrectionem filij patri interdum attribuunt, ut unam et patris et filij operationem significant. Ordo autem horum uerborum talis est: Qui præcognitus quidem ante mundi conditionem fuit, in extremis uerò temporibus manifestatus propter uos qui creditis in Deum, qui excitauit ipsum à mortuis, et dedit ipsi gloriam, ea causa ut purificantes animas uestras in obedientia ueritatis, fidem uestram et spem in Deum habeatis. Nam particula Ut, qua hic utitur, cum inquit, ut fides uestra, est ^{ut} ut, quæ non causam, sed euentum significat: quæ improprie posita hic est pro ^{ita} ita, quæ est causalis. Posuit etiã ^{ita} ita, id est, sit, pro ^{ita} ita, id est, habeatis: hoc est,

^{ita} ita

^{ita} ita, ut habeatis. Alioquin enim *barbara et inconnexa constructio esset*: quippe cum ^{ita} ita, id est, purificantes, nihil habeat ad quod referri possit, nisi huiusmodi transmutatio intelligatur. Sic enim tota loquutio apte consuet, ^{ita} ita, id est, sit, id est, ut fidem uestram et spem habeatis in Deum, purificantes animas uestras: id est, preparantes uosipsum ad obedientiam ueritatis per spiritum. Nam est etiam obedientia in prauis et falsis rebus, quæ per spiritum non est, id est, non est spiritualis.

In amorem fraternitatis non simulatum, ex puro corde uos mutuo diligite intentem, regenerati non ex latuione corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum uiuentis Dei, & manentis in æternum.

Quoniam purificatio in obedientiam, id est, preparatio, seu exercitatio, seu meditatio, multos etiam alios adiutores et cooperatores solet conciliare, si spiritualis et carens inuidia futura est (id autem amoris fraternitatis opus est, ut bonum quod inuentum fuerit, cuiquam alteri, et proximo participemus) idcirco subdit, in amore fraternitatis non dissimulatum. Posuit autem id inconnexa quadam constructione: huiusmodi enim beatorum Apostolorum loquutio esse consuevit: sicut apud beatum Iacobum, Quis sapiens **Iaco. 3. 4.**

inter uos & sciūs: & Agē nunc qui dicitis, hodie & crās. & multa alia id genus. Spirituales autē homines summo studio niti, ut inuenta bona inter se mutuō communicent, ex ijs cognoscere poteris, quæ alibi dicuntur: Animaduertamus nos mutuō in iritationem charitatis, hoc est, incitationem & prouocationem.

Heb. 10

Esa. 40
Eccl. 14
Iaco. 1

Propterea quōd omnis caro sicut fœnum, & omnis gloria hominis sicut flos fœni. Exiccatū est fœnum, & flos excidit, uerbum autem Domini manet in æternum. Id autem est uerbum, quod ad uos euangelizatum est.

Cūm dixerit, regenerati ex semine non corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum uiuentis Dei, & c. subiungit cum contemptu, quā caduca & fragilis humana gloria sit, quāq; , ut ita dicam, insubsistens: ut hoc modo ad sequenda ea quæ proposuit, auditores alliciat: quippe cū illa stabilitatem in se habeant, & perpetuitatem, nostra hæc prius ferē corrumpantur, quā sint. Fœnum & florem fœni, quæ caduca admodum sunt, ad confirmationem huiusce rei adducit: quibus etiam Dauid nostram uitam comparat. Atq; ita ubi gloriam nostram uilem, ita & fragilem ostendit, rursus apertius ipsos docet, quid sit id quod ipsos per uerbum uiuentis Dei, & manentis in æternum, regenerauit: atq; inquit, Verbum quod euangelizatum est ad uos. Quōd uerō ait in æter-

in æternum manere uerbum Domini, conuenit cum eo quōd in Euangelio ipse Dominus inquit: Cælum & terra præteribunt, uerba autem mea non transibunt. Sciendum autem ita esse cōstruenda hæc uerba: Ex puro corde uos mutuō diligite intentē in amorem fraternitatis non simulatum. Euentus enim rerum, res quæ ob ipsos aguntur, consequi consueuerunt. Vnde quia ex dilectione quæ puro corde fit, non simulatus fraternitatis amor consequitur, melius est ut, ex puro corde, anteponatur. Aduertendum etiam in præpositionem pro Propter, esse positam, ut sit, propter amorem fraternitatis.

Mat. 24

Mar. 13

Luc. 21

De uita sicut conuenit adoptioni, in Christo traducenda ad utilitatem etiam eorum qui sunt extra, ad gloriam Dei: de subiectione erga principes, & fraterno amore, & pietate erga Deum: de seruorum subiectione, & tolerantia malorum ob Christum. Cap. II.

DEposita igitur omni malitia, & omni dolo, & simulationibus, & inuidijs, & omnibus detractionibus, tanquam modō geniti infantes, rationale dolo omni carens lac desiderate, ut in ipso augeamini: siquidem gustatis, quā benignus sit Dominus. Ad quem accedentes lapidem uiuentem, ab hominibus quidem reprobatum, sed apud Deum electum, preciosum, &

Rom. 6

Eph. 4

Colof. 3

Heb. 12

uos ipsi tanquam lapides uiuentes ædificemini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, ad spiritualia sacrificia offerenda, accepta Deo per IESVM Christum. Vnde etiam continet in scriptura: Ecce pono in Sion lapidem angularem electum, preciosum, & qui credit in ipsum, non erubescet.

Esa. 28
Rom. 9

Cum spiritualis regenerationis excellentiam præ hac carnali ostenderit, humanæq; gloriæ utilitatem declararit, quod generatio hæc corruptibilis sit & caduca, gloria uero eius à uernis floribus nihil differat: uerbum uero Domini non ita se habere, sed cum humana omnis cogitatio citò deficiat & cesset, Domini uerbum in eternum durare, ut certæ eius promissiones sint: id enim significat, cum subiunxit, Quod ad uos euangelizatum est. Cum igitur hæc superius proposuerit, deinceps ex unoquoq; quod utile est accipiens, & quod ad rem conferre uideatur, moralis sermonis doctrinam aggreditur, atq; inquit: Deposita igitur omni malitia, &c. Iustum enim nõ est, ut qui incorruptibili uita regenerati sunt, malitiæ laqueis inuoluantur, & quod non est, ei quod est, anteponant: quippe cum malum substantia nõ sit, sed circa defectum generabilis & mortalis substantiæ uersetur: & longè à subsistente uita diuersum sit, cum tantummodo accidat. Videm & à dolo, inquit, & simulatione, & inuidia, & omni de-
tractione

tractione liberi esse debent: nam dolus & simulatio procul à ueritate est, & à uerbo quod uobis fuit euangelizatum: quippe cum etiam dolus in perniciem eorum tendat, qui decipiuntur: & simulatio diuersum quid ab eo quod est, fingat: quorum contrario modo salutare uerbum quod uos instituit, progredi uidetur. Inuidia uero & detra-
ctio quem locum in uobis habere poterit, qui firmo fraterni amoris uinculo constricti, à nulla re quæ disidium inducat, offendi potestis? Inuidia autem & detractionem disidij & odij fraterni esse causam ignorat nemo, qui Cain & tragœdiæ eius cognouerit: ille enim ob inuidiam à fraterna diuulsus coniunctione, dolum & simulationem & cædem aggressus est. Nam qui inuidet, à detractione liber non est: id quod in fratribus Ioseph
conspici manifeste potest, qui innumerabilia contra eum obtrectando patri retulerunt. Propterea inquit, Ab his omnibus purgati, tanquam modò geniti infantes, accedite (quippe cum horum esse regnum cælorum Dominus etiam dixerit) & do-
lo carere ratione seu sermone nutriti, crescatis in mensuram ætatis complementi Christi. Nam cum gustaueritis, id est, per tractationem & exercitationem sacrorum euangelicorum mandatorum progressi, doctrinæ benignitatem sensu cognoueritis (sensus enim omni ratione esse euidentior ad cognitionem solet. unde etiam quod in experien-
tiam

Gen. 4

Gen. 37

Mat. 18

Mat. 19

Ephe. 4

tiam prodit, gratius contingit, quam quod ratione tantum percipitur) cum igitur, inquit, Domini benignitatem gustaueritis, ipsi quoque uos benignitatis bonum erga alios exercentes, & lapidi uiuenti uos ipsos dicantes summi anguli, qui reprobatus quidem ab hominibus fuit, sed apud Deum preciosus & electus habitus est, & à Prophetis quoque prænunciatus, inter uos ipsos coarctemini, per charitatem uniti & coagmentati in spiritualis domus complementum, contemptus & neglectiois hominum nulla cura habita: id quod etiam summi anguli lapis Christus ab his reprobatus fecit. Coniuncti itaque & in domum spiritualem coaptati, & sacerdotium sanctum effecti, hostias spirituales offerre, quæ sacrificijs irrationalibus longè magis Deo acceptæ sunt. Ne enim putetis eos qui uinculo inter se charitatis connexi non fuerint, immaculatas Deo hostias offerre: inquit enim, Volo ergo ut uiri orent sanctas manus tollentes absque ira & disceptationibus. Quo pacto enim orans aliquis unire se Deo poterit, si ira & disceptationibus prauis à fratre sese alienet, atque auellat?

1. Tim. 2

Psal. 117
Mat. 21
Act. 4
Esa. 8

Vobis igitur qui creditis, honor: ijs uerò qui nō credunt, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, is in caput anguli euasit: & lapis offensionis, & petra scandali: qui offendunt in uerbu hoc, non credentes in quod etiam positi sunt.

Vobis

Vobis profectò qui creditis, honor à Deo exhibetur, qui dixit: Ecce pono in Sion lapidē &c. Nam in eos qui non credunt, inquit Deus, uobis pono in Sion lapidem offensionis: qui quidem & petra scandali & lapis offensionis illis est, qui nō credunt, qui offendunt & impingunt in uerbum, dum non credunt uerbo, in quod etiā positi sunt. Ut integer sensus talis euadat: Ecce pono in Sion lapidem summi anguli preciosum, electum, & qui credit in ipsum, non erubescet: qui quidem credentibus uobis, preciosus est: non credentibus, offensionis lapis efficitur: quem reprobauerunt quidem ædificantes, ipse autem in caput anguli euasit, inter sese credentes connectens. Est uerò lapis offensionis ijs qui offendunt, & impingunt in uerbum Euangelij, dum ei nō credunt, in quod & positi sunt: non quòd à Deo in hoc segregati fuerint, nulla enim causa perditionis ab eo exhibetur, qui omnes homines fieri saluos uult: sed quòd ipsi seipos iræ uasa constituerint, ita ut incredulitas subsequuta sit, & in eo ordine & statu, in quem seipsi preparauerant, positi fuerint. Nam si liberi arbitrij est homo, ut uim inferre uoluntati eius non liceat: non meritò conqueri quispiam potest, quòd eo statu à Deo fuerit dignatus, quem sibi suis operibus conciliauit. Angularis autem lapis uocatur Christus, id est, *ἀνγούλιος*, id est, summi anguli lapis, eò quòd duos parietes, qui

1. Tim. 2

2. Tim. 2

qui

qui paternam domum absoluunt, hoc est, gentiles & Iudæos, suo contactu connectit, & in unam iuncturam constringit, dum & inutiles horum immolationes tollit, & genilium demoniacam superstitionem in pietatem traducit.

Exo. 19 Vos uerò genus electū, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem, ut uirtutes eius annuncietis, qui è tenebris uos in admirabile suum lumen uocauit: qui olim non populus, nunc uerò populus Dei: olim non consequuti misericordiam, nunc consequuti misericordiam estis.

Osee 2
Rom. 9

Vbi non credentium malignitatem reprehendit, quòd ipsi uidelicet sibi ipsis incredulitatis causa extiterint: nunc ad laudandos eos transit, qui bene egerunt, & inquit: Vos genus electum estis, regale sacerdotium: perinde ac si dicat: Illi ob duritiam & incredulitatem in summi anguli lapidem impegerunt, & non fuerunt coedificati: uos uerò non ita, sed ex credulitate coedificati estis in regale sacerdotium, tanquam genus electum, & gens sancta. Ceterum ne aut nimia laude ipsos resoluat, aut hereditarie se gentem sanctam & cetera esse opinentur, & propterea quòd & genus Abraham sint, & nunquam offenderint, se eum honorem consequutos putent, eorum gloriationem huiusmodi reprimit, atq; ait: Ne ob genus gloriemini, non enim ob Abraham in regale sacer-

sacerdotium fuistis electi: qui enim ex ipso progressi sunt, sacerdotium à rege distinctum habuerunt. Non estis igitur per Abraham gens sancta, & genus electum, & in regale sacerdotium segregati estis: nihil enim horum Abraham dictum est: sed per Christum estis, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedec, & rex mansuetus, iustus, & salutem afferens, & super pullum asinae inscendens, appellatus est. Ex ipso igitur qui utraq; hæc habuit, per sanctum baptismum regenerati, meritò & genus electum appellamini, & regale sacerdotium. Atque hanc lucem habetis ex misericordia ipsius, qui è tenebris uos in admirabile suum lumen uocauit: ideo per uestra opera lucis alijs hominibus uirtutes eius enunciate. Atq; hoc ex benignitate eius habetis: nam quantum ad uos attingit, estis populus, qui olim populus non eratis: & misericordiam estis consequuti, qui olim non eratis. Id quod ex Osee sumptum est, quo minus molestam exprobrationem faciat. Sed quomodo uirtutes eius enunciant? Ipse Dominus docet, cum inquit: Ita luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant bona uestra opera, et patrem uestrum glorificent, qui in caelis est. Cum uerò inquit, populus in acquisitionem, significat in possessionem, & hereditatem: omnes enim *letitia*, id est, creatura Dei sunt: *letitia* uerò, id est, possessio, soli illi qui per bonam suam operationem

Psal. 109

Esa. 62

Zach. 9

Osee 2

Mat. 5

rationem

rationē dignati ea re fuerint. Propterea, inquit, electi fuistis, ut per obedientiam, & bona uestra opera, præcones uirtutis eius qui uos uocauit, dicamini.

Gala. 5
Rom. 13

Dilecti hortor uos tanquam aduenas & peregrinos, ut à concupiscentiis carnalibus abstinereatis, quæ aduersus animam militant, conuersationem uestram bonam inter gentes habentes, ut & in eo quòd obloquuntur de uobis tanquam maleficis, ex honestis uestris operibus inspicientes Deum glorificent in die uisitationis.

Ordo est: Dilecti hortor uos tanquam aduenas & peregrinos in mundo hoc, ut abstineatis à carnalibus concupiscentiis, quæ aduersus animam uestram militant. Mos enim est magistris, ut post dogmaticam institutionem, moralem etiam subiungant, id quod nunc etiam beatus hic facit. Appellat autem ipsos dilectos, hoc est, ἀγαπητοὺς, quod est proprie diligibiles, amabiles, charos: & non ἀγαπημίους, id quod proprie dilectos significat: propterea quòd in omnibus desiderabiles erant, & propter omnia amabiles. Qui uerò ob unam aliquam rem amantur, dilecti, & non diligibiles uocari consueuerunt. Carnales cupiditates militare inquit aduersus animam, propterea quòd, ut inquit etiam beatus Paulus, caro concupiscit aduersus spiritum: quippe cum carnis cupiditates circa fruitionem & uoluptatem sensibilibium

sibilibium rerum uersentur, rationem nostram & consilium conturbent, seruilēq; animā nostram efficiant. Hortor item uos, inquit, ut conuersationem uestram inter gētes bonam habeatis: nam habentes, pro habeatis, positum est. Obloquentes autem de nobis gentiles inducit, quòd si quis cognoscere uult, ex ijs quæ Irenæus Lugdunensis Episcopus de Sancto & Blandina martyribus memorie tradidit, manifestè perspicere potest. Ea, ut breuibus referamus, eiusmodi sunt. Cum Græci Christianorum prima institutione instructorum, quos catechumēnos uocant, seruos comprehensissent, eosq; cogere ut arcani aliquid de Christianis proderent: serui hi cum nescirent quid iuuenti ipsis possent referre, quantum ab heris suis audierant, corpus scilicet & sanguinem Christi esse quod in sacra mensa sumeretur, id reuera ipsi carnem & sanguinem esse existimantes, inquirentibus euulgarunt. Ipsi uerò id certò fieri à Christianis rati, in reliquos Græcos diffamarunt, & Sanctum & Blandinam cōfiteri fidem tormentis coegerunt: quibus Blandina sumpta fiducia opportunè dixit, Quo pacto, inquires, facere hoc Christiani paterentur, qui ne concessis quidem carnibus exercitationis & cōtinentiæ causā frui uolunt? Diem uisitationis, id est, ἡμέραν ἰστορίας, quasi inspectionis & explorationis dicas, examinationem & explorationem quæ in hoc mundo fit,

uocat. Cum enim uitam nostrā isti examinarint, & cōtrario modo res quā opinati fuerant, esse inuenerint, fiet ut & ipsi ex erubescētia corrigantur, & Deus glorificetur.

Rom. 13 Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Dominum, siue regi, utpote excellenti, siue præsidibus, utpote qui per ipsum mittuntur ad uindictam maleficorum, & laudem beneficientium: propterea quod ita est uoluntas Dei, ut benefaciendo obstruatis os imprudentium hominum ignorantia.

Humanam creaturam hic magistratus uocat, qui à regibus creantur: quinetiam ipsos reges, propterea quod ipsi quoq; ab hominibus constituuntur: solet enim scriptura constitutionem & positionem, creaturam etiam quādoq; appellare: ut cum inquit, ut duos creet in unum nouum hominem, id est, ponat, & constituat. Inquit igitur, Subditi estote mundanis principibus, ac subditi quidem propter Dominum, id est, eo modo quo Dominus præcipit. Sed quid præcepit Dominus?

Mat. 22 Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt
Mar. 12 Dei, Deo: ut si quid contra Dei institutionem
Luc. 20 mandarint, obediendum eis non sit. Hoc enim prorsus & Dominus & eius discipulus præcipit ea causa, ne dicere Græci possint, Christianismū subuersionem uitæ afferre, turbationisq; & confusionis causam esse. Adiunxit etiam, propter
 Domi-

Dominum, fidelium causa: quippe cum uerisimile sit, aliquos futuros qui dicerent, cum nos cælorum regno dignos effeceris, magnamq; hanc dignitatem nobis attribueris, quid rursus ita uiles reddis, ut nos principibus mundanis esse subditos uelis? Vnde si quis hæc dicat, sciat, inquit, is non meum esse hoc mandatum, sed Domini: præsertim cum ipse etiam Petrus, quibus & quilibus principibus subijci debeant, ostendat: qui iuste uidelicet se gerunt. Infert præterea causam, Dei hanc esse uoluntatem asserens: & nostram erga principes subiectionem, sicut indicium probitatis nostræ est, ita quoq; infideles in pudorem inducere. Cum enim de nobis, quasi arrogantes & insolentes & inobedientes simus, obloquantur: si & humiles & obediētes in quibus oportet nos esse, uideant, magis erubescunt, atque obmutescunt.

Tanquam liberi, & non tanquam prætextū habentes malitiæ libertatem: sed tanquam serui **Rom. 12** Dei, omnes honorate, fraternitatem diligite.

Hoc dependet à superiori, hoc modo: Subditi estote tanquam liberi, & non tanquam prætextū malitiæ habentes libertatem, sed etiam tanquam serui Dei: non solum principes, uerum omnes quoque cæteros honorate, fraternitatem amantes, Deum timentes, regem honorantes. Quod autem inquit, tanquam liberi, Aureus Ioannes ita

explanat: Ne dicant, inquit, Liberati à mundo, sumus ciues cœlestes effecti, & tu rursus principibus nos subijcis, & ut obediamus ipsis, hortaris: huius causa, ita obedite, inquit, tanquam liberi, id est, tanquam qui credideritis ei qui uos liberauit, & ut hoc faceretis, mandauit: ita enim non uidebimini malitiæ animi, id est, contumaciæ & inobedienciæ prætextum habere libertatem, qua obedientiam recusatis. Possumus etiam alio modo hoc interpretari, ut dicamus, liberum esse in Domino, qui nulli turpi & inhonestæ rei seruit: cum simulatione enim uiuere non est liberi hominis, sed perturbationibus obnoxij, id est, uel obsequio, uel uoluptati alicui turpi seruientis, ob quæ id quod est, uideri non uult, sed se illis accommodat quibus seruit: id quod planè absurdum, & à Dei seruis longè alienum est. Iubet igitur, ut subiectionem principibus ueris & synceris moribus præ nobis seramus, & non insensum animum erga eos habentes, coactam obedientiam eis præstemus, atq; ita huius latentis in nobis malitiæ sinceritatem & simplicitatem, morum prætextum faciamus, dum subiectionem eis apparentem quidem, sed non ex animo tamen eis exhibemus.

Deum timete, regem honorate.

Vide quàm accuratè Deo timorem, regi honorem attribuendum dicat. Nam si Deus timendus est,

est, qui perdere & animam et corpus potest, nullo modo parendum regibus est, si ad malum aliquod nos inducant: quippe cum timor erga Deum honorem in reges longè superet. Quinetiam qui à regibus cogitur ut mali aliquid perpetret, honore omni ipsos prorsus priuabit, & contemnet, iuxta sanctum qui dixit: Nihili factus est coram ipso qui malignè agit. Psal. 14.

Famuli subditi sint in omni timore heris, nõ solum bonis & mansuetis, sed etiam peruersis: hæc enim gratia est, si ob conscientiam Dei molestias aliquis sustinet, iniuste patiens. Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphis cœli sustinebitis? Sed si benefacientes & patientes sustinebitis. Hæc enim est gratia apud Deum: ad hoc enim uocati estis, quia & Christus pro nobis passus est, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius. qui cum conuicijs afficeretur, non uicissim afficiebat: cum patiebatur, non minabatur. Ephe. 6. Colof. 3. Tit. 2. 2. Cor. 7. Esa. 53. 1. Ioan. 8.

Timor multis modis dicitur. Vno modo ille qui cum scientia existit, quem hic propter conscientiam nunc dicit, quæ pietas & reuerentiâ etiam uocatur. Est etiã timor affectuosus ex perpessione, qui ob pœnæ experimentum & sensum aliquibus accidit, quo bestię quoq; timere consueuerunt. Dicitur item timor incipiens & initia-

torius, is qui eos consequitur qui ad Dominum accedunt, cum multorum sibi conscij fuerint, quæ ad pœnam subeundam inducunt: quo terrefacta in Euangelio meretrix ad Christum accessit. Est & timor perficiens seu perfectiuis, qui semper sanctis omnibus adest, dum semper timent, ne in aliquo deficiant ex ijs quæ ad perfectam charitatem spectant. Cum tot modis sumatur timor, an per omnes modos timere proprios heros serui debeant, non negaret sanctus hic, qui in omni timore subiectos esse heris seruos monet. Nam & imitatorius & perfectiuis si adsit, optimè eos afficiet: alter, ut caueant, ne ob peccatum in pœnam aliquam grauiorem incidant: alter, ne quicquam quod hero suo sit iniucundum, agere ne in animum quidem inducant suum. Nunc tamen timorem propter conscientiam, id est, cum qui cum scientia rectæ rationis euenit, eum appellat, qui dum nihil peccant serui, à peruersis & prauis heris infertur. Hunc laude dignum esse inquit, & ut cum tolerantia admittatur, præcipit. Nam ob peccata uel commissa, uel cauta timere, ne quid mali patiantur, bonorum quidem etiam id seruum est, & ad correctionem tendentium: nondum tamen tantæ patientiæ est, ut nullius mali sibi conscius quispiam æquo animo afflictationes ferat: hoc siquidem magnum est: hoc à paucis præstatur: hoc Deo etiam est acceptum, quippe cum passio-

passionibus Christi æmulum esse uideatur. Nam ipse quoque, ut inquit, non pro peccato proprio, (peccatum enim nunquam commisit) sed pro nobis & peccatis nostris passus est. Ex impietate populi mei, id est, ob impietates populi ductus ad mortem est, inquit Propheta. Laudabilem hunc timorem esse statuit: uult tamen nihilominus, ut omnibus alijs timoribus instructi serui sint, dum inquit, in omni timore. Super omnes tamen alios hunc propter conscientiam collocat, & solum hunc laude dignum esse demonstrat, eò quod alij ad dominorum iram deprecandam existant, hic nullam omnino huiusmodi causam habeat.

Sed tradebat uindictam ei qui iudicat iuste: quia peccata nostra ipse sustulit in corpore suo super lignum.

Tradebat, inquit, Deo qui iuste iudicat, qui reddet uidelicet unicuique secundum opera sua: id enim iustum est. Sed forte dicet quispiam, quo pacto inquit nunc Petrus, Dominum cum conuicijs afficeretur, non conuiciatum contra fuisse, & cum pateretur, non fuisse minatum? cum tamè uideamus ipsum & Iudæos canes mutos, & Pharisæos cæcos uocare: & Iudæ item mimari, cum inquit, Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. & Tolerabilius erit Sodomis, quàm ciuitati illi. & Vbi uermis ipsorum non desinit. & alia complura huiusmodi. Dicimus igitur, non afferere hic Petrum, Christum conuiciatum non fuisse,

Esa. 53

Esa. 53

Rom. 2

Esa. 56

Mat. 7

Mat. 15

Mat. 26

Mat. 10

Mar. 9

aut minatum non fuisse, sed cum conuicijs afficeretur, non fuisse contra conuiciatum: & cum pateretur, non minatum fuisse, quasi per contencionem & uindictam: sed si quid modo est conuiciatus alicui, id increpando & exprobrando duritiam dixit. Nam cum conuicijs afficiebatur à Iudeis, dum dicerent, Dæmonium habes: & In Mat. 12
Mat. 11 principe dæmoniorum dæmonia eijs: & Ecce homo uorax & potator uini: nunquid ipsis uicissim quippiam contumeliosum per conuicium respondit? Non sane: sed mansuetè admodum illis dixit, Si ego in Beelzebub dæmonia eijsicio, filij uestri in quo eijsiunt? Alijs qui uoracem & potatorem eum uocabant, parabolam eam puero-
Mat. 12
Mat. 11 rû obiecit, qui in platea aduersus collusores suos indignabantur, qui cum tibia cecinissent ipsi, illi non saltassent: & cum luctum præcinnuissent, non planxissent. Cum uerò cruci affigebatur, & patiebatur, magis orabat quàm minabatur. Et Iudeæ antequàm eum prodidisset, et scelus illud perpetrasset, ne mali aliquid pateretur, minabatur, ut à prauo illo proposito reprimeret. Simili modo eos qui non suscepturi erant discipulos, peius
Luc. 23
Mat. 26
Luc. 22
Mar. 12
Ioan. 13
Mat. 10 quid passuros esse, quàm Sodomitæ asseruit, partim ut ad hospitalitatem ipsos incitaret, partim ut terrore eo prædicationis euangelicæ locum aperiret: ita, ut hæc mimimè, dum malè pateretur, minatus sit, & uerissima hæc Petri oratio de Do-

de Domini tolerantia esse deprehendatur, quæ inquit, nemini eum insultanti & contumelians inferemi contentiose fuisse aduersatum.

Vt cum peccatis decesserimus, iustitiæ uiuamus. Cuius uibice ipsius fanati estis. Eratis enim tanquàm oues errantes, & cõuerfi nunc estis ad pastorem, & præsidem animarum ueststrarum.

Cum decesserimus, id est, mortui fuerimus. Cuius autem uibice, ob id inquit, quia à Pilato flagris cæsus, in corpore uibices gestauit. Mat. 27
Ioan. 19

De obedientia mulierum & concordia erga uiros in salutem in spiritu in modum Sarrhæ: de indulgentia uirorum erga mulieres: de mansuetæ erga omnes tolerantia & patientia, cuius figura est benignitas Dei in Noe, & in nos per baptismum Christi consensio. Cap. III.

Similiter mulieres subditæ sint uiris suis, ut si Colof. 3
Eph. 5
1. Tim. 2
Gen. 18 qui etiam non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, inspicientes castam uestram in timore conuersationem. Quarum ornatus non sit extrinsecus intortorum crinium, auri circumpositi, aut amictus indumentorum: sed occultus cordis homo, in incorruptibilitate mansueti & quieti spiritus, qui in conspectu Dei est sumptuosus. Ita enim olim quoque sanctæ mulieres, quæ in Deum sperabant, ornabatur seipsas, subditæ effectæ proprijs uiris. Sicut Sarrha Abraham obediuit, Dominum

Gen. 18 eum uocans: cuius filiæ effectæ estis benefacien-
do, & non timendo ullam trepidationem. Viri
1. Cor. 7 simili modo cohabitantes ex cognitione, tan-
quam infirmiori uasi muliebri honorem attri-
buentes, utpote etiam cohæredibus gratiæ ui-
tæ, ut ne interrumpantur orationes uestræ.

Cum per omnes hos moralem institutionem
persequutus sit, per reges, principes, dominos,
seruos: & regibus & principibus quibus oportet,
& in quibus etiam oportet, obediendum esse
sanxerit: ostenderitq; ipsos illos qui dominan-
tur, cum iustitiæ igraniculum habeant leges, quic-
quid secundum ipsas egerint, non fore condem-
nandos: si uerò præter ipsas iniuste & tyrannice
se gerant, perituros esse: quippe cum ob geniũ
utilitatem, ut Paulus etiam clamat, lex data ipsis
Gal. 3 fuerit. Quinetiam principes ipsi, non secus ac le-
Rom. 13 ges, in utilitatem dati sunt: neque ut nonnulli ma-
le opinantur, terrenarum rerum potestas diabo-
li est: neque ei credendum, cum inquit ad Domi-
Luc. 4 num: Hæc omnia mihi data sunt, & cuiuscumq; uo-
luero do ipsa. Non enim reges qui ad malorum
correctionem dantur, ipsius iussu constituuntur:
neque tale quippiam agere inter homines diabo-
lus studet. Data siquidem potestates & princi-
pes à Deo sunt, alij ad iustitiæ conseruationem,
& subditorum correctionem & utilitatem: alij
ad terrorem eorum qui peccant: alij ut insolent-
ter &

ter & contumeliose se gerentes merita pœna af-
ficient. Cum igitur iam dixerit Petrus, bonum
esse ut his obediamus, & subiecti simus, malum
contrà, si obtemperare noluerimus: & simili mo-
do seruos instituerit, ut dominis suis qui in carne
sunt, pareant: eosq; qui insontes à malis heris af-
figuntur & sustinent, maxime probatos esse do-
cuerit, atq; ita obiter malorum dominorum ui-
tuperatione heros quoq; ipsos castigari: tran-
sit nunc ad mulieres, consulitq; ipsis ut duo hæc
potissimum studeant, ut & proprijs uiris subdi-
tæ sint, & sanctarum ueterum mulierum imita-
tione, ab ornatu omni extrinsecus & compectu
sint alienæ. Omnis enim gloria filiæ regis intrin-
secus est. Nam etiam hic, quemadmodum beatus
Dauid, & Paulus, alterum interiorem hominem **Psal. 44**
Rom. 7 præter exteriorem agnoscit, qui occultus cordis
homo appellatur. Quinetiam illæ, inquit, solum
eum ornatum agnoscebant, ut suis uiris obedien-
tes atque obtemperantes sese præstare: id enim
significat cum inquit, ornabant se ipsas subditæ
effectæ: id est, hoc ornatu se comebant, quòd
maritis suis obediebant: subiectionem enim orna-
tum uocat. Quid lucri autem ex hac re eueniet?
tum bona eorum qui extra fidem sunt, æmula-
tio, quæ ex obedientia etiam quæ à nobis exhi-
betur principibus, exoriri consuevit: tum quòd
ipsi gratias Deo causa nostra agunt: quæ Chri-
stianorum

*stianorum uel magna gloriatio est, cum non ma-
 ledicitur, sed propter nos nomen Dei benedici-
 tur. Quod enim inquit, sine uerbo lucrifant, ita
 est intelligendum, ut qui non credunt uerbo &
 predicationi, cessante omni uerbo, & omni con-
 traditione, per conuersationem uxorū ad cre-
 dendum inducantur: uel quia demonstratio quæ
 per opera fit, certior omni uerborum curiosita-
 te habeatur. Opus enim tacitum & carens uer-
 bo, uerbo quod opere careat, longè præstantius
 est. Cum indeterminatè dixerit, sanctas mulie-
 res, postea determinatè Sarrham subiungit, atq;
 huius, ad maiorem adhortationem, filias esse eas
 inquit, uel ex fide, uel ex genere etiam: necesse
 enim est, ut filia matres suas imitentur. Vnà autē
 cum hoc decoro & Christianis conueniente or-
 natu misericordes erga pauperes ut sint, etiā mo-
 net, nihilq; uereantur ob hoc uirorum suorū exa-
 ctas rationes. hoc enim uidetur significare cum
 inquit, & non timendo vllam trepidationem.
 quippe cum uerisimile sit, ut uiri interdum sum-
 ptuum domesticorum ab uxoribus rationes exi-
 gant. Ita cum suspenderit sermonem, & parsi-
 moniam & pusillanimitatem fœminæ ad libera-
 lius rebus domesticis utendum inuitarit, seuerita-
 tem & austeritatem maritorum erga ipsas postea
 coërcet, atq; inquit: uiri ex cognitione cohabi-
 tantes, id est, cum sensum & cognitionem habeat-
 tis le-*

*tis leuitatis fœminarum, & temeritatis in omni-
 bus, & procliuuitatis in pusillanimitatem, tole-
 ramer uos gerite erga ipsas: neq; domesticarum
 rerum quas custodia ipsarum commisistis, nimis
 exactè rationem ab ipsis requirite. Atque hoc, ut
 dixi, ne exacti sint subductores & examinatores,
 monet, si liberaliter illæ in erogatione erga pau-
 peres se gerant. Mihi tamen uidetur per hæc pro-
 fundius quid & sanctius, quàm Paulus, de con-
 iugali usu significare. Paulus enim apertè cla-
 mat: Ne defraudetis uos mutuò, nisi quid ex con- 1. Cor. 7
 sensu, & c. hic uerò sanctius, ut dixi, & hone-
 stius, cum cognitionem dixerit, & per eam rem
 ipsam innuerit, consulit, ut cum pronior ad hoc
 muliebris sexus sit, ne cum obiurgatione & ue-
 hementi austeritate ab ipsis uiri abstineant, sed
 primùm ipsis utpote infirmioribus indulgenter
 utantur: deinde cum quadam reuerentia persua-
 deant, ut huiusmodi abstinentiam admittant: hoc
 enim, id est, reuerentiam & rationem quam habe-
 re de uxoribus uiri debent, significat, cum inquit,
 honorem attribuentes: nisi enim honor aliquis
 alicui exhibeatur, eius reuerentia & ratio habe-
 ri nulla consueuit. Siue igitur ut infirmioribus,
 siue etiam ut coheredibus gratiæ uiuentis, ipsis
 uti hoc modo in huiusmodi consuetudinibus de-
 cet. Ac nos quidem non malè in hunc sensum lo-
 cum hunc interpretari, quod subsequitur, decla-
 rat.*

rat. Vt ne interrumpantur, inquit, orationes uestræ. Quam enim orationis interruptionem uiri erga uxorem austeritas affert? Nullam sanè, imò multam & assiduitatem & diligentiam e contrario uxoris contemptus in tempore orationis facit. Ac mihi quidem hac de re ita uidetur: ei tamen qui melius iudicarit, concedendum duco.

Pro. 17. Postremò autem omnes unanimes sitis, com
 & 21 patientes, fraterno amore præditi, misericor-
 Rom. 12 des, benigni, humiles, non reddentes malum
 1. The. 5 pro malo, aut conuiciū pro conuicio, sed con-
 trā benedicientes.

Cum maritorum & uxorū monitiones ab-
 soluerit, communem ad omnes facit deinceps ad-
 hortationem, ad uiros, mulieres, senes, iuuenes,
 reges, subditos, peregrinos, ciues, diuites, paupe-
 res. Vnde ait, postremò, quod græcè est, τὸ ἵτι-
 λος, hoc est, qui autem est finis: id est, quid opus
 est de priuatis loqui? in uniuersum omnibus dico:
 hic enim finis est, & ad hoc scopus salutis omni-
 bus spectat, & hæc lex omnibus charitatis est,
 ex qua humilitas, misericordia, compatiencia,
 & reliquæ similiter uirtutes oriuntur, quas hic
 enumerat: quarum unanimitas consensio que-
 dam & concordia circa aliquid est, cum studio,
 sine controuersia. Compatiencia est erga malum
 aliquod patientes affectio, perinde ac si nos ipsi
 pateremur. Amor fraternus est dilectio, quæ erga
 proximos

proximos tanquam fratres debetur. Misericordia
 est motio animæ benefaciendi & opem ferendi er-
 ga congeneres. Benignitas est mansuetudo & hu-
 manitas erga omnes, quæ inter amicos & fami-
 liares exhibetur. Humiliatio seu humilitas est,
 cum quis opprobrio afficit, ferre: agnoscere pec-
 catum, accusationes sustinere, quæ ὡς υἱοῦ ἀνομιᾶς
 etiam dici potest, id est, modestia, quasi agnoscen-
 tiam dixeris. Conuicium est ex praua consuetudi-
 ne in obiurgando & detrahendo effusa cōtentio.

Scientes in hoc uocatos uos esse, ut benedi-
 ctionē hæreditetis. Qui enim uult uitam ama-
 re, & uidere dies bonos, sedet linguam suam à
 malo, & labia sua ne loquantur dolum: decli-
 net à malo, & faciat bonum, quærat pacem, &
 persequatur ipsam. Quoniam oculi Domini
 super iustos, & aures eius in preces ipsorum: fa-
 cies autem Domini super facientes mala. Et
 quis erit qui uos affligat, si boni imitatores fue-
 ritis? Quinetiam si ob iustitiam patiamini, bea-
 ti estis. Timorem eorum ne timueritis, neque con-
 turbemini, sed Dominum Deum sanctificate
 in cordibus uestris: & prompti semper estote
 ad responsionem unicuique qui rationem à uo-
 bis petat de ea quæ in uobis est (spe, cum man-
 suetudine & timore, conscientiam habentes bo-
 nam, ut in eo quòd detrahunt uobis tanquam
 maleficis, erubescant tamen qui insultant uestræ bo-
 næ in Christo conuersationi,

Psal. 33

Mat. 9

Supra

Hic

His antedictis, inquit, uirtutibus exornati, præterquam quòd inexpugnabiles uitio efficiemini, emulationi quoque eritis, dum diuina uita institui mini. Qui enim ab omnibus benedicitur, emulationi quoque esse consueuit. Atque horum testem

Psal. 33 David producit, qui inquit: Quis est qui uidere uitam uult (uitam non eam qua bruta etiam uiuunt, sed quam homo secundum Deum traducit) & uidere dies non malos, sed bonos? dies enim seculi huius, iuxta patriarcham Iacob, parui & prauu sunt. At que ubi propheticu oraculum hoc exposuit, in quo positum est, Oculi Domini super iustos, & facies eius super facientes mala, subiungit: Si ita uixeritis, propitium & benignu Deum habebitis: quod si fiet, quis erit qui uos affligat? omnia enim in manu eius sunt, quippe cum mors & uita in manu Domini sit. Sed quia calamitates quæ ob fidem quibusdam contingunt, malæ esse nonnullis uidentur, ut opinionem hanc corrigat, subdit beatus Petrus: Ne hæc mala, inquit, esse existimetis, cum beatificatione etiã digna habeantur. Nam qui ab hominibus intentatur timor, in nulla estimatione haberi debet, cum & diarius sit, & à diarijs hominibus proficiscatur. Si enim oculi Domini super iustos, & aures eius in preces ipsorum, super uerò facientes mala facies Domini est, quæ perditionem eis minetur: prorsus si mala hæc sunt, qui bonorum est dispensator,

fator, nullo modo uos sibi dilectos malis remuneraret: mala enim malis mittit. Non male igitur sunt afflictationes, quæ ob pietatem contingunt. Sanctificare autem Dominum in cordibus suis cum Esaiã hortatur: id est, non in aperto gloriari & iactari, sed in occulto cordis conclauu sanctificationem Domini exercere, quæ in scelerum, id est, prauarum consuetudinum gentium segregatione existit. Sanctificate, inquit, Dominum ita, ut ex honesta uestra conuersatione alij homines ipsum glorificent. Quemadmodu ipse etiam Deus & homo Christus præcipit, cum ait: Ita fulgeat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Cum uerò inquit, & prompti semper estote, fidelem hominem hortatur, ut semper rationem de fide, quippe quæ in omni occasione à nobis repetatur, promptè ac facillè reddamus, ac respondeamus cum mansuetudine, quasi ipse etiam Deus adsit. Nemo siquidem modestus seruus cum adest dominus, insolenter loqui consueuit. Quidquid ex hoc lucri euenturum sit, subiungit, quæ est infidelium erubescètia & obmutescètia, æ quiorquid erga nos animus. Aduertendum autem est, nõ esse contraria hæc ijs quæ à Domino dicuntur: cum Dominus non esse debere sollicitos nos moneat, Mat. 10 cum ad magistratus & potestates adducimur, Luc. 12 quid respondeamus: Petrus ut ad respondendum

preparati simus, nobis precipiat. Dominus enim de martyrio & testificatione coram principibus impræmeditatio faciendâ loquitur: unde etiam datum iri inquit illis uim & sermonem humana omni sapientia præstantiorem, & circum intentatorum terrorum securitatem. Quod uerò Petrus nunc inquit, ad doctrinam spectat, quæ nisi præmeditata sit, reprehendi consuevit. Si enim absq; perspicientia & examinatione cognoscere aliquid uideamur, reprehendimur: quippe cum insipientium cognitio inexaminate rationes sint, præsertim cum & multorum nos impiorum accusent, & spes nostras esse uanas afferant. Quibus sanè ut consideratè & exquisitè responsiones afferamus, consulit, ita ut à uita etiam nostra comprobentur, id quod conscientiam uocat. Ordo totius huius sententiæ talis est: Postremò autè, (quod græcè inquit τὸ ἕτερον, id est, qui finis autè est, id est, quod omnia cõtinet) omnes unanimes estote, &c. scientes in hoc uocatos uos esse, ad benedicendum, id est, ut omnibus benedicatis. Benedicite

Rom. 2 enim, inquit Paulus, persequentibus uos: id autem faciendò, hæreditabitur nomen, ut ab omnibus benedicentes appellemini. Ideo iustum nõ est, ut qui æternam uitam affectat, lingua alicui maledicat.

Psal. 33 Propterea etiam Dauid monet, ut linguâ à conuicio puram habeat, qui ueram uitam amare uult, &c. ita enim instructi omnipotentem Deum &

omnia

omnia intuentem propitium habebitis, ita ut uos mansuetè inspiciat, & non iracundè, quemadmodum erga maleficos facit. Quod si ita erit, quis asflugere uos poterit? Si autè calamitas aliqua uobis inferatur, qui boni operatores et imitatores estis, ne agrè feratis, sed gaudete potius, primùm quia hæc mala non sunt, deinde quia etiã beati ob hæc, & non miseri estis. Idcirco in cordibus uestris Deum sanctificantes, terrorem humanum ne timeatis, neq; turbemini, sed prompti estote ad responsionem semper unicuiq; qui à uobis de uestra spe rationem requisierit, reddendam: ita ut actiones quoq; bonas præ uobis feratis. Nã si humanè hoc & mansuetè feceritis, et conscientia uestram bonam esse, id est, conscios uos bonorũ esse, & nõ malorũ, ut qui uos calũniantur, dicunt, probabitis, & prauã de uobis opinionè habentes qui insultant, & uestra acerbè exquirentes in malã partem interpretantur, in erubesceniam inducetis.

Melius enim est ut benefaciendo, si uoluntas Dei uelit, patiamini, quàm malefaciendò. Quoniam etiam Christus semel pro peccatis passus est, iustus pro iniustis, ut nos Deo adduceret.

Causa hæc non ad ea quæ proximè, sed ad ea quæ paulò superius dicta sunt, referri debet, cum inquit, quando etiam si ob iustitiam patiamini, beati estis: propterea quòd melius est ut benefaciendo patiamini, quàm malefaciendò. Vel si

quis ad proximè dicta assignare hanc causam uelit, uerbum hoc, benefaciendo, nõ ita sumendum erit ut ad alterũ referatur, & pro, beneficijs afficiendo accipiatur, sed absolute pro bene agendo, beneq; operando intelligi debet, & simili modo, malefaciendo. Addidit autem, si uoluntas Dei uelit, ut nihil sine Dei nutu in nos cõtingere ostendat: sed huiusmodi omnia uel ad subleuationem à peccatis, uel ad comprobationem & gloriam nostram, uel ad salutem aliorum fieri. Hoc autem dupliciter contingit: uel enim affligitur aliquis iustus, ut peccatores alij corrigantur: in quem sensum dictum illud est: Si iustus uix seruetur, peccator ubi apparebit? Atq; hoc quoq; duplicem præ se fert utilitatem, dum iusto qui calamitatibus opprimitur, per patientiam iustitiæ incrementum: peccatori qui id uidet, conuersionem afferat, quemadmodum diximus. Vel igitur hac de causa patitur iustus, uel etiam ob aliorum salutem, sicut Christus. Ac propterea etiam Petrus Christi nunc exemplum subiungit, eò quòd etiam Christus ea quæ passus est, non pro peccatis suis, sed pro nostris est passus. Vnde etiam infert, iustus pro iniustis, quippe cum ipse, sicut antea ex Propheta ostendit, peccatum non commiserit. Ut autem eius qui passus est pro hominibus, efficaciam ac uim declaret, semel, inquit, pro peccatis passus est: ut ostendat, etiam si multa peccata

ta peccata nostra præoccuparint, unam solam Domini passionem satis fuisse ad uim omnem peccatorum nostrorum retundendam ac tollendam. Quoniã igitur pro eo est passus, ut nos ad Deum & patrem suum deduceret, non omnes omnino qui patiuntur, ob peccata affligi, nobis manifestat.

Mortificatus quidem carne, sed uiuificatus spiritu.

Quia Christus duplex est, Deus & homo: duplicem quoq; gratiam patiẽdo nobis exhibuit. Mortuus enim utpote homo, à morte nos & corruptione liberauit, dum resurrectionẽ nobis inuauit, suiq; exemplo ostendit, non amplius eos qui moriuntur, sine ulla resurrectionis spe mortẽ subire: hoc enim est quod inquit, mortificatus quidem carne, id est, morte affectus ex natura carnis, id est, humana, quam assumpserat: sed uiuificatus spiritu, id est, sed à mortuis resurgens ex ui & potentia diuinitatis. Deus enim spiritus est, ut ipse theologiæ fons ac sapiẽtia nos docuit: ex mortuis siquidem non quatenus homo, sed quatenus Deus resurrexit. Viuificatus igitur, simul eos qui apud inferos erant, secum suscitando uiuificauit: quippe cum multa corpora, ut inquit diuus Euangelista, sanctorum qui mortui fuerant, surrexerint, & apparuerint multis.

In quo etiam spiritibus qui erant in custodia, profectus prædicauit: qui olim non credi-

Gen.6 derant, quando semel expectabat Dei tolerātia
 Mat.24 in diebus Noe dum cōstrueretur arca, in quam
 Luc.17 pauca, hoc est, octo animæ per aquam seruatae
 fuerunt: quod in figura respōdens nunc etiam
 nos saluos facit baptisma, nō carnis sordis de-
 positio, sed conscientiae bonae in Deum inter-
 rogario, per resurrectionem IESV Christi,
 qui profectus in cœlum, subiectis sibi angelis,
 et potestatibus, et uirtutibus, in dextera Dei est.

In quo, id est, ob quod, causaliter subiungit.
 Cū enim dixisset, iustum pro iniustis nobis mor-
 tuum fuisse: atq; inde opimandi occasionem præ-
 buisset, quòd pro omnium hominum salute mor-
 tē obijisset: infert, quapropter ijs quoq; qui apud
 inferos cohibebātur, prædicauit. Cū enim huc-
 usque progressus oratione fuisset, et restaret ad
 huc in dubio, quo pacto eos qui antea dormie-
 rant, moriendo iuuerit: non paruāq; relinquere-
 tur quæstio, si in salutem omnium hominum hu-
 manitas à Domino sumpta est, quam salutem fue-
 rint consequuti qui mortui antea sunt: utraque
 una hac ratione dissoluit, Domini mortem in-
 quiens utraque hæc effecisse, et spem resurrectio-
 nis, propterea quòd ipse surrexit, et salutem item
 eorum qui mortui antea fuerant. Qui enim quo
 tempore uiuebant, bonis operibus uitam ita exor-
 narunt suam, ut si tunc quoque in mundo uersa-
 tus fuisset Christus, uiuificans præconium non
 repu-

repudiaffent: ij tunc ex descensu Domini ad inferos salutem adepti sunt. Quemadmodum Grego-
 rio etiam diuino placet. Inquit enim ille: Saluos ne
 facit omnes absolute et in uniuersum Christus,
 ubi scilicet ad inferos superuenit? an etiam illic
 eos, qui credituri erāt? Dum enim inquit, eos qui
 credituri erant, eos significat qui sese ita præsti-
 terunt, ut si tunc etiam accessisset Christus, fuif-
 sent credituri. Neq; id reprehendendum uidetur:
 non enim sortito exhibetur salus. Nam cū inter
 uiuentes etiam uersaretur, nō omnes saluos fecit,
 sed eos tantum qui crediderūt: quippe cū unius-
 cuiusque etiam electione opus esset, ut cū ra-
 tione præditi simus, non stupide afficeremur er-
 ga ipsius qui nos creauit, beneficentiam, sed dan-
 tis benignitate ac bonitate dignos nos exhibere-
 mus. Quòd uerò inquit, qui non crediderant,
 idcirco positum est, ut obiectionem quandam
 soluat. Verisimile enim erat dicturum esse ali-
 quem, Ecquis alius ante Christum prædicauit,
 ut qui non crediderunt, fuerint condemnati?
 id est, digni condemnatione euaserint, qui an-
 te Christum uiguerunt? cūque ipse hoc pos-
 set, quemadmodum etiam Paulus, ex insitis in Rom.
 nobis rationalibus facultatibus reffellere, ac di-
 cere, nos quum boni et mali iudicio præditi
 fuerimus, si bonum non operemur, condem-
 natione esse dignos: id minime facit, quippe

cum præstantior ea consideratio & doctior esse uideretur, quam ut ingenio Iudeorum conueniret: sed ex scriptura incredulitatem hanc probat: neq; à temporibus Prophetarum, sed ab ipsis penè mundi primordijs probationem petit: atque inde ostendit, cum à principio usque hominibus etiam salus prædicaretur, ab eis qui ad uana & uoluptuosa procliues ferebantur, fuisse neglectã.

Gen. 6 Cum enim etiam eo tempore innumerabiles essent homines, soli octo homines credentes ijs quæ prædicabantur, ex arcæ fabricatione consequuti salutem sunt. Quoniam uerò per aquam salus eis comparata est, statim id ad baptismum refert, atque inquit, aquam illam baptismum nostrum significasse, qui etiam ipse sicut incredulos demonas demergit ac suffocat, ita fideles qui ad arcam ecclesiæ accesserint, saluos efficit. Ac quemadmodum aqua sordem è corpore abluit, ita baptismus, non sordium ille quidem carnis depositionem affert, sed arcana quadam & mystica ratione maculas animæ detergit atque abluit: estq; interrogatio bonæ conscientie in Deum, id est, quasi arrabo quidã, & pignus bonæ erga Deum conscientie. Qui enim bonorum operum sibi conscijs sunt, hoc est, uitam insonem atq; immaculatam sectantur, atque eam ex omnibus exquirunt, & quasi interrogant (quippe cum eos qui diligenter inquirunt, consequi solet interrogatio) ij sanè

sanè ad sanctum baptismum accedunt, atq; accurrunt. Et quid est, inquit, quod nobis exhibet, ut diuinum baptismum inquiramus atq; interrogemus? Christi resurrectio: ante enim eius resurrectione & passionem illud pronuntiatur, Nisi quis renatus ex aqua & spiritu sancto fuerit, non potest introire in regnum Dei. Postquam uerò resurrexit, promulgatum est, ut omnes quæ accesserint gentes, baptizentur in nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Quod uerò ait, subiectis sibi angelis, id ob humanitatem assumptam infert, cui erat unitus. Vnito enim ei cum homine, proculdubio angeli subditi ac subiecti fuerunt.

Ioan. 3

Mat. 28

De prauarum actionum depositione, & resurrectione fructuum spiritus pro donorum differentia. Quod ex communicatione cum Christo naturales affectiones oportet superare, & spe in ipsum ab alijs illata damna sustinere. Cap. IIII.

CVM Christus igitur passus pro uobis sit carne, uos quoque eadem cogitatione armemini: quòd qui passus in carne est, à peccato desijt, ut non amplius ex hominum concupiscentijs, sed ex uoluntate Dei reliquũ in carne tempus uiuat.

Posteaquam de dispensatione commemorauit, id est, de descensu Domini ad inferos, & cuius causa illuc iuerit, pro salute uidelicet etiam eorũ qui illic erant: rursus occasionem aliam naclius

ex Domini morte incitandi ad uirtutem, ita inquit: Si Christus pro uobis mortuus est carne (non enim immortalis sua ac diuina natura passus est) uos quoque prorsus retribuere ipsi id debetis: ut ob ipsum mortui peccato, non amplius humanis concupiscentiis capiamini, sed ex uoluntate tantum Dei quod restat uitæ tempus in carne traducatis. Ordo autem est huiusmodi: Cum igitur Christus passus pro uobis sit, id est, mortuus, uos quoque eadem cogitatione, id est, iuxta eandem cogitationem, eundemque scopum præparemini: quippe cum mortui etiam uos mundo uidelicet sitis, qui uerò mortuus est, à peccato iam desierit: & cætera quæ sequuntur. Nam cum inquit, qui passus est, de morte intelligit, cum Paulo consentiens, qui ait: Si mortui sumus cum Christo, etiam conuiuemus: & mortui quidem erimus peccato, sed uiuentes Deo.

2. Tim. 2

Eph. 4

Satis enim uobis fuit præteritum uitæ tempus ad uoluntatem gentium conficiendā, dum ambularetis in petulantibus.

Satis enim uobis fuit, id est, sufficit uobis quòd ante actæ uitæ tempore uoluntatem gentium exequuti sitis, hoc est, gentiliter uixeritis, ambulantes sicut gentes. perinde ac si dicat: Nonne satis uobis est quòd tanto uitæ tempore in libidinis uersati fueritis? nonne sicut gentes petulenter uitam traduxistis? Et quæ sint ea petulenter facta, specis

speciatim subiungit, ipsos increpans, atque in pudorem inducens.

Concupiscentiis, temulentibus, comestationibus, comotationibus, & nefariis idolorum cultibus: in quo demirantur, quòd uos in eandem luxuriæ refusionem non concurratis, maledicentes: qui ei reddent rationem qui paratus est ad iudicandos uiuos & mortuos.

Temulentibus, id est, *οινωφρονίας*, ebrietatibus, & ad uinum incontinentibus appetitionibus. In quo demirantur, quòd græcè *ἐκίσταται* inquit, id est, ex quo & ob quòd peregrinantur, hoc est, peregrinam rem & nouam putant. Quòd autem ait, huiusmodi est. Cum semel gentilibus institutis renunciaueritis, in quibus olim uixeratis, præclaræ huic quam assumpsistis uitæ incumbite: ita enim etiam ipsi gentiles demirantur uos, quòd unā cum ipsis in similem impietatis refusionem, id est, confusionem non concurratis. Vnde post hanc admirationem & hæsitationem quam ex mutatione uestra concipiunt, non solum ipsi non erubescunt, uerum etiam maledicunt, id est, subsannant uos & derident: quippe cum cultus erga Deum, ac pietas, detestanda quædam res ac deridenda peccatoribus atque impijs uideatur. At isti sane neque impune huiusmodi maledictis & cõuicijs utentur: reddituri enim rationem sunt ob hanc ipsam rem ei, qui immutabiliter ac stabiliter

Stabiliter ad omnes iudicandos confessorus est. Id enim hoc loco significat, cum inquit, qui paratus est: non secus atq; illud, Præparans montes **Psal. 64** in fortitudine sua: & Parata sedes tua. Ei igitur **Psal. 92** qui immutabiliter & firmiter uiuos & mortuos est iudicaturus, reddent rationem hi qui uos subsannant. Quo autem modo uiuorum sit & mortuorum iudex, deinceps declarabit.

Ad hoc enim etiam mortuis euangelizatum est, ut iudicati quidem sint iuxta homines carne, iuxta Deum autem spiritu uixerint.

Ordo & continuatio orationis huius ad hunc modum se habet: Hi qui uobis maledicunt, ei dabunt rationem qui uiuos & mortuos iudicaturus est. Nam etiam mortui iudicantur: id quod ex descensu Domini ad inferos perspicuum fit: si quidem ibi quoque uersatus Dominus, quo tempore uidelicet in cruce mortem obierat, illis prædicauit, quemadmodum supra terram illis qui uieabant: prædicauit autem non uerbis, sed re. Et quemadmodum cum in mundum uenit, ijs qui ad eum cognoscendum parati erant, in iustificationem, alijs qui eum ignorarunt, in condemnationem accessit: sic illis quoq; qui apud inferos erant, si qui ex carne humane uixerunt, ijs in damnationem: si qui ex spiritu uixerunt, id est, spiritualem & uirtute præditam uitam traduxerunt, ijs in gloriam & salutem aduenit: atque ita uiuorum & mor-

& mortuorum iudex dici merito potest. ALITER: Nonnulli ex ueteribus patribus hoc quod inquit, etiam mortuis euangelizatum est, quasi sententiam à superioribus separatam, ita explanauerunt: neq; quasi dependeat ab ijs, quæ superius dixit, sed quasi abscissus ac separatius ab illis sensus sit, in hunc modum explicant. Mortuos aiunt duplici modo dici in sacra scriptura: uel eos qui mortui in peccatis sunt, qui neque uitam quidem unquam uidebunt: uel qui morti Christi conformantur, & mundo, id est mundanis concupiscentijs mortui sunt, & soli Christo uiuunt, quemadmodum etiam Paulus inquit: Quod autem **Gal. 2** nunc uiuo in carne, in fide filij Dei uiuo. Dicunt igitur eos qui ita Christo mortui sunt, ob anteaquam ignauè ac negligenter uitam seipso in carne condemnare: atq; id nihil aliud esse quam spiritu, id est, ex Christi institutione uitam traducere: quippe cum priorum uitæ actionum damnatio alacriores ac promptiores ad ea quæ præ manibus habent, exercenda ipsos efficiat. Atq; illi quidem ita interpretantur: quod quamuis uerum sit, nondum tamen ita rectè sese habet, ut ex superius dictis aptè consequatur. Nam cum superius dixerit, illis quoque qui in custodia erant spiritibus apud inferos prædicatum fuisse euangelium, par erat ut præfens oratio causali connexionem subiuncta, quasi ad superiora spectaret, ita con-

sideraretur, non quasi absolutè, ac per se esset dicta. Quocirca dicendū est, quia proximè dixerat, reddituras esse rationē gentes ei, qui paratus erat ad iudicādos uiuos & mortuos: & aliquis subijcere poterat, sed ubi uiui, & ubi mortui iudicantur? ex ijs quæ paulò superius de spiritibus dixit, quibus apud inferos prædicatū fuit, rei huius cōprobationē sumit: ac prædicationē quidem illam in iudiciū eis, id est, in condemnationē euasissè inquit, cum illi qui honestè ac benè transactæ uitæ sibi erant conscij, bonitati eius qui illuc aduenerat, statim sese adiunxerint: alij cōtrā pudore oppressi condemnationē in se admiserint, qui male se atq; improbè uiuissè cognoscebant. Atq; hoc est, quod mortuorum etiam iudicem Dominum esse attestatur. Viuorū uerò eum esse inde patet, quòd cum in corruptibili hac uita in mundum uenisset, aduentus eius hominibus condemnationē attulit, cum boni ad eum accurrerint, discipuliq; eius fuerint effecti: mali ac scelesti eum repudiarint, ac sponte ad ueritatis illustrationem oculos concluderint: id quod condemnationē ipsis attulit. Vnde **Ioan. 9** etiam Dominus, in iudicium, inquit, ueni in mundum, id est, in condemnationē, ut qui non uident, cæci fiant. Ita igitur fit, ut & uiuorum & mortuorum Dominus iudex sit: & causæ redditio ad integram orationem, non ad partem referatur. Cum uerò inquit, iudicati sint, & uixerint, tempus

pus pro tempore, præteritū uidelicet pro futuro sumpsit, sicut mos diuinæ scripturæ est. Nam Domino ad inferos profecto, qui in mundo uiuere carnaliter, condemnati sunt: qui spiritualiter uitam traduxere, uixerunt, uel in reuiuiscencia & resurrectione cum Domino (multa enim sanctorū **Mat. 27** corpora quæ dormierant, surrexerunt) uel in spe: omnium enim, inquit, finis appropinquauit, hoc est, & eorum qui in uita, & eorum qui apud inferos iustificati sunt: quippe cum in secundo aduentu, quod unicuiq; repositum est, sit perficiendum. Quòd si quis prædicationem Domini apud inferos irritam facit ac reprobat, nihil eam asserens mortuis conferre potuisse, propterea quòd apud inferos, ut inquit propheta Dauid, **Psal. 6** cōfiteatur: is & prædicationē apud inferos crasso quodāmodo accipit, & confessionē non laudem Dei, sed enunciationē esse intelligit, illud non aduertens, quod alibi idem Propheta canit: **Psal. 15** Nō mortui laudabunt te Domine. Quòd autē inquit Dauid, in inferno quis confitebitur tibi? intelligendum ita est. Confessio gratiarum actio erga Deum est, cum quis è molestijs aliquibus fuerit liberatus. Quoniam igitur in hac præsentī uita omnia agūtur, cum mortui uerò sunt homines, ab operationibus omnibus uacant: meritò cum nemo apud inferos operetur, ut ab aliqua agendarum rerum difficultate liberatus confiteri atq; agere pro liberatione

beratione gratias possit, dictum est, *In inferno quis confitebitur tibi?*

Omniū autem finis appropinquauit. Temperantes igitur estote, & sobrii in orationes. Ante omnia autem mutuam erga uos charitatem intentam habeatis, quoniam charitas multitudinem peccatorum operiet.

Rom. 12
Pro. 10

Finis, id est, completio & consummatio. Vel finis appropinquauit, id est, finis omnium Prophetarum aduenit, qui est Christus: omnium siquidem perfectio ipse est, & non ut Græci nugantur, quorum alij uoluptatem, alij scientiam, aut contemplationem, aut uirtutem esse finem ac summum bonum asserunt. Quoniam igitur omnium perfectio, qui est Christus, accessit, uos quoque debetis huic conformati in omnibus absolutos ac perfectos uos reddere, in temperantia, in sobrietate orationum: quippe cum sobriorum sit oratio & precum effusio, id est, uigilantium, & non eorum qui mundanarum rerum ebrietate sopiti operimuntur. In mutua erga uos charitate intentata, id est, abundante, & late diffusa: quam *in 1797* appellat, quasi extentam seu distentam dixeris.

Rom. 13

Hanc Paulus legis plenitudinem esse inquit: hic uerò esse eiusmodi ait, ut peccata possit operire ac tegere: misericordia enim erga proximum, Deum nobis propitium reddit: at misericordiam absque multa charitate exerceri recte non potest.

Hospi-

Hospitalis sitis erga uos mutuo, absque susur Phil. 2
ratione: unusquisque sicut accepit donum, id erga Heb. 13
uos mutuo ministrantes, tanquam boni uariæ Rom. 12
gratiæ Dei dispensatores. Si quis loquitur, tanquam eloquia Dei: si quis ministrat, tanquam ex uiribus quas suppeditat Deus: ut in omnibus glorificetur Deus per IESVM Christum, cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Vbi de charitate dixit, ea quoque quæ ex charitate subsequuntur, subiungit: hospitalitatem, quam absque susurationibus exequendam monet, id quod ueræ charitatis est: subministratio nem eorum donorum quæ quis habet, erga fratrem qui illis caret: ut, si quis doctrinæ sermone donatus sit (id enim significat cum inquit, tanquam eloquia Dei) is indigenti ea re fratri exhibeat: si quis affluat opibus, is inopi succurrat: neque id parce, sed pro uiribus quas suppeditatio à Deo ipsi affert. Si enim ea quæ in nobis sunt ac nostra potestate constituta, non faciamus, omnis iniustitiæ crimen subibimus. Neque id in opum possessione tantum intelligendum, sed in omnibus etiam reliquis naturæ dotibus: quæ non habenti fratri communicare unusquisque debet, propterea quòd ipse etiam cum non haberet, à Deo idcirco accepit, ut indigentibus exhiberet. Atque hæc, inquit, moneo, ut in omnibus uel genibus uel operibus uestris Deus glorificetur.

BB

Cum inquit, propterea quod etiam tempus est, ut incipiat iudicium à domo Dei, sollicitos ipsos ac trepidos red lit, atque à uita ignaua ac deside excitat. Vn le etiam infert: Quòd si primū à uobis, qui estis domus Dei, uitæ examinatio incipit, quis finis eorum existimandus est, qui non credunt? Iudicium autem hic non condemnationem, sed inuestigationem, & examinationem, & explorationē intelligimus. Exquisita autem hæc examinatio à domo Dei primū incipit, quia ut magnus Basilius inquit, natura comparatum est, ut contra eos qui familiarissimi nobis sunt, cum in nos peccant, maxime indignemur. Familiarissimi autem Deo sunt nō alij, quā fideles, qui domum Dei, id est ecclesiam complent, atq; extruunt. Vn de etiā Saluator inquit: Dicet prius ijs qui à dextris erant. Iudicium autem hic appellat afflictationes, quæ ab impijs fidelibus inferuntur: quas Dominus etiam prænuñciavit, cum diceret: Tradent uos in concilia, &c. Deinde beatus Petrus, quasi eos consoletur, subiungit: Si uobis sibi familiarissimis nō parcat, quis impijs finis futurus sit, considerate: atq; id ex scriptura confirmat, quæ Pro. 11 inquit: Si iustus uix saluus sit, impius & peccator ubi apparebit? Scriptura autem hîc significat, si iustus multo cum labore salutē consequitur (quip Mat. 11 pe cū uolentia acquiratur regnū Dei, & mult Act. 14 tis ærumnis & afflictationibus comparetur) quid fiet

fiet ijs qui negligenter & uoluptuose uitam trahunt? De futuro autem tempore hoc quod de impijs inquit, intelligendum est. Quare si hoc ita se habet, nos quoq; secundum uoluntatem Dei patientes, ne ignaue nos geramus, sed tanquam fidei creatori commendemus animas nostras in beneficiendo. Secundum uoluntatem autem Dei inquit, uel ut non præter Dei providentiam calamitates & afflictationes nobis contingere, sed ab ipso eas quasi ad probationem nobis dispensari ostendat: uel ut quasi pro Dei uoluntate patientes, ipsi exitum etiam atq; euentum rei omnem relinquamus. Fidelis siquidem ipse est, id est, fidus & uerax in promissionibus suis, ut timentari nos su praquā possemus, permissurus non sit. Sed quo pacto commendare se ipsum Deo quisquam debet? In beneficiendo uidelicet, id est, in humilitate, ut non gloriatur & se efferat ob ea quæ patitur: sed quanto maiora uidetur pati, tanto inuitiorem seipsum existimet, & semper illud subiungat, ac dicat: Iustus es in omnibus quæ fecisti nobis. At uerò impius & peccator in eo differunt, quòd impius à Deo alienus prorsus est: peccator aliquatenus quidem Deum colit, sed alioqui tamen leges eius cōtemnit ac uiolat. Fieri uerò potest, ut idem & impius sit, & peccator: quippe cū qui contra legem operatur, prorsus impie se gerat, dum peccando Deum esse non considerat.

1. Cor. 10

Dan. 3

Monitio ad presbyteros de procuratione gregis: ubi de communi omnium erga unumquemq; humilitate ad uictoriam contra diabolum consequendam. Cap. V.

PResbyteros qui inter uos sunt obsecro, com presbyter etiam ipse & passionum CHRISTI testis, & gloriæ quæ reuelanda est, consors: pascite qui apud uos est gregem Domini, præsidentes non coactè, sed spontè, non turpis lucri causa, sed promptè: neq; tanquam dominiũ exercentes in clericos, sed ira ut formæ gregis efficiamini: & quum apparuerit pastorum princeps, immarcescibilem gloriæ coronam recipietis.

Cum de humilitate agere proposuerit, quam etiam cum diceret, in bene facièdo, significauit, compresbyterum se uocat. Id autem uel ætatem seniore, uel dignitatè episcopatus indicat: nam presbyteros etiam episcopos dici, liber quoq; de gestis Apostolorum manifestat. Deinde cum præ eminentiam suam, & se humilitatis causa compresbyterum appellasse, uelit ostendere, auctoritatem suam ac dignitatem subiungit, cum inquit, & passionum Christi testis, ea uidelicet causa, ut ad humilitatem ipsos magis inducat: perinde ac si ita dixerit: Si ego, qui talium miraculorum spectator fui, atque eorum uobis præceptor sum, non dedignor compresbyterum & socium uestrum

Act. 30

uestrum meipsum uocare, neque uos supra illos efferri qui sub uobis sunt, debetis: quippe cum etiam Christus huius magister cum humilitatè doceret, dixerit: Si igitur ego Dominus & magister laui uobis pedes, sic & uos alter alterius lauare pedes debetis. Quòd uerò infert, & gloriæ quæ reuelanda est, consors, propterea addidit, ut humilitatis excellentiã ac præstantiam declararet. Quemadmodũ etiam Paulus inquit, Quando Christus manifestatus fuerit, tunc etiam nos manifestabimur. Non coactè autem neq; inuitus pascit, qui formam & exemplar benefaciendo seipsum subditis suis proponit, atque ita discipulos suos afficit, ut ad emulationem magistri inter sese omnes certent. At non turpis lucri causa. Qui enim non superbe & arroganter se gerit, nec supra subditos extollitur, sed in humilitate degit, uilitatemq; & parsimoniam ita amplectitur ut nullo sumptu indigeat, neque indumentorum magnificorum, neq; mensæ Sybariticæ: quæ cum superbiam comitentur, ex turpi lucro etiam prouentum requirunt. Clerum autem hic, quemadmodum etiam nunc nos consueuimus, congregationem sacram uocat, quæ in sortem Domini cecidit. Cum uerò ait, formæ gregis efficiamini, id est, exemplaria, quomodo non coactè pascere, intelligatur, declarat. In eo autem quod inquit, & cum apparuerit, ET coniunctio pro UT cau-

104n. 13
Colof. 3

fali connexione posita est, hoc pacto, ut cum ipse
pastorum princeps apparuerit, immarcescibilem
coronam recipiatis. Quemadmodum etiam in 89.
Psalmo, ubi ait, Et respice in seruos tuos, & in
opera tua: & pro ideo, accipiendum est.

Iaco. 4
Mat. 6
Luc. 12
Psal. 54

Simili modo iuniores senioribus subditi esto
te, omnes inter uos mutuò subiecti. Humilitate
infinuamini, propterea quòd subiecti. Humilitate
resistit, humilibus autem dat gloriam. Humi-
liemini igitur sub potenti manu Dei, ut uos
exaltet in tempore, omni cura uestra in ipsum
coniecta, eò quòd ipsi cura est de uobis.

Luc. 14
& 13
Mar. 23
Mat. 20
Mar. 10
Luc. 22

Infinuamini, quod græcè inquit *ἐννοουμένων*,
id est, inuoluamini, induamini. In tempore au-
tem addidit, ut de exaltatione quæ in futurū tem-
pus fit, intelligat: quæ uel sola exaltatio est, cum
non mutetur, sed in perpetuum duret. Quæ uerò
hic fit, cum instabilis sit & caduca, semper sibi
succedentem humiliationem habet, ut citius quan-
doq; quàm exaltatus quispiam sit, in humiliatio-
nem delabatur. At ex humiliatione altitudinem
& sublimitatem comparari, ipse Dominus cer-
tus sponsor testatur, cum inquit: Unusquisq; qui
se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humi-
liabitur: & qui uult primus inter uos esse, sit om-
nium ultimus. Cum igitur inquit, in tempore, in
futurum ex humiliatione exaltationem promitti
significat: quippe cum inuariabilem rerum tem-

pus

pus in futuro & incorruptibili seculo sit. Cum
enim incorruptibile illud sit, nihil mortale & ca-
ducum in se habet. Deinde uerò ut timorem om-
nem ex humiliatione hac auferat (fortasse enim
uereri aliquos uidebat, ne si in hac uita se ipsos
humiliarent, mali aliquid paterentur) idcirco
subiungit: Ne timeas, curam omnem & sollicitu-
dinem tui in Dominum conijce: nam si id feceris,
prouido ac fido procuratori te ipsum cõmiseris:
ipsi enim cura est de his omnibus.

Psal. 54

Roma. 12
Psal. 54

Sobrii estote, uigilate, quia aduersari⁹ uester
diabolus tãquam leo rugiens obambulat, qua-
rens quem deglutat.

Eos qui intellectualiter dormire, id est, uanis
rebus oscitanter uacare consueuerunt, atque in-
de sobrietatem animæ aggravant, praua ac mole-
sta desperationis fera inuadit. Id quod euitans
Christi discipulus monet, ut uigilemus semper,
& zizaniorum seminatorem caueamus, ne fortè
dormientibus nobis, id est, negligenter & igna-
uè uiuentibus, malas cogitationes latenter inse-
rat, atque à uera uita nos seducat. Non enim ces-
sat, inquit, sed tanquam leo rugiens circuit qua-
rens quem deglutiat. Harum diaboli absque ul-
la intermissione insidiarum, & assiduarum eius
contra nos uersutiarum causam afferens etiam
sanctus martyr Iustinus, diabolum inquit ante
Domini aduentum suæ pœnæ uim non ita certò

Mat. 13

nouisse, cum diuini Prophetæ obscure & enigmatically loquuti de ipso fuerint, sicut uidere licet in Esaia, qui sub persona Assyrij totam eius tragœdiam agendo occultauit Vbi uerò ex Domini aduentu repositum esse ac paratum æternum ignem diabolo & angelis eius manifestè audiuit, ex illo uerò tempore non cessare eum inquit, ab insidijs Christi fidelibus inferendis, dum multos suæ defectionis habere socios uult, ne solus eius condemnatione dedecoretur, uana hac et inuida consolatione suffultum.

Cui resistite solidi fide, scientes easdem afflictationes fraternitati uestræ, quæ in mundo est, perfici.

Cui etiam uos solido ac firmo animi proposito resistite. Hi autem ad quos Petrus scribit, ut uidetur, multis ob Christum calamitatibus affligebantur: idcirco etiã subinde hinc & inde consolari eos conatur, dum modò sicut socij sunt Domini passionum, ita gloriæ quoq; quæ reuelabitur, futuros hæredes ait: modò nõ solos eos pati, sed omnes qui in mundo sunt fideles, ijsdem afflictationibus affici asserit: quippe cum sociarum manuum admotio, in subleuando pondere multum conferre consueuerit.

Deus uerò omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternam suam gloriam in CHRISTO IESU, paululum passos ipse uos instaurabit, firma

firmabit, corroborabit, & stabiliet. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

In principio etiam epistolæ, patrem dixit per filium misertum nobis fuisse: & nunc in calce eundem patrem per filium uocasse inquit. Hic enim ipsis scopus est, ut mysterium prædicent quoquo modo, etiam si admonendo id faciant.

Per Sylluanum uobis fidelem fratrem, ut arbitror, paucis scripsi, adhorrens ac testificans hanc esse ueram gratiam Dei in qua statis. Salutatur uos quæ in Babylone est simul electa ecclesia, & Marcus filius meus. Salutate uos mutuo in osculo charitatis. Pax uobis omnibus, qui in Christo IESU estis, Amen.

Fidelis admodum erat Sylluanus hic, & circa prædicationem alacriter certabat: siquidem Paulus etiam eius meminit, & socium secum cum Timotheo in epistolis assumit, dum inquit: Paulus & Sylluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium & c. Babylonem autem hic Romam uocat, ob excellentiã imperij et claritatem, id quod olim multo tempore Babylon obtinuit. Marcum uerò filium suum spiritu, non carne, appellat: cui Euangelium quoque scribendum commisit. Nonnulli tamen sunt, qui Marcum carnalem etiam filium diui Petri asserere non dubitent, eo argumento usi, quòd in gestis Apostolorum Lucas inquit, Petrum è carcere in quem coniectus ab Herode fuerat, mirabiliter ab angelo Dei eductum,

1. Thes. 1

Act. 12

eductum, ubi ab eo dimissus fuit, ad domum matris Ioannis qui appellaretur Marcus, profectū fuisse: quasi in domum suam, & ad legitimam coniugem redierit. Cum Paulus autem scribat, ut in osculo sancto salutentur, hic in osculo charitatis inquit, idem diuersis uerbis significans: quippe cum etiam Paulus charitatem in Christo maiorem cæteris uirtutibus, quin etiam martyrio ipso esse cognoscat. Ille igitur osculum sanctum, osculum in Deo segregatū appellat: hic osculum charitatis, ueræ scilicet charitatis, quam Paulus etiam celebrat. Unde etiam subiungit, pax uobis omnibus qui in Christo Iesu estis: non de communi pace hominum intelligens, quam ut affectibus incumbant, homines procurant, quod uidelicet frui uoluptatibus uanis, atq; inani gloria possint, quibus cum à bello uacant, sese dedere consueuerunt: sed pacem eam consequi ipsos optat, qua quoque magister Christus cum ad passionem abiret, dignos ipsos existimauit. Pacem, inquit, relinquo uobis: & subiungens differentiam, non quo modo mundus dat. Non enim ut fruamur delicijs & cupiditatibus, pax habenda est: sed ut colligari in charitate, omnes aduersarij nostri ictus retinamus. Vbiq; autem Discipuli uotum in fine quasi signaculum imponentes, quod proprium suæ ipsorum sanctitatis est, subiungere consueuerunt.

DIVI PETRI CATHOLICÆ 397
Epistolæ secundæ argumentum.

Item hæc quoque is qui iam credant, scribit, quæ commemorationem in eorum quæ sepe dixerat, continet. Cum enim ceterum sibi ex hoc corpore solutionem futuram esse cognosceret, commonefacere omnes studebat de ijs quibus iam fuerant instructi. Ac primam fidem à Prophetis fuisse annunciatam: quæ, & prophetas de Salvatore humanas non esse, sed à Deo, declarat. Deinde monet, ne deceptoribus animam aduertant, pernicem eorum non secus atque angelorum qui peccauerunt, futuram afferens: prædicatq; tempus futurū quo illusores uenturi, & inducere in errorem homines conabuntur, dum dicent aduentum Domini inuenter factari, propterea quod cum semper dicatur, nõdum tamen aduenerit: quos quidem maxime cauendos præcipit, docens non esse negligentem: ita tempora supputanda, cum omne tempus nihil fere sit apud Deum, sed unus dies mille anni, & mille anni unus dies apud ipsum habeatur: nam non gardare Dominum, sed inopinato aduenturum: ad cuius aduentum bonis operibus sese ut præparent, adhortatur: scriptisq; à Paulo apostolo acquiescant, neq; attendant ijs qui ea calumniantur, & deprauant, cum idem toti doctrine scripturæ facere consueuerint: neq; à proposito fidei scopo decendant. Atq; ita finem epistolæ facit.

DIVI PETRI EPI-
STOLA CATHOLICA II.

De uocatione in fide, quæ operibus uirtutis rata sit se futurorum bonorum. Commonitio doctrinæ post solutio: est in corpore: & quo pacto in motu Thabor Dei de filio uocè audiuit. Cap. I.

Simon Petrus, seruus & Apostolus IESU Christi, ijs qui æqualem nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia Dei nostri & Saluatoris IESU Christi, gratia uobis & pax multiplicetur.

Simon

Simon legitur, & Simeon. Simon enim Simeonis est diminutiuum: sicut Metrodori Metras, & Menodori Menas, & Theodosij Theudis. Statim ab exordio spiritus & animos eorum qui crediderunt, extollit, & ad æquale studium cum Apostolis prædicandi incitat. Qui enim æqualem gratiam sortiti sunt, digni non sunt ut aliquo, ex ijs in quibus æquales extitere, defraudemur. Vbique autem pacem ipsis optat, non quidem mundi pacem, sed eam quæ in cognitione Dei consistit: ea siquidem sola pax est, utpote quæ ab offensione in Deum & inimicitia nos liberet. Vnde etiam Christus hanc nobis cum ad patrem discederet, exhibuit: & cum à mortuis surrexisset, Pax uobis, clamauit. Quinetiam in ecclesijs nos angelū pacis dari nobis precamur: & sacerdos sepenumero de sancto altari hanc populo exhibet: & nos in mutuis salutationibus hac uti consueuimus, propterea quòd ea et bonorum omnium mater, & gaudij nostri fundamentum est. Idcirco etiam Dominus discipulis suis, ubi in domum aliquam ingrederentur, exhibere eam præcepit.

Ioan. 14.
Ioan. 20
Luc. 24
Mat. 10
Luc. 10

In agnitione Dei, & IESU Domini nostri: utpote cum omnia diuina potentia ipsius, quæ ad uitam spectant & pietatem, nobis donauerit, per agnitionem eius qui nos uocauit per gloriam & uirtutem: per quæ preciosa & maxima promissio

fa

sa donata nobis sunt, ut per ea diuinæ naturæ participes efficiamini, cum à corruptione mundana, quæ in concupiscentia est, effugeritis. Et hoc ipsum studio omni adhibito subministrare in fide uestra uirtutem, in uirtute cognitionem, in cognitione continentiam, in continentia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternum amorem, in fraterno amore charitatem.

Ordo est: Gratia uobis & pax. utpote cum omnia quæ ad uitam spectant & pietatem, in agnitione Dei & Iesu Domini nostri, diuina ipsius potentia, id est, per diuinam eius potentiam gratia hæc nobis donauerit, agnitionem eius, gloriam, uirtutem: per quæ maxima promissa donata nobis sunt, ut cum à corruptione mundana effugeritis, quæ ex cupiditate existit, diuinæ naturæ participes efficiamini. Vel hoc modo: Vobis qui in agnitione Dei & Iesu Domini nostri æqualem nobiscum fidem sortiti estis per iustitiam Dei nostri, gratia & pax multiplicetur. Vel ita: In agnitione Dei & Iesu Domini nostri, quæ quidem agnitio per diuinam eius potentiam omnia quæ ad uitam spectant & pietatem, donauit, per ipsam inquam agnitionem eius qui nos uocauit per gloriam & uirtutem, per quam gloriam & uirtutem preciosa & maxima promissa data sunt, ut diuinæ naturæ participes efficiamini, dum mundanæ concupiscentiæ corruptionem effugeritis: sed etiam

etiam hoc ipsum, id est, in hoc ipsum studium omne conferentes, subministrare in fide uirtutem, in uirtute cognitionem &c. Sensus autem est huius modi: Cum innumerabilia dona acceperimus ex aduentu Christi, quibus & diuinæ naturæ fieri participes possumus, & ad uitam & pietatem attolli: ita nos gerere debemus, ut fidei uirtutem subministremus, ac per uirtutem ad pietatis profectum progrediamur, quoad in perfectum omnium bonum deuenierimus, quæ est *charitas*. Diuinæ uerò naturæ participes ex Domini & Dei aduentu effecti fuimus, cum ipse naturæ nostræ primitias in se assumpserit, & assumendo sanctificarit. Nam si primitiæ sanctæ sunt, massa quoque ipsa sancta est. Massa autem primitiarum nihil aliud est, quam illi ex quibus sumptæ primitiæ sunt. Corruptionem autem quæ ex mundana concupiscentia existit, propterea ait, quia & ex corruptibilibus constat, & circa corruptioni obnoxia mundana concupiscentia uersatur. Gradus progressionis & profectus ita facit. Primum gradum fidem esse statuit, quæ bonorum omnium stabilimentum est ac fundamentum: secundum, uirtutem, id est, opera, sine quibus, ut Iacobus inquit, fides mortua est: tertium, cognitionem. Sed quænam hæc est cognitio? Arcanorū Dei mysteriorum scientia: quæ non cuilibet aduenit, sed eitantum, qui ex operibus præstantioribus per habitum

Rom. 11

Col. 2

Iac. 2

bitum exercitatos sensus sibi comparauit. Post hæc cōtinentia subsequitur: quippe cum hac quoque ei opus sit, qui ad mensuram & modum cognitionis iam peruenit, ne doni magnitudine insolens euadat. Quoniam uerò fieri non potest, ut parum usus quispiam continentia firmum ac stabile donū acquirat (solent enim semper affectus, cum à cohibente & coërcente liberi euadunt, in peius ferri, ac profundi) patientia subintrās rem omnem absoluit, & perfectiorē erga Deum obedientiam reddens, pietatē nobis conciliat. Postea pietati fraternus amor accedit, qui sanè nō accessisset, nisi pietas gradum ad benignitatē erga omnes nobis supposuisset. Postremò omnium succedit *charitas*, ut Paulo & ueritati uideatur, bonorum omnium cōsummatio ac perfectio: quippe quæ & Dei filium quoque, & eius patrem induxerit, hunc, ut dilectum filium suum daret: illum, ut sanguinem suum pro nobis effunderet.

Heb. 5

Eph. 4

Rom. 13

1. Cor. 13

Hæc enim cum uobis insunt, & abundant, non ociosos, neque inefficaces ad Domini nostri IESU Christi cognitionē uos reddunt. Cui enim hæc non adsunt, cæcus lusciosus est.

Hæc, quænam? fides, uirtus, cognitio, continentia, patientia, pietas, amor fraternus, *charitas*: quæ profectō nō adesse tātūmodo, sed abundare etiam debent. Nam si præsentia iuuat, multo maiorem abundantia ipsorū utilitatem afferet. Sed

quæ utilitas est, quæ ex ipsis euenit? Ea nimirum, ut in secundo Domini aduentu fiduciã habeamus: qui enim hæc nõ habet, ei cum in gloria iudex ad uenerit, & tãquam sol fulgurauerit, cæcitas oborietur: quando quidem etiam si ualenti uisu præditus esset, neq; ita quod supra modũ fulget, absq; turbatiõẽ possit inspicere, cum natura cõparatiũ sit, ut lumẽ quod supra modũ splẽdet, aciem eorũ obscuret, qui in id oculos imbecilliter intendunt. Lusciosum autẽ esse, id est *μωμῶσιν*, nil aliud signi ficat quã cæcutire, *ἀπὸ τῶν muribus*, id est, à muribus qui sub terra degunt, qui cæci in perpetuũ sunt.

Purgatiõis ueterũ suorũ peccatorũ obliuioẽ inductus. Quare fratres magis studete, ut firmam uestrã uocationẽ & electionem faciatis.

Hoc simile ei est quod à beato Iacobo dictum **Iacob. 1.** est: Si quis auditor uerbi & non effector, is similis uiro est qui faciem generationis suæ in speculo contemplatur, contẽplatus enim seipsum est, & abiit, et statim oblitus est qualis erat. Sic etiã iste cum cognouerit, dum purgatus fuit sancto bapti smate, se multitudine peccatorum fuisse ablutum ac liberatum, & ex ea ablutione sanctitatem se accepisse: cum deberet sobriẽ agere, & dare operam ut perpetuõ sanctificatiõẽ sibi cõseruaret, **Heb. 12.** sine qua Dominũ uidebit nemo, ipse obliuioẽ hoc mãdauit. Quare, inquit, fratres magis studete ut stabilem atque immutabilem uocationem uestram atque

atque electionem reddentes, id est, institutionis atque instructiõis uerbũ, quod ex electione uestra & uocatiõẽ audiistis, irrephebiles sitis: ne quasi obliti uerbi Dei iudicemini, sed in firma uestra uocatione permaneatis.

Hæc enim facientes non errabitis unquã: ita enim abundẽ subministrabitur uobis introitus in æternum regnum Domini nostri & saluatoris IESU Christi.

Hæc, quænam? quæ antedicta sunt, id est, uirtutem, cognitionem, continentiam, & quæ sequuntur. Vide autẽ quomodo prius ab horribilibus rebus, id est à tribunali iudicis eos adhortatus, nũc ex bonis, hoc est, ab ingressu in æternum regnum Domini, eos incitet.

Idcirco non negligam uos semper commone- nere de his, quamuis sciatis, & in præsentia ueritate firmati sitis. Iustũ autem existimo, ut quãdiu sum in hoc tabernaculo, excitem uos commonitione, cum nouerim celerem tabernaculi mei esse depositionem, quemadmodum etiam dominus noster IESUS Christus mihi manife **Ioan. 21.** stauit. Dabo autẽ operã, ut uos etiã semper post meum exitum, horũ habere memoriã possitis.

Ne uideantur, dum assidue commonefiunt de hisdem, ignauie atq; ocij damnari, atq; idcirco dolore afficiantur: ea de causa subiungit, quamuis sciatis, & in præsentia ueritate firmati sitis. Et deinde assidue huius commonitionis causam in-

fert, cum inquit se nosse, cito fore ut ab ipso hoc corpore decedat. Quod sequitur uero, id est, dabo autem operam &c. nonnulli per traiectionem intelligendum censent, ut legamus: Dabo autem operam etiam post meum exitum, ut uos semper et assidue horum memoria habeatis: atque ostendere hinc uoluit, sanctos uiros post mortem quoque horum qui hic sunt recordari, ac pro uiuentibus intercedere. Sed alij tamen simplici modo ita interpretantur: Dabo operam ut semper uos, etiam post meum exitum, horum memoriam habere possitis. quasi dicat: Ne miremini, neque grauiter feratis, si assidue uos de ipsidem commonefacio: non enim id ago propterea, quod tarditatis atque imperitiæ uos damnam, sed ut assidua de his doctrina stabilem atque immutabilem perceptionem in animos uestros inducam: qua confirmati, post meum quoque uitæ obitum insita atque indelebilia huiusmodi documenta habeatis.

Non enim commentitias fabulas sequuti, uobis Domini nostri IESU Christi uim & aduentum manifestauimus, sed magnificentia illius inspectores effecti.

Cum dixerit, debere ipsos studiose se gerere et diligenter, erga ea uidelicet quæ ab ipso fuerunt annuntiatæ: cumque de his longam orationem pro duxerit, et sæpenumero licet scientes et percipientes uarijs modis monuerit, nunc confirmationem
 ipsorum

ipsorum subiungit, atque inquit, non frustra se de his diligentiam præ se ferre, sed eatenus ea persequi, quatenus certissima ac uerissima cognitione percepit. Non enim sapientia se humana utendo, et ornata oratione decipiendo, uim Domini et aduentum manifestasse ipsis asserit. Id quod et Græci faciunt et heretici, dum illi suco orationis, heretici figmentis, auditores captant ac fallunt: quemadmodum Valentiniani, qui Profundum et Silentium prodigiosis fabulis introducebant. Nam uerisimile est eo tempore ipsos iam suboriri incepisse. Nihil, inquit, huiusmodi in nobis deprehendi potest, quippe cum simplici oratione doctrinam hæc apud uos exercuerimus: id quod etiam Paulus ad Corinthios scribit: atque ea uobis tradiderimus, quæ cum in montem sanctum simul cum ipso ascendissemus, inspectione ipsa percepimus. Intelligit autem de gloria ab unigenito ipsis in transfiguratione demonstrata, et de uoce, quam à patre de cælo emissam ob Dominum audiuerunt, ut sequendo declarat, cum inquit:

Accipies enim à Deo patre honorè et gloria, uoce ipsi delata à magnifica gloria huiusmodi: Hic est filius meus dilectus, in quem mihi complacitum est. Et hanc uocem nos audiuimus de cælo delatam, cum in monte sancto cum ipso essemus. Mat. 17

Vel participium hoc, accipiens, pro uerbo Accepit, positum est, propterea quod ad partici-

pium consequutio orationis minimè respondet: uel si pro participio propriè sumere hoc quispiã uelit, necesse omnino erit ut inconstructa oratio efficiatur. Sed si Accipiēs, pro accepit sumamus, aptè omnia respondebunt, in hunc modum, Acccepit enim à Deo patre honorem & gloriam, uoce ipsi delata à magnifica gloria, & propterea habemus certiore propheticum sermonē &c.

Matth. 3. Testimonium autem à patre filio ter exhibitum

Ioan. 12. est: in baptisate: in passione, cum dixit, Glorifi-

Mat. 17. caui, & rursus glorificabo: & in monte, de quo nunc hic loquitur.

2. Tim. 3. Et habemus certiore propheticum sermonem, cui bene facitis attendendo tanquã lucernæ lucenti in squallido loco, quoad dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris: illud primùm scientes, omnē scripturæ prophetiam priuata solutionis non esse. Nō enim uoluntate hominis allata aliquando est prophetia, sed spiritu sancto acti, sancti Dei homines loquuti sunt.

Propterea quòd, inquit, ex rebus ipsis & experientia cognouimus quæ à Prophetis fuerunt prænunciata, certiore omnem eorum prophetiam habemus: non quòd de uoce à patre de cælo demissa prophetia aliqua sit, sed quia ex uoce patris quæ de filio testificata est, confirmati sumus, & certò credidimus omne Prophetarum uaticinium stabile ac sine ulla controuersia uerum esse.

esse. Ex his enim certiore esse eorum prophetiã iudicamus, quippe cum res uerba ipsorum fuerint consequuta. Idcirco etiam uos rectè facitis, dum prophetiæ attēditis, id est, ijs quæ à Prophetis fuerunt prædicta, licet tunc obscura haberentur, & similia lucernæ, quæ in caliginoso incenditur. Squallidus enim & siccitate affectus locus, caliginosus & obscurus esse consueuit, propterea quòd dum calore solis succensus, hamore qui aëri formam dat, priuatur, aërem ipsum radiorum solarium ministrum ineptum ad eum ministrandum necessariò efficit, utpote qui in discrimen ueniat, ne propriam suam qualitatem amittat: unde fit, ut quasi per peregrinum uehiculum radius delatus, obscuram quandam lucem emittat. Attendendo igitur, inquit, ijs quæ ita obscure à Prophetis dicta sunt, spe non frustrabimini. Nam cum res suo quæq; tempore adueniãt, quas diei nomine significauit, aptè admodū in trãslatione persistens: dixit enim lucernam, & locum squallidum, id est, caliginosum & tenebrosum, quæ quidem nox est, noctem autem omnem dies subsequitur: cum dies igitur, inquit, adueniet, id est, rerum ipsarum presentia, habebitis oriētens luciferum in cordibus uestris, hoc est, Christi cognitionem, & aduentū eius, à Prophetis prænunciatum, qui tanquam lux uera, corda uestra illustrabit. Deinde ut ostendat, cur Propheta ea quæ

dixerunt, non sint interpretati, distinguatq; prophetiam ueram à ficta ac demoniaca, quæ inter hereticos exerceri deprehenditur, omnem prophetiam scripturæ inquit priuatæ solutionis minime esse: hoc est, prophetas à Deo quidem accipere prophetiam, non tamē ut ipsi uolunt, sed ut qui eos mouet, diuinus spiritus operatur: ac nouisse quidem ipsos atq; intellexisse propheticum sermonem qui ipsis demittebatur, nō tamē solutionem etiam eius fecisse. Nam Prophetas qui diuino spiritu afflabantur, nouisse ea quæ à Deo dicenda ipsis mittebantur, inde perspicuū est, quod sponte exquebatur, & quod uolebāt, id loquebantur: id subdicebant, quod nolebant. Id quod in

Ionæ. 1. Iona & Balaam uidere licet, quorum alter denūciare Ninuitis uaticinium nolebat: alteri præceptum est, ut ea diceret, quæ ipsi suggererentur. At falsis prophetis, aut Græcorum oraculis, minime idem contingebat: non enim compotes mentis erant, dum futura prædicebant, sed furore oppressi atque agitati, non secus atque ebrii, quæ agerent, ignorabant. Sancti uero Dei Prophetæ, id est ueteres, quamuis cognoscerent omnia, non necesse tamen habuerunt sua interpretari, sed alijs, id est, nobis ea interpretanda postea administrarunt. Id quod etiam ea dispensatione contigit, ut Domini aduētus latēret, ne ab impijs obseruatus, insidijs appeteretur. Nam licet ob

immensam

immensam Dei potentiam ex quibuslibet insidijs elabi potuisset, uerisimile tamen fuisse, ut cum interdum incredibili quodam modo atque admirabili elapsio ea fieret, humanitatis assumptæ mysterium prodigiosum quoddā esse uideretur. Hoc uerum esse inde patet, quod Prophetæ noui testamenti quum prophetabant, seipsos interpretabantur, etiam si non prorsus, ut diuus Paulus in

1. Cor. 14.

priore ad Corinthios inquit: quippe cum in nouo testamento suspicio nulla huiusmodi fuerit. Nam quod sancti hi Prophetæ non mente exturbati uaticinari consueuerint, illud quoq; argumento est, quod cum uno & eodē spiritu tā in ueteri quam in nouo testamento omnes uaticinentur, Paulus

1. Cor. 14.

inquit: Si alteri sedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Hinc enim sanē in naturali statu constitutos Prophetas, & mentis cōpotes spontē prophetaffe, satis cōstat, propterea quod cū alter afflatus fuerit et surrexerit, priori qui loquebatur, mandatur ut taceat: id quod in furentibus & insanientibus esse nullo pacto potest. Quomodo enim tacebit, quineq; quid agat, cognoscit? Quin etiam spiritus sancti esse operationē in Prophetis, idem Paulus declarat, cum inquit: Et diuisiones operationum sunt, idem tamen qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem manifestatio spiritus datur ad id quod confert: alteri enim per spiritū sermo sapientiæ datur: & post nonnulla,

alteri prophetia. Tametsi etiam ex ijs idem confirmetur, quæ superius producta sunt.

Predicatio fraudulenta hæreticorum illusionis, de quorum impietate, & futuro supplicio. Cap. II.

FVerunt autem etiam falsi prophetæ in populo, quemadmodum quoque inter uos erunt falsi doctores, qui sectas perditionis subintroducunt, etiam qui eos redemit Dominum negantes, inferentes sibi celerem perditionem, & multi perditiones eorum sequentur, propter quos uia ueritatis maledicetur: & in usurpatione fictitijs uerbis uos mercabuntur: quibus iudicium iandiu non ocatur, & perditio ipsorum non dormitat.

Cum prophetiæ nomen communiter & de Prophetis, & de falsis prophetis dicatur, confirmat nunc ipsos ne falsis prophetis attendat. Quid autem sit quod distinctionem inter ipsos faciat, Paulus docuit, ubi dixit: Nemo dicit Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Hinc autem contra

Cor. 12.

Nicolaitarum hæresim in uchi incipit, duplicem ipsorum malignitatem taxans: sunt enim & in dogmate, quod ex maledictis contra Dominum Christum composuerunt, maxime impij, & in uita impurissimi. Atque hoc quidem nunc ex turpi lucro manifestat, paululum tamen progressus apertius rem declarabit. Usurpationem uero nunc turpe lucrum appellat. Usurpationem enim, id est,

usurpationem, modò iniustitiam, modò lucrum significat. Unde accommodatè ad rem uerbum mercabuntur, subiungit. Porro à diuina doctrina prorsus esse ipsos alienos ostendit, cum fictitijs uerbis uti eos innuit. Sed habebunt, inquit, impietatis suæ stipendium, mortem. Iudicium enim & condemnatio his non ocatur, id est, non ociosa erit, atque irrita: sed iandiu, ab antiquo tempore, id quod præcognitionem Dei significat, parata ipsis est. Sicut enim ex præcognitione bonis bona, ita impijs & malis conuenientè ipsis locum præparauit. Ordo autem est: Qui inferentes sibi celerem perditionem, subintroducunt sectas perditionis, etiam qui eos redemit Dominum negantes &c.

Nam si Deus angelis qui peccauerant, non pepercit, sed catenis caliginis in tartarum deiectos tradidit ad iudicium reseruandos: & prius mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem cum diluuium mundo impiorum induxisset, custodiuit: & urbes Sodomorum & Gomorrhæ in cinerem redactas, subuersione cōdemnauit, in exemplum ijs qui impiè acturi essent, constituens: & iustum Lot oppressum à nefariorum in libidine cōuersione liberauit. Visu enim & auditu iustus is habitans inter ipsos, in dies animam iustam iniquis operibus examinabat. Nouit Dominus pius è tentatione eripere, & malos in diem iudicij puniendos reseruare.

Si enim Deus neque angelis qui peccauerunt, neque prisco mundo pepercit, sed urbes Sodomorum & Gomorrhæ in cinerè redactas submersio ne condemnauit, & in exemplum omnibus qui post ipsos impiè erant acturi, posuit: Noë uerò iustitiæ præconem à diluuiò quod mundo impiorū induxerat, seruauit: & Lot ab impijs oppressum & defatigatum, quādo scilicet hospitio exceptos angelos Sodomorū uiri efflagitabant, & ad imitationem impiarum ipsorū actionū quotidie incitatum, & per abstinentiam & continentiam examinatum liberauit: nōne multò magis etiam hoc tempore ipsos hos scelestos, quemadmodum transgressores angelos, & qui tempore diluuij fuerūt, & Sodomitas, perdet ac destruet? & uos qui cū istis in mundo incolitis, sicut Noë & Lot qui tunc cum impijs cohabitabant, seruabit? Ita sanè faciet, negabit nemo. Nouit enim Dominus & pios è tētationibus eripere, et malos in diem iudicij puniēdos reseruare. Vide autem, cū superius exēplū de maleficis præposuisset, nūc iustos antepōnit, ut per id æmulos iustorum soletur, quòd impijs antepōnātur. Vnde etiā Christus prius iustis, id est, qui à dextera erant, agnis dat præmia, deinde hœdos à sinistra pœnis ac supplicij adiudicat: quippe cū iucunda tristibus & molestis soleāt præ ferri. A præstantioribus autem & honoratioribus argumentū sumit. In-

quit

Gen. 19.

Gen. 7.

Gen. 19

Mat. 25.

quit enim: Si neque hi, qui ob substantiæ incorruptibilitatem angeli in honore apud Deum erāt, neque homines qui proximè ad creationem & formationem suam accedebant, ubi peccauerunt, ueniā consequuti sunt, multò magis neque his peccantibus parcat Dominus. Cum uerò inquit, catenis caliginis, ineuitabilem damnationē ipso rum significat, è qua effugere atque elabi nullo pacto possint: huiusmodi enim uinculis qui à nobis penitus cōdemnātur, constringi consueuerūt. Sed unde, dicit quispiam, hæc demonum damnatio manifesta est? Ex ipsis profectò demonibus qui in Euangelio uidelicet rogant, ne in abyssum demittantur: quasi id ceteri omnes paterentur. Aduertendum autem est, ex conditione & suppositiue argumentationem hanc fuisse productam, non tamen postea ita etiam absolui: quippe cum non habeat quod ad conditionem referatur, ac respondeat. Vnde figura tantūmodo argumētatio huiusmodi proposita est, re autem uera est exemplaris probatio simplex. Cur ita sit, dicā. Si enim ex figura esset, ita processisset: Si enim angelis qui peccauerunt, si prisco mūdo, si Sodomis & Gomorrhæ nō pepercit, nūquid his parcat? Nullo modo. Vel hoc pacto: Si illis non pepercit, his etiā prorsus non parcat. Non simpliciter autē à præstantioribus & honoratioribus argumētatur, sed ut peccātes magis pœnæ obnoxios esse ostendat.

Luc. 8.

Quoniam

Quoniam enim etiã isti præstãtiores in eo sunt, quòd uocati ad Apostolatũ à diuina uia deflexere, maiore quoque condemnatione digni quàm cæteri habentur. Cũ uerò ex suppositiõne propositionem hanc exemplarem proposuerit, non reddidit quod ex figura consequi oportebat: iustorum enim assumptione exemplũ confudit: & cùm deberet ei quod à principio proposuerat, id est, eorũ qui peccauerant, ob quos exemplum adductum est, redditionem subiungere, & dicere: Si illis non pepercit, nõquid præsentibus his flagitiosis hominibus parcat? uel per negationem, Multò magis neq; his parcat: non id facit. Quã ob rem: propterea quod uidelicet redditio hæc duobus propositis exemplis bonorum et malorum, uni tantum malorum erat responsura. Vbi igitur una redditiõne proposita res absolui non poterat, loquutione alio modo usus est, & per acclamationẽ cùm inquit, Nouit Dominus &c. quod debebat inferri, exequutus est. Cur autem malis bonorum exempla adiunxerit, suo loco dicetur. ALITER: Sicut superius diximus, non secundum figuram orationis quæ uideatur, sententiã quoque ipsa subsequitur: non enim redditio subiungitur, quæ respondere huiusmodi constructionibus cõsueuit, sed simplex exemplaris probatio est eorum qui & ob peccata puniuntur, et ob iustitiam præmiũ consequuntur: perinde

de

de ac si ita dixisset, Nouit Deus & eos qui peccant, irrefragabili damnatione punire, sicut angelos qui peccauerunt, sicut homines tẽpore diluuij, sicut Sodomorum urbes: nouit item e contrario eos præmijs afficere qui iustitiã exercet, quemadmodum Noë & Lot. Ac connexio sententiæ huiusmodi est: Quia dixerat falsos doctores ob maledicta in Deum, & impuram uitam, esse puniendos, exempla subiungit. Deus enim neque angelis peccantibus, neq; prisco mudo pepercit: neque urbes Sodomorum perniciem effugere potuerunt, sed in cinerem redactæ exemplo impiẽ agentibus sunt. Et rursus Deus eos qui iustitiam exercent, honore ac præmio afficit, ut Noë & Lot. Et qualem ob iustitiam uterque salutem adeptus fuerit, explicat, cùm inquit, Noë & Lot ob temperantiam & continentiam à perniciẽ aliorum hominum fuisse ereptos. Nam & Noë impietate hominũ qui ante diluuium fuerunt, sequutus non est: & Lot nihil amulatus impura Sodomitarum flagitia: sed cùm indies semper libidine agentium inspectione quasi stimularetur, & ad ipsa flagitia incitaretur, nunquam succubuit: hoc enim est quod inquit, uisu & auditu &c. Cùm enim multa haberet quæ ad libidinem & impuritatem ipsum incitarent, uisionem, auditionem, consuetudinem cum scelestis hominibus & conuersationem, purum se & mundum

con-

conseruauit. Sed neq; hospitio exceptos angelos in specie hominum, ad libidinem ipsos exposcentibus præbuit, licet à nefarijs his multis atq; innumerabilibus contumelijs afficeretur: id quod significat cum inquit, oppressum & defatigatum. His uerò postea quasi acclamatione subdit, Nouit Dominus, inquiring, pios è tentatione eripere &c. Cæterum aduertendum est, cum nihil antè dixisset de iustis, sed de solis impijs, et eorum pœna, postea tamè iustorum exemplum interseruisse: primum propterea quòd historia quoque & de impiorum pernicie, & de iustorum salute mentionem facit: deinde, ut ex comparatione horum & peccantium uitium deprimat, & rectè agentium uirtutè extollat atque illustret: postremò etiam ut auditores inducat, ut & illorum scelera ob pœnas odio prosequantur, & piorum rectè facta ob salutem amplectantur, atque appetant. Vnde etiam in acclamatione utroruq; mentione fecit, pioru & impioru, salutis & pœne, quò uidelicet impioru uitia detestetur, uirtutem piorum amulentur.

Maximè uerò illos qui post carnem in concupiscètia inquisitionis ambulant, & dominationem contemnunt.

Hic à prioribus exemplis aptè ad præsentem rem deuenit. Intelligit autem de scelestis ac detestabilibus Nicolaitis, seu Gnosticis, seu Naasenis,

nis, seu Cerdonianis: multis nominibus enim uitium illorum cõsetur: & sicut scelestis operibus, ita nominibus quoque confusum atque inquinatum deprehenditur. Hi enim, sicut etiam antea diximus, profundum & silemũ prima mundi constitutionis initia constituentes, ex his matres & secula prodigiose commentabantur (quemadmodum etiam Marcio malis feminibus hinc sumptis fabulatus est) deinde per hæc à mundi opificio et prouidentia dominationibus expulsis, in omnem liberè carnalè immunditiam profusi sunt. De quibus si quis plura cognoscere cupit, Irenæi Gallè beati hominis librũ legat, quem contra falsi nominis cognitionem inscripsit: ibi enim horum flagitiosas immunditias inueniet, per Marcum maxime perpetratas impurissimũ hominem, & quæ ab ipso deceptæ ac corruptæ fuerant miserabiles mulieres.

Audaces, contumaces, glorias non uerentur maledicere, quando angeli robore & potentia maiores cum sint, nõ ferunt contra ipsas apud Dominũ maledicũ iudicium. Isti autem quasi ratione carentia animalia naturalia, genita ad captiuitatè & corruptione, in ijs quæ ignorant maledicentes, in corruptione sua corrumpentur, mercedem iniustitiæ recepturi, quotidianũ luxum uoluptatem existimantes.

Subaudiendum est, qui sunt audaces & contumaces &c. Nihil enim absurdum est, ut qui re-

florem & creatorem mundi respuerunt, audaces
 sint & contumaces, id est, *audaces*, hoc est, qui
 quod sibi placet, sequi omnino ac tueri uelint,
 quin etiam maledici, ut inquit, sint. Nam qui ex
 contemptu dominationem ullam nō timent, quid
 mirum si omnem gloriam & excellentiam etiam
 spernunt? Apertius autem de his beatus Apосто-
 lus Iudas dicet, ubi de Moysis corpore ait: hic e-
 nim nunc rem tantum significauit, & simulat-
 que attigit, omisit. Quocirca ex illo sumpta oc-
 casione interpretandorū horum uerborum dici-
 mus, cum inquit, glorias non uerentur maledi-
 cere, intelligi debere pro Contemnunt, & nihili
 faciunt blasphemare omnem gloriam. Deinde, ut
 audaciam circa hæc reprimat, infert. quando an-
 geli robore & potentia maiores cum sint &c.
 idem quod beatus Iudas inquires. Nam etiam ille
 loquacitatem & maledicentiam quorundam ca-
 stigans, eodē exēplo, sed latius tamen monitionē
 facit, cum inquit: Michaël autē archāgelus &c.
 non ausus est iudicium inferre maledicentiæ. Tale
 quid etiam Petrus nunc dicit, cum ait, hos mise-
 ros nulla ratione habita glorias maledicere: cum
 tamen neque qui potentia & uiribus maiores
 sunt, istis uidelicet flagitiosis hominibus, non fe-
 rant, id est, non inferant, cōtra ipsas uidelicet glo-
 rias maledicum iudicium apud Dominum. Atque
 huiuscæ rei testis Michaël archāgelus est: is enim
 quia

quia gloriæ cuiusdam particeps est etiam diabo-
 lus, propterea quod principium creationis Do-
 mini fuit, contra ipsum maledicum sermonem nō
 intulit. Et est à maiori argumētatio, in hunc mo-
 dum. Si diabolus, qui dignior est ut maledicatur,
 quia tamen gloriæ cuiusdam est particeps, à Mi-
 chaële archangelo corā Domino id non est conse-
 quutus: illi sanē nō sapiunt, qui ita temerē gloriā
 omnē maledictis prosequuntur, cum tamen multo
 post angelorū dignitatē cōstituti sint. Glorias au-
 tem, uel diuinās potētias, uel ecclesiasticas etiam
 principatus appellat, aduersus quos suilli isti in-
 uehūtur, ac maledicta inferre non desinunt. Atq;
 angeli quidem ita modestē se gerūt: at isti, tanquā
 bruta naturalia, id est, quæ sensu tantūmodo, nō
 mente & intellectu uiuūt: unde etiā à corruptibi-
 libus, id est, ab ira et cōcupiscentia, quæ in uita in-
 sunt quæ corrumpitur atq; interit, facillē capiunt
 ūtur. In ijs quæ ignorant, maledicentes: id est,
 spūitanea sua ignorātia maledicentes, digna ipsi
 corruptione corrūpentur, mercedē iniustitiæ re-
 cepturi, quā spōtē sibi compararūt. Voluptatē
 quotidianum luxum existimātes: hoc est, uerā
 & amabilem lētitiā & uoluptatem in quotidia-
 na gulæ fruitione constituentibus. Sciendū autem
 est, diuinā scripturā ea quæ hominibus naturali-
 ter, id est, quatenus sunt animalia, insunt, quan-
 do uituperat, brutis animalibus solere compara-

Psal. 48. *re: quemadmodum cum inquit, Homo cum in honore esset, non intellexit, inter stolidam iumentorum numeratus est. Et: Ne sitis sicut equus & mulus.*

Psal. 31. *numeratus est. Et: Ne sitis sicut equus & mulus.*

Hierem. 5. *Et: Equi in feminas furētes effecti sunt. Et, Fiat is prudentes sicut serpentes, et sinceri ut columbae.*

Matth. 10. *Atque id inquit, non quod mutari naturae possint, fieri enim id nullo pacto licet: sed ut ad naturales incitationes alias deuitandas, alias sectandas incitet. Quando autem salutare aliquid consulit ac praecipit, ad superiora cōparationem facit, sicut cum inquit: Sitis misericordes quemadmodum etiam pater uester caelestis est. Et neque hic naturam transmutandam monet, sed quatenus vires nostrae patiuntur, ad hanc faciendam nos hortatur.*

LUC. 6. *Sordes & maculae, in deceptionibus suis delicias, coēpulantes uobiscum, oculos habentes plenos adulterae, & incessantes a peccato, instabiles animas inescantes, cor habentes exercitatum auaritijs, filij execrationis, qui relicta uia recta aberrauerunt, sequuti uiam Balaam filij Bosor, qui mercedem iniustitiae amauit, sed propriae iniquitatis redargutionem habuit. Iumentum mutum hominis uoce loquens Prophetæ dementiam prohibuit.*

NUM. 22.

Ordo est: Sordes & maculae, cor exercitatum auaritijs habentes, filij execrationis, coēpulantes uobiscum, oculos habentes plenos adulterae, & indefinētes a peccato, animas instabiles inescant,

420

quis Paulus mulierculas peccatis accumulatas dixit: qui quidem relicta recta uia aberrauerunt in uiam Balaam filij Bosor &c. Sordes & maculae: quippe qui nihil in se habeant puritatis, sed quasi sordes in indumento mundo, id est, in pura & sincera uita inherentes, & omnia maculantes, ubi auerterint aliquos a sanctitate, & flagitiosos reddere secum uersantes uel uiros uel mulieres potuerint, id delicias sibi esse existiment, Quinetiam dum uobiscum coēpulantur, non ob charitatem id faciunt, & ut salis & mensae communicationem ineant, sed ut occasionem ad decipiendas mulieres nanciscantur: hi enim cum oculos habeant, nihil aliud quam adulteras inspiciunt: atque in hoc sine ullo fine peccantes, tanquam execrationis filij animas instabiles inescant. Cor enim ipsorum ad nullam aliam rem, quam ad auaritiam & avaritiam exercitatum est, hoc est, ad pollutionem & pecunias: ob quae utraq; relicta uia quae ad salutem deducit, aberrauerunt, non secus ac Balaam Bosor filius, qui ob largitionem amauit iniustitiae mercedem, redargutusque suae iniquitatis est a iumento muto, quod hominis uoce loquutum, dementiam Prophetæ prohibuit. Atque hinc cognoscere possumus, Balaam ex auaritia affectu, quem furioso suo uaticinio alebat, semel a Deo prohibitum, iterum contentiose ire ad Balaam festinasse, et timore Dei, terroribusque in itinere

2 Tim. 3.

NUM. 22.

re correptum, benedictionis orationem non immutasse: id quod non uaticiniij (diximus enim uaticiniij, id est, uaticiniij, ex furenti animo deproxi, ignorante quid dicat) sed prophetiæ est. Prophetæ enim scientes dicunt ea quæ prænunciant: unde etiam Prophetam ipsum hunc uocauit, utpote qui sciret ea quæ diceret: non enim si ignorasset quæ dicebat, in electione præstantiorum perstitisset. Benedictio igitur eius non uaticiniij & diuinationis suæ, sed uirtutis diuinæ fuit.

Iudæ. 3. Hi sunt fontes aqua carentes, nubes à turbine agitata, quibus caligo tenebrarum in æternum reseruata est: supra modum enim fastuosa uerba uanitatis loquuti, alliciunt in concupiscentijs carnis, in impudicitijs eos qui uerè aufugerant, eos qui in errore conuersabantur, libertatem illis pollicentes, cum ipsi corruptionis serui sint. A quo enim quis superatus est, ei etiam in seruitutem est redactus.

Ioan. 4. **Ioan. 7.** Cum multa interposuerit, inter quæ etiam ex emplū Balaam adduxit, redit rursus ad impuros Gnosticos, quos fontibus aqua carentibus comparat, utpote qui uitæ aquam, id est, puram prædicationis, & dulcem aquam amiserint: quam cum haberet Dominus, multos qui ad se accederent, saturaturum se esse promittebat. Nubibus quoque similes esse hos inquit, quæ à uento aguntur, atque à nemo quidem contrario, quem turbinem

uocat

uocat, quippe qui illud quod impellit, conturbet ac commorquet: id quod turbis proprium est. Non sunt, inquit, nubes pellucidæ & claræ, ut sancti uiri, sed nebule caliginis plenæ, quibus caligo tenebrarum (de futuro autem iudicio intelligit) in æternum reseruatur. Curq; id fiat, causam subiungit: quoniam supra modum fastuosa uerba uanitatis loquuti, carnali concupiscentia in impudicitijs eos qui uerè effugerant, alliciunt, & omnino eos qui prius in errore conuersabantur. Quare impudicitia, arrogantia, & impietatis rei sunt, qui hæc efficiunt. Cumq; ipsi immunditia serui sint, quam corruptionem meritò appellat, libertatem alijs quos decipiunt, pollicentur, non ueræ illam quidem, sed remissæ ac profusæ uitæ libertatem. Vnde etiam cur serui sint peccati, rationem subdit: propterea quòd uidelicet à qua quis perturbatione uincitur, ab ea in seruitutem etiam redigatur.

Nam si cū effugerint iniquationes mundi in agnitione Domini & saluatoris IESV Christi, his rursus implicati superantur, ultima ipsis peiora prioribus euaserunt. Melius enim ipsis erat si uiam iustitiæ nō agnouissent, quam ubi agnouerunt, à sancto mandato, quod eis traditum est, auerti. Contigit autē ipsis id quod ueri prouerbij est, Canis conuersus ad propriū uocatum, & sus lora in uolutabro cœni.

Ioan. 8.

Rom. 6.

Heb. 6.

Mat. 12.

Pro. 26.

Duo probat hac oratione: & eum qui alicui affectui succumbit, illius esse seruum: & eos qui post ueritatis agnitionem rursus prioribus flagitijs inuoluuntur, id deteriora prioribus mala inciderere: cui rei attestans prouerbium adducit. Est autem tota hæc sententia: Si autem cum agnitione Domini & saluatoris Iesu Christi inquinatio-nes mundi effugerint, rursus iisdem impliciti ab ipsis superantur, prorsus etiam ipsis seruiunt, & peiore seruitute quam ante cognitionem detinentur: cum insidiator noster satanas id det operam, ut tanto deterioribus inuoluantur, quanto maiore ocio à prauis operibus antea uacauerant. Idcirco Apostolus inquit, quoniam ad hoc deueniunt, qui malorum recantationem faciunt: melius sanè ipsis fuerat, si non agnouissent, quam post agnitionem peioribus opprimi. Nam etiam canis qui ad propriū uomitum, id est, ad id quod euomerat, edendum reuertitur, multo est detestabilior: quippe cum quæ natura exosa euomere ac rejicere ipsum coegerat, ea rursus in cibum sumat, & quæ corrupta iam sunt, & natura abortum fecerunt, rursus comedat. Sus quoq; dum ablui querit, si cæno id faciat, sordidior multo quam prius erat, efficit.

Resumptio

Resumptio de prauitate hæreticorum hominum, ubi ait in consummatione huius seculi inopinato Cbristum aduenturum, ut ad eum omni uirtute præparari debeamus. Caput III.

Hanc iam charissimi secundam uobis scribo epistolam, in quibus commonedo uestram syn-
ceram mentem excito, ut uerborum quæ prædica-
ta sunt à sanctis prophetis, mandati nostri A-
postolorum, Domini & saluatoris IESU me-
mores sitis, illud primum scientes, in extremo
dierum uenturos esse illudores, qui iuxta pro-
prias concupiscentias ambulent, & dicant: Vbi
est promissio aduentus ipsius: ex quo enim pa-
tres dormierunt, omnia ita à principio crea-
turæ permanent.

Hinc omnes Petri epistolas duas esse cogno-
scimus. Cum uero inquit, in quibus, intelligen-
dum est, utrisq; epistolis, id est, per quas utraq;ue
epistolas synceram mētem uestram excito. Syn-
cera enim ac pura mens & cogitatio est, cum eo-
rum quæ salutaria sunt, quæ iam audiuius, &
reseruat a iam sunt ac deposita, recordamur, &
ad resumendam eorum operationem, omni studio
ac uiribus omnibus incitamur. Recondita autem
ac deposita, & per propheticos sermones, et per
Apostolicas prædicationes hæc sunt. Vnde etiam
Paulus inquit: Inædificati supra Apostolorum et
Prophetarum fundamentum. Omnes enim hi &
primum & secundum Domini aduentum denun-

1. Tim. 4.
2. Tim. 2.
Iudæ.
Ezech. 12.

Ephe. 2.

ciarunt. Tot uerò ac tantis testibus non credendum nõ est. Cõstructio autem orationis huiusmodi est: ut memores sitis uerborum prædictorum à sanctis Prophetis, & mādati nostri Apostolorū, & mandati Domini & saluatoris Iesu. Vel, ut memores sitis uerborum prædictorum à sanctis Prophetis, & à mandato scilicet prædictorum nostri Apostolorum, & à mandato Domini & saluatoris Iesu: ut subintelligatur uerò, id est, à præpositio: & non Mandati, in genitiuo, sed in ablatiuo Mandato, uolens interpretemur. Cur uerò renouari hanc memoriam ipsi uelit, subiungit: propterea quòd qui iuxta proprias concupiscentias perturbatè ac libidinose uitam traducunt, cum uideant Domini aduentum, quem unà cum alijs Deo afflatis sanctis uiris etiam ipse Dominus prænuñciauit, quosdam timere, ac propterea inhonestam ipsorum uitam detestari, fide libus insultant atq; illudunt, eo quòd non statim prædicatio experimēto rei comprobatur, sed ob multorum salutem differtur: atque irridendo, inquit: Vbi est promissio aduentus eius? atq; ita per hanc unam promissionem, quæ ob aliquos ex dispēsatione nondū expleta est, dolose machinantur, ut alijs quoq; salutaribus Domini mādatis fides nõ adhibeatur. Hæc Gnostici qui per illa tempora uigebant, uel Naaseni, qui ijdē & Lāpetiansi, & Eucheta appellabatur, nugari cõsueuerāt.

Latet

Latet enim ipsos hoc uolētes, cælos fuisse antiquitus & terram ex aqua, & per aquam constituisse Dei uerbo: per quæ qui tunc erat mundus, aqua inundatus periijt: qui uerò nunc sunt cæli et terra, ipsius uerbo recõditi igni seruātur in diem iudicij & perditionis impiorū hominū.

Hi sanè omnes spontè ignorant: spontè enim conuiuent, & ad ueritatem percipiendam cæcutiunt. Et quid est illud quod ipsos latet? Cælos uidelicet ante diluuium antiquitus, sicut in mundi procreatione apud Mosen est, ex aqua exitisse: inquit enim ille, iussisse Deum in medio aquæ firmamentum fieri, hoc est, firmiorem aquarū subsistentiam existere. Latet etiam ipsos, terram simili modo creatoris iussu emerfisse, cum prius obruta detimeretur: & sicut ex aquis cælo & terra constante diluuiū mundo inopinatò superuenit, ita etiam nunc repositum esse, ut per ignem uniuersi perniciēs efficiatur, quo cum impij quoque perituri sint. Cum enim duo sint elemēta quæ uniuersi hanc machinam maxime continent, & coherentè conseruant, aqua & ignis, ex quibus reliqua duo etiam existunt: nam aër, ex aquarum exhalatione, terra ex earundem concretionem & concretionem ex aqua, exprimit ignis uis, quæ à creante Deo naturaliter ipsi insita est. Cū igitur duo hæc præcipua sint elemēta, & per aquam prius

impiorum

Mat. 26.

Mat. 24.

Mar. 13.

Luc. 21.

impiorum scelera fuerint deleta, necesse, inquit, est ut rursus impiorum perditio per ignem fiat. Ac de hoc quidem mundi interitum non Christiani solum, uerum etiam Græcorum sapientes, ut Heraclitus Ephesius, & Empedocles Aetneus tradunt. Sed dicit quispiam, quæ ratio est cur cõditus fuerit mundus, si interire rursus debet? Cui ita respondendum est, mundum tunc nõ in perniciem prorsus interiturum, sed in renouationem abiturum.

Psal. 103 Vnde etiã Propheta inquit, Et renouabis faciem terræ. Sensibilis enim creatura à principio à deo constituta, bona erat, & postea hominis transgressione uanitati etiam ipsa fuit subiecta, ut non stabiliter amplius esset, sed fluxu & refluxu in interitum abiret. Diluuiò effectum est, ut ad pietatem rursus reductis hominibus, per Noe & ea quæ cõseruata in arca fuerant animalia ad semen

Rom. 8 excitandum, rursus mundus quasi instauraretur, ac nouum quasi exordium sumeret: sed cum neque tunc hominis natura admodum multum profecisset, sed ad deteriora fuisset delapsa, eã postea lex per Moysen data à prauitate conata est auertere: postremò uerò Christi aduentus ad salutem deduxit, quæ nisi à paucis tamen admittitur. Quotus enim est eorum qui salui fiunt numerus, præ eorum qui in singulis ætatibus pereunt multitudinẽ? paucissimus admodum: ut tempus consummationis pro rogari propterea existimem, ut eorum qui seruandi sunt

sunt numerus cõpleatur. Quoniã igitur sicut multiplex ad salutem uocatio fuit, ita uaria quoque ex inobedientia perditio est subsequuta, fit ut ignis diluuium necessarium sit, quo mundus totus etiam si non omnino interiturus sit, consumatur. Non enim animæ interibunt, sed neque corpora: quippe cum oporteat ut omnes nos, non cum animabus corpore destitutis, sed unã cum corporibus quæ etiam ipsa immortalia sint effecta, ante tribunal Christi assistamus. Quo pacto enim sola anima pœnas eorum reciperet, quæ per corpus perpetravit? Quin neque iusti esse iudicis uidetur, ut cum duo simul eadem in re peccarint, alterum illæsum dimittat, alterum totius criminis supplicio afficiendum ducat. Præterea si nos materias conflare per ignem consueuimus, non ut penitus eas destruiamus, ne sint, sed ut purgatiore eas ac synceriores reddamus: credendum non est, Deum cum per ignem consummationem promiserit, uel id non facturum, uel si faciat, in perniciem & interitum mundi id esse facturum. Nam si perdentur & consumentur aliqua, quæ ea erunt? superuacua hæc, & presenti uitæ ac commodata, cuiusmodi sunt iumentã, herbæ, plantæ. Herbæ siquidem iumentis & pecudibus uitæ suppeditant: iumenta uerò uitæ huic corruptibili hominum ministeriũ exhibent. Qui efficit, inquit, ut gramen oriatur iumentis, & herba ad serui

Rom. 14
2. Cor. 5

Psal. 103

seruitutem hominum. Plantæ autem & stirpes aliæ, materiam & ligna ad tabernacula et domos extruendas: aliæ, fructus ad alimentum hominibus producunt. Alimentum autem & nutritio, corruptionis argumentum est. Defectus enim & repletio quid aliud promittere quam corruptionem potest? Hæc igitur quæ uana sunt et superuacua ad uitam incorruptibilem, corrumpentur ac perdentur. Noui uerò cæli & noua terra substituetur, quæ tamen materia diuersa minime erūt: quippe cum neq; qui nouam domum extruit, eā ex nulla subiecta materia faciat. Sic Deus cum semel materiam à principio produxerit & formauit, omne id quod ad usum quidem uitæ huius necessariū, sed ad alteram tamen incorruptibilem inutile ac superuacuum est, tollet ac perdet: quicquid uerò ad eam conducet, id incorruptibili & admirabili pulchritudine reformatum, ad secundum & incorruptibilem mundum ornandum relinquet. Cum uerò ait, terram ex aqua & per aquam constituisse, ex aqua tanquam ex materiali causa, per aquam tanquam per finalem constitutā esse ipsam significat: aqua enim est, quæ quasi gluten quoddam terram continet, atque ut coherat, facit: alioqui nisi ea esset, in puluerem euanesceret ac fatisceret, ac dissoluta in aërem diffunderetur. Sed fortasse insurget quispiam contra nos, & nugaci quæstione, Quid, inquit, Deus cum mundum

mundum hunc uisibilem cōstitueret, non à principio stabilem eum & immutabilem, sed mutationibus obnoxium fecit, ut postea & tempore Noë per diluuium, & in consummatione per ignem, ut nunc dicit Petrus, fuerit ad incorruptibilitatem restituendus? Huic occurrendum hoc modo dicimus, ut asseramus, nō potuisse fieri ut immutabilitate esset præditus, qui ex mutatione consistat: quippe cum ad id productus fuerit, ut esset, ex eo quod non erat: id quod alterationem et mutationem esse negaret nemo, qui compos mentis sit. Vnde cum alteratio peioribus cōmixta in deterius euasisset, necessariò huius opifex, ut in melius restituat, & tempore Noë expurgatione per aquam intulit, & in cōsummatione per ignem est illaturus: quemadmodum etiam nos materias, sicut dictum est, non ut destruamus, sed ut purgemus, conflare consueuimus. Quod autem inquit, per quæ, ad cælum & terram refertur: per quæ, id est, per cælum et terram, cum terra aqua effudisset, & cæli cararactas suos relaxassent, id est, tanquam cataractis subductis aquam detruisissent, qui tunc erat mundus, aqua inundatus perijt. perijt, autem non ad totum mundum, sed ad sola animalia referendum est, quæ uidelicet totum mundum formant: quippe cum absq; animalibus desertus locus ne mundus quidem existimari posset. In diem iudicij autem, pro, in diem condemnationis, dictum est.

Pfal. 84. Vnum autem hoc ne lateat uos dilecti, unū diem apud Dominum tanquam mille annos, & mille annos tanquam diem unum esse. Non tardat Dominus promissionis, sicut nonnulli tarditatem existimant: sed toleranter agit erga nos, dum non uult ut aliqui pereant, sed omnes ad pœnitentiam ueniant.

Cum totam de cōsummatione mundi orationem absoluerit, eam & necessario & per ignem futuram esse, quæ omnia nos latius etiam fuimus persecuti, transit ad temporis prorogationem, atq; inquit, Non tardat Dominus, ut quidam putant, sed toleranter agit ac patienter, dum salutem nostram expectat, & nos perire non uult, sed omnes ad pœnitentiam uenire. Nam cum infinitus sit Deus, & substantiæ pelagus incircūscriptum sit, nihil ipsi productum esse ac longū potest, sed mille anni tanquam unus dies apud ipsum sunt, imò, ut David inquit, ne minima quidem diei pars: dicit enim in hūc modum: Mille anni in oculis tuis Domine sicut dies hesternus qui præterijt, & custodia in nocte. per custodiam, breuissimam nocturni spacij partem significans: quippe cum in quatuor custodias & uigilias diuidatur nox: nam etiam Dominus quarta uigilia ad sanctos discipulos accessit.

Superueniet autem dies Domini sicut fur in nocte, in quo cœli stridenti impetu præteribunt, & elementa exusta dissoluentur, & terra, & quæ

& quæ in ipsa sunt, opera, comburentur. Cum hæc igitur omnia dissoluantur, qualesnam esse uos in sanctis conuersationibus & pietatibus oportet, expectantes & accelerantes aduentum diei Dei, quo cœli incensi dissoluentur, & elementa exusta contrabescunt: Nouos uerò cœlos & nouam terram iuxta promissum eius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propterea dilecti, hæc expectantes date operam, ut immaculati & irreprehensibiles ab ipso inueniamini in pace, & Domini nostri tolerantiam salutem existimate.

Incertitudinem & inexpectationem aduentus Domini per furem & noctem significat: obscura enim et incerta omnia in nocte fiunt. Inexpectata uerò furis irreptio est: ad neminem enim expectantē accedit, sed inexpectatō et inopinatō fur inuadit. Vnde etiam Dominus, Sicut, inquit, in diebus Noë homines nuptijs & compotationibus lætabantur, & calamitatis quæ oppressura ipsos erat, nullum sensum habebant, donec diluuium ipsis superuenit: sic etiam aduentus Domini inexpectatō impijs adueniet. Cum uerò ait, stridentem impetu, id est *ποσειδῶν*, impetuose & stridenter, sonum significat et sibilum qui ex igne flagrantibus edi consuevit. Aduerte autem, terrā dixisse & quæ in ipsa sunt, comburenda esse, nō autem homines: nam perditionem tantummodo

Apoc. 3.
& 16.

Apoc. 21.
Esa. 65.
& 66.

Mat. 24.
Luc. 17.

impiorum, id est, impietatum ipsorum dixit. Via enim impiorum peribit, sed non ipse impius. Iuxta autem promissum eius inquit, propterea quod fidelibus promisit, cum diceret: Veniam et assumam uos. Et: Apud patrem meum mansiones multae sunt. Vnde etiam Paulus ait: Tuba canente angelo de caelo, et mortuis incorruptilibus resurgentibus, et ipsos occursuros Domino in gloria: cum gloria nihil aliud quam incorruptibilitatem significet. Quod si incorruptibiles, noui prorsus etiam erunt. Si autem noui homines erunt, creaturam quoque mundi quae cum hominum statu mutari consuevit, nouam quoque ipsam futuram manifestum est. Sicut enim ex delapsu hominum in corruptionem corruptibilis euasit: ita incorruptibilis ex hominum renouatione efficietur. Prorogationem autem temporis aduentus Domini, et tolerantiam eius, ob salutem nostram fieri ait.

Quemadmodum etiam dilectus noster Paulus ex data sibi sapientia scripsit uobis, sicut in omnibus etiam epistolis, loquens in eis de his inter quae nonnulla difficilia intellectu sunt, quae indocti & infabiles distorquent, sicut & caeteras scripturas, in propriam ipsorum perditionem. Vos igitur dilecti praenoscetes caute, ne nefariorum errore simul abducti e propria stabilitate excidatis: sed crescite in gratia & cognitione Domini nostri & saluatoris IESU Christi

Ioan. 14.

Ioan. 14.

1. Thes. 4.

Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem aeternitatis, Amen.

Sed ubi tale quid Paulus dixit ubi uidelicet inquit, benignitas Domini in poenitentiam te ducit. Quod si Dei tolerantia et benignitas ad poenitentiam deducit, poenitentia uero salutaris nobis est: ad utilitatem et salutem nostram Dei benignitas spectat. Difficilia autem intellectu ea dicit, quae ab impijs distorte ac peruersè intelliguntur: id enim significat cum inquit, distorquent. Caterum ut uno exemplo rem omnem aperiam, quod inquit Paulus, Vbi abundauit peccatum, super abundauit gratia: ipsi id peruertunt ac distorquent, atque iniquunt Paulum ita intelligere, Peccemus amplius, ut nobis remittatur: atque hoc, inquit, illi in perditionem suam faciunt. Quemadmodum enim qui Prophetas et Apostolos interfecerunt, ita etiam qui uerba ipsorum distorquendo deprauant ac perdunt, eidem iudicio obnoxij sunt: propterea, quod sicut qui illos occiderunt, ea de causa id fecerunt, ut prohiberent quo minus qui ab ipsis instruerentur, consequi salutem possent: ita qui uerba ipsorum distorquent, ne per ea quisquam ad salutem perueniat, similiter uetat. Propriam autem stabilitatem, fidem in Domino uocat. Sicut autem in alijs epistolis in uota desinit, ita in hac quoque incrementum in fide Domini ipsis exoptat.

Rom. 2.

Roma. 9.

D. IOANNIS CATHOLICÆ
epistola primæ argumentum.

HAc epistola Ioannes idem qui Euangelium conscripsit, eos qui iam in Dominum crediderant, commonefacit, atque in fide confirmat: primumque sicut in Euangelio fecit, ita hic quoque de uerbo diuinitus disserit, & eum semper esse in patre, & patrem lucem esse ostendens: ut ita uerbum tanquam fulgorem ex eo esse agnoscamus. Tum mysterium hoc fidei nostræ non nouum esse, sed ab initio quidem & semper extitisse ait, nunc tamen in Domino fuisse manifestatum, qui uita æterna est, ac Deus uerus. Causam quoque aduentus eius subiungit, ob id uidelicet uenisse ipsum asserens, ut & opera diaboli destrueret, & nos à morte liberati patrem eius, & ipsum filium Domini nostrum Iesum Christum agnosceremus. Ad omnem igitur ætatem scribit, pueros, iuuenes, senes, cognitum esse Deum, & diabolicam operationem morte exinanita uicta n fuisse. Deinceps uero per totam epistolam de charitate agit: oportereque ostendit, ut cum Christus nos amaret, nos quoque mutuo nos amore prosequamur: ubi de differentia timoris & charitatis, & filiorum Dei & diaboli, peccati mortalis & non mortalis, & spirituum diuinitate disserit. Quis item dei spiritus sit, & quis erroris distinguit: & quo modo filij diaboli discernantur. In quo item peccato orandis pro peccantibus sit. Tum eum qui non amat proximum, indignum esse uocatione, neque Christi posse appellari ostendit. Vnitatemque filij cum patre demonstrat, ut qui filium neget, is neque habere patrem possit. Idque proprium Antichristi esse ait, ut ipsum Iesum Christum non esse filium dicat, quo uidelicet mendax se esse filium Dei asserere ualeat. Per totam nem epistolam ne animum despondeant monet ij qui credunt, si in mundo odio habeantur, sed gaudeant potius, propterea quod odium mundi erga ipsos, recessisse eos à mundo, atque ad æternam uitam transiuisse declarat. In fine postremo epistolæ rursus filium Dei uitam æternam, & Deum uerum esse commemorat, ut & ei seruamus, & à simulachrorum cultu caueamus.

D. IOANNIS EPI-
STOLA CATHOLICA
PRIMA.

*Theologica de Christo consideratio: ubi de
confessione, quodd peccatores si-
mus. Capit I.*

Quod erat ab initio, quod audi-
uimus, quod uidimus oculis
nostris, quod spectauimus, &
manus nostræ de uerbo uitæ
contrectauerunt, & uita mani-
festata est, & uidimus, & testi-
ficamur, & annunciamus uobis uitam æter-
nam, quæ erat apud patrem, & manifestata
nobis est.

*Hoc ad Iudeos & Græcos spectat, qui tan-
quam nouum nostrum hoc mysteriū uituperant.
Ostendit enim antiquum id esse, quippe cum ab
initio fuerit, id est, simul cum initio quod conci-
pere animo quisquam possit. Vel ab initio, nõ tan-
tum ante legem, uerum etiam ante hanc uisibilem
creaturam longè superius: illa siquidem princi-
pium habuit, hoc ante illius principium quoque
extitit. Nam de Græcanicis rebus quæ heri aut
nudiustertius introductæ sunt, quid dicere oportet
quæ impudicitijs conflata nuper substantia
carentem constitutionem obtinuerit, cum iam im*

puritas inter homines uersaretur: ex cuius disci-
 plina, hæc à præstantioribus ad circumfusam no-
 bis noctem delapsio ac defluxio extitit. Cùm igitur
 nostri huius mysterij magnitudinem atq; ex-
 cellentiam ex antiquitate eius ostendat, uitam id
 esse postea ait: ac uitam quidem non quæ tempo-
 ris interuallo mensuretur, sed quæ ex sese subsi-
 stat, & apud patrem semper sit, consensiens cum
 ijs quæ is Euangelio suo dixit: nam et illic, Et uer-
 bum, inquit, erat apud Deum, & Deus erat uer-
 bum. Erat, autem non temporariam existentiam
 significat, sed subsistentis rei substantiam, & prin-
 cipium, & fundamentum, & sedem omnium quæ
 essentiam sortita sunt, sine qua existere nihil po-
 test. Vnumquodque enim ex ijs quæ genita sunt,
 esse quoddam dicitur, ut angelus, sol, cælum, & re-
 liqua omnia esse tantummodo dicuntur: sed filius
 solus reuera est, cuius particeps unumquodque
 dum efficitur, ad essentiam tendit. Vnde etiam
 Paulus inquit: In ipso uiuimus & mouemur &
 sumus. Huius auditionem introductoria doctrina
 cùm prius perceperit quispiam, ad uidendum post-
 ea ipsum non corporali modo, sed contemplatio-
 deuenit, post multam exercitationem & conside-
 rationem, quæ contrectatio etiam uerbi uitæ di-
 citur, uitæ inquam illius quæ dixit, Ego sum uita.
 Possumus etiam illo modo idem hoc interpreta-
 ri: quem

Ioan. 1.

Act. 17.

Ioan. 14.

ri: quem per legem & Prophetas uenturum au-
 diuimus, eum ubi uenit in corpore, manifestè ui-
 dimus & contrectauimus: nam solum Deum nul-
 lus unquam uidit. Non enim quoquo modo acque-
 uimus, sed multam post contrectationem, id est,
 inquisitionem de eo ex lege & Prophetis, uerba
 quod in carne uidebatur, credidimus. Quod uerò
 inquit, quod spectauimus, significat, quod in-
 tuitu oculis admirati sumus: spectare enim, id est,
θεωρεῖν, est cum admiratione et stupore inspicere,
 Non autem quod erat, spectauimus aut contrecta-
 uimus, eius enim generationem quis enarrabit?
 sed quod genitum est & factum, uel contrectatio-
 ne cognitionis, ut dictum iam est, uel sensibili eti-
 am palpatione, quemadmodum etiam post resur-
 rectionem Thomas. Vnus enim erat & indistin-
 ctus: idē spectabilis et inspectabilis, perceptibilis
 et imperceptibilis, tangibilis et intangibilis, huma-
 nè loquens, et tanquam Deus miracula operans.
 Hæc autē ex summa uerbi cum carne coniunctio-
 ne atq; unitione dicimus. Ordo est: Quod erat ab
 initio, quod audiuius, & uidimus, & spectau-
 imus oculis nostris, et manus nostræ contrectarūt
 de uerbo uitæ, quæ quidem uita manifestata est,
 quam etiam uidimus & testificamur & annun-
 ciamus uobis: dico autem uitam æternam quæ est
 apud patrem, & manifestata nobis est: quod
 igitur uidimus, hoc etiam annunciamus uobis.

Ioan. 12.

Esa. 35.

Ioan. 20.

Rom. 9. Hucusque redditio orationis pertinet. Ipse autem non ita aperte & plane orationem, sicut nos, explicauit: primum ex concisi et breuiati uerbi usu: deinde, ut Græcam facundiam ac nugacitatem spernat, salutemq; nostram non in uerbis, sed in rebus ipsis atque operibus esse ostendat: tum ut nos attentiores reddat, ne prima inspectione facile rem percipiendo negligentes euadamus. Accedit quòd de Deo loquens obscuritate occultare aliquantulum uoluit, quæ præstantiora sunt, quam ut à profanis auribus percipiantur: neque offerri & enunciari ad ipsos sine periculo possunt. **Matt. 7.** Exponere enim sancta canibus, & proijcere margaritas ante porcos, prudentis hominis minime est.

Quod uidimus & audiuius, annūciamus uobis, ut etiam uos communicationem habeatis nobiscum: & communitas nostra cum patre & filio eius IESU Christo sit. Et hæc scribimus uobis, ut gaudium uestrum sit plenum.

Quod uidimus & audiuius, annūciamus uobis, inquit. Quid hoc est: uitam æternam scilicet manifestatam nobis esse, & spectatores nos eius & ante crucem et post resurrectionem fuisse. Idem enim & cruci carnaliter fuit affixus, et eadem carne resurrexit. Sed quã utilitatẽ, inquit, ex hac annunciatione uobis afferimus? ut communicationem nobiscum per uerbum hoc eorum quæ uidi-

mus

mus & audiuius habeatis, atque ita cum patre quoque & filio eius Iesu Christo communicetis: quod ubi euenerit, gaudio repleamur, utpote deo coniuncti. Vel quia nobiscum uobis communicationem & societatem habentibus, plenissimam gratiam nostram habebimus, quam messoribus gaudens seminator in mercedis distributione exhibebit, gaudemibus etiam ipsis, quòd laboribus suis perfruantur.

Estq; hæc annuntiatio quam audiuius ab ipso, et annunciamus uobis, Deum esse lucem, & tenebras in eo esse nullas. Si dixerimus communicationem cum eo nos habere, & in tenebris deambulemus, mentimur, & ueritatem non facimus. Si autem in ueritate deambulemus, sicut & ipse in luce est, societatem inter nos mutuò habemus, & sanguis IESU Christi filij ipsius ab omni peccato nos purificat. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & ueritas non est in nobis.

Ioan. 8.
Heb. 9.
1. Pet. 1.
Apoc. 1.
3 Reg. 8.
2. Par. 6.
Pro. 20.
Eccle. 7.

Resumit rursus orationem, & quæ nunciatio ea sit, quam audiuit, explanat, eamq; esse hanc inquit: Deus lux est, et tenebræ in ipso non sunt. Sed unde hoc audiuit? ab ipso Christo, qui dicit, Ego sum lux mundi: et lux in mundum ueni. Lux igitur est, & tenebræ in ipso non sunt: lux inquam intelligibilis, quæ oculos animæ nostræ ad perceptionem eius illustrat, & ab his materia-

Ioan. 8.
Ioan. 12.

Psal. 17.

Ioan. 1.

libus omnibus auocans, ad ipsam solam appetitū nostrū amatorio affectu incitat. Tenebras autem uel ignorantiam uel peccatum appellat: quippe cum in Deo neq; ignorantia neq; peccatum locum ullum habeat, sed circa materiam, nostramq; hanc compositionem existat. Quod si alicubi dictum est, Posuit tenebras occultationem sui, aduertendum est ibi Posuit, uerbum esse dictum, non Est, ut hoc loco: diuersum enim est quod ponitur, ab eo qui ponit. Tenebræ autem illic ignorantiam in Dei incomprehensibilitate significat: id quod nostrū est, non Dei: ponitur siquidem aliquid ex ijs quæ non insunt alicui, & non sui causa, sed alicuius ex ijs quæ circa ipsum sunt. Tenebras autem peccatum etiam uocari, ex ijs quæ in Euangelio quoq; inquit, perspicuum est. Quid enim ibi inquit? Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt: tenebras peccatricem nostram substantiam uocans, in qua Christus natus, id est, qua assumpta Christus eius iniquationum particeps non fuit: peccatum enim non fecit. Sententia autem est: Quoniam communicationem cum Deo habemus, qui est lux, & in huiusmodi luce subesse tenebræ nullo pacto possunt, sicut demonstratum est: ne amplius neq; nos qui cum luce communicationem & societatem habemus, in nobis ipsis tenebras admittamus: ne pœnam subeamus mendacij, & ex mendacio à luminis

luminis societate abrumparamur. Vnde si societate mutua coniuncti permaneamus, quæ sanè nostri in ipso lumine est, inuidi peccato efficimur. Sed quo pacto, inquit, hoc nobis eueniet, qui multis peccatis inuoluti prius fuimus? Nemo enim est qui uerax sit, qui se sine peccato esse audeat dicere: si quis igitur, inquit, timore hoc corripitur, bono sit animo & confidat, propterea quod sanguine filij eius Iesu Christi effuso pro nobis, qui communicationem cum eo habet, purificatur. Vide autem quomodo ex summa unione quod ex nobis assumptum fuit, filium patris appellet: sanguis enim assumpti hominis proculdubio fuit, nō Dei. Hinc patet quàm nugax, quamq; impius censendus Nestorius sit, qui à filio carnem separet, & matrem eius Deiparam appellare non patiatur, Sciendum est, totam sententiam huius orationis ad Iudeorum maledicti confutationem spectare: ipsi enim de Christo dicebant, Nouimus nos hominem hunc esse peccatorem. Inquit igitur: Si lucis opera agimus, particeps eius sumus: si uerò non agimus, ab eo alienamur. Quomodo igitur non uerum est, inquit, quod peccatum nullum fecerit, etiam si inter impios à nobis computatus fuerit? Si itaque nos qui diximus, sanguis eius super nos & super filios nostros, impudenter non peccasse nos asseramus, nos ipsos decipimus ac fallimus, quasi crucifixisse Christum peccatum

Ioan. 9.

1. Pet. 2.
Esa. 53.
Luc. 21.
Mat. 27.

non

non sit, cum tamen maximum sit. Vnde non dixit memimur, sed nos ipsos decipimus, propterea quod deceptio et error præter ueritatē est. Communitate autem orationis dum inquit, si dixerimus, reprehensionis mitigat asperitatem.

Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata, & purificet nos ab omni iniustitia. Si dixerimus nos non peccasse, mendacem ipsum facimus, & uerbum eius in nobis non est.

Orationem repetit dedita opera, ut redargutionis assiduitate ipsos ad magnitudinem criminis considerandam inducat, & ad confessionem inuitet. Quantum autem bonum ex confessione eueniat, ostēdit ille qui inquit: Dic tu primus peccata tua, ut iustificeris. Is autem est mos huius discipuli dilecti à magistro, ut eadem sepe repetat, mediocriter prius, deinde perfectius, dum & euidentiore cognitionem eorum quæ dicit, facere uult, & habitum quasi quendam eorum in animos audientium studet inducere. Fidelem autem Deum dicit, id est, uerum: quippe cum fidelis non tantum de eo dicatur, cui creditur, sed de eo quod qui confirmat et fidem facit, qui ex suis ueris moribus alijs etiam idem potest participare: atque ita fidelis Deus est. Iustus uero, utpote qui ad se accedentes qualiacumque peccauerint, minime repellat. Peccata enim sine ulla dubitatione ijs remittit,

Esa. 43.

remittit, qui per pœnitentiam sacro baptismati accurrunt, siue in ipsum, siue in alterum peccarint. Si igitur, inquit, confiteamur, ueniam etiam inter nos ipsos consequemur. Si uero impudenter nos gerentes, non peccasse nos dicamus, duplex malum efficiemus: nam & nos mendaces reddemus, & Deum qui supra omnem ueritatem est, in mendacium inducemus. Ipse enim & Propheta uerbis, Retribuerunt mihi mala pro bonis: & suis, Si male, inquit, loquutus sum, testificare de malo: sin autem bene, quid me cædis? Quod cum ita sit, si non peccasse nos dicamus, uerbum eius negamus ac repudiamus, quod spiritus & uita est: Verba enim, inquit, quæ ego loquor, spiritus & uita sunt: ac non amplius uerbum eius in nobis habemus: quare quid autem peius ac grauius esse potest?

Psal. 37.
Ioan. 18.

Ioan. 6.

De studio adhibendo ne peccemus: de obseruatione mandatorum Dei, quod cognitionem confirmet: de charitate, sine qua impietas est: de gratia uniuscuiusque iuxta ætatem. Dehortatio ne mundum diligamus: de falsis fratribus qui Deum negant. Quod in Christum pietas patris confessio sit: patris enim glorificationem, filij quoque glorificationem esse: de diuino & spiritali dono in sanctificatione in spe in cognitionem.

Caput II.

Filioli mei hæc uobis scribo, ut ne peccetis, & si quis

si quis peccarit, aduocatum habemus apud patrem IESVM Christū iustum, et ipse pro peccatis nostris propitiatio est: nec pro nostris tantum, sed pro totius etiam mundi.

Cum instabilitatem ac defectum naturæ nostræ animaduerneret, nosq; præterquam quòd procliuiores ad deteriora natura sumus, inuida demonis oppugnari, qui salutem nostræ semper insidias struit: necessèq; omnino esse, ut nisi diligentius atque attentius uixerimus, licet per confessionem Deo simus conciliati, in peccata delabamur: idcirco subiungit, & si post remissionem peccauerimus, ut de nostra ipsorum salute ne desperemus: conuersi enim rursus per Domini Iesu Christi intercessionem salutem consequemur: nam ipse pro nobis apud patrem intercedens, pro peccatis nostris propitiationem offert: neque pro nostris tantummodo, sed pro peccatis etiam totius mundi. Hoc autem inquit, uel quia ad Iudæos scribit, ne solis illis poenitentiam esse concessam, sed ad Gentes quoque omnes diffundi eam ostendat: uel quia non tempestatis illius tantummodo hominibus, sed cæteris etiam omnibus qui in futurum successuri sunt, promissio hæc est. Aduocatum autem dicit, id est, *παρομιλῆται*, adhortatorem, qui patrem adhortatur, & mitigat. Hæc autem quantum ad humanum modum & dispensationem spectat, dicta sunt: sicut illud, filius ex seipso nihil

1040. 5.

nihil potest facere: id quod uidelicet dicitur, ut se non contrarium patri esse ostendat, Nam filium *Mat. 9.* quoque remittendorum peccatorum habere potestatem, in paralytico declarauit. Quin etiam *Luc. 7.* *10an. 20.* dum eandem quoque potestatem discipulis tradidit, auctoritatem se eius habere manifestauit. Quocirca, ut diximus, uel ob dispensationem hoc dixit Apostolus, uel ut æqualem naturam, æqualemq; potentiam cum patre habere filium, et quicquid una ex tribus sanctæ trinitatis persona quantum ad naturam spectat, facit, commune id quoque reliquis duabus esse significet.

Et in hoc cognoscimus nos cognouisse ipsum, si mandata ipsius obseruauerimus. Qui dicit, noui ipsum, & mandata eius non seruat, mendax est, atque in ipso ueritas non est. At qui eius uerbum seruat, uerè in eo charitas Dei perfecta est. In hoc cognoscimus nos in ipso esse. Qui in ipso esse se ait, sicut ille deambulauit, ita debet etiam ipse deambulare.

Cum superius dixerit, eos qui in Dominum credidit, cum ipso communicationem habere, quæ nam sint quæ communitatem hanc societatemq; arguant, nunc adiungit: atq; inquit, in hoc cognoscere nos cognouisse ipsum, si mandata ipsius obseruauerimus. Mos beato huic Apostolo est, æqui uocis sepe numero eadem in oratione uti: sicut cum inquit, In mundo erat, & mundus per ipsum factus

factus est, et mundus eum non cognouit. Ita etiã nunc uerbo cognouit utitur. Nos enim cognouisse ipsum, pro nos coniunctos esse cum ipso, in hoc, id est, in seruandis mandatis eius, scimus. Nam cum Cognoscere, apud diuinam scripturam duo præcipue significet, scire, quẽadmodum ubi inquit, Cognoui facturũ esse Dominum iudicium pauperum: & item maximam cum aliquo coniunctionem commixtionemq; facere, sicut cum inquit, Vias innocentium cognouit Dominus: et sicut Paulus, nos ita cognoscere, inquit, Deum, quemadmodum ab ipso fuerimus cogniti: cumq; simili modo quod contrarium huic est, dupliciter intelligatur: una enim & eadem, sicut etiam alienis à nobis uidetur, oppositorum scientia est: cognoscere nunc hoc loco dupliciter sumitur. Cum enim inquit, in hoc cognoscimus, pro scimus: cum inquit, nos cognouisse ipsum, pro nos commixtos ac coniunctos esse cum ipso significat. Qui enim societatem & communicationem cum aliquo habet, commixtus ac coniunctus cum eo est, quatenus cõnunicat: unde etiam infert, si mandata ipsius seruauerimus. Ex hoc solui illa possunt: Cognouit Dominus qui sint sui. & Eum enim qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: & demum quicquid aliud apud diuinam scripturam de cognitione & ignoratione dicitur. Posteaquã ita dixit, à contrario idem

Psal. 139.

Psal. 36.

1. Cor. 13.

2. Tim. 2.

2. Cor. 5.

confir

confirmat ad maiorem demonstrationem, atque inquit: Qui dicit, noui ipsum, id est, communicationem & coniunctionem cum eo habeo, & mandata eius nõ seruat, mendax est. Qui enim fieri potest, ut & coniunctus & non coniunctus idem sit? si quidem mandata seruare coniunctionem, non seruare alienationem significat. Quare qui cognoscit Deum, etiam à Deo cognoscitur, hoc est, Deo est coniunctus, & in eo Dei charitas conspicitur, ex qua quidem charitate et perfectionem in Deo habet, & iudicium suæ cum Deo cõiunctionis præ se fert: quippe cum ex operibus perfecta charitas demonstratur. Verumtamen quia esse potest ut quispiam recte & exquisitè mandata faciat, & ipse tamen, id quod à Deo procul abest, segnior sit: propterea inquit, eum qui coniunctus Deo est, sicut ille, ambulare, id est, uitæ suæ itinera dirigere debere.

Fratres, non nouum mandatum scribo uobis, sed mandatum uetus, quod à principio habebatis. Mandatum uetus est uerbum, quod à principio audiuitis. Rursus mandatum nouum scribo uobis, id quod uerum est in ipso & in uobis: tenebras pertransire, & lucem ueram iam lucere. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usq; adhuc: qui amat fratrem suum, in luce manet, & offendiculum in ipso non est.

Ioan. 13.
& 15.

FF

De charitate deinceps erga proximos loquitur, atque ait, coniunctionem cum Deo, id est, charitatem erga Deum, ex charitate erga proximum primum cognosci: non enim fieri posse, ut qui ex Dei cognitione illuminatus, & charitate eius repletus est, tenebras quæ ex odio fraterno existunt, in se habeat: lux enim & tenebræ in eodē & circa idem simul esse nullo pacto possunt. Quare qui ex charitate erga Deum est illustratus, charitati erga fratrem proculdubio etiam annexus est: & qui Deum habet, lucem quoque erga fratrem habet. Qui igitur se amare Deum asserit, & odit fratrem, in tenebris perpetuis est, cognitionis oculis semper cæcutiens: quippe qui ex cōiunctione & erga Deum & erga proximum lumē amiserit, et quomodo sese gerat in posterū, ignoret. Quoniam uerò uniuersalis epistola est, & cōmuniter ad omnes tam Iudæos quàm Græcos scribitur, Iudæis quidem accommodatū est quod inquit, non nouum ipsis de charitate præceptum, sed uetus se scribere: quippe cum in tabulis Moſis sit, Amabis Dominum Deum tuum & c. & proximum tuum sicut teipsum. Sed dubitaret quispiam, quomodo pertinere ad Græcos hoc possit, cum nihil apud ipsos huiusmodi reperiatur: Respōdemus, legem de charitate erga proximos, scriptam his etiam fuisse. Vbi, & quomodo? In pugillari cordis naturalibus cogitationibus

Deut. 6.
Leui. 19.

bus inscriptam. Naturales enim in nobis insitas cogitationes legem uocari Paulus testatur, cum ita inquit: Video autem alteram legem legi mentis meæ, quæ est in me, aduersantem. Legem igitur, id est, mandatum uetus Græci quoque acciperunt, cum natura id sanciat, ut erga cognatiō omne benignè se gerat, mutuoque amore sese prosequantur: quippe cum gregabile ac sociabile animal homo sit: id quod sanè sine charitate esse nullo pacto potest. Quinetiā multos ueteres hystoriæ memoriæ prodiderunt, qui pro se mutuo mortē obierint: quod profectō maximæ charitatis esse indicium Saluator noster asserit, dum ait: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ut pro amicis suis animam suam quispiam ponat. Cum igitur ita mandatum de charitate erga proximos antiquitus & Græcis & Iudæis positum sit: præter uetus mandatum, inquit, quod de charitate erga proximos audiistis, nouum adhuc mandatum uobis scribo, quod ueritatem in se habet, & in Deo, qui per communicationem suam sibi uos conciliauit, & in uobis qui in ipso inter uos estis confociati. Nam quia ille inquit, Ego lux ueni in mundum, & lux uera ex illius sermone iam lucet, in luce uerò subesse tenebræ nō possunt, fulgeat posthac uerum charitatis lumen in affectu erga fratrem sincere ac sine ulla dissimulatione, et odij tenebræ pertranscāt, id est, pereāt

Rom. 7.

Ioan. 15.

Ioan. 15.

et euanescent. Pertransire enim, id est, *παράγειν*, hoc significat etiam apud Paulum, ubi inquit:

1. Cor. 7. Pertransit enim figura huius mundi. Nouū mandatum uerò etiā hoc modo potest intelligi, propterea quòd quòd à Mose traditum fuerat, uniuersale minimè erat, sed peculiare, ad cognatos eiusdemq; nationis homines spectans, solos amicos diligere, inimicos uerò odio prosequi præcipiebatur: unde inquit,

Leui. 19. Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. At Domini et Apostolorum ipsius mandatum mirabilem quandam nouitatem complectitur, cum dicit, Diligite inimicos uestros, et benefacite ijs qui oderunt uos, naturali constitutioni attendentes, non prauitati quæ ex mala hominum consuetudine in naturalem affectionem irrepsit.

Mat. 6. Diligite inimicos uestros, et benefacite ijs qui oderunt uos, naturali constitutioni attendentes, non prauitati quæ ex mala hominum consuetudine in naturalem affectionem irrepsit.

Luc. 6. Diligite inimicos uestros, et benefacite ijs qui oderunt uos, naturali constitutioni attendentes, non prauitati quæ ex mala hominum consuetudine in naturalem affectionem irrepsit.

Infrà 3. Qui uerò odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & non nouit quòd eat, propterea quòd tenebræ oculos ipsius occæcarunt.

Idem ferè his etiam inquit: Qui dicit se esse Christi, et fratrem suum odit, memitur, et Christi minimè est. Nam si Christus ita ipsum amauit, ut animā suā pro eo poneret, quo pacto qui Christi esse se inquit, odio fratrem suum prosequitur, pro quo Christus mortuus est? Vel hoc modo: Qui inquit se esse Dei, et odio habet fratrem suū, qui est Christus, quippe cum ipse dicat, An-

Psal. 21.

nunciabo

nunciabo nomen tuum fratribus meis: is profectò non Dei, sed diaboli est. Nam si esset Dei, fratrem suum etiam, et per ipsum, Christum amaret.

Scribo uobis filioli, remitti uobis peccata per nomen eius. Scribo uobis patres, nouisse uos eum qui ab initio erat. Scribo uobis adolentes, uicisse uos malignū. Scribo uobis pueri, patrem uos nouisse. Scripsi uobis patres, nouisse uos eum qui ab initio est. Scripsi uobis adolentes, fortes uos esse, & uerbum Dei in uobis manere, & uicisse uos malignum.

Quoniam dixit, mandatū nouum scribo uobis, affectionem quoque eorum qui epistolam accepturi sunt, notat: atque id ex prouectione ac progressu augmenti corporalis. Nouerat enim non omnes orationem hanc æqualiter esse admissuros, neque simili diligentia ac studio: sed alios tanquam pueros introductionis modo, quibus remissionem peccatorum per Christi fidem promittit: alios tanquam prouectos, qui in uirū perfectum euaserint, ad ætatem perfectionis Christi, atque ita ut alios etiam procreare filios possint: quibus, quòd eius qui ab initio erat, cognitionē habeant, testificatur. Sed quis is est, qui ab initio est, nisi Deus uerbum, quod erat in principio apud Deum? Alij tanquam adolentes erant hoc suscepturi, quibus utpote iuueniliter affectis ac luxuriatibus, contra ignominiosas perturbatio-

Ephef. 4.

Ioan. 1.

nes uictoriam pollicetur. Deinde altera aggressione idem resumit, atque ad spiritualis ætatis modum doctrinam accommodat. Quia igitur, inquit, ita uos scio pro ætatum differentia ea quæ à me scribuntur esse admissuros, me quæ ad affectionem ætatis uestre accommodare doctrinam necesse est, atq; alios alloqui tanquã filios qui agnouerint patrem, hoc est, Deum: alios ut patres, qui quidem filiis cognitione æternus præsent, ut non tantum Deum tanquam patrem, uerum etiam tanquam principio carentem & imperceptibilem agnouerint, quippe qui in principio erat: quibus sanè perfectiore institutione opus est. Adolescentibus autem & iuuenibus, qui robusti cum sint, ad luctam & certamina instruendi sunt, uictoriæ gloriam attestatus, eos generosis ac militaribus colloquutionibus indigere ostendit.

Ne diligatis mundū, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, in eo charitas patris non est, propterea quod omne quod est in mundo, quæ concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & arrogantia uitæ, non est ex patre, sed ex mundo: & mūdus pertransit, & concupiscentia eius: at qui uoluntatem Dei facit, manet in æternum.

Posteaquã spiritualibus ætatibus pro ratione uniuscuiusq; orationem suam distribuit, par-

tim

tim quia ita afficiēdi erant singuli oratione eius: partim quia huiusmodi erant qui ad fidē accesserunt, ut pro qualitate sua ipsorū essent instruendi: postea adhortationē subiūgit, atq; inquit: Ne diligatis mundū. Hæc tanquã pueris dicit: semper enim pueri erga id quod iucundū uidetur, turbulentē afficiuntur. Deinde ubi causam subdidit, cur neq; mundum neque ea quæ in mundo sunt, diligere quispiam debeat, ad patres & iuuenes doctrinam reliquam instituit: quippe cum horū perceptio perfectiorem habitum quàm puero- rum requirat. Et ne mundum globum ex cælo & terra constitutum significare ipsum putes, quis sit mundus, de quo loquatur, et quæ ea quæ in mundo sunt, declarat. Ac mundum quidem confusam hominum turbam appellat, quæ nullam patris charitatem in se habet. Quæ uerò in mundo sunt, ea uocat, quæ ex cōcupiscentia carnis efficiuntur, quæ per sensus concupiscentiam incitant: dum oculos enim dicit, qui præcipuus ex sensibus est, reliquos etiam sensus omnes complectitur. Omne enim malum circa concupiscentiam uersatur: adulteria, comotationes, amores inhonesti: quin etiam arrogantia, dum supra omnes extare quispiam uult: quippe cum concupiscentia sit, quæ superbiam illam homini suggerat, quò libere perpetrare quodcunque uoluerit, possit: siue cædes, partim ob avaritiam, par-

FF 4

tim ut aduersarij de medio tollantur: siue dolos
 & insidias, quo quicquid impedimento sibi est,
 inuadat atque opprimat: ac demum omnia quæ
 exosa Deo sunt, ex carnis concupiscentia exister
 re consueuerunt. Mundum autem susaneam tur
 bam uocari etiam Dominus ostēdit, cum inquit,
 Ioan. 15. Ex mundo non estis, quemadmodum etiam ego
 Ioan. 17. ex mundo non sum. Huius uerò mundi, id est,
 mundanæ huius libidinis, & confusionis pater,
 est diabolus. Vnde etiam Dominus de suis di
 Ioan. 17. scipulis ad patrem inquit: Non rogo ut de mun
 do ipsos tollas, sed ut à prauo conserues, id est, à
 2. Ioan. 5. mundo, quem in prauo positum esse alibi dicit.
 Si uerò prauus opponitur bono patri, qui autem
 concupiscentijs mundi seruit, non est ex patre, sed
 ex mundo: eum qui ex patre non est, sed ex mun
 do, ex diabolo esse perspicuum est, quemadmodū
 Ioan. 8. in Euangelij quoq; ad Iudæos ait: Vos ex patre
 diabolo estis: hoc est, ex mundanis studijs, quorū
 diabolus est & sator & cultor. Atq; hoc, inquit,
 mundi concupiscentiæ ac libidines stabiles mini
 me sunt, sed pertransiunt. At quæ ex uoluntate
 Dei fiunt, ea firma atq; æterna perdurant. Stabi
 lia uerò contemnere ac negligere, & caducis at
 que euanescentibus tantum incumbere, sapientis
 non est, sed eius qui supra arenæ cumulū extrue
 re domum aggrediatur. Voluntas autem Dei, id
 Ioan. 6. est, patris est, ut in eum quæ ille misit credamus.

Filioli

Filioli, extrema hora est: & sicut audistis An
 tichristum uenire, etiam nunc Antichristi mul
 ti extiterunt: unde extremam horam esse co
 gnoscimus.

Quoniam uniuersalis est hæc epistola unicui
 que particulari homini accommodata, & non
 est unicuique uitæ terminus præfinitus, sed pro
 prius cuiusque finis incertus est: meritò ad pro
 prium finem considerandum unumquemque in
 ducit, ut quasi extrema uitæ hora unicuique in
 stet, sobrietas subsequatur: atque ita uita imma
 culata, & actionum puritas inter Christianos
 semper uersetur. Neque locum ullum habet, si
 quis illudere insanè hæc uelit, quòd cum ante tot
 annos dictum hoc sit, id est, extremam horam esse,
 nondum hucusque extremum id tempus fuerit
 absolutum. Nam præ temporis interuallo quod
 à principio extitit, quantum tandem illud esse
 censendum est, quòd hucusque à Christo uideli
 cet est prolapsus? Præterea cum rei uniuscuius
 que tres partes sint, prima, media, & postrema:
 nihil absurdi est, si totum id quod à medio pro
 cedit, postremum appelletur. Quare si in medio
 millesimæ annorum decadis Dominus aduenis
 set (serè enim in quinquies millesimo anno adue
 nit) totum id tempus quod à medio hoc excede
 ret, si extremum diceretur, reprehenderet nemo:
 sed ex centū, uerbi causa, annis tam primi, id est

FF 5

decem, quàm uiginti & ceteri deinceps, extremi nomen meritò obtinerent. Sic igitur etiam hic, quoniam ad medium Domini aduentus tempus mille annorum facta accessio est, quicquid ab eo est, rectè dici extremum potest. Atque hæc uerissima loci huius, & ex aurei Ioannis sententia interpretatio est. Possumus tamen extremum etiam hic pro pessimo sumere: quemadmodū cum dicimus, in extremum malum deueni. Nam quia mundus tunc magnis malis & turbationibus agitabatur, dum diabolus post aduentum boni ea procuraret, ut uel bonos tentaret, uel confunderet omnia, ne bonum à malo discernere quispiam posset: propterea tempus illud extremam horam appellauit, quasi pessimam dicas, & quæ ultimo loco quasi sex & septima defederit. Confirmat autem esse extremam horam, siue pessimam, siue ultimam intelligas, ex Antichristo. Si enim, inquit, Antichristum in extremis temporibus atque ultimis expectamus, nunc uerò Antichristi multi extiterunt (de Cerintho autem & similibus intelligit) tempus extremum nundi cōsummationis impendère perspicuū est, cum multi Antichristi nunc illi præeant.

Ex nobis egressi sunt, sed non erant ex nobis: nam si ex nobis fuissent, nobiscū mansissent. Sed ut non omnes esse ex nobis manifestentur. Et uos unctiōnē habetis à sancto, & noſtis

noſtis omnia. Nō scripsi uobis, eò quòd nō no ueritis ueritatem, sed quia noſtis ipsam: & quia omne mendacium ex ueritate non est.

Vbi multos esse Antichristos dixit, unde ij sint, declarat, cum inquit, ex nobis egressi sunt. Sed cum debuisset euidentioris orationis causa, se ipse interrogare, unde Antichristi hi extiterint: & deinde subiungere, ex nobis sunt egressi: non ita fecit, sed cōfusus rem ita exponit, fortasse ut orationis cōfusione iucunditatem rei præ se ferat. Ceterum cur ex Domini discipulis Antichristi existūt? Ut erratibus fide digni esse uideantur, quippe qui ex discipulis sint, & ex magistri sententiā prædicationē facere, nō in contrarium prorsus ferri existimētur. Ex nobis autem, inquit, egressi sunt, propterea quòd cum essent discipuli, à ueritate defecerunt, & proprias quasdam blasphemias excogitarunt. Subintelligendū autem, Et unde isti Antichristi sunt? ut oratio clarior euadat. Non enim erant ex nobis, id est, ex sorte eorū qui salui fiunt: nam si fuissent, cum suis permansissent: nunc uerò id faciunt, ut à nobis prorsus fuisse alienati, & alienis adhaesisse manifestentur. Sunt enim nonnulli inter hos qui ex nobis non sunt, quibus uidelicet qui ex nobis egressi sunt, sese adiunxerunt: propter quos inquit, ut non omnes esse ex nobis manifestentur: à nobis siquidem domesticis abstracti atque abrupti

460 IN EPIST. CATH. I.

abrupti ad alienos transire: magisq; gentium in modum intemperanter, quam nobiscum temperanter uiuere proposuerunt. Cum hæc dixisset, ne sibi tantummodo horum cognitionem attribuere uideretur, atq; arroganter se gerere & iactabundè apud fideles, quasi solus ipse hæc cognoscat, subiūgit, Et uos unctionem habetis: quasi dicat, Sed quid ego hæc apud uos quasi ignaros percenseo? Non ignoratis sanè hæc uos, quippe cum per sanctum baptismum unctionem sacram, ac per hanc spiritum diuinum acceperitis, qui in omnem ueritatem uos deducit. Quocirca scitote me non scribere hæc uobis quasi ignoretis, sed tanquam scientibus. quænam è extremum tempus, Antichristorum prouentum, omnia plena mendacij esse. Vnde etiam quia abundat mendacium, propterea, inquit, Antichristos etiam multos extitisse dico. Nam si Christus ueritas est, quæ uos quoq; cognoscentes ueritatem in uobis habetis: mendax cum contrarius ueritati, id est Christo sit, Antichristus prorsus est.

Quis est mendax, nisi qui negat IESVM esse CHRISTVM? Is est Antichristus, qui patrem & filium negat: omnis qui negat filium, neque patrem habet.

Hic quoq; subaudiendū est diluciditatis causa ET coniunctio, ut hoc modo oratio euadat: Et quis est mendax, nisi qui negat Iesum esse Christum?

stum? Hoc autem erat quod Simon impius uingabatur, dum alium Iesum, alium Christum esse assereret: Iesum uidelicet qui è sancta Maria ortus fuerat, Christum qui in Iordanè de coelo descenderat. Qui igitur, inquit, huic mendacio est inuolutus, is est antichristus. Hoc autem quod inquit, is est antichristus, duobus modis sumi potest: & pro eo qui Iesum esse Christum negat, & pro eo qui patrem et filium, negat. Sed etiam qui negat patrem & filium, is quoque mendax est & Antichristus. Nam alij hæretici, quorum unus erat detestabilis Valentinus, alium esse patrem innominabilem asserabant, præter eum qui pater Christi diceretur. Iidem hi filium quoque negant, dum hominem solum esse ipsum, & non natura Deum affirmant. Vnde etiam subiungit: Omnis qui negat filium, neque patrem habet. Quemadmodum Iudei, qui cum negarēt filium, patrem cognoscere se asseuerabant. Sed sciant isti se neque patrem cognoscere: si enim eum nouissent, eum quoque filij unigeniti patrem esse proculdubio percepissent. Idem Simonis sectatores iactabant.

Vos igitur quod audiuiſtis ab initio, in uobis permaneat. Si in uobis quod à principio audiuiſtis, manserit, & uos in filio & in patre manebitis.

Atque illi quidem ita sese habent: uos uerò, inquit,

Ioan. 14.

inquit, quod audiistis ab initio, id est, deitate Christi, in uobis ipsis seruate: id enim significat, in uobis maneat. In filio & patre manebitis, id est, coniunctionem et communicationem cum eo habebitis.

Et hæc est promissio, quam ipse nobis pollicitus est.

Communicationē, inquit, cum filio & patre habebitis: hæc enim promissio eius est: nam et cōiunctio, pro enim, & quia sumi hic debet. Promissio autē eius hæc est, cum inquit: Vt sicut ego in te pater & tu in me es, ita ipsi in nobis unum sint. Et rursus: Vt habeant uitam æternam. Hæc autem uita æterna est, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti, Iesum Christum.

Hæc scripsi uobis de ijs qui seducunt uos: & uos unctioem quam ab ipso accepistis, in uobis manet: & non necesse habetis, ut quispiam uos doceat, sed sicut eadem unctio docet uos de omnibus, & uerum est, & non est mendacium: & sicut docuit uos, manete in eo.

Vbi sermonem de his absoluit, infert, Hæc scripsi uobis de ijs qui seducunt uos: his sectis uidelicet atque hæresibus, quæ ex nobis sunt egressæ. Deinde rursus, id quod superius etiam diximus, ut ne molestia ipsos aliqua afficiat, subiungit, ipsos quoque unctioem accepisse, id est, spiritum sanctum, sicut dictum est. Quia igitur, in-

quit,

quit spiritum sanctum quem accepistis, firmum in uobis habetis, necesse uobis non est ut quispiam uos doceat. Sed sicut eadem unctio, id est, spiritus uos docet de omnibus, sicut uos docuit, manete in eo: uerum enim est, & non est mendacium id quod uos docuit. Ordo autem est: Et uos, quia unctio quam ab ipso accepistis, in uobis manet, ut quispiam uos doceat, necesse non habetis.

Et nunc filioli manete in eo, ut cum apparuerit, fiduciam habeamus, & ne erubescamus ex ipso in aduentu eius. Si cognoscitis eum iustum esse, scitote omnem qui iustitiam facit, genitum ex ipso esse.

Cum Antichristorum prouentū iam dixerit, omnemq; eorū peruersam doctrinā, ex qua quasi nota quadam manifestos eos reddidit: satisq; hos cōfirmarit, ut immutabiles in ijs permaneat, quibus fuerunt instituti: subiungit deinceps, quænam reposita merces ipsis erit, ut ipsos ex præmiorum præstantia quasi animet ac corroboret: atq; inquit, Manete in eo: Qua de causa? ut quando apparuerit, & fuerit manifestatus, fiduciā in ipsum habeamus. Quid enim illustrius atq; admirabilius esse unquam poterit, quàm cum apud quem labores nostros in uita susceptos relaturi sumus, apud eum cū fiducia id faciemus, nulloq; pudore in aduentu eius perfundemur? Et quia aliquis

Ioan. 17.
Ioan. 3.
Ioan. 17.

aliquis requirere meritò poterat, quænam agendo ipsi placeret, id docet, atq; ait: Si nostis ipsum esse iustum, prorsus etiam illud cognoscite, eum qui iustitiam facit, ex ipso natū esse: quippe cum iustus iustos etiam procreet ac gignat. quod profectò quantum ad gloriam & fiduciam uestram faciat, ignorat nemo.

Quòd unusquisq; qui in Christo est, sine peccato sit: qui enim peccat, eum ex diabolo esse. De charitate erga proximum, & distributione ex affectu: de bona conscientia ex fide Iesu Christi.

Caput III.

Videte qualem charitatem dederit nobis pater, ut filij Dei appellati simus. Propterea mundus non cognouit uos, quia ipsum non nouit.

Videte quanta & qualis sit charitas & benignitas, quam erga nos præ se tulit: dedit enim nobis, ut filij eius & simus & uocemur. At si ijs qui in mundo sunt, incertum est, uos uidelicet Dei esse filios, ne quippiam miremini: propterea enim non cognoscit uos mundus, quia neque eum nouit qui uos in filios adoptauit. Mundum autem turbam mundanam è uulgo appellari sæpe dictum iam est. Deinde posteaquam adoptionem ipsorum asseruit, clarius deinceps adoptatorum filiorum repositam fiduciam ac gloriam subiungens inquit:

Dilecti

Dilecti, nunc filij Dei sumus, & nondum quid futuri simus, manifestū est, sed nouimus cum manifestatum fuerit, similes nos ipsi esse futuros, quoniam sicuti est, ipsum uidebimus. Et omnis qui spem hanc in ipsum habet, purificat seipsum, sicut ille purus est.

O dilecti, inquit, ex ijs quæ diximus, in filios Dei assumptos nos esse prorsus nostis. Quòd si id manifestatum nondum est, ne turbemini: quod enim nunc obscurum est, cum ille reuelabitur, manifestum fiet: & nos similes ipsi apparentes, adoptionis claritatem præ nobis feremus: quippe cum filij patri similes sint. Quinetiam apud ipsum fiduciam tanquā filij habentes, uidebimus ipsum, sicuti est: non quantum quidem ad naturam eius spectat, id enim fieri nullo modo potest: sed quo pacto? ita uidelicet, ut ipsum iustum iusti, purum puri conspiciamus: similes enim simili adhæsurusunt. Propterea siquidem similes nos ei esse futuros dixit, id quod non ad naturam & substantiam, sed ad qualitatem refertur: alioquin non similes, sed eosdem dixisset: in qualitate enim gloriæ similitudinē hanc futuram significat. Aduertendum autem superius eum dixisse, omnem non qui fecit, aut qui facturus iustitiam est, sed qui facit: propterea quòd uirtutes cum actiue sint, in eo existunt, dum fiunt: cum uerò cessarunt, aut futuræ sunt, ne prorsus quidem sunt.

GG

Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum iniquitas est.

Posteaquam ex iustitia bonis iustitiam ipsam commendauit, nunc à contrario idem comprobat, atq; inquit: Omnis qui facit peccatū & c. quasi dicat: Vos qui adoptati in filios fuistis, exercete iustitiam, & ne ociosi ab ipsa maneatis. Quemadmodum enim in peccato, non qui id perpetravit, aut est perpetraturus, is iniquus est ac peccator, sed qui id committit, atque operatur: sic etiam iustus ille est, non qui ocio uacat, sed qui iustitiam operatur. Sciendum autem est peccatum, id est, *ἁμαρτία*, esse delapsum à bono: iniquitatē uerò, id est, *ἀνομία*, legis positæ esse uiolationē, quasi illegalitatem dixeris: atque originem utriusque horum esse, cum à bono excidimus, uel positam legem uiolamus: in idemq; utrumq; concurrere: quippe cum & qui peccat, naturali fine & scopo frustretur, quod est ex ratione uitam traduce re: & qui iniquè se gerit, contra legem in natura datam incontinenter uiuendo faciat. Rectè igitur Domini discipulus simul utraq; hæc coniunxit.

Esa. 53.

Et noſtis illum esse manifestatum, ut peccata nostra tollat, & peccata in eo non esse. Omnis qui in ipso manet, non peccat.

Non sane peccandi uobis locus ullus relinquitur. Cum enim Christus ad peccatum destruendum aduenerit, quippe qui peccati omnis prorsus

ſus fuerit immunis: uobis qui in ipſo eſtis nati, & fide in ipſum confirmati, peccare amplius nõ licet. Hoc enim eſt quod ſignificare uult, cum inquit, Omnis qui in ipſo manet, non peccat. Is autem eſt, qui nulla intermiſſione facta uirtutes exercet, & nunquam ab operatione ipſarum deſiſtit. Coniunctio uerò *et* in principio huius orationis, pro Propterea quòd, ſumpta eſt.

Omnis qui peccat, nõ uidit ipſum, neq; nõ uidit ipſum. Filioli, nemo uos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, quemadmodum ille eſt. 1. Pet. 2

Cum illū eſſe maſtatuū, & cauſam cur maſtatuſ ſit, dixerit, ut cum nullum peccatum ipſe feciſſet, peccata noſtra tolleret, id eſt, dele- ret ac perderet: inferit, Omnis qui peccat, non uidit ipſum. Si enim uos, inquit, qui ipſum ubi maſtatuſ fuit, uiditiſtis, & ſignum quod ipſum uideritiſtis, id accepiſtiſtis, ut non facile, utpote in ipſo ſtabiliter firmati, à peccato capi poſſitiſtis: prorsus ſane qui peccant, ipſum non uiderunt, atque idcirco neq; cognouerunt. Videre autem hic & cognoscere non de ſimplici uifiſionis appulſu, aut imaginatione intelligitur: ſed de coniunctiſone erga ipſum, quæ quoſdam cum iudicio & ſcientia conciliata ab ipſiſtis fuit, quemadmodū ſuperius diximus. Vbi hoc dixit, in eodē hoc ipſos cõfirmat, Nemo uos ſeducat, inquit: non enim alio quàm hoc modo reſ ſeſe habet. Qui facit iuſtitiam,

iustum cognouit, & iustus est, quemadmodum ille est, id est, Deus.

Ioan. 8. Qui facit peccatum, ex diabolo est, quia ab initio diabolus peccat. Ad hoc manifestatus est filius Dei, ut opera diaboli dissoluat.

Sicut qui iustitiam facit, iustus, ita qui peccatum committit, ex peccatore, id est, ex diabolo est, quia diabolus ab initio peccat. Propterea sui figmenti curâ habens Deus, cum sit iustitia & sanctificatio, manifestatus est, id est, in mundum apparuit, ut opera diaboli, quæ sunt peccata, deleteret ac perderet. Quia enim mutatus angelus peccando, diabolus effectus est, ex ipsius consilio unusquisque qui peccat, agit: præuenit enim ipse in peccante, ex prauarum cogitationum suggestione, sicut in Iuda. Sed dicet quispiã, Quo pacto id esse potest, ut præueniat diabolus, cum ipsi qui peccant, prius peccare deprehendantur, dum ei locum dant? Cui respondendum illud est, idem esse facere peccatum, & peccando locum dare diabolo. Qui enim peccat concupiscentia inductus, locum ei dat, dum postea quã ipsum admisit, re ipsa perpetrando peccatum exequitur. hoc enim significat, cum inquit, qui facit peccatum. Rectè autem dixit, qui facit, & non, qui fecit: quippe cum ille quẽ iam poenituit, ex diabolo amplius non sit, sed tantum ille qui peccatum adhuc committit. Ita si quidem etiam peccati seruus est

Ioan. 13. Quo pacto id esse potest, ut præueniat diabolus, cum ipsi qui peccant, prius peccare deprehendantur, dum ei locum dant? Cui respondendum illud est, idem esse facere peccatum, & peccando locum dare diabolo. Qui enim peccat concupiscentia inductus, locum ei dat, dum postea quã ipsum admisit, re ipsa perpetrando peccatum exequitur. hoc enim significat, cum inquit, qui facit peccatum. Rectè autem dixit, qui facit, & non, qui fecit: quippe cum ille quẽ iam poenituit, ex diabolo amplius non sit, sed tantum ille qui peccatum adhuc committit. Ita si quidem etiam peccati seruus est

uus est qui facit ipsum, non qui fecit. Vnde inquit: Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. **Ioan. 8.**

Omnis qui natus ex Deo est, peccatum nõ facit, quia semen eius in ipso manet, & non potest peccare, quia natus ex Deo est. Filij Dei & filij diaboli in hoc manifesti sunt. Omnis qui non facit iustitiam, non est ex Deo: & qui fratrem suum non amat. Quoniam hæc est annuntiatio quam audiuitis à principio, ut diligamus nos mutuò: non sicut Cain ex prauo erat, & iugulauit fratrem suum. Et cuius causa ipsum iugulauit: quia opera sua praua, fratris uerò sui iusta erant. Ne miremini fratres mei, si odit uos mundus. Nos nouimus, transiisse nos è morte ad uitam, quia diligimus fratres. Qui non amat fratrem, manet in morte. **Suprà 2. Leuit. 19.** Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: & noſtis omnem homicidam uitam æternam in se manentem minimè habere.

Quia omnis qui peccatum facit, ex diabolo est, in eo quòd peccat, & diaboli filius dicitur, ut beatus Paulus ad Elymam dicit: O plene omni dolo & omni uersutia, fili diaboli, inimice omnium iustitiarum: sic quoque qui ex Deo natus est, utpote Dei filius, non peccat: cuius causa est, quòd semen eius, scilicet Dei, in ipso manet: hoc est, spiritus quem per baptismum accepimus, qui projectò in nobis cum maneat, stabilisq; sit, facit ut mens nostra admittere peccatum nullum

posit. Vel etiam ipse Christus cum in fidelibus inhabitet, filios Dei ipsos facit, quatenus etiam in semine Abraham, qui est Christus, benedicuntur omnes gentes. Oratione autem ita nunc procedit, ut quod superius dixit, id est, fideles filios Dei esse, confirmet: atq; id indubitatum constituat, tum ex re atq; opere ipsius, quod est non peccare, tum ex contrario, ut paulo superius diximus. Nam si contrarium ex contrario, contrarium quoq; ex contrario iuxta dialecticis rationes necessario consequitur. Vide autem quam accuratè rem pertractat: non enim prius natos nos esse uel ex Deo uel ex diabolo dixit, quam opera ipsa uel iustitiæ uel iniquitatis præcesserint: quippe cum ex his adoptio & Dei et diaboli existat. Nam quòd gratia salui facti simus, id ob nimiam Dei bonitatem, benignitatemq; dicitur, qui cum nos inemendabili modo ipsum offendissemus, iustam uindictam nobis non intulit, sed salutem gratis procurauit. Nam ociosis salutem ab eo non dari, Paulus quoq; ipse testatur, clamans, ijs qui ex proposito uocati sunt. Simili modo quoque qui diabolo in filios adoptati sunt, licet ex utero alienati fuerint, cum nondum ex proposito peccatum commississent, ob nimiam tamen ipsorum prauitatem ac malignitatem dictum id est: quippe cum fieri non possit, ut nisi operatus malum quispiam fuerit, diabolo coniungatur. Sed qui

qui facit peccatum, is à diabolo assumitur, uel in filium dum sponte & ex proposito magis perperat malum: uel in seruum, dum succumbit prauitati, ab eaq; subiugatur, & in seruitutem addicitur. Illud etiam aduerte, non dixisse hinc beatum Apostolum, eum qui ex Deo natus est, non peccare, sed peccatum non facere: ne infantes etiã comprehenderet, quibus per ætatem inest, ut non peccent. Non peccare enim, negationem absolutam significat: non facere peccatum, non inesse ex dispositione & affectione rem ostendit. Unde etiam cum adiungit, Et non potest peccare, non de naturali impotentia, qua bruta non posse suscipere scientiam dicimus, sed de uoluntaria impotentia & uoluntaria uacatione à peccato intelligit. Vbi hæc dixit, id est, notam & signum filiorum Dei esse non peccare, quemadmodum e contrario peccare filiorum diaboli esse indicium: resumit rursus post multa quæ interseruit, sermonem de charitate erga proximum, ut pote cum causa ipsius quæ omnium cõsummatio & perfectio est, cætera omnia quæ interposita sunt, pertractarit: atq; inquit, Et qui fratrem suum non amat: scilicet non est ex Deo. Nam quia qui facit iustitiam, ex Deo est natus, sequitur ut qui ita natus est, fratres amet. Qui uero non facit iustitiam, quia non faciendo eam fratres suos odit, ex Deo non est, non alio modo quam quia ex eo natus non est. Et quo pacto

Rom. 13

non sit ex Deo, ostendit cum inquit: Quoniam hæc est annuntiatio quam audiuitis à principio. Annuntiationem autem hanc esse & naturalem & disciplinam acquisitam, iam diximus. Nam præter legale præceptum de amando proximo, & illud Domini cum inquit, Mandatum nouum do-
 Leuit. 19. uobis, ut uos mutuo diligatis, naturale etiam
 Ioan. 13. ius est erga cognatum genus, quod idem facere nos cogit. Quoniam igitur talia ac tanta sunt
 Ioan. 5. mandata, ex Domini assertionem qui uerbum eius seruat atque exequitur, æternam uitam habet, & è morte ad uitam transiit. Propterea ergo diligamus fratres, neque ulla emulatione moueamur, si à mundo odio habemur, ut nos odio prosequi fratres uelimus, sed Domini sermo efficacior in nobis sit: Qui enim odit fratres suos, præterquam quòd ab æterna uita exturbatur, homicida etiam est: sequitur enim ut homicida neque æternam uitam habeat. Videte enim, inquit, Cain, qui cum odio fratrem fuisset prosequutus, ipsum, licet esset frater, interfecit. Cum enim opera mala haberet, filius diaboli erat: Abel autem filius Dei, cum iusta operaretur. Diabolus uerò Deo, et praua opera bonis aduersantur. Idcirco effectum est, ut Cain fratri contrarius ipsum interemerit. Atque hæc orationis huius excursio est. Beatus tamen Ioannes, dum semper id quod urget, prosequitur, ordinem immutauit. Urgebat enim id, ut quia diaboli

boli meminerat, & eorum qui per prauas actiones in filios ei adoptantur, eum qui à mundi initio malis suis operibus filius maligni euaserat, in exemplum produceret.

In hoc cognouimus charitatem, quòd ille pro nobis animam suam posuit, & nos pro fratribus ponere animam debemus. Qui autem uictum mundi habuerit, & uiderit fratrem suum indigentiam habere, & clausit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei in eo manet: Filioli, ne amemus uerbo & lingua, sed re & ueritate.

Ioan. 15.
Iacob. 2.

Vbi exemplum Cain absoluit, & ea commemorauit quæ consequuntur illi qui ipsum imitantur, rursum ad charitatem redit, & ad bona quæ ex ipsa proficiscuntur: & charitatem inquit Dominum induxisse, ut animam pro nobis poneret: nosque id exemplum sequutos, uitam quoque pro fratribus exponere debere. Sed quia hoc admodum rarum & in paucis est, quasi ipsos castigans, & in pudorem inducens, ex leuioribus fraterni amoris adhortationem facit: perinde ac si dicat, Quid animam pro fratribus ponendam esse dico, cum aliquos ne in indigentia quidem necessariorum rerum fratribus succurrere uideamus: atque eos non uictus & facultatum imopes, sed qui totum ferè mundum diuitiarum possident. Erubescant igitur: nam si in paruis his uiscera sua

Ioan. 15.

clauferunt, & indignos se & uacuos Dei charitate reddiderunt, quid in maiore ac prestantiore re, quod est ut pro fratribus moriantur, facturi sunt? Deinde eos etiam corrigit, qui uerbis tantum charitatem admittunt, eamque lingua sola, & non opere, præ se ferunt.

Atque in hoc ex ueritate nos esse cognoscimus, & coram ipso suadebimus cordibus nostris. Quoniam si cõdemnet nos cor nostrum, Deus corde nostro est maior, & nouit omnia. Dilecti, si cor nostrum non condemnet nos, si duciam habemus apud Deum, & quicquid petierimus, ab eo accipimus: propterea, quod mandata eius seruamus, & placita in cõspectu eius facimus. Atque hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine filij eius IESU CHRISTI.

In hoc cognoscimus, in quo? in amando non uerbis, sed re & opere et ueritate. Sed quid est id quod cognoscimus? nos ex ueritate esse: nam qui aliud dicit, & aliud facit, cum actionem minime consonam uerbis habeat, mēdax est, & non uerax. Atque ex hoc, id est, ex eo quod uerum dicimus (uerum autem dicimus, cum opera etiam uerbis nostris correspondent) cõscientiæ nostræ suadebimus: id enim cor hic significat. Et quomodo suadebimus? cum id nobiscum statuentes, quasi apud Deum testem uerba faciemus: hoc enim, coram ipso, uidetur significare. Si enim, inquit, ita non fiat, sed cor nostrum

strum, id est, conscientia nos condemnet, peccare nos minime ignoramus. Nam si conscientiam nostram, quæ exigua, & exigui animalis res est, latere in peccando non possumus, multo minus Deum, qui est incircumscribitus atque immensus, & ubique adest, poterimus latere. Tota igitur hæc oratio huiusmodi est: Filioli mei, ne mentiamur erga nos mutuo, dum lingua sola amamus, sed opere etiam charitatem nostram pro nobis seramus: in hoc enim nos ex ueritate, id est, ex Deo esse cognoscimus: & quod dicimus, tanquam Deo præsentem atque omnia inspicientem dicamus: nam nemo est, etiam si impudentior dæmonibus sit, qui apud Deum testem mentiri auderet. Si enim ita non faciamus, sed dum dicimus nos amare, cor nostrum nos mendacij condemnet, peccamus: atque id, latere præsentem ubique Deum existimantes, neque intelligentes, quo pacto si cor nostrum quod exiguum est, latere nequimus, Deum qui nusquam non adest, latere ualeamus. Si igitur, inquit, dilecti ita nos præparauerimus, ut indemnati apud nos ipsos simus, dum uidelicet erga nos mutuo uerum dicimus, fiduciam habebimus apud Deum: ex qua sanè quicquid petierimus, ab ipso prorsus accipiemus. Cur? propterea quod mandata eius seruamus: maximum enim ad exorandum aliquem momentum habet orantium obedientia, cum sine ulla dubitatione & cõtatione ei exhibetur, apud quem

Ioan. 15.

Ioan. 5. 17.

¶ 12.

Ioan. 15.

quem petitio fit. Quoniam ergo etiam nos mandata eius seruamus, & quæ ei placent, facimus, confidamus petitionibus minime frustratum iri, cum utriusq; affectus, ad id quod in alterius utilitatem cedit, uicissim absq; ulla dilatione soleat referri. Sed quod mandatum eius seruamus? illud

Ioan. 13 quod inquit, Charitatē habete inter uos mutuò. Cum itaq; præceptum habeamus, ut fide in nomine filij eius Iesu Christi nos mutuò diligamus, atq; id facimus: ex eo spiritus eius quem dedit nobis gratiam in nobis firmatam esse cognoscimus. Sciendum autem multis in locis nouæ scripturæ reperiri, in nomine Iesu Domini nostri credere:

Psal. 8. luntatem: gloriam quidem, sicut illic, Quam admirabile est nomen tuū in uniuersa terra: uoluntatem, ut hic, & etiam ubi inquit, Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Domini Iesu, id est, in uoluntate. Sed quæ Do-

Aff. 2. mini Iesu uoluntas est? ut in nomen patris & filij & spiritus sancti omnes gentes baptizentur.

Mat. 28. Et amemus nos mutuò, sicut mandatū dedit. Et qui seruat mandata eius, in ipso manet, & ipse in eo: atque in hoc manere in nobis, ex spiritu quem nobis dedit, cognoscimus.

Io. 13. & 15

Sicut mandatū dedit, id est, uero affectu. Sed ubi est hoc mandatū, ut uero animo & affectu nos mutuò amemus? Vbi uidelicet inquit: Quem-

Quemadmodum uultis ut faciant uobis homines, & uos similiter ipsis facite. Nam si cupimus ut proximi nostri uerè erga nos & sincero animo affecti sint, simili modo etiam nos omnino erga ipsos afficiemur. Quòd si hoc mandatū Domini est, si in ipso nos maneamus, firmatiq; fuerimus, multò magis etiam ipse seipsum nobis exhibebit, quippe cum negare seipsum non possit: hoc est, non inaniter mandata sua nobis tradidisse, sed in se prius confirmasse deprehendatur. Quod cum ita sit, prorsus si quæ mandat exequamur, nos quoq; ipsum ad ea quæ petimus obsequemur, nos quoq; ipsum ad ea quæ petimus obsequemur habebimus, gratiamq; eius in nobis stabilem obtinebimus. Tota autè sententia hæc est, ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & amemus nos mutuò uerè ac sincere, sicut mandatū eius præcipit: qui enim seruat mandata eius, in ipso manet, & ipse in eo. Atq; ex hoc manere ipsum in nobis cognoscimus, ex spiritu, id est, gratia quam nobis dedit: dum enim inuiolata ea manserit, proculdubio firmū ac stabile eius donū habemus. Inuiolata autè manet quoad nihil ex ijs quæ de charitate nobis mandauit, neglexerimus.

De discretionē spirituum ex confessione incarnationis Christi, de fraterno amore ad pietatem erga Deum. Cap. IIII.

Dilecti, ne omni spiritui credatis, sed explorate spiritus an ex Deo sint, quoniam multi falsi prophætæ in mundum sunt egressi.

Mat. 7.
Luc. 6.

Posteaquã sermonem de charitate erga proximum absoluit, eamq; signum permanſionis spiritus, quem accepimus, esse dixerit: nunc eorum qui uere fratres sunt, & qui non uere, distinctionem subiungit, ut ea obseruata, in falsos fratres, & falsos apostolos, et falsos prophetas, ob præceptum de charitate minime incidamus, id quod maximum afferre nocumentum nobis posset. Si enim cum prauis huiusmodi uersati ita fuerimus, quasi moribus consentientes nobiscum sint, primum nosmetipsos ledemus, si impijs uerbum fidei communicauerimus, & sanctum canibus proiecerimus: deinde illos quoq; qui nobis aliquid deferunt, non paruo damno afficiemus: quippe cum charitas nostra qua ipsos illos falsos fratres prosequemur, multos inductura sit, ut eos sibi sumant magistros, eisq; fidem adhibendam censeant si quid dixerint, incaute consuetudine qua nobiscum uti eos uiderint, decepti. Quidq; horum falsorum hominum iudiciũ sit, ostendit, cum inquit:

In hoc spiritum Dei cognoscite. Omnis spiritus qui IESVM CHRISTVM in carne uenisse cõfetur, ex Deo est: & omnis spiritus qui non confetur IESVM CHRISTVM in carne uenisse, ex Deo non est, & hic est spiritus Antichristi, quem uenturũ esse audiistis.

Omnis spiritus, hoc est, omnis prophetia, aut aposto-

apostolatus dignitas, quæ Dominum Iesum in carne uenisse confetur, ex Deo est: quæ non cõfetur, ex Deo non est, sed ex Antichristo, quem creaturam esse audiistis. Quando? cum paulõ ante dixit, multos Antichristos esse in mundo, qui uidelicet præuij & præcursores Antichristi *Ioan. 8.* essent. Confessionem autem hanc aduentus Domini in carne, non lingua, sed operibus fieri inteligit: quemadmodum etiam beatus Paulus inquit: Vbiq; mortificationem Iesu in corpore circumferentes, ut & uita Iesu in corpore nostro manifestetur. Qui igitur operatẽm habet Iesum, & mundo mortuus est, neque amplius mundo, sed Christo uiuit, Christumq; non in Christi tantum carne, sed in sua quoque circumfert, is est ex Deo: qui contra non Christo uiuit, sed mundo, id est, mundi cõcupiscentijs, is non est ex Deo. Vnde etiam Paulus ait: Quando inter uos contẽtiones sunt & seditiones, nonne carnales estis, & iuxta hominem ambulatis? qui autem iuxta hominem ambulat, spiritũ Dei non habet, at qui spiritum Christi non habet, id est, qui non iuxta Christum uiuit mundo mortificatus, is Christi non est. *1. Cor. 3.*

Et nunc in mundo iam esse. Vos ex Deo estis filioli, & uicistis eos, quoniam maior est qui in uobis est, quã qui est in mundo. Ipsi *Ioan. 8.* ex mudo sunt, propterea ex mundo loquũtur, &

& mūdus ipsos audit. Nos ex Deo sumus. Qui cognoscit Deū, audit nos: qui non est ex Deo, nō audit nos. Ex hoc spiritum ueritatis cognoscimus, & spiritum erroris.

In mundo esse iam Antichristum inquit, non corporaliter, sed per falsos prophetas, & falsos apostolos, & hereticos, qui præuij ipsi sunt. Antichristus autem homo erit qui satanam circumferet, & supra omnem qui dicitur Deus, aut numen, extolletur: unde etiam idolorum cultum reprobabit, quos deos dici significauit. Quod autem inquit, supra omne numen, id est, *idolus*, hoc est, cultum & uenerationem, id ad Christianorum religionem refertur: nam se solum Deum ostendere conabitur. Cum ita falsos prophetas, & apostolos notarit, subiungit: Vos ex Deo estis filioli, & uicistis eos, scilicet falsos prophetas. Quo pacto? quia qui in uobis est Deus, maior est, quam qui est in mundo, iuxta quem falsi prophetae uitam traducere proposuerunt. Deinde alteram quoque falsorum prophetarum notam infert, id quod simpliciores præcipue ex fidelibus molestia afficiebat: uerisimile enim est aliquos ex ipsis indignari atque ægre ferre, cum uiderent illos plerisque esse charos, se contemptui esse. Idcirco inquit: Ne doleatis, si uos à plerisque sperni, illos laudari atque admitti uidetis: quippe cum simile ad id quod simile sibi est, accurrat atque adiun-

adiungatur: ipsi è mundo sunt, & è mundo loquemes: id est, iuxta carnales cupiditates doctes peruersi, peruersos obsequentes sibi habent. Nos uero, quippe qui ex Deo sumus, & à mundanis concupiscentijs alienati, admitti ab illis nullo pacto possumus. Sed ille nos audit, qui temperanter uiuit: ac propterea qui cognoscit Deum, adhibere nobis aures paratus est. Unde etiam Christus inquit, Qui habet aures audiendi, audiat: eum habere aures significans, qui ad obediendum est præparatus. His ita distinctis, postea quasi eorum quæ dixit obsignatione inferens, ex hoc spiritum ueritatis, id est, eos qui ueram prophetiam dignitatem obtinent, & spiritum erroris, id est, falsos prophetas cognosci inquit.

Charissimi, amemus nos mutuò, quoniam charitas ex Deo est: & omnis qui amat, ex Deo est natus, & cognoscit Deum. Qui non amat, Deum nō nouit, quia Deus charitas est. In hoc charitas Dei manifestata est, quod filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut per ipsum uiuamus. In hoc est charitas, non quia nos Deum amauius, sed quia amauit ipse nos, & filium suum misit propitiationem pro peccatis nostris. Dilecti, si ita dilexit nos Deus, & nos etiam mutuò diligere nos debemus.

Rursus sermonem resumit de charitate. Vbi enim ostendit, quinam charitate prosequendi sint.

Mat. 13.
Mar. 4.
Luc. 8.

Ioan. 3.

boni uidelicet & ueri Christiani, qui similitudine morum coniuncti sunt: persequitur quod à principio dixerat, ex Deo esse inquiring, & charitatem, & qui ea utitur: & solum eum qui charitatem habet, ex Deo esse natum, & Deum cognoscere: qui enim ea caret, Dei quoque ignorantia esse priuatum, contraria contrarijs confirmans. Quo pacto autem qui non amat, & charitate præditus non est, Deum non cognoscat, in hunc modum demonstrat: Deus, inquit, charitas est. Vnde id patet? ex eo sanè, quòd filium suum unigenitum in mundum misit, ut ueram uitam nobis exhiberet, ac per eum uiueremus. Quem admodum enim bonitas Deus dicitur, propterea quòd ex bonitate intelligibilè & sensibilem mundum cõstituit, ut sui qui uerè est, participes alios faceret: sic quoque ex charitate erga nos cum filium suum unigenitum in mundum miserit, per eum charitatè se esse declarauit. Vnde etiam infert, in hoc est charitas, id est, in hoc charitatem esse Deum manifestatur. Deinde charitatis Dei præstantiã extollens, nõ quia nos, inquit, Deum amauimus, suum filium misit Deus: id quod ab ijs qui amantur, debetur, ut æqualem affectum amantibus reddant: sed ex charitate, nos beneficio præueniens, id fecit. Neque solùm misit filium suum, sed ita misit, ut sanguine suo propitiationè pro peccatis nostris exhibuerit. Si igitur ita nos amauit

amauit Deus, qui nullam cum natura eius communicationem habemus: multò magis etiam nos amare eos qui cognati nobis sunt, debemus: & cum cognoscamus bonũ quod ex charitate proficiscitur, id mutuò nobis præstare. Sicut enim crimen est, si quis quod eligibile est, non eligat, et quod amabile est, non amet: sic si quis charitate dignos amet, ac charos habeat, propterea quod amabiles sunt, is laudem apud omnes meretur. Cum autè ita affecti fuerimus, utraq; habebimus: hoc est, erimus & amabiles, propterea quòd à Deo amati simus: & amatiui, ut ita dicam, ex amore & charitate qua proximos prosequimur: si tamen charitas sincera et pura sit, non perturbata & sordida, cuiusmodi latronibus inesse & alijs etiam maleficis potest.

Deum nemo uidit unquam. Si mutuò nos amauerimus, Deus in nobis manet, & charitas ipsius perfecta in nobis est. In hoc cognoscimus nos in ipso, & ipsum in nobis manere, quòd de spiritu suo nobis dedit. & nos uidimus & testificamur, patrem misisse filium Saluatorem mundi.

Superius quoque diximus morem esse beato huic, ut eadem de iisdem aliquoties repetat, quòd & habitum in animum discipulorum earum rerum que dicuntur, inducat, & rem clarius ac perfectius pertractet. Cum enim alio atque alio modo

ab ijs quæ in re insunt, rationes sumat, & quasi quod prætermissum fuit, suppleat; perfectissimâ eorum quæ dicit demonstrationē absoluit. Nunc igitur simili repetitio ne usus, Deum, inquit, nemo unquam inspexit. Nam cum de charitate erga fratres loqueretur, Deum in exemplum produxit, qui ob immensam erga nos charitatem filium suum unigenitum ad mortem tradidit. Unde uerisimile erat ut aliquis dubitaret, ac diceret: Quo pacto hoc dicis de rebus quæ non uidentur, ac percipi nullo modo possunt? nosq; ijs uis confirmare, quæ nondum quispiam cognouit? Huiusmodi dubitationi occurrit, atque inquit: Assentior quidem etiam ego, neminem esse qui Deum unquam uiderit, sed ex mutua tamen erga nos charitate, Deum in nobis esse cognoscimus: atq; id rectè: quippe cum multa sint, quæ licet uideri nequeant, ex operationibus tamen esse percipiuntur. Quemadmodum enim animâ, quamuis eam non uideamus, ex operationibus eius & motionibus inesse nobis intelligimus: sic Dei quoque erga nos charitatem, quasi ex quodam motu & operatione cognoscimus. Quod si hoc non præter ueri similitudinē est, meritò diuinus hic uir ex operatione & effectu in nobis quoq; Deum esse ostendit. Sed quæ operatio hæc est? pura & sincera nostra erga proximos charitas: hæc siquidē in eo quod pura est, efficax est atq; absolu-

ta & perfecta. Hoc indicio, inquit, est, & nos in ipso, & ipsum in nobis permanere, quod de spiritu suo nobis dedit: quippe cum purus pura & munda ab omni sordide gratificetur. Quoniam igitur per puram charitatē cum ipso cōmunicationem habemus, ex eo nos quoq; inquit, qui in carne ipsum uidimus, cognouimus & testificamur patrē misisse ipsum Saluatorē mundi. Quin etiam ad cognitionē nostram illud accedit, quod ipse etiam nobis explicauit, modò dicens, Egres-

Ioan. 16.

sum à patre, & ueni in mundū: id quod patrē ob charitatē erga nos de cælo misisse unigenitū suum in mundum declarat: modò apertius in-

Ioan. 3.

quiens, A deo dilexit Deus mundū, ut filium suum unigenitū dederit, ut omnis qui in ipsum credit, non pereat. Item, Non ueni, inquit, ut iudicem mundum, sed ut saluum faciam. Et ex ipsa igitur inspectione, inquit, & ex unigeniti declaratione qui est in sinu patris, ut in Euangelijs dicitur, & ex operatione per mutuam erga nos charitatem, Deum esse in nobis, & de spiritu suo nobis dedisse, communicationemq; nos cum ipso habere percipimus.

Ioan. 12.

Ioan. 1.

Quicumq; IESVM esse filiū Dei cōfessus fuerit, Deus in ipso manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus et credidimus charitatē, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in ipso.

Hoc ad id quod paulò superius dixit, refer-
tur: hoc est, Omnis spiritus qui in carne uenisse
Iesum Christum fatetur &c. Quoniam enim &
filios eos esse Dei, et Deum in ipsis manere abun-
dè demonstrauit: atque id ex mutua inter ipsos
charitate, quæ spiritum sanctum, id est, spiritua-
lia dona data ipsis esse confirmat: ad illa rursus
orationem reducit, atq; inquit: Quicumq; Iesum
esse filium Dei cõfessus fuerit, in eo Deus manet.
Tals quid superius etiam dixerat, cum inquit:
Omnis spiritus qui Iesum Christũ in carne uenisse
cõfiteatur, ex Deo est. Progređiens tamen mihi,
inquit, oratio, aliud quid manifestauit. Et hoc
igitur propono, eos qui hoc confitentur, & ma-
nentem in se spiritum, id est, Deum & eius spiri-
tualia dona habere, & ipsos in Deo esse: atq; id
non ita temerè dicimus, sed certa cognitione, &
fide ex mutua inter eos charitate confirmamus.
Vbi autem de charitate meminit, omnia quæ su-
perius etiam de charitate iam dixit, ad maiorẽ
confirmationem subiungit.

In hoc perfecta est charitas nobiscum, ut fi-
duciam in die iudicij habeamus, quòd quem-
admodum ille est, et nos in mundo hoc simus.

Volo, inquit, nos perfectos in charitate esse,
ut in die iudicij fiducia habeamus, apud eum ui-
delicet qui homo factus est, quippe cum ipse sit
qui iudicet, ex ipsius declaratione, cum inquit:

Pater

Pater neminem iudicat, sed iudicium omne de-
dit filio. Ac qua de re hanc fiduciam habituri si-
mus, subiungẽdo ostendit, quòd, inquit, quem-
admodũ ille est, et nos in mundo hoc sumus. Cum
enim prius & Deum in nobis, & nos in Deo esse
demonstratum sit, perfectionem charitatis in
nobis quoq; esse attestamur. Sicut igitur ille im-
maculatus erat & purus in mundo, unde etiam
dicebat, Venit princeps mundi huius, & in me
inueniet nihil: sic nos quoque in mundo hoc eri-
mus. Nam EST, & SIMVS uerbum pro futuro
intelligendum est, ut, sicut sepe numero scriptu-
ræ mos est, tempus pro tempore positum sit. Vel
profundius quid ex hoc significare beatum Apo-
stolum censendum est: sepe enim cum dixerit nos
in Deo, & Deum in nobis esse: si ita est, & ille
puro quodam modo in nobis est, id est, ita ut pu-
ritatis & sanctitatis nobis sit dux atq; autor, sic
etiam nos purè & sanctè in nobis ipsum in mun-
do hoc circumferamus, mortui uidelicet mundo,
mortificationemq; eius ubiq; in corpore præ no-
bis ferentes: si enim ita uiuamus, apud ipsum fidu-
ciam habebimus, & liberati timore omni cri-
mus: perfecti siquidem per bona opera in chari-
tate, procul à timore erimus constituti. Huiusce
rei confirmationem subiungit, cum inquit:

Timor non est in charitate, sed perfecta cha-
ritas foras eicit timorem: quoniam timor pu-

HH 4

nitioem habet. Qui autem timet, perfectus in charitate non est. Nos amemus ipsum, quia prior ipse amauit nos.

Timor non est in charitate: quis timor? pœnæ uidelicet & punitionis, ut ipse explicat. Posset enim quispiam amare timore inductus ne puniretur: qui sanè timor perfectus non est, hoc est, perfecta charitas non est. Sed dubitauit nonnulli, quomodo cum Dauid dicat, Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est desectio timentibus eum: nunc hic perfectam charitatem foras eijcere timorem dicat. Hoc modo enim sancti Dei perfecti in charitate non essent, quibus, ut timeant, præcipitur. Dicendum igitur, duplicem esse timorem: alterum initialem, qui punitionem ac pœnam ob malefacta incutit, cum aliquis uidelicet ad Deum accedit, quia timet ne puniatur: alterum perficientem, turbatione omni ac terrore liberum: qui propterea etiam castus dicitur, ac permanens in seculum seculi.

Psal. 33. Timor enim, inquit, Domini castus permanens in seculum seculi: cum initialis neque stabilis ac permanens, neque castus sit, sed à perfecta charitate deficiat. Nam timor perficiens est, qui ob perfectam charitatem semper sollicitum hominem reddit, ne in quopiam ex ijs deficiat, quæ à uehementer amante præstari ei qui amatur, debent. Qui igitur uerè amat Deum, is Dei uoluntatem non

non ob pœnarum minas exequitur, sed amore uirtutis, & uera erga Deum charitate illectus, id facit, seq; perficiente hoc timore stabilit, atque obfirmat. Vbi de perfecta charitate dixit, debere nos amare Deum etiam necessario, demonstrat, propterea quod prior ipse nos amauerit: erga eum enim qui beneficijs nos præuenit, magnum studium in referenda gratia impendendum nobis est, quemadmodum latius superius declaratum est.

Si quis dixerit, Deum amo, & fratrem suum odio habeat, mendax est.

Cum charitatem à Deo ad nos, & à nobis ad Deum necessario deducere nos ostenderit: addideritq; si ita nos amauit Deus, debere quoque nos mutuò nos ipsos diligere: nunc rursus ad idem orationem refert, atq; inquit, necessarium nobis omnino esse ut fratrem amemus, charitatis Dei erga nos exemplo inducti, quam prorsus reddere ei debemus. Oportet, inquit, ut sine ulla excusatione fratrem diligamus, id quod maximum nostræ erga Deum charitatis indicium est: nam si fratrem non amamus, ueq; erga Deum charitas ulla in nobis seruatur: quippe cum id quod debemus inter nos mutuò, intereat, quod ex charitate erga Deum acquisiueramus.

Qui enim non amat fratrem suum quem uidit, amare Deum quem non uidit, quo pacto pote

rit: Et hoc mandatum ab ipso habemus, ut qui amat Deum, fratrem etiam suum amet.

Hoc ad redarguendos eos subiungit, qui diuinam charitatem uolunt adulterare: perinde ac si ita dicat: Charitas ex mutua omnino consuetudine conflat: consuetudo autem ex eo existit, quod uidemus fratrem, atque inde præcipue in amorẽ eius accensi coniungimur: quippe cum uisio sit, quæ in amorem maximè homines illicit. Quocirca qui quod magis in amorem allicit, negligit, & fratrem quem uidet, non amat: quopæto si Deum quẽ non uidet, neq; ullo sensu percipit, cuiq; nulla consuetudine est cõiunctus, se amare dicat, uerum dicere iudicabitur? Si tamẽ, inquit, aliquis sit qui ita impudenter se gerat, ut Deum se amare cum asserat, fratrem odio prosequatur, nõne præterquam quod charitatem diuinam adulterat, mandati quoq; Dei transgressor est existimandus: illius uidelicet quod præcipit, cum inquit: In hoc cognoscent omnes meos esse discipulos, si mutuo uos amore prosequamini. Qui igitur Deum amat, & se eius discipulum esse affirmat, is fratrem quoq; suum ex mandato eius diligat quoq; necesse est.

De glorificatione Christi in gloria patris, & de uictoria aduersus malignum ex fide Iesu Christi in uitam. De auxilio peccanti fratri per orationem adhibendo, & de non peccan-

do:

do: ubi monet, ut caueamus à dæmonum cultu.

Caput V.

Omnia qui credit IESVM esse CHRISTVM, ex Deo natus est: & omnia qui amat eum qui genuit, eum quoq; amat qui genitus ex ipso est. In hoc nos filios Dei amare cognoscimus, cum Deum amamus, mandataq; eius seruamus.

Vbi ostendit, eum qui Deum amat, eiusq; se esse discipulum asserit, amare etiam fratrem suum debere ex eius præcepto, idem rursus in hunc modum confirmat: Si mandatum accepimus à magistro nostro, ut mutuo nos amemus: si magistrum nostrum Iesum esse Christum credimus, in eo autem est Christus, quod Deus & homo est: mandata prorsus eius utpote magistri ac Dei seruabimus. At si eum esse Deum credimus, filij ipsius sumus, quemadmodum in Euangelio dicitur: Quicumque autem eum receperunt, id est, quicumque in ipsum crediderunt, dedit eis potestatem ut filij Dei fiant. Si autem geniti ex ipso sumus, id quod ei qui genuit debetur, exhibebimus, id est, eum amabimus, cum natura comparatum sit, ut filij parentes suos amore prosequantur. Cum igitur omnes qui credimus, nati ex ipso simus, propterea etiam mutuo nos, utpote fratres, atq; ex ipso nati, amare debemus: quippe cum qui amat eum qui genuit, eum quoque amet qui genitus

ex

Ioan. 1.

ex ipso est. Deinde reciprocatur orationem, et ait, charitatē erga fratres, id est, erga filios Dei, charitatem erga Deum confirmare. Prius enim dixit, qui amat Deum, fratrem quoque suum amat: nunc est cōtrario, qui filios Dei, inquit, amat, Deū ipsum etiam amat: charitatisque erga Deum iudicium, charitatem erga fratrem esse statuit. Deinde charitatem in Deum, mandatorum eius esse executricem asserit, recte id quidem: qui enim amat me, inquit Dominus, mandata mea seruat.

Ioan. 14.

Hæc enim est charitas Dei, ut mandata eius seruemus: & mandata eius grauiā non sunt.

2. Cor. 15.

Quoniam omne quod natum ex Deo est, uincit mundū: & hæc est uictoria quæ uincit mundū, fides nostra. Quis est qui uincit mundū, nisi qui credit IESUM esse filium Dei?

Per traiectionem legenda hæc oratio est, hoc modo: Hæc est charitas Dei, ut mandata eius seruemus: quoniam omne quod natum ex Deo est, &c. Nam quod inquit, mandata eius grauiā nō sunt, interiectum est. Non inquit autem, mandata eius sunt leuia, quemadmodū Christus ait, Iugum meum suauē est & onus meum leue: sed, grauiā nō sunt: propterea quod ei qui in uirtute prouectus iam est, etiam ea quæ ualde grauiā sunt, leuia habentur. Ita si quis fortitudinem ac tolerantiam, quæ honesta omnia efficit, amisserit, grauiā uel leuissima quæque existimabit. Nam quia nonnullis

Mat. 11.

nonnullis Dei mandata, utpote Dei, grauiā esse uidebantur, proterea inquit, mandata Dei grauiā non sunt. Quid enim grauitatis & molestiæ in se habet, fratrem amare? Quid, uisere eos qui in carcere sunt, graue ne est? non enim est carcere educere ac liberare; quod molestiam quandam præ se fert, sed inuisere tantūmodo iubet: neque & grotantē morbo liberare, sed uisere: neque esurientem opipara mensa excipere, aut nudum pallio ornato ac magnifico induere præcipit, sed ea tantum exhibere, quæ necessariæ indigentiae succurrant, quam & qui esurit, & qui nudus est, requirit. Vbi hæc ita tractauit, aliud subdit, quod eos ad exercendam charitatem inducit: quæ est uictoria. Nam cum ex charitate erga fratrem, inquit, filios Dei uos constitueritis, illud etiam habetis, quod hoc recte factum cōsequitur, ut mundū uincatis: quod enim ex Deo natum est, uincit mundum. Deinde addit uictoriam, & id ex quo uictoria existit, fidem in Deum utraque esse affirmans: quæ ex Deo genita, omnē perfidiam uicit, atque eiecit, ita ut neque Iudæus, neque Græcus, neque hæreticus quampiā uim aduersus ipsam habeat. Et quia fides non ipsa sola, sed cum eo uincit qui ipsam habet, propterea infert: Quis est qui uincit mundū, nisi qui Iesum esse Dei filium credit?

Mat. 25-

Hic est qui uenit per aquam & sanguinē Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua &

& sanguine. Et spiritus est qui testificatur, quia spiritus est ueritas. Quoniam tres sunt qui testificantur, spiritus, aqua, & sanguis: & tres in unum sunt. Si testimoniū hominum accipimus, testimoniū Dei maius est: quia hoc est testimoniū Dei, quod testificatus de filio suo est. Qui credit in filium Dei, testimonium in seipso habet. Qui non credit Deo, mendacē ipsum fecit: quippe qui in testimonium Dei, quod de filio suo est testificatus, non crediderit. Atque hoc est testimonium, quod uitam æternam dedit nobis Deus: & hæc uita in filio eius est. Qui habet filium, habet uitam: qui filium Dei non habet, uitam non habet.

Ioan. 3.

Quoniam generationis Dei, et geniti mentionem fecit, cum dixisset, Omne quod ex Deo natum est: atque id per sanctum baptisma nobis euenit: propterea subiungit, Hic est qui per sanguinem et aquam uenit Iesus Christus. Sed qua de causa uenit: ut nos regeneraret, ac filios Dei faceret: hoc enim ex eo quod superius dixerat, consequitur, hoc modo: Et omne quod genitum ex Deo est, uincit mundum. Sed quo pacto est genitum? per aquam et sanguinem. Qui enim uenit Iesus Christus, per aquam et sanguinem nos regenerat. Atque adiungit rursus repetendo: Non in aqua solum, nos regenerat uidelicet, sed in aqua et sanguine. Vult enim prius Christi, qui nos in filios adoptauit, declarationem ostendere: qui cum

cum homo qui in ipso erat, adoptatus in filium a Deo fuisset, ipse nobis quoque per suam adoptionem eiusmodi dignitatem gratificatus est. Hoc autem tribus temporibus manifestatū fuit: in baptismo in Iordane, cum de cælo pater, eum qui baptizaretur, filium sibi dilectū esse, est testificatus. Quis autem erat qui in aqua ingrediebatur, nisi qui coniunctus cum Deo uerbo homo erat, qui cum occulto uidelicet apparebat? huic siquidem exhiberi testimoniū oportebat. Per aquam igitur, id est, in baptismo per aquam Iesus patris testimonio filius Dei est declaratus. At per sanguinē, quando cum prope erat ut crucifigeretur, dixit, Glorifica me tu pater: et uox delata est, quæ dicebat: Et glorificauit, et iterum glorificabo. quam quidem uocem qui audierunt, tonitruum esse arbitrati sunt. Per spiritum uerò est manifestatus, quando è mortuis tanquam Deus resurrexit. Suscitare enim seipsum, solius Dei est. Nomine enim spiritus, Deus significatur: quippe cum spiritus Deus sit. Cum itaque tria sint quæ de se ipsius in filium adoptionem testificemur, baptisma, crux, et resurrectio, indubitata Domini adoptatio censenda est: per quam adoptionem nobis quoque ipse, quippe cum totius humanæ constitutionis primitiæ extiterit, id donauit, ut filios Dei essemus. Ac tria hæc in unum Christum cōueniunt: id enim significat cum inquit, & tres in unum

Matth. 3.

Marc. 1.

Luc. 3.

Ioan. 12.

Matth. 28.

Marc. 16.

Luc. 24.

Ioan. 4.

in unum sunt, id est, in unum de Christo testimonium concurrunt. Aduertendum tamen nonnullos patres spiritum hic ita interpretari, ut non de resurrectione, sed de patre intelligendum censeant, quando in Iordane clamauit, Hic est filius meus dilectus: propterea quod spiritus quoque Deus, sicut diximus, dici consuevit. Postquam beatus Apostolus hæc dixit, confirmationem à minori subiungit, atque inquit: Si testimonium hominum aliqua de re admittimus: nonne multò iustius Dei, qui maior est, admittere testimonium debemus? At hoc testimonium de filio suo, id est, de Christo, à Deo est. Qui igitur in filium Dei credit, quod uidelicet Deus sit, utpote Dei filius, in seipso habet testimonium, cum se adoptatum in filium credat per Iesum, qui adoptatus à Deo est. Qui non credit, obnoxius duobus malis est: cum & Deum mendacem faciat, et adoptionem, atque ob id uitam æternam, seipsum priuet: quam quidem uitam adoptatis à se filijs promisit Christus, atque in se habet, sicut in Euangelio scribitur: in ipso uita erat. Quare qui habet filium per sanctum baptismum, uitam etiã habet. Quicumque enim baptizati in Christum sumus, id est, iuxta mandatum eius, Christum induimus. At qui filium Dei per baptismum non habet, neque uitam habet, sed mortuus est. Nam mortuos nos peccatis suscipiens, per sanctum baptismum ad uitam suscitauit.

Sicut

Sicut enim saepe dictum est, qui confepultus cum Christo est per demersionem in sancto baptismate, is mundo, id est, mundanis cupiditatibus mortuus est, & non amplius sibi, sed Christo tantummodo uiuit, dum iuxta mandata eius in nouitate uitæ ambulat, nullumque aditum peccato amplius præstat.

Hæc scripsi uobis, qui in nomen filij dei creditis, ut cognoscatis uitam uos æternam habere, & in nomen filij Dei credatis. Atque hæc est fiducia, quam apud ipsum habemus, quod quicumque petierimus secundum uoluntatem eius, audit nos. Et si nouimus audire ipsum nos quicumque petierimus, postulata quæ ab eo petimus, habere nos etiam nouimus.

Quasi in epilogo rem breuiter in summam colligit, atque inquit: Scripsi hæc uobis tanquam hære dibus uitæ æternæ: nam hæc nequaquam scriberentur, nisi Iesus qui in spe uitæ æternæ uitam traducerent: quippe cum neque sancta canibus, neque margaritas ante porcos projicere, laude dignum censeatur. Cum igitur tanquam hæredibus æternæ uitæ hæc scribat, breuiter, ut diximus, resumit antedicta, eisque in memoriam reducit, primum in nomen filij Dei sine ulla dubitatione credere eos debere, id est, in pietatem, quæ ab ipso nobis est tradita: hoc enim nomen filij Dei significat, ut superius diximus: cui quidem pietati sancti baptismatis

Rom. 6.
Col. 2.

Mat. 7.

Suprà.

Matth 3:
Ioan. 4.

Ioan. 1.

Rom. 13.

gratia præuia est. Deinde huius indubitabilis fidei nullum aliud iudiciū esse ait, nisi fiducia, quæ per immaculatam fidem apud ipsum consequimur, sicut etiam superius à nobis est declaratū. Ac rursum fiduciæ huius signum id statuit, quod nullo ex ijs quæ ab ipso petimus, frustreremur. Sed quid interdum fit, ut non omnes omnia quæ petierint consequantur, neque in omnibus exaudiantur, adiungit, secundum uoluntatem eius, ut eum qui præter magistri uoluntatem quippiam petat, merito frustratum iri ostendat. Atque in hoc beato Iacobo consentit: nam ille etiam, Petitis, inquit, & non accipitis, quia male petitis: id est, ea quæ inutilia uobis sunt, petitis. Postea mutato ordine, ac reci procata oratione, iudiciū hoc clarius reddit. Si nouimus, inquit, audire ipsum nos quicquid petierimus, postulata quæ ab eo petijmus habere etiam nos credimus: perinde ac si ita dicat: Si secundum uoluntatem eius petimus, nos audit: & si audit nos, nouimus nos secundum uoluntatem eius omnia petere, habereque in nobis ea quæ petijmus, hoc est, regnum & iustitiam ipsius, quæ uidelicet petere ipse etiam nobis mandauit.

Si quis uiderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit ipsi uitam, peccantibus non ad mortem.

Adiungit hic quoddam ex ijs quæ secundum uoluntatem Dei petere nos uult: & quia per totam

Iac. 4.

Mat. 6.

tam epistolam fraternam charitatē extollit ac celebrat, idque uelle Deum asserit, ut charitatē erga fratrem synceram seruenus: hoc unum esse ex ijs quæ uult Deus, inquit: ut si quis uiderit fratrem suum peccare non ad mortem, petat, & dabit ipsi: quid dabit? uitam æternam: quibus? peccantibus non ad mortem. Iustitiæ quippe hoc est, ut peccanti fratri condoleamus, & ad salutem consequendam opitulemur.

Est peccatum ad mortem, non de illo dico ut roget. Omnis iniustitia peccatum est. Et est peccatum non ad mortem. Scimus omnem qui natus ex Deo est, non peccare: sed qui genitus ex Deo est, seruat seipsum, & prauus non attingit eum. Scimus ex Deo uos esse, & mundū totum in prauo esse collocatum. Scimus etiam filium Dei uenisse, & dedisse nobis mentem, ut uerum Deum cognoscamus, & simus in uero in filio eius IESU CHRISTO. Hic est uerus Deus & uita æterna.

Ordo est in hunc modum: Est peccatū ad mortem, & est peccatum non ad mortem. De eo quod ad mortem non est, dico ut petat quippiam, non de eo quod est ad mortem. Deinde rem ipsam explorans, peccatū ad mortem, & non ad mortem, diuisionē facit. Nā peccatū absolutē, quod quasi genus est, in duo hæc partitur, atque inquit: Omnis iniustitia peccatū est, tam quod ad mortē, quam quod non ad mortem est. Sed de peccato quod

ad mortem est, ne roget, id est, ne petat: nam non exaudietur, propterea quod male petit. de eo enim intelligit, qui nullam præ se fert conuersionem: quippe cum solum id peccatum ad mortem sit, quod ad poenitentiam nullam respicit: quo etiã

Mat. 27. Iudas implicatus, æterna morte est oppressus.

Pro. 12. Adde quod qui iniuriarum quoque memoriam

conseruant, ad mortem peccant. Via enim iniuriarum recordantium ad mortem, inquit Salomon: nam neque isti cum memoriam iniuriarum semper retineant, & iram erga proximum repositam seruent, unquam poenitentia ducti conuertuntur, sed impoentiter peccant. Hæc ubi explicauit, quorum hominum sit ad mortem peccare significat, atque ait, eum qui adoptatus à Deo in filium est, neque ad mortem neque non ad mortem unquam esse peccaturum: quippe cum semel inhabitanti in se per adoptionem Christo sese cum dederit, intactus atque impollutus à peccato permansurus sit. Sed ne quispiam putet huiusmodi hominem naturam prorsus ita immutasse, ut peccare in posterum amplius non possit, subiungit: Sed qui genitus ex Deo est, seruat seipsum: ut significet uidelicet, eum nisi seipsum seruet, à prauo quoque accuratè custodiat, prorsus esse peccaturum. Non igitur, inquit, natura in impeccabilem statum prouehimur, sed ex Dei munificentia: qui in filios nos adoptando, hac gratia nos dignauit,

dignauit, ut si nos donum eius nobis diligenter custodiamus ac conseruemus, non peccare etiam possimus. Nam alioqui, inquit, cum mundus in prauo & maligno collocatus sit (mudum autem appellat eos, qui in adoptionem filiorum Dei se ipsos per bona opera minime transmutarunt) nihil uetaret quo minus nos quoque inter pereuntes connumeraremur: quippe cum cogitatio hominis ad praua à iuuentute sua studiose incubat, quemadmodum diluuij tempore Deus pronunciauit. Sed quia, inquit, filius Dei uenit, & mentem nobis dedit, id est, dignotionem, qua interna animi notione ipsum uerum Deum agnoscimus, & in ipso uero filio ipsius Iesu Christo sumus: ex huius magnifico dono hunc esse uerum Deum, & uitam æternam perspicimus, atque illæsi à prauo & scādalis eius permanemus. Cum uero inquit, Hic est uerus Deus & c. hic, pro relativo nomine, qui, positum uidetur.

Gen. 6.

Filii custodite uos ipsos à simulachris Amē.

Querunt nonnulli, cur si ad perfectos fideles hæc scribit, custodire se ipsos à simulachris moneat? dicendum est, eum quoniam ad catholicam & uniuersalem ecclesiã hæc scribit, quæ non tota electo populo explebatur: ad eos qui in ipsa negligentiores erant, quorū facilem lapsum suspicabatur, hac monitione uti.

D. IOANNIS EPISTOLÆ
secundæ argumentum.

Hanc Ioannes Electæ & filijs eius scribit. Occasus eius scribendæ hæc fuit. Cum filios eius bene in fide cõuersari uideret, & multos deceptores & illusores circumuagari, qui dicerent aduentum Domini in carne nõ esse, hæc epistola eos munit: ac primum, quod filij eius bene in fide ambulent, lætatur: deinde, non nouum esse fidei nostræ mysterium docet: de charitateq; rursus ait, hortaturq; ut in doctrina ipsius tradita persistant: eumq; qui Christum in carne non uenisse affirmat, Antichristum esse ait, præcipitq; huiusmodi homines neque in domum admittendos, neq; salutandos prorsus esse.

D. IOANNIS EPI
STOLA SECUNDA.

*De recta uita in charitate Dei per fidem piam
immutabilem: de non introducendo hereticum
in domum, & salutando in peccatum: promissio
aduentus sui. Cap. unicum.*

Resbyter Electæ dominæ & filijs eius, quos ego in ueritate amo: & non ego solus, sed etiam omnes qui cognouerunt ueritatem, ob ueritatem quæ in nobis manet, & nobiscum erit in æternum. Erit nobiscum gratia, misericordia, pax à Deo patre, et à Domino IESU CHRISTO filio patris in ueritate & charitate.

Nonnulli hanc & sequentem epistolam non esse

esse Ioannis illius dilecti à Domino, sed alterius cognominis opinati sunt, propterea quod & presbyterum in his seipsum appellat, & alteram ad mulierem, quæ una tantum erat, alteram ad Caium, qui etiam ipse erat unus, scribit: id quod uniuersali epistolæ minimè conuenire aiunt. Illud quoque in argumentum adducunt, quod inscriptionem, non sicut in priore, facit: diuerso enim modo in illa est exorsus. Sed ad hoc quod extremo loco dicunt, ita respondendum est. In priore non hoc modo eum inscriptione usum fuisse, eò quod non ad certam personam, neque ad locorum quorundam ecclesiam scribebat, quemadmodum Petrus, & ante Petrum Iacobus, ille ad eos qui in dispersione erant Iudæos: hic ad duodecim Iudæorum tribus separatim se scribere asserentes: sed ad omnes fideles siue in ecclesia aliqua, siue in nulla essent congregati, communem sermonem faciebat. Presbyterum autem hic se, & non Apostolum, neque seruum Iesu Christi, ut cæteri Apostoli, appellat: non Apostolum quidem ob id fortasse, quia ipse non fuit primus qui in Asia uerbum annuntiavit, sed post Paulum: & non in transitu, sicut ille, prædicationis cursum absoluens, sed illic manens, & præsens ad præsentem uerbum exponit. Sed neque seruum se uocat, propterea quod quum uehementer à Domino fuerit dilectus, extra serui-

tutis timorem se esse confidebat. Presbyterum autem tantummodo seu seniore[m] se appellandum censuit, uel quia cum senex iam esset, hæc **Act. 20.** scripsit, uel ut se episcopum nomine presbyteri **1. Petr. 5.** esse declarat. Per illud enim tempus, quemadmodum & ex Apostolorum gestis, quæ beatus Lucas scripsit, & ex Petri epistola uidere licet, de episcopis etiam Presbyteri nomen dici consuevit. Ad mulierem autem fidelē scribere nihil est **Gal. 3.** ueritus, quia in Christo Iesu neq; mare[m], neque foeminam agnoscit. Ad Caium etiam scribens, qui unus tantum erat, Paulum habet autorem, qui etiam ipse & ad Titum, & ad Timotheum, & ad Philemonem priuatos homines epistolas mittit. Atq; hæc de inscriptione dicta sufficiant. Ex loquutione autem & reliqua orationis dispositione, germanæ esse Ioannis hæc epistolæ uidentur: quippe cum etiam in his sepe oratio repetatur, atq; eadem, ubi quælibet occasio inciderit, de eisdem rebus dicantur, atq; ita sicut in superiore omnia confirmantur. Duo uero sunt, quæ Electæ huic tradit: unum, ut in charitate ambulet: alterum, ut hæreticos auerfetur. Electâ uero uel ex nomine eius proprio, uel ex uirtute appellat: quam se amare in ueritate inquit, neque se solam, sed omnes quoque qui similes ei moribus sunt, qui ueritatē in se stabilitam ac firmatâ reuera habent: hoc enim significat cum inquit, ob ueritatem

ueritatē quæ in nobis manet: ea autē est fides in Christum. Porro amare se in ueritate inquit, propterea quod fidei quoq; & ore tantum ac lingua amare possimus, sicut ipse in priori epistola de quibusdam falsis fidelibus ostendit. Cum uero dixit, ob charitatem quæ in nobis manet, id est, ueram & firmam, & non uariatam, subiungit, & nobiscum erit in æternum, ut donum id esse ita stabile declarat, ut amitti etiã non possit: quippe cum fieri queat, ut etiã si firmati aliqui in re aliqua sint, nisi rectē stabilitate ea utatur, ex ea rursum possint exturbari ac dimoueri. Addit præterea, erit nobiscū gratia & misericordia, & pax, &c. bonâ manifestans, quæ ex perfecta charitate efflorescunt. Inquit autē, à Domino Iesu Christo filio patris, eò quod solus ipse Deus proprie est pater. Vnde etiam Paulus, ex quo, ait, omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Postea infert, in ueritate & charitate, ut confirmet orationem, & ueræ charitatis iudiciū declarat.

1. Ioan. 3

Ephes. 2

Gauisus ualde sum, quod de filiis tuis inueni ambulantes in ueritate, sicut mandatū à patre accepimus.

Causa reuera maximi gaudij est, cum aliquem sine offensione in fide Christi ambulare iuxta mandatū eius inuenimus. Mandatū autem eius est, de quo in Euangelio ait: Qui amat me, mandata mea seruabit. Nam patrē nunc Christū uocat, qui

1. Ioan. 14.

datorū sibi à patre filiorū per dispensationē pater est. Vnde dictū id est: Ecce ego, & pueri quos Esaiæ 8 dedit mihi Deus. Vide autē quā uerc Ioānis hu Heb. 2. ius epistola hæc sit. Hoc enim cum eo conuenit 1. Ioan. 2 quod in priore etiā positū est, cum diceret: Et no uimus eum qui amat Deū, mandata eius seruare. Ambulare siquidem iuxta mandata, & seruare mandata idem est. Cum enim actiue uirtutes sint, & in operatione essentia suā habeant, qui iuxta eas ambulare desinit, eas nō seruat, id est, nō custodit. Ambulare autē progressum significat: quantum enim quis in uirtute operatur, ulterius progreditur, habitūq; honesti perfectiorē sibi subinde cōparat: quippe cum infinita, & nunquā desiciens uirtutis uia sit. Propterea, ut puto, etiam illud dictū est, In quæ angeli prospicere cupiūt: tanta siquidē donatorū nobis ab eo qui humanitatē assumpsit, bonorū magnitudo est ac magnificētia, ut desiderabile etiā angelis sit, si eorū uel par uam percipere cognitionem possint: id enim significat παρακλήσις, id est, prospicere. Vnusquisq; enim qui sapit, nō id quod cessaturū est, appetit, sed quod perpetuō progreditur, et incorruptibili gloria elucescit. Sed quia fieri nō potest, ut quod inexhaustū est, totū cōprehendatur: satis superq; est, si uel aliquatenus participes eius efficiamur.

Et nunc rogo te Domina, nō quasi mandatum nouum tibi scribens, sed quod habuimus à prin-

à principio, ut diligamus nos mutuō. Et hæc est charitas, ut iuxta mandatum eius ambulemus. Hoc est mandatū, sicut audiuitis à principio, ut in eo ambuletis. Quoniam multi seductores in mundum ingressi sunt, qui Iesum Christum uenire in carne non confitentur.

Hoc etiā cum ijs quæ in priore dicta sunt, consentit. Nam nō nouum mandatū se scribere asserit, id quod etiam illie dixit: ut ostendat se ea quæ iam pertractarūt, et operando iam experti sunt, tradere, & nō noua & difficilia, quæ molesta esse ob insuetudinem possint: subiungitq; quod sit mandati huius opus, ut diligamus nos mutuō: & charitatem simul in eo existere ostendit, dum secundum ipsam ambulamus: mandatumq; ab initio non alterius causa nobis datum esse ait, quā ut in eo ambulemus: ultro citroq; eadem commiscens, ac repetens, ut uidelicet per charitatem unionē ipsi indiuisam procuret, ne ad seductores qui iam in mundum processerunt, Dominiq; aduentum in carne reprobabant, segregarentur: per mandatum autem Domini iuxta quod non recenter, sed à principio & antiquitus ambulāt, erraticam ac falsam hereticorum opinionem nouam esse declarat: atq; ita hortetur, ut mandatū quod ab initio acceperunt, sequuti, deceptione illorū ne seducantur. Nam de huiusmodi seductoribus mandauit Christus, cum diceret: Multi ue-

LUC. 21. nient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus, & multos decipient: ne post ipsos eatis. Hæc igitur mandata seruantes hortatur, ne decipiantur, sed eum qui huiusmodi falsa dicit, Antichristum esse opimentur.

Is est seductor & Antichristus. Videte uos ipsos, ne perdamus quæ operati sumus, sed mercedem plenam recipiamus. Omnis qui transgreditur & nō manet in doctrina CHRISTI, Deū nō habet. Qui manet in doctrina CHRISTI, is & patrem & filium habet.

Subintelligenda ad perfectiorem declarationem uerba hæc sunt: Qui igitur hæc non confitentur, ut aptè subiungatur, is est seductor, & Antichristus. Alioqui enim inconnexa oratio est, cum è plurali numero ad singularē transitus fiat. Cum uerò inquit, Qui Iesum Christum uenire in carne non confitemur, & non, uenisse: eos significat, qui secundum Domini aduentum reprobant. Quoniam etiam ipse Dominus, cum ait,

LUC. 21. Multi uenient in nomine meo, non de primo, sed de secundo suo aduentu intelligit. Tamen si qui secundum irritum facit, primum quoque reprobet necesse est. Nam si qui in carne aduenit, secundò se uenturum esse pollicitus est: prorsus qui secundum repudiat, primum refellit. Si enim aduenisse eum credit, promissionem quoque eius certam futuram esse existimat: si promissionem non admittit,

mittit, nulla ratio est cur aduenisse eum credere dicendus sit. Propterea, ut puto, dilectus hic discipulus, uenire, & non, uenisse, dixit, ut utrumque Domini aduentū in carne negantes comprehenderet. Monet igitur ut ab ipsis his caueat: & causam infert, ne ex eorum consuetudine & consortio quæ operati prius fuistis, amittatis, sed integram mercedem accipiatis. Sed dicet fortasse ex his quispiam: Quid si non credidero Christi aduentum in carne, & bene operando tamen uitam traduxero, nonne ob bona opera potero & inter pios connumerari, & mercedem accipere? Hanc obiectionem præuenit Apostolus, ac tollit: nemo, inquit, qui aduentum Domini in carne reprobabat, se uel operū remunerationē perfectam, quæ fidelibus debetur, accipere, uel pium omnino censeri posse existimet. Sed omnis qui transgreditur mandatum eius, id est, Christi qui aduenit, & non manet in doctrina ipsius, Deum non habet. Nam si is reprobari conspiceretur, qui uenit ut homines perfectam Dei cognitionem doceret: quomodo pius est existimandus, qui diuinorum spectaculorum enarratorem contemnit? impius sanè is est: quemadmodum è contrario pius, & diuinus ille est, totamque in se diuinitatis integritatem habet, id est, patrem & filium & spiritū sanctum, qui in Christi doctrina firmatus est ac stabilis. Ipse enim de patre docet, cum ita inquit:

Ioan. 16. Omnia quaecumq; habet pater, mea sunt: & multis alijs in locis tum de se, tum de patre doctrinā tradit, se filium, illum patrem esse declarans. De
 Ioan. 16. spiritu item sancto, ubi ait: Quem ego mittam à patre, spiritus ueritatis, qui à patre procedit. Ac
 Mat. 28. demum de his perfectius, cum inquit: Baptizantes ipsos in nomen patris & filij, & spiritus sancti. Atenim quòd de patre & filio tantummodo à Domini discipulo facta hìc mentio sit, & non de spiritu sancto, nulli id scandalo esse nobis debet. Res enim in praesentia id exigebat, ut de hoc tantū, id est, de patre et filio diceretur. Atq; hæc, ne longius euagemur, hac de re dicta sufficiant.

In doctrina autē Christi, id est, euangelica, ille manet, qui iuxta ipsam & sapit & agit, hoc est, cōtemplatiuē & actiue uitam traducit. Qui ab ea recedit, est impius. Sicut enim qui per exactam uitæ traductionē sese Deo cōciliat, pius est, quē admodum Abraham: unde ab eo audiuit, Ego Deus tuus sum: sic qui præter Euangelij mandatum uiuit, est impius, cum sese ipse à Deo excludat. Cum igitur impius sit is qui à diuina eruditione & doctrina sese alienat: qui in ipsa manet, pius est, & patrem & filium habet. De hoc enim etiam filius ipse inquit, cum ait: Apud ipsum uenimus, patrem uidelicet, & cōmorationē apud ipsum faciemus: quippe cum ex mandatorū obseruatione templum se & habitaculū Dei uniusquisq;

quisq; faciat, atque ita Deum in se habeat. Duo bus autem modis habere Deum aliquis dicitur: Nam & creaturæ omnes habere Deum dicuntur, unde & Paulus inquit: In ipso enim uiuimus, & Act. 17. mouemur, & sumus. Atq; hic modus ad rerum essentiam tantum spectat. Altero modo habetur Deus, cum quis bene agendo eum colit: quo significato & Deus Abraham, & Deus Isaac, & alio Exod. 3. rum denique piorum Hebræorum Deus dicitur. Mat. 22. Aduertendum autē, qui habet filium, habere etiā Mar. 12. patrem. Qui enim, ut inquit ipse filius, filium uidit, uidit & patrem. Et rursus: Ego, inquit, in pa Luc. 20. tre, & pater in me est. ut ex hoc etiam cōsubstantiales pater & filius esse cognoscantur. At si quis dicat, ex hoc nihilo minus fieri etiā posse, ut qui discipulos excipit, filium quoq; & patrem habeat, quippe cum de ipsis dicat Saluator: Qui suscipit uos, me suscipit: qui uerò me suscipit, eum Mat. 10. quoq; qui me misit, suscipit: respondendum itā Luc. 9. est, de doctrina tantū ea à Saluatore hìc dici: qui Mar. 9. enim Apostolos, doctrinam ipsorū admittendo, suscipit, is per ipsos filiū quoq; & patrem docentes suscipere dicendus est. Tametsi nihil obstat, quin ita quoq; dicere possimus. Quia qui manet in doctrina Christi, & filium & patrem habet: cum Apostoli in ea maneant, adeo ut prædicare etiam eam ubicunque nitantur, sit ut qui ipsos qui templa Dei sunt, suscipit, is eos suscipiendo

filium quoq; & patrem, qui in ipsis est, habeat.

Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam nō affert, ne in domum ipsum admittatis, neque saluere ei dicatis. Qui enim saluere ei dicit, in operibus eius prauis communicat. Cū multa haberem uobis scribere, nolui per chartam & atramentum id facere, sed uenturum me ad uos, & corā ore loquuturum spero, ut gaudium uestrum expletum sit. Salutant te filij sororis tuæ electæ. Amen.

Confirmat eos ad quos est hæc epistola, ut si quis ad eos cum hac confessione non accesserit, non modò sub tectum non admittatur, sed ne salutatione quidē ulla dignus habeatur: quippe cū saluatio atque allocutio huiusmodi, solis ijs qui iisdem moribus, eademq; fide præditi sunt, exhiberi consueuerit. Quibus enim salutem hanc præfamur, nisi & moribus & fide similibus? Vnde si impijs, inquit, huiusmodi salutationē afferemus, prorsus quasi fidelibus & pijs afferemus, in societatemq; nostram eos assumemus: atq; ita nobis ne in barathrum suum nos detrahant, periculū maximum impendebit. Causam postmodum quæ breuem admodum epistolam scripserit, & hic & in sequenti exponit: cū se sperare dicit ut coram, præsens quæ restant dicenda, ipsis præsentibus explicet. Ex eo uerò quod in calce epistola postremo ita inquit, Salutāt te filij sororis tuæ electæ

electæ, nonnulli argumentum faciunt, quòd non ad mulierem, sed ad ecclesiam scripta epistola hæc sit. Quæ de re, si quis ita uelit, nihil ego contendendum censuerim.

DIVI IOANNIS
Epistolæ tertię
argumentum.

Epistola hæc est de hospitalitate, in qua primum Caium ap̄ probat, quod omnium testimonio hospitalis esse comprobatur: hortaturq; ut eodem in proposito persistens, fratres benigne deducat & suscipiat. Diotrophem uero accusat, quod non solum ipse fratres non suscipiat, sed alios etiam id facere prohibeat, in eosq; multa maledica iactet: cuiusmodi homines alienos à ueritate esse, neq; Deum cognoscere asserit. Demetrium contra testimonio multorum comprobatur.

ARGUMENTVM
alterum.

Epistolam hanc fratres quosdam commendans ad Caium scribit, hospitalitatemq; eius testimonio omnium comprobaram admittit, ac magnis laudibus prosequitur, magisque eum ad eandem incitat, dum Diotrophem qui contra faciebat, accusat ac damnat. Demetrium quoque ab eadem benignitate laudat, fideleq; ei testimonium exhibet. Breui autem ita epistola ueritur eandem ob causam, quam etiam in superioribus commemorauit: quia uidelicet se coram plura cum eo loquuturum sperabat.

KK

DIVI IOANNIS EPI-

STOLA TERTIA.

Gratulatio ob testimonium hospitalitatis Cai erga fratres ubi contra de inhospitalitate & improbitate Diotrepheis nonnulla dicit. Demetrius laus ex eadem benignitate erga peregrinos. Aduentus sui propediem futuri promissio.

Caput unicum.

Resbyter Caio dilecto, quem ego in ueritate diligo.

De hac inscriptione in superiore satis dictum est, ut eadem hic repetere superuacuum existimem. In ueritate autem diligit, qui secundum Dominum interna animi charitate diligit, sicut sepe etiam superius diximus.

1. Ioan. 3.
2. Ioan. 1.

Dilecte, supra omnia opto te prosperè agere & ualere, sicut prosperè agit anima tua.

Prosperè agit, prosperèq; ingreditur in tradenda uita secundum euangelium.

Gauisus enim sum ualde cum uenirent fratres, & testificarentur ueritati tuæ, quemadmodum tu in ueritate ambulas.

In ueritate ambulat, qui in euangelica simplicitate ambulat. Ambulare autem hic non de crurum motione intelligitur, cum una sit omnibus pedes

pedes habentibus animalibus huiusmodi ingresso, qua de loco in locum transeunt: sed de ordinato animæ incitatione moderatoq; progressu, quo pauci quiognitione præditi sunt, utuntur.

Maius his non habeo gaudium, ut filios meos in ueritate audiam ambulare.

Quod inquit maius, græce est *μεσσοτερον*, quasi maioriùs dicas, comparatiuum ex comparatiuo factum, quod iuxta græcicæ linguæ usum reprobatur, utpote cum augmento augmentum adiungat.

Dilecte fideliter facis, quicquid in fratres et peregrinos operaris, qui charitati tuæ in cōspectu ecclesiæ testimoniū exhibuerūt, quos si deduxeris dignè Deo, bene facies. Pro nomine enim eius egressi sunt, nulla re accepta à gentibus.

Fideliter facis, id est, quod fideli uiro dignum est, facis.

Nos igitur tales recipere debemus, ut ueritati cooperatores efficiamur. Scripsi ecclesiæ, sed is qui primatum ipsorum appetit Diotrepheis, non admittit nos.

Recipere, id est, suscipere: ut illud, *Receperunt me sicut leo paratus ad prædam*. Instruit autem nos, ne expectemus ut qui indigent, ad nos ueniant, sed nos ad ipsos accurrimus, & sequamur: ut Abraham & Lot.

Propterea si uenero, opera eius commemorabo, quæ facit.

1. Thess. 5.

1. Pet. 3.

Si mandatum nobis est, ut malum pro malo minime reddamus, quomodo Apostolus hic nunc hæc minatur? Dicimus, Mandatum iubere ne retribuamus ei qui in nos ipsos tantum peccarit: nam si quod contra nos facit quispiam, fidei quæ impedimentum affert, huic resistendum est. Sicut Elymæ Paulus uias Domini peruertenti.

Act. 13.

Dum uerbis malis nugatur in nos: & nõ cõtentus his neque ipse suscipit fratres, & uolentes prohibet, & ex ecclesia eijcit. Dilecte, ne malum imiteris, sed bonũ. Qui bene agit, ex Deo est: qui male agit, Deum non uidit.

2. Cor. 6.

Verbis malis nugatur, id est cõuiciatur, et male dictis incescit. Cum autem nulla luci cum tenebris cõmunicatio sit, nullaq; Christo cum Belial cõsensio: non debet is qui ex Christi agnitione illuminatus est, ex imitatione impiæ se gerentium tenebris, id est, flagitiosis ipsorum operibus commisceri. Sicut enim, inquit, qui bona operatur, ex Deo est & cognitionis eius lumine mentis oculum illustratum habet: atque ita cum totus lux sit, & eum qui uerè lux est Deum uidet, & ab alijs tanquam luminare in mundo conspicitur: sic qui mala agit, in tenebris ingreditur, & neq; ipse Deum uidere, id est, ea quæ sunt Dei agere, neq; ab alijs uideri potest, sed odiosus & detestabilis omnibus est, iuxta illud: Iniustitiam odi ac detestatus sum.

Psal. 118.

Demetrio

Demetrio ab omnibus, & ab ipsa ueritate testimonium exhibetur, & nos quoq; testimonium perhibemus, & nostis uerum testimonium nostrum esse. Multa habebam scribere, sed scribere per atramentum & calamus tibi nolo: sed spero statim uisurum te esse, & ore coram loquemur. Pax tibi. Salutant te amici, & tu amicos nominatim saluta.

Testimonium exhibetur ab omnibus, qui uidelicet ueritatem habent: & ab ipsa ueritate, id est, à re ipsa, ipsaq; operis executione. Sunt enim aliqui, quibus licet de uirtute à nonnullis testimonium exhibeatur, rei tamen ueritas cum à uerbis opera discrepent, nõ eonsentit. Sed si quis ab omnibus, etiam infidelibus, exhiberi testimonium intelligendum censeat, eò quòd uerbum hoc, omnes, cumctos complectatur, is non male fortasse opinabitur: quippe cum Paulus fideles dare operam iubeat, ut & apud Iudeos, et apud Græcos, & apud ecclesiam Dei offensione omni careant, Quemadmodum, inquit, etiam ego omnibus in omnibus placeo. 1. Cor. 10.

KK 9

DIVI IVDÆ CATHOLICÆ
Epistolæ Argu-
mentum.

E Pistolam hanc ijs qui iam crediderunt, Iudas scribit, ex eo-
ccasionem nactus, quod nonnulli prodierant, qui promi-
scuam & indifferentem esse fidem docebant, & Dominum
negabant. Vnde fratres in fide confirmat, primumq; eos hor-
tatur ut certent, & in tradita sibi fide persistant. Deinde fla-
gitiosos illos homines ut seuauctores interdicat, monetq; ut
nulla cum illis societas, nullumq; commercium habeatur,
propterea quod non satis sit quod uocari fuerint, nisi etiam
prout conuenit uocationi, ambulent, ac sese gerant. Nam an-
tiquitus quoq; cum populum ex Ægypto eduxisset Domi-
nus, eum ubi in fide non persistit, puniuit: & angelis qui pro-
prium statum non seruauerant, non pepercit. Ut ab humilimo-
di scelestis documentis recedendum omnino sit, cum Mi-
chael etiam archangelus diabolo maledictum inferre passus
non fuerit. Quocirca futuram eorum perniciem non secus ac
Sodomorum inquit. Postremo morali monitione adhibita,
atq; eis fidei stabilitatem à Domino precatus, finem facit.

DIVI IVDÆ EPI-
STOLA CATHOLICA.

De studio fidei in Christum adhibendo, ob im-
piorum hominum & flagitiosorum prouen-
tum: ubi de futura ipsorum punitione, ex simi-
litudine eorum qui antiquitus peccauerunt. De
misericordia ipsorum ob errorem & impietatem et
obscenitatem & maledicentiam et simulatio-
nem & auaritiam. Monitio ut in fide stabiliant
tur, & proximum tum arguant, tum miseri-
cordia & benignitate prosequantur ad salu-
tem.

Caput unicum.

Iudas

Vdas IESV CHRISTI seruus.
& frater Iacobi.

Satis fuit Apostolo huic ad fa-
mæ conciliationem, postea quam ser-
uum se Christi appellauit, Iacobi e-
tiam nomine honestari. Iacobi enim celebris ob
uirtutem apud omnes fama erat effectura, ut do-
ctrina huius apud auditores maiorem haberet au-
toritatem, libentiusq; admitteretur: præsertim si
is qui genere & sanguine cognatus esset, non a-
lienus à cognati moribus & uita esse, sed sub uno
Domino Christo degens, idem seruitutis iugum
cum fratre trahere proposuisse conspiceretur.

Vocatis ijs qui Deo patri dilecti sunt, & Iesu
Christo referuati, misericordia uobis & pax &
charitas multiplicetur.

Cum Dominus dixerit, Nemo uenit ad me, ni-
si pater meus traxerit eum: uerum esse id beatus
hic uir nunc ostendit. Eos enim qui à patre dile-
cti sunt, Christo esse referuatos inquit: undè e-
tiam uocatos eos appellat: non enim ex se id ha-
bent quod uocati fuerint, sed ex patre, qui eos tra-
xit. Misericordiam autem & pacem & chari-
tatem ipsis optat multiplicari: misericordiam,
quia per uiscera misericordiæ Dei uocati, & as-
sumpti in ministros ab ipso sumus: pacem, quia
hanc quoque nobis idem Deus pater donauit,
cum per filium suum Iesum Christum, nos qui

Ioan. 6.

Luc. 7.

Ephes. 2.

Ioan. 3.

Ephes. 5. ipsum offenderamus, sibi reconciliauit. Charitatem, quia ob charitatē erga nos unigenitus filius eius ad mortem pro nobis est deditus. Has igitur abundanter exhiberi ipsis optat, cum beato Dauid cōsentiens, qui inquit: *Extende misericordiam tuam ijs qui cognoscunt te. Alia tamen lectio in exemplaribus nonnullis reperitur: nam pro τοῖς θεῷ πατρί ἡγαπημένοις, id est, ijs qui in Deo patri dilecti sunt, est τοῖς θεῷ πατρί ἡγαπημένοις, id est, ijs qui in Deo patre sunt sanctificati.*

Dilecti, cum omne studium adhiberem ut uobis de communi salute scriberem, necessitatem scribendi ad uos habui: rogans, ut proinde quę semel sanctis tradita est, decertetis. Subingressi enim nonnulli homines sunt iandum proscripti in hoc iudicium, impij, qui Dei nostri gratiam in libidinem transmutant, & solium dominantem Deum & Dominum nostrum Iesum Christum negant.

Argumentum epistolę his significat, quod studio salutis ipsorū hęc scribat, ne ob simplicitatem a scelestissimis hereticis capiatur, quos quasi notat, ac manifestos omnibus ex flagitiosissima, obscenissimaq; uita reddit. De his Petrus dixit, sed hic latius ac diffusius agit. Proscriptos autem ipsos inquit, quoniam & Petrus & Paulus mentionem de ipsis fecerunt, cum in extremis temporibus huiusmodi seductores uenturos dicerent.

2. Petr. 2.
2. Petr. 3.
1. Tim. 4.
2. Tim. 3.

rent. Quin ante hos ipse etiam Christus ait: *Mul-
ti in nomine meo uenient, et multos decipient: ne
post ipsos eatis. Cum enim Christianos se appel-
lent, nomine hoc multos fallunt. Intelligit autem
hic de scelestissimis impurissimisque hominibus,
qui a Nicolao & Valentino et Simone sunt pro-
fecti: qui cum uentri & intemperantię essent de-
diti, doctrinę huius professionem simulabant, ut
eius pretextu insinuare se in domos facillē pos-
sent, atq; ita mulierculę peccatis accumulatas in
captiuitatem inducerent. Nocturna enim sacra
commenti, cubilibus & impudicijs sese dede-
bant. In libidinem autem transmutant, inquit,
id est, adulterato signo temperantiam in libidi-
nem transformant: ex quo fit ut Dominum no-
strum Iesum Christum etiam negent. Quo pacto
enim Christum non negant, qui uitę impuri-
tate & immunditia quasi clamoso quodam præ-
conio totius temperantię magistrum a sese ab-
dicant atq; alienant? Nulla siquidem luci cum te
nebris societas est. Rogat uerò, ut qui semel Chri-
stum saluatorem admiserunt, eiq; crediderunt,
pro fide decertent: id est nō remisse ac negligenter
se gerant, sed uiribus omnibus contendant,
ut fidei huic magis ac magis incumbant. Nam
cum uerbum quod carnem assumpsit, admiserimus,
si alterum esse diceremus eum qui ante secula
ex patre prodierit, alterū qui in extremis tem-*

Luc. 21.

2. Tim. 3.

2. Cor. 6.

poribus ex matre in mundum uenerit, quomodo unum dominantem ac dominum non negaremus? Vnus enim Dominus est Iesus dispensationis unione. Qui nanque ante secula Dei uerbum erat & Deus, carne in deitatis gloriam reducta, quam ex sancta uirgine à principio conceptionis assumpsit, unus & idem omnium Dominus est.

Num. 14. Commonefacere autem uos uolo, cum semel id cognoscatis, Dominū cum ex Aegypto populum saluum fecisset, secundo eos qui non crediderūt, perdidisse: & angelos qui principatum suum non seruarūt, sed proprium domicilium deseruerunt, in iudicium magni diei, uinculis æternis sub caligine referuasse. Sicut Sodomā & Gomorrhā, & circum ipsas ciuitates, simili modo ut isti fornicatæ, & post carnem alteram profectæ, in exemplum propositæ sunt, ignis æterni pœnā subeuntes. Similiter sanè et isti insomniantes carnem inquinant, dominationem abrogāt, glorias maledictis insectantur.

Gen. 19. Posteaquam flagitiosam immundorū Nicolaitarum & Valentianorū & Marcionistarū uitam significauit, eosq; ex impuritate quasi iusta quadā nota manifestauit, hæc etiam infert: Dominus, inquit, ex Aegypti terra cum seruasset populum & c. tum ut declaret, eundē esse Deum & ueteris & noui testamenti institutorū, et non, sicut isti scelesti aiunt, alterum esse Deum ueteris testamenti ultorem & crudelem, alterū noui mansuetum

tum et benignum asserentes: tum ut neq; hos manufuros esse inultos ostendat. Nam & qui ex Aegypto fuerunt seruati, licet Deus ipsos per maximā potentiam, & iusiurandum quod patribus ipsorum datum fuerat, ex Aegyptiaca uiolentia eripuisse, non tamen ubi peccauerūt, propterea inulti permansere, sed meritas pœnas dederūt, neq; ipsis uel Dei benignitas erga patres suos, uel prodigiorum mirabilis ostentatio quicquā profuit. Quia neq; angelis id profuit quod ex Deo exortit, et intellectuali natura fuerint dignati: neq; Sodomitis, quod cum Lot cōuersati sint: sed qui per fidem mare rubrum siccis pedibus pertransierāt, postea per diffidentiam perierunt. Eos uerò qui angelicæ dignitatis præstantiam fuerant consecuti, ubi ex negligentia in suo principatu non permansere, sed datam sibi Dei benignitate cœlestem uitam reprobarunt, Deus in iudicium, id est, in condemnationem magni diei supplicij intolerabilis referuauit, in ignem, sicut Christus etiam **Matth. 25.** inquit, paratum & referuatum diabolo & angelis eius. Sodomitæ autem in exemplum & argumentum æterni ignis ipsos excepturi propositi sunt, cum post carnem alteram abierint, & fornicati sint, id est, descierint & declinarint: id enim fornicari hic significat. Carnem autem alteram uocat masculinum sexum, quippe quæ diuersa sit, et à coitu generationis aliena. Caro siquidem

Gen. 2.

quidem ad coitum accommodata, foeminae caro est, iuxta id quod à progenitore nostro dictum fuit, Os ex osibus meis, & caro ex carne mea. At marium caro altera est, id est, diuersa à coitu. Quinetiam foemina ea est propria et accommodata, quae uni legitime iungitur: nam quae profusa est ac prostituta, altera etiam ipsa est & aliena, parumque à mascula in flagitio distare censenda est. Vbi exempla haec dixit, orationis consuetudinem praetermissam auditori intelligendam reliquit, in hunc modum: Si igitur, erga illos ita se gessit Deus, nihil priore ipsorum sorte exoratus: nunquid hos ita flagitiosa agentes liberabit, quod filius Dei propter homines in mundum uenerit, & pro his contumelias et afflictationes sustinuerit? nemo hoc dicit. Nam licet benignus sit dominus & misericors, iustus tamen reuera etiam est: ita ut per ueram iustitiam ijs qui peccarunt, non pepercerit: per misericordiam meretrices & publicanos in regnum introduxerit, id quod à beato Petro ante dictum fuit, ubi scripsit: Si enim Deus angelis qui peccauerunt, non pepercit &c. Cum uero inquit, insomniantes carnem inquinant, nimiam rei obscenitatem orationis honestate mirabiliter obtexit: ut significet, & uita eos esse impuros, & lingua et ore obscenos: perinde ac si nimia actionis ipsorum turpitudine somniorum illusioni perquam similis sit. Scelestorum

horum

horum Borboritarum, id est, coenoforum hominum obscenitas, quam cum mulieribus concumbentes execrabiliiter patrabant, à beato Epiphano Cyprio detegitur, in libro quem contra ipsos conscriptum Panarium inscripsit, cuius inefficacem uim insomniationem hic uocat, propterea quod eiusmodi, id est, irrita & uana ea sunt, quae in somnis illudunt. Cum igitur suam ipsorum carnem coenosa hac obscenitate inquinant, contra diuinam naturam insuper etiam insaniunt, dominationem eius et uniuersi imperium abrogantes. Latius de his agit beatus Irenaeus Lugdunensis, in redargutione falsi nominis eognitionis, à quo qui diffusius horum insanias audire cupit, cognoscere poterit. Vel dominationem, id est, Christi mysterij ceremonias abrogare, dum loco angelicorum mysteriorum sua flagitia perpetrant.

Glorias autem uetus & nouum testamentum appellat, ut Paulus etiam inquit, cum ait: Si enim quod exinanitur in gloria est, multo magis id est quod in gloria permanet. Et rursus: Si enim ministratio damnationis gloria est, ministratio iustitiae gloria multo magis erit. Vel etiam glorias uocat ecclesiasticas dignitates, quas maledictis incessabat, sicut ex tertia etiam Ioannis dilecti apostoli epistola uidere licet, ubi Diotrophem prauis sermonibus, id est, conuicijs contra ipsos nugari inquit.

1. Cor. 3.
2. Colof. 3.

At

2. Pet. 2.

Zach. 3.
Eccl. 21.

At Michaël archangelus cum diabolo discēptans, de corpore Moſis cum altercaretur, iudicium illi in ferre maledicti aufus, non eſt: ſed dixit, Increpet te Dominus.

Vbi maledicentia illorum mentionē fecit, ut non eos ſolos caſtiget, ſed omnes etiam homines moneat ut ab huiuſcemodi malo linguam coërceant, cum conuicijs ne aduerſus dignos quidem uti liceat, Michaëlis archangeli exemplum subiungit: quaſi ita dicat, Iſti quidem temerē ita ac petulanter contra omnes maledicta congerunt, cum tamen neque eos qui maledictis ſunt digni, inſectari conuicijs iuſtum ſit, id quod ex archangelo Michaële manifeſtum eſt, qui eum aduerſus diabolum diſceptaret de corpore Moſis, ac poſſet eum ob impudentiā maledictis iure inceſſere, id minime ſibi faciendum cenſuit, ſed tantummodo dixit, Increpet te Deus diabole. Quod ſi ita erga diabolū ſe geſſit archangelus, ut neq; homine conuicijs affici paſſus fuerit, quomodo iſti uel Deum omnium autorem, uel hominem fratrem & ſibi cognatum proſequi maledictis ac conuicijs audent? Ac de his haecenus. Iudicium autem de corpore Moſis huiuſmodi fuit. Michaël archangelus, Moſis ſepultura præſuiſſe dicitur: cumq; diabolus id non pateretur, ſed crimen inferret, quod Aegyptium interſeciſſet, quaſi ob id ad ſe pertinere Moſes, ac propterea hono-

rata

rata ſepultura eum affici nō permitteret, ita reſpondiſſe. Hoc autem producit Apoſtolus, ut etiam rationū redditionē, quæ unicuiq; poſt exitum ē corpore debetur, ſignificet, eundemq; eſſe et ueteris et noui teſtamēti Deū oſtēdat. Nā cum hominibus, qui tunc erant rudiores adhuc, obſcuram rem Deus per apertā uellet manifeſtare, diabolū uidelicet cum prauis ſuis demonibus animabus noſtris poſt diſceſſum ex hac uita aduerſari, quō reditum ad ſuperiora nobis præpediat: bonos uerō Dei angelos opem nobis ferre, ſicut beatus Antonius inſpexit: ut ea tunc agerentur, permiſit. Verum tamen Michaël tunc diabolū quidem expulit, non tamen inſolenter ac ſuperbe: ſed domino omnium Deo iudicium permiſit, ac dixit, Increpet te Deus o diabole.

Iſti autem quæ non nouerunt, maledictis 2. Pet. 2.
proſequuntur, quæ uerō naturaliter ut irrationalia animalia ſciunt, in iſs corrumpuntur.

Ac Michaël quidem ita neq; contra hominē, id eſt, Moſem, maledictum tolerauit: at iſti de dogmatibus quæ non nouerūt, maledicos ſermones conferunt: quod uerō naturali incitatione indiſtinctē ut bruta animalia ſciunt, ea quaſi equi in uenerem furentes, aut porci conſectantur.

Væ iſtis, quoniam uiam Cain ingreſſi ſunt, & errore Balaam mercede ſunt effuſi, & con-

Gen. 4.
Num. 16.
22.

Viam

Exod. 2.

Viam Cain, id est, per fraternam cædem: nam etiam ipsi cum talia doceat, fratres, id est, cognatos sibi homines, prauis doctrinis interficiunt: uel cum semen deuorent, fratrem occidunt, qui potestate in semine continetur, quemq; seminis absoluta maturitas in uitam deprompsisset. Balaam autem sequuntur, quia ipsi quoque non secus atq; ille lucri causa ea agunt. Cum Core uero pereunt, propterea quod sicuti ille docendi auctoritatem, indigni cum sint, sibi præripuerunt.

2. Petr. 2.

Isti sunt in charitatibus uestris scopuli, coëpulâtes intrepidè, seipso paschètes, nubes aqua carentis à uentis circumductæ, arbores autumnales, infructuosæ, bis emortuæ & eradicatæ, unde sæuæ maris sua ipsorum dedecora despuentes, stellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternum reseruata est.

1. Cor. 11.

Adhuc eo tēpore in ecclesijs mensæ fiebant, ut Paulus quoq; in epistola ad Corinthios inquit, quas charitates appellabât: in his, inquit, conueniunt isti non ob utilitatem quæ in ipsis existit, sed ut occasionem captent, animas instabiles illiciendi ac fallendi, quemadmodū etiam Petrus in secūda epistola citat. Quod uerò inquit, intrepidè, uel ad scopulos referendum, ut sententia ita euadat: scopuli coëpulâtes intrepidè, hoc est, cū conuiuæ nihil timeant, ipsi repente quasi scopuli perniciem animabus ipsorum inferunt. Vel ad pascentes

pascentes etiam referri potest, hoc modo: intrepidè se ad pasendum constituentes, cum nullam timeant damnationē, ex eo quòd pascere nesciūt: sed cæci cæcos deducant, & in foueam, ut Dominus inquit, cum ijs qui pasuntur, delabantur. Scopulis autem, & aqua carentibus nubibus, & arboribus autumnalibus, & undis feris, & stellis erraticis eos comparat, propterea quòd quæ illis natura insunt, ea isti ex proposito & electione sibi compararunt. Nam scopuli nauigantibus infesti sunt ac perniciosi, cum inopinatò occurrunt: sic isti coëpulantibus insperatam perniciem inferunt. Nubes uerò aqua carentes à uentis agitatae quibus locis insederint, ea loca imbre minime refrigerant: aquam enim non habent, sed caligine obducunt atq; offuscant. Simili modo isti animas conuersantium non salutari sermone irrigant ac recreant, sed detestabilibus documentis obtenebrant, prauis demonum studijs agitati. Autumnales quoq; arbores cum bis emoriuntur, dum & fructus amittunt, & folijs destituuntur: tunc enim & fructuum amicitate, & foliorum florida uenustate priuatæ aridæ apparent: istis similes sunt, qui etiā ipsi bis moriuntur, dum fructum suum uorando semen perdant, & decore qui ex temperantis uitæ traductione euenit, penitus destituuntur: unde etiā à paradiso, id est, Domini ecclesia eradicantur, & foras proiecti ad

Mat. 15.
Luc. 6.

10. an. 15

ignem æternū colliguntur. Qualem enim statum habere, aut radicem potest, qui ob uoluptatis coluuiem ab omnibus proicitur? At stellæ erraticæ dicuntur, non quòd fidei nostræ firmamento correspondentes, solem iustitiæ Christum habent per ipsas progredientem, & quatuor uirtutum horas & tempora perficientem, fidelesq; qui in his constituti sunt, uiuificantem: sed quia cum in angelos lucis transformari uideantur, sicut qui eis præsidet malus demon, aduersus Domini dogmata tantummodo feruntur: atque ita accedentes ad ipsos obscurant, & sibi caliginem æternam comparant. Undis feris item comparati similitudinē ipsarum minimè respuunt: quippe cum furiose etiam ipsi & impetuose maledictis contra Deum mentes à prauitatis spiritibus exagitentur, suaq; ipsorum dedecora despument, in spumam post ita et abundum tumorem maledictiæ, ex uitæ suæ instabili ac dissolubili turpitudine desinentes: talis enim, cui cõparantur, spumæ undarū natura existit. Posteaquàm ita dixit, Enoch quoq; reseruatum ipsis à Deo afflictationem, in extremo uidelicet iudicio, prædixisse ostendit, cum inquit:

Apoc. 1. Prophetauit autē & istis septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce uenit Dominus in sanctis millibus suis ad faciendum iudiciū contra omnes, & redarguendos omnes impios ex ipsis de omnibus operibus impietatis ipsorū, quæ im-

piè egerunt, & de omnibus asperis quæ loquuti sunt contra ipsum peccatores impij.

Impius à peccatore in eo differt, quòd impius contra Deum peccat: peccator in ijs quæ ad uitam spectant, à iustitiæ scopo recedit.

Isti sunt susurriones, reprehēsores, iuxta concupiscentias suas ambulantes, & os ipsorū loquitur superba, admirantes personās utilitatis causa. Vos autē dilecti, memores sitis uerborū, quæ prædicta uobis ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi sunt: quia dixerunt uobis in extremis tēporibus uētuuros esse illufos, qui iuxta suas impietati cõcupiscentias ambularent.

Omniſis ſimilitudinibus, iam ad uerū iſtorum iudicium manifeſtandum accedit, ſuſurronesq; ipsos & reprehensores uocat. Est autem susurro, ille qui tacite ac musitando, non aperte, quod sibi displicet, reprehendit ac carpit. Reprehensor uerò, id est, uereliquis, & quasi portionem & sortem aliorum reprehendat, ille est, qui omnia ac semper studet uituperare. Sunt igitur flagitiosi isti, inquit, susurriones: non enim fidenter doctrina sua ac liberè uti ob turpitudinem possunt: quippe cum periculo non uacet, si obscenitatem suam cum impietate & maledictis commixtam uulgauerint. Reprehensores item sunt, utpote qui aliorum omnia, & ueritatem calumniantur, ut sua scelera uidelicet & flagitia cõmendent. Quòd autem prius dixerat, quòd

1. Tim. 4.

2. Tim. 3.

2. Pet. 3.

mercede isti sicut Balaam effusi fuerant, id nunc apertius explicat cum ait, personas admirantes utilitatis causa, id est, eos qui in dignitate constituti sunt, adulatione prosequentes, ut utilitatem inde et lucrum consequantur. Cum uero inquit, memores sitis uerborum quae praedicta uobis ab Apostolis sunt, de ijs intelligit quae et in secunda epistola à Petro, et à Paulo in omnibus ferè dicuntur. Vnde patet Iudam post reliquos Apostolos hæc scripsisse.

Isti sunt qui determinant animales, spiritum non habentes. Vos uero dilecti, sanctissimæ uestræ fidèi superædificantes uos ipsos, in spiritu sancto orantes, uos ipsos in charitate Dei conseruate, expectantes misericordiã Domini nostri Iesu Christi in uitam æternam. Et alios qui dem redarguite, dum diiudicamini: alios commiseramini & saluos facite, rapientes ex igne, in timore, odio prosequentes etiã ex carne maculatam tunicam. Ei autè qui seruare ipsos potest, offensione omni carentes, & statuere in cõspectu glorię suæ immaculatos in exultatione, soli sapienti Deo saluatori nostro gloria & magnificentia, imperium & potestas nunc & in omnia secula, Amen.

Alterum scelestorum horum hominum crimen subiungit: non enim soli ipsi, inquit, percüt, sed eos etiam qui sunt ecclesiæ alumni, deprædantur: id enim significat cum inquit, qui determinant

nant, id est, qui extra ecclesiæ terminos, hoc est, extra fidem et sacrum ecclesiæ tabernaculũ homines abducunt, et separant. Cum enim sua diuersoria et collegia speluncas latronum fecerint, ab ecclesia rapiunt, atque ad se abigunt. Faciunt autem hoc cum sint animales homines, id est, qui iuxta mundi conuolutionem uitam traducunt: nam animam sepe uitam solere appellare diuinam scripturam, superius iam diximus, ut illud in Iob: Omnia quaecunque habet homo, pro anima sua, id est, pro uita sua dabit. Hos autè animales homines Paulus admittere ea quae sunt spiritus Dei, non posse inquit. Cum igitur isti animales sint, animali etiam utuntur doctrina, de qua dictum illud est: Sapientia hæc desuper à patre luminum non descendit, sed terrena est et dæmonica, spiritum diuinum in se non habens qui loquatur. Atque illi quidem ita sese habent, inquit: uos uero dilecti sanctissimæ uestræ fidèi superextruentes, id est, uos ipsos in spiritu sancto instaurantes, et iuxta spiritus sancti doctrinam uestras congregationes in orationibus facientes, uos ipsos in charitate Dei conseruate, misericordiã Domini expectantes, quae in extremum diem æternæ uitæ uobis dispensatur: et illos si à uobis dissident (id enim significat quod inquit, dum diiudicamini) redarguite, et impietatem ipsorum omnibus manifestate. At si ad curationem spectare uideamur,

Hier. 7.
Mat. 21.
Mar. 11.
Luc. 19

Iob 2.

1. Cor. 2.

Iac. 3.

1. Pet. 4.

ne eos repellite, sed charitatis uestre misericordia assumite, & ex igne ipsis promisso saluos facite. Assumite autē ipsos etiam cum timore, prospicientes uidelicet & cauemes, ne fortē ipsorū admissio, si negligenter uos geratis, calamitatis uobis in causa sit, ita ut qui iam estis stabiliti, in eandem impietatis ipsorum refusione sensim delabamini: quippe cum uitium lubricum sit, atq; ad imitationem cuiuslibet facile obrepit. Admittitis igitur ipsos, inquit, sed cum timore, id est, prospicientia & diligenti cautione: & ad misericordiam qua ipsos prosequimini, odium quoq; accedit, ut flagitiosa ipsorum facta odio habeatis, & detestemini etiam maculatā, id est, inquinatam ex carne ipsorum tunicam, utpote quæ ex contactu carnis ipsorum, sordem & detestationem etiam ipsa contraxerit. Vel assumentes ipsos cum timore futuræ pænæ, efficit ut pœnitentiam a gentes digni misericordia cōspiciantur. Vbi hæc dixit, uoto atque imprecatione epistolam concludit, atq; obsignat.

CATHOLICAE EPISTOLÆ
IUDÆÆ FINIS.

INDEX

INDEX RERVM NOTANDARVM QUAE
in Actis Apostolorum & Epistolis catholicis continentur.

A

- Bel. 472
Abrahæ habitantia in Mesopotamia apparuit Deus. 88. 89. 90
Abraham quo modo iustificationis ex fide, & iustificationis ex operibus exemplum sit. 296
Abrahæ obedientia ad Deū & fiducia quæta. 94. 95
Abrahæ exemplo Paulus fidem absq; operibus, & Iacobus fidem non sine operibus iustificare asserunt. 295. 296
Actorum liber spiritus sancti gesta, sicut euangelia Christi gesta appellari possent. xxxiiij
- Actorum liber resurrectionis demonstratio est. xxv
Actorū Apostolorū liber non minus utilis q̄ euangeliorū. xxj
Acta Apostolorum gesta Pauli continent xxxij
Acta Apostolorū spiritus sancti gesta continent. xxxiiij
Acta Apostolorum resurrectionis Christum præcipue ostendūt, sicut euangelia uenisse in mundum. xxiiij
Adolescentes in audiendo uerbo. 453
Adulationis admissio quàm grauis. 157
Adulter qui falsa manna exequitur. 308. 309

I N D E X.

Adulteri appellantur q̄
peruertunt scriptu-
ras & falsa docent,
ut cōmoda carnalia
consequantur. 308.
309. 310. 311

Aduocatus apud patrē
Christus quo modo
dicatur. 447. 448

Aduentus Christi secun-
dus iustis gloriā &
lætitiā allaturus est.
338

Aduentus Domini pro-
rogatur ob salutem
nostram. 434

Aduentus Domini Hie-
rosolymorū captiui-
tatem significat. 321

Aduentus Domini sicut
fur. 433

Ægrotantes oleo
ungendi. 325

Ægyptius uir præstigia-
tor. 226

Æmulatio duplex, bo-
na & mala. 305. 306

Æmulatio qd. 305. 306

Æneas resolutus sana-
tur à Petro. 133

Ær siccus supra modū
obscuram solis lucē
reddit. 407

Ær ex aquæ exhala-
tione fit. 407

Affectus cūm à co-
hibente liberi eua-
dunt, in peius ferun-
tur. 401

Afflictationes cur non
omnes peccatores
patiantur. 333. 334

Afflictationes patiētes
non omnes ob pec-
cata. 373

Afflictationib. cur non
omnes iusti affician-
tur. 333. 334

Agabus propheta
prænūciat famē. 150

Agabus Paulū uincien-
dum prophetat. 222

Αγαυρός, 352

Αραβίωσπος, 352

Ager ad sepulturā em-
ptus mercede pro-
ditionis

I N D E X.

ditionis. 14

Αγοραίοι, 213

Agrippa rex. 245. 246

Agrippa qui Herodes
dicitur ab Angelo
percussus. 156. 157

Agrippa rex Iudææ.
151

Aloue lapsum. 212

Αλαβίω, 317

Allegoricus sensus
v̄j

Amandus proxi-
mus non uerbis sed
re. 473

Αμαρτία, 466

Ambulare in ueritate.
514

Ambulare iuxta mada-
ta est seruare mada-
ta. 505. 506

Amicitia mundi est ini-
citia erga Deū. 311

Amor fraternus quid.
366

Anagogicus sen-
sus. v̄j

Ananias qui Paulū ba-
ptizauit, diaconus
erat. 127

Ananias & Sapphira
cur ita seuerē puni-
ti sim à Petro. 66

Ananias qui de agro de
fraudauit, poena sa-
crilegij punitur. 64

Ανάθεμα, 240

Ancile. 212

Andreas Apostolus ubi
prædicarit, & ubi
& quo pacto mor-
tuus. xxix

Andræ nominis signifi-
catio. 512

Anima inuidiā caret
cūm se damnat. 33

Anima ex operationib.
uidetur. 484

Animæ tranquillitas spi-
ritualis sanctitas no-
catur. 324

Animæ iustorum in ma-
nus Dei deducūtur.
111

Anima pro uita. 274.
314

I N D E X.

Anima uitam significat 59
Animales homines. 533
Angelos animabus post discessum è corpore opem ferre. 527
Angelus, dominus dicitur. 102
Angelum pacis dari nobis precamur. 398
Angelus Christus appellatur. 100
Angeli quoque Christi mysterium cognoscere cupierunt. 337
Angelus magni cõsiliij. 100. 102
Angeli duo in specie hominũ Christũ in cœlum ascẽdisse annũciant, & cur. 10
Angeli ex letitia mysterij salutis cecinerunt, gloria in altissimis Deo. 337
Angelus unicuique preces. 156
Angelus apparet Cornelio quãdo erat in quiete & compunctione. 136
Angeli non ferunt contra diabolũ male-dicentiam. 418
Angularis lapis Christi. 349
Ανομία. 466
Antichristi ex discipulis Domini cur existant. 459
Antichristus est qui negat Iesum esse Christum. 460
Antichristus in mundo est per præuios suos 479. 480
Antichristus supra omnẽ qui dicitur deus, extolletur. 480
Antiochia sedes regia. 149
Αποδοκασμὸς. 256
Apollos qui et Apelles Corinthiorũ episcopus. 205
Apostolus missus. 328
Aposto-

I N D E X.

Apostolorum undecim nomina. 12
Apostoli quo pacto diuersis linguis loquerentur. 21
Apostolorum perfectio in Actis Apostolorũ perspicitur. xxij
Apostoli libri erant, ac leges animatæ. xxj. xxij
Apostoli nullã prorsus pecuniã habebãt. 37
Apostoli incõnexa locutione interdũ uti consueuerunt. 45
Apostoli baptizati fuerunt primũ aqua, deinde spiritu. 6
Apostoli deridentur quasi ebrij. 21
Apostolis tantũ cur apparuit Christus post resurrectionẽ & nõ omnibus. 3
Apostoli in Hierosolymis permansere. 112
Apostoli duodecim dãdispiritus sancti auctoritatẽ habebãt 115
Apostoli non à maledictis liberari petũt. 59
Apostoli dignitate episcopali præditi erãt 175
Apostoli è carcere ab angelo educũtur. 152
Apostoli, id est, missi quilibet literas ferunt. 264
Apostoli quorũ iusti ne post ascensionem ab Hierosolymis recederent. 4
Apparitio quid. 250
Appij forum. 262
Appropinquadũ Deo, ut appropinquet 314
Aqua est quæ terrã conglutinat. 430
Aquila Iudæus. 201
Arati hemistichium citatur à Paulo. 198
Arbores ad materiam, & alimentũ hominibus exhibendũ. 430
Arbores autũnales. 529

I N D E X.

Arca Noë ecclesiam si- gnificat. 376	Augustus prorex. 247
Aræ Athenis inscriptio Ignoto Deo, cur. 196	Aures audiendi qui h. i beat. 481
Areopagus. 195. 196	Aures sibi obturantes nō audiunt uerbum Dei. 266
Argumentatio ex cōdi- tione & suppositio- ne. 412. 413	B
Arrogantia quid. 317	B abylon. 106
Ascensionis principiū uisum est, quod ad fi- dem confirmandam faciebat, finis non ita. 9	Babylon Roma appellatur ob excel- lentiam imperij. 343
Ascensio Domini die sabbati. 11	Balaam benedictio non fuit uaticinij furen- tis, sed prophetiæ. 421. 422
Ascendit Christus per nubem. 9	Balaam à iumento mu- to redargutus. 420. 421
Asyros. 98. 99	Balaam. 408. 527. 528
Auaritia ex concu- piscencia. 455. 456	Baptizari post bap- tisma Ioannis oportet bat. 205
Auditio absq; affectio- ne obliuionem indu- cit. 286	Baptismatis mysterium 145
Auditor uerbi & non executor, cōtēplan- ti se in speculo simi- lis. 283	Baptisma treditum fundamentum. 32
	Baptismus aquæ quàm necessarius. 145. 146
	Baptisma

I N D E X.

Baptisma quo pacto sit bonæ cōscientiæ in- terrogatio. 376	so duxit Antiochiã. 149
Baptismatis consepultu- ra cū Christo. 496. 497	Barnabas mansuetus fi- lius cōsolationis. 132
Baptizati spiritu & ig- ne Apostoli. 30. 31	Barnabas filius conso- lationis uēdito agro pecuniam in mediū protulit. 62
Baptizati in Christo, id est, iuxta manda- tum eius. 496	Barnabas Iuppiter, & Paulus Mercurius e- xistimatur. 158
Baptismus spiritus quā aquæ principalior. 6	Barnabas erat beni- gnior. 183. 184
Baptismus aquæ quàm magnificandus. 122	Barnabæ & Paulo sa- crificare uolunt Ly- caonij. 170. 171
Baptizati unā cū Apo- stolis centum & ui- ginti. 205	Bartolemeus Aposto- lus ubi prædicarit, & ubi sepultus. xxx
Baptizati spiritu & ig- ne in aduentu spiri- tus fuerunt Apostoli 19	Bartolemei nominis sē gnificatio. 12
Barnabas à Paulo in e- pistolis cōmendatur 184	Beatos prædicamus qui sustinent. 322
Barnabas spiritu san- cto plenus. 149	Beneficia Dei in nos cō- sideranda. 155
Barnabas Paulū & Tar-	Benignitas quid. 367
	Bestiæ qui credunt ex gentibus. 138. 139

I N D E X.

Bestiæ irrationalē speciem hominū significānt. 140
Bonus Deus & bonus homo quomodo dicatur. 149
 Borboritarū hereticorū obscenitas. 524. 525
Breuiati uerbi discipulus. 284. 300
 Breuiati uerbi copiosa sententia. 93
 Brutis animalibus comparat homines scriptura, quando uituperat, & quādo remouere ab affectib. uult. 419. 420
C
 Cain ex odio fratrem interfecit. 472
 Cain. 527. 528
 Calamitates & tribulationes nō esse mala, cū beatificētur. 368
 Calceamenta soluere iu-

betur Moses. 102
 Calceamentū, mortiset corruptionis signū. 102
 Candace regina Aethiopiae. xxxliij
 Canis reuersus ad uomitum. 423. 424
 Caprea discipula. 134
 Carceris custos Stephanas baptizatur. 190
 Caro altera, quæ. 524
 Catholica epistola eundem dicantur. 269
 Κατάβουα. 240
 Cauillatio. 96
 Casarea Stratonis turris. 157
 Casares, reges Ro. 245
 Cerdoniani heretici. 417
 Cerinth⁹ heretic⁹. 458
 Charitas perturbata & sordida. 484
 Charitas omnib. uirtutibus maior, etiam martyrio. 396
 Charitas erga Deū, est man-

I N D E X.

mandatorum eius executio. 492
 Charitas erga proximum, charitatis erga Deū iudiciū est 450
 Charitatis præceptum quo modo nouū sit. 451. 452
 Charitas operit multitudinem peccatorū. 384
 Charitas Dei in eo non est, qui nō succurrit proximo. 473
 Charitatis præceptū, præceptū uetus esse, & Iudæis & gentibus. 450
 Charitas perfecta ex operibus demonstratur. 449
 Charitas, bonorum omnium perfectio. 401
 Charitas Dei erga nos. 519
 Charitates mense dicuntur. 528
 Crispus princeps synagoga Domino credidit. 201
 Christianis recedendū a maledicentibus. Dominum. 208
 Christus post resurrectionē per dies XL apparuit apostolis. 3
 In Christi doctrina manet, qui iuxta ipsam & cōtemplatiuæ & actiue uitam traducit. 509. 510
 Christi mysterium non nouum esse, sed antiquum. 342
 Christus apud inferos quibus salutem attulit. 374
 Christus patiendo duplicē gratiā nobis exhibuit. 373
 Cum Christo cōglorificatur, qui cū ipso nunc patiuntur. 360
 Christum post resurrectionem Apostolos docuisse. 387

I N D E X.

- Christus quo modo pa-
ter etiam ipse noster
dicatur. 340
Christus propitiatio est
pro peccatis totius
mundi. 446
Christi uita à terra sub
lata, quo pacto. 121
Christus post resurre-
ctionem cur asiduè
usq; ad ascensionem
cum discipulis uersa-
tus non sit. 3
Christi nomine genti-
les appellandos fore
prænūciatū fuit. 178
Christi corpus impati-
bile post resurrectio-
nem, ante patibile
fuisse. 142
Christus quo modo in
solio Dauid cōsedit.
29
Christus, id est, unctus
absq; oleo. 6
Christus quo modo per
aquam & sanguinē
uenerit. 494
Christus sicut Moses.
102.103
Christus quo modo ad
inferos prædicauit.
380
Christus si Deus nō fu-
isset, multò grauius
quàm Herodes per-
cussus à Deo fuisset.
157
Christiani Antiochie
discipuli primū ap-
pellati sunt. 149
Christus post baptisma
in certamen cū dia-
bolo descendit, ut si-
dem post baptisma
opera requirere cō-
firmaret. 298
Christi adoptionē in fi-
liū tria testificantur
495.496
Christi declaratio quòd
esset filius dei tribus
temporib; facta. 495
Christus primus resur-
rexit. 251
Circūcisionis signū. 95
Circun-

I N D E X.

- Circūcisio carnalis cō-
muniter utilis non
erat. 175
Claudus qui ad portam
Speciosam asidebat
36
Clerus congregatio sa-
cra. 391
Cœli antiquitus ex
aqua. 427
Cognoscere duo signifi-
cat in scriptura. 448
Cognoscitur à Deo qui
Deū cognoscit. 449
Cognoscere Deum quo
modo non dicantur
qui peccant. 467
Cōmunicatio cum hæ-
reticis quàm mala,
& quot malorū cau-
sa. 478
Cōmunia omnia inter
fideles apud Aposto-
los erant. 60.61
Concessio Pauli. 224
Concilium Apostolorū
Hierosolymis pri-
mū factū de ijs quæ
seruari deberent ex
lege à gentibus. 179
Concupiscentiā omnium
malorū causam esse
455
Confessio gratiarū a-
ctio interdum dici-
tur. 383
Cōfessio in Christo quo
modo opere facien-
da sit. 479
Confessio quænā apud
inferos non sit. 383
Confessio quàm utilis.
444
Confitemini uobis mu-
tuò. 325
Confitendum esse pec-
cata. 211
Coniugalis usus perse-
ctiorem in modum à
Petro quàm à Pau-
lo consulitur. 365
Coniuratio quorūdam
ad Paulum interfi-
ciendum. 238
Compatientiā quid. 366
Conscientiam qui nō la-

I N D E X.

et, minus latere deũ potest. 475	Cor conscientiam signifi- cat. 287
Conscientiæ quo modo suadere possimus. 474	Cor intellectum signifi- cat. 60
Conscientia cõdemnan- te peccare nos non ignoramus. 475	Cor & anima quo mo- do unũ efficiatur. 60
Conscientia. 370	Core. 527. 528
Consensio & ad multo- rum infirmitatẽ ac- commodatio & de- scensio. 224	Cornelius centurio ex operibus ad fidẽ uo- catur. 135
Correctio. 414	Cornelius baptizatur & q̄ cũ ipso erãt. 145
Continentia quã ne- cessaria. 401	Cornelio cum pietati se dedidisset angelus apparuit. 142
Conuicijs ne aduersus dignos quidem uten- dum esse. 526	Corona anni tẽpus ni- tã. 302
Conuiciatus & mina- tus est Christus per increpatioẽ & ex- probationẽ, nõ per contentionẽ & uin- dictam. 359. 360	Corpora etiam immor- talia efficiuntur, ut unã cum anima cor- porum retributio- nem accipiant. 428
Conuicium quid. 367	Craſtina dies q̄d p̄ ritura sit, ignora- mus. 315. 316
Cor est cõscientia. 475	Creatura, cõstitutio e- tiã à scriptura inter- dum solet appellari 254
476	Crea-

I N D E X.

Creatura humana ma- gistratus. 354	Decretũ Apostolorũ à quibus abstinere de- beant. 179. 180. 181
Credere in nomen filij Dei qd sit. 498. 499	Deficiens in nullo man- dato est nemo. 292
Crescens ubi prædica- rit, & ubi mortuus. xxxij	Δεσποδαιμωρ. 196
Cultrices mulieres. 168	Demetrius argentarius. 210
Cupiditates aduersus spiritũ militant. 352	Demonstratio quæ fit per opera omni uer- borũ curiositate cer- tior est. 364
Custodiæ noctis qua- tuor. 432	Διωνότυρ. 37
Custodiũtur à Deo qui credunt. 332	Detrahens fratri legẽ damnat. 314. 315
Cyrus templum in- staurauit. 39	Deus est qui omnia ad finem perducit. 58
Κύριος. 57	Deus unus & idem nõ ut ueterisq; test. 242
D	Deus omnia habet co- gnita ac definita. 16
Damaris 200	Deo comparat & supe- riorib. homines scri- ptura cõ salutare a- liquid consulit. 420
Daniel uir cupi- ditatum. 335	Deus uicissitudinis & mutatiõis omnis ex- pers. 280
Dauid inuentus à Deo ex corde. 162	MM 2
Demonũ damnatio in abyssum. 413	
Demoni etiam uera di- centi acquiescendũ non est. 189	

I N D E X.

Deus clemens & misericors. 274
 Deum in nobis esse ex charitate mutua erga nos cognoscimus 483. 484
 Deū nemo uidit. 484
 Deum purē & sanctē in nobis habere debemus. 487
 Deus ubiq; non procul ab unoquoq; nostrū 199
 Deus Abrahamā & Isaac quo modo dicatur. 511
 Dei semen est Christus. 470
 Deus ex operationibus uidetur. 484
 Deum se esse dicere, uel alijs dicētibus assentire, quā perniciosum crimen sit. 156. 157
 Dei sedes in anima. 198
 Deus misertus nobis est per filium. 395
 Deus uocauit nos per filium. 194. 195
 Deus est bonitas. 482
 Deum sicuti est quo modo simus uisuri. 465
 Deus charitas est. 452. 481. 483. 485. 486
 Deus in templo Hierosolymitano non habitabat, sed operabatur. 198
 Deuotio duplex, Deo & diabolo. 140
 Diabolum animabus post discessū ex hac uita aduersari. 527
 Diaboli insidiā quā assiduā. 393
 Diaboli filius qui peccat. 469
 Diabolus quomodo praeueniat precantes, si non potest quicquā facere, nisi peccādo locū ei demus. 468
 Diabolus pater est mīdanorū studiorū. 456
 Diabo-

I N D E X.

Diabolus ante Christi aduentū poenā suam non certō nouerat. 393. 394
 Diabolus cur ita asidue hominibus insidietur. 393
 Diabolus gloriā etiam cuiusdam particeps 419
 Diaconiū publicū proptuarium unde dictum. 81
 Diaconia discipulis electi eleemosynarū ministri. 81
 Diaconi & dispensatores quales esse debeant, quā patientes & prudentes. 82
 Diaconorū septem nomina. xxviii
 Dianæ Ephesiorum ob templum seditio & tumultus. 210
 Dij existimabantur apud barbaros & ueteres qui aliquid uel præclari uel præstigiōsi egissent. 261
 Διοπίς. 64
 Dies boni. 368
 Dies mali huius seculi. 368
 Dies aliqui præfinitū ieiunio & orationi Cornelio erant. 142
 Dies dicitur euentus rerum, sicut nox prædictio ipsarū antiquā eueniant. 407
 Dignū patre se præstare debet qui adoptari cupit. 339
 Diligere uerē. 514
 Diligibilis. 352
 Diluuium figura baptismi. 376
 Dionysius Areopagita ad fidem accedit. 200
 Διοπύρις. 212. 213
 Διψυχοί. 274
 Discissio uestimentorū ob maledictum. 170. 171

I N D E X.

Dissenſio inter Paulum et Barnabā ob Marcū qualis fuerit. 181. 182
Diues ſicut flos ſæni. 275
Diuiinarū rerū contemptus in iram etiā mitem incendit. 65
Diuinū omne opus exceptis perſonalib. cōmune trinitati eſt. 47
Diuitiæ auariſ ſicut ignis theſaurizatæ. 320
Docēs ea quæ nō faciunt, maiorē ſibi cōdēnationē acquirunt. 299
Doctrinæ genera duo, humanū et diuinū. ij
Doctrinæ genus diuinum. ij
Doctrinæ humanū genus quodnam. ij
Doctrina Chriſti ex ijs quæ agebat. 2
Doctrinæ ſermo præmeditatus eſſe debet. 370
Doctrinæ nouæ ex demoniacæ ſapientia. 306
Doctores eccleſiæ quæ regula legendi. xv
Doctōrib. eccleſiæ pleriq; magis acquieſcēdū, quā uni. xv
Dogmata etiā quedam quæ alibi non facile reperiūtur, in Actis Apoſtolorum continentur. xxij
Dolus procul à ueritate. 347
Dominus rex appellatur. 247
Domini uerbū in æternum manet. 239
Dominus tardat & omnium pœnitentiā expectat. 432
Dominus. 37
Dominus ſuperbis aduerſatur. 312
Domus dei, fideles. 387. 388
Dormiendū & ignaue & oſcitanter uiuendum non eſſe. 393
Duplici animo uir. 274

I N D E X.

Duplici animo homines qui diſputant dicuntur. 314
Duri ceruices. 96
Dux templi. 54
E^{κκλησιαι.} 213
Eccleſia catholica & uniuerſalis uō tota electo populo expletur. 501
Eccleſia catholica non habet rugam. vj
Eccleſiæ catholicæ illuminationis participularis. vij
Eccleſiæ catholicæ ſenſus ex ueterū doctorum ſcriptis agnoſcitur. xj. xij
Eccleſiæ inſtituta quæ hodie quoq; ſeruantur, à uetuiſſimis doctoribus comprobantur. xij
In Eccleſia catholica nullus error ſubſeſſe aut falſitas poteſt. vj
Eleemoſyna uera ex proprijs laboribus. 220
Eleemoſynæ uis quantā. 82
Electiōe noſtra etiā eſt opus ad ſalutē. 374
Electiōe et declaratione eſſe opus, nec gratiā ſolā ſufficere. 82
Electiōis & declarationis uis. 83
Electiōis uis Paulus. 127
Elementa præcipua duo ignis & aqua. 320
ἐλεηνησίν. 132
Εὐφροσύνην actuata. 326
Ephēſios alloquitur Paulus, eiſq; eccleſiam cōmendat. 218
Epicuri. 194
ἐπιτοκὸν καὶ ἀμύσιον. 223
ἐπίδημος. 332
Episcopipreſbyteri. 219
Episcopū pro preſbytero ſumi conſueuiſſe
 M M 4

I N D E X.

in scriptura. 216	Paulo. 214
Episcoporum gradum obtinuisse Aposto- los. 151	Exaltatio futura im- mutabilis est. 392
Epistola Apostolorum 179. 180	Exaltatio humana ci- tò delabitur in humi- liationem. 392. 393
Erat de Deo non tem- poraria existentiã, sed substantiam signifi- cat. 438	Exaltatio uera ex hu- miliatione compara- ratur. 393
Esseni. 227	Excessus mentis. 138
Euangelia scripta euangelistarũ à do- ctrina Christi quam tradunt, fuisse nun- cupata. 1	Exemplaris probatio. 413. 415
Euangelium Christi do- ctrina appellatur. 1	Existimatio & arrogã- tia. 313
Euchetæ heretici. 426	Expectandum non esse ut indigi ad nos ue- niant. 515
Εὐνομοσύνη quid. 367	Explorator alienorum 387
Eunuchus cur ab ange- lo non ductus sit ad Philippum. 119	Extrema hora quo mo- do dicatur tandiu. 457
Eunuchus Candaces u- bi prædicarit, & mortuus sit. xxxiiij	Extremum & ultimum pro pessimo. 458
Eutychus suscitatur à	F
	F aciendũ prius esse, postea do- cen-

I N D E X.

cendum. 318	tum nõ amittit, imò magis meretur. ix
Facies de solo homine proprie. 276	Fides de obsecratione ex affectu cum consen- su dicitur. 294
Facta Christi omnia quo modo explica- rit Lucas & ceteri, cum Ioannes dicat mundum capere nõ posse libros qui scri- berentur. 2	Fidei finis salus est. 334
Facta Christi ante Ioan- nis baptisma spiritu tantũ nouerat apo- stoli. 16	Fides est cordis circum- cisio. 175
Fames oborta ob perse- cutiones in Christi- anos. 150	Fides non sufficit, nisi studeamus ingredi in illam requiẽ uitæ pu- ritate. 298
Fatalis necessitas nulla est. 8	Fides per pœnitentiã et baptisma emicat. 32
Felix ab uxore Iu- dea in lege satis in- structus. 243	Fides duplex ante ba- ptisma & post bap- tisma. 297
Feræ eos lædunt qui ar- matura uirtutis care- rent. 261	Fides sine operib. mor- tua. 295
Fidelis Deus quomo- do dicatur. 444	Fides ante baptisma o- pera non requirit. 296
Fides cognitione meri-	Fides est ut cognoscant te solum, & c. 42
	Fides operibus carens, grauioris peccati fa- cit nos reos. 298
	Fides sine operib. ipsam

I N D E X.

confirmantibus non iustificat.	294	sensu.	296
Fides sola salutem facere non potest.	275	Fiduciam habere apud Deū quo modo possumus.	463.486.487.488
Fides sine operibus legis iustificat.	296	Filij Dei sumus.	464
Fides purificat corda.	175	Filius diaboli q̄ ex proposito peccat.	470
Fidei duo significata.	189	Filios morum imitatio facit, non natio.	92
Fides in impuro animo inesse nō potest.	295	Filij Dei efficiamur ex se.	491
Fides quæ ex affectu est carere operibus nō potest.	295	Per Filium omnia facta sunt.	280
Fides uincit mundum.	493	Filij Dei ex adoptione ex prophetarū spiritali institutione.	46
Fides quando requiratur, & uoluntas ad curatiōes miraculose consequendas.	133	Filij diaboli in utero nonnulli appellatur, ob nimiam improbitatem.	470
Fides stabilimentū omnium bonorū.	400	Finis omnium prophetarum Christus.	384
Fides post baptismam perfectionem ab operibus requirit, teste Paulo.	297	Fœni flos gloria nostra.	344
Fides de simplici rei cō		Fœnū omnis caro.	344
		Fœni flos gloria nostra.	276

Fontes

I N D E X.

Pontes aqua carentes.	422	credebat.	75
Forenses.	213	Gaudebant Apostoli q̄ pro nomine Iesu cæsi fuissent.	77
Fortuna & fatū in manifestis nullā uim habet.	219	Generatio Christi inenarrabilis.	121
Fratres esse nomē nō tā æqualitatis, quā amicitie & conciliationis.	32	Gentes dicuntur etiam Iudei.	58
Fugiendū esse aliquando Christiano pro tempore.	170	Gloria, uetus & nouum testamentū.	525
Futurorū cognitio ad animæ salutē nullam utilitatem affert.	7	Gloriari in Domino quid sit.	318
	G	Gloriæ diuinæ potestates, & ecclesiasticæ principatus.	418
		Gloriæ ecclesiasticæ potestatis.	525
		Gnostici heretici.	397.422.426
		Gratia absque literis lōgē melior, sed literæ necessaria.	iiij
		Gradus humanæ perditionis cupiditas, peccatum, mors.	278
		Græcorū codicū fides non temerè absque doctorum & temer	

I N D E X.

- porum consensu attendenda. xv
 Græcanici, id est, *ἑλλήνων* v. 1921. 80
 Græcanici. 132
 Gustare Christi est per mandatorum eius exercitationem. 347
- H
- H**Abere Deum duobus modis dicimur, essentia & bene agendo 510. 511
 Hereditas nostra in cœlis. 332
 Hereses ortum habent ex emulatione & invidia. 306
 Heretici ne salutandi quidem sunt. 512
 Heretici figmentis auditores captant. 405
 Hesitans dum petit non perseverat, ob arrogantiā. 273
 Helias cur per ignem ascenderit. 9
 Herbas ad pecudum ui-
- ctum. 429
 Herodes uermiculari morbo moritur. 156
 Herodes in Gallia relegatus. 151
 Hierosolymorum eversiois & miserie prophetia Ioëlis. 25
 Homo interior occultus cordis. 363
 Homo lignis & fœno similis. 201
 Honor regibus exhibendus est. 356
 Hostiæ spirituales Deo acceptæ sunt. 348
 Hostias offerre immaculatas non possunt, qui charitatis vinculo connexi non sunt. 348
 Humana machinamenta non recusabat Paulus, quando occasio postulabat. 130
 Humilis exaltatur. 314
 Humiliatio in hac uita exaltationem in alia acquirit

I N D E X.

- acquirit. 365
 Humiliatio seu humilitas quid. 367
 Humilitatem omnem exercuit Paulus. 316
 Hypocrisis pro condemnatione. 324
- I
- I**acobus Alphaei ubi predicavit, & ubi interfectus, & sepultus. xxx
 Iacobus Apostolus ubi predicavit, & ubi & quo pacto mortuus. xxix
 Iacobus Hierosolymorum episcopus. 152
 Iacobus occiditur. 151
 Iacobi nominis significatio. ij
 Iacobo sedes Hierosolymitana concessa. 13
 Ieiunium Iudeorum. 255
 Iesus stans cur uideatur à Stephano. 110
 Ignis diluuii necessarium. 428
 Ignis elementum ex aqua duo reliqua exprimit. 427
 Igni Deus similis apparet ob omnipotentiam. 101
 Ignoscit ihs Deus qui per obedientiam eum agnoscunt. 74
 Immoratio in uitio quam fugienda. 282
 Impius à peccatore quod interfuit. 531
 Impij ante tepus quando moriuntur ob impietatem. 257. 258
 Impius ac peccatoribus Dei cultus & pietas deridenda res uidetur. 379
 Impius quis. 389
 Impius est qui à doctrina diuina se alienat. 510
 Impiorum uia peribit, sed non ipse impius. 434. 435

I N D E X

Inpeccabiles nõ effici-
mur gratia dei, sed si
donum dei custodia
mus, non peccare e-
tiam possumus. 500
Imperfectum est omne
quod à nobis profi-
ciscitur. 279
Impudentia quomodo-
cunq; contradicere
studet. 22
Impuritati uitæ dediti
Christum negât. 521
Incarnato uerbo dei
tas nunquam absuit
neg; in monumẽto.
164
Incircumcisi corde. 96
Inconstans uir fructui
& flori similis. 274
Infantes Iudæorum ex-
ponuntur. 96
Ingressus Domini in-
carnatio. 163
Instauratio nature no-
stræ fieri non pote-
rat nisi manu poten-
ti Dei. 179
Interrogatio interdum
fit ad affectum exci-
tandum & cognitio-
nem nostram. 206
Inuidia quot malorum
causa. 347
Ioannes Apostolus
ubi prædicarit, &
ubi sepultus. xxix
Ioanes attributam sibi
gloriã depellit. 163
Ioannis secundam epi-
stolam esse Ioannis
Apostoli. 503. 504
Ioannis nominis signifi-
catio. 12
Ionas exequi uaticiniũ
nolebat.
Ioseph ante Christi pas-
sionem mortuus fue-
rat. 408
Ioseph in Agypto co-
gnitus. 91
Ira & iustitia Dei nos
exturbat. 281
Ira scendũ ut ne peccer-
emus quo pacto. 281
Irenæi liber cõtra falsi
nominis cognitionẽ.
417

I N D E X

Irritatio inter Paulum
& Barnabã. 182. 183
Irritatio Pauli Athenis.
194
Israel dupliciter sumi
potest, in laudem et
uituperium. 39
Itinera. 276
Iudas Galileus. 227
Iudas suspensus crepuit
statim post proditio-
nem. 14
Iudas sortem Apostolo-
rum sortitus. 13
Iudas ut nõnulli putãt,
post suspendium su-
peruixit. 14
Iudæ Galilæi dogma.
76
Iudas Galileus seditio-
nis autor, 76
Iudæ nominis significa-
tio. 12
Iudas Iacobi frater. 519
Iudæi ex pauperib; p̄m-
guescentes ad occi-
sionem præparaban-
tur. 320

Iudæorum ingratitude
contra benemeritos
99. 100
Iudæi Christũ tradide-
runt, & negarũt. 41
Iudæi persecuti semper
sunt prophetas. 108
Iudæi qui erant Hiero-
solymis in omnes gẽ-
tes ad Iudæos missis
litteris doctrinã Chri-
sti calumniabantur.
264. 265
Iudæi etiam gentes di-
cuntur. 58
Iudicaturus uiuos &
mortuos quomodo
sit Christus. 380
Iudicij futuri prophe-
tia Ioëlis 25
Iudiciũ sine misericor-
dia illi qui misericor-
diam nõ fecerit. 291
Iudiciũ, id est, explorã-
tio & examinatio à
domo dei incipit. 388
Iudicium tribulationes
uocantur. 388

I N D E X.

Iudiciū de corpore Mo-
sis. 526
Iugum quod ferri non
potest, quodnam sit
 176
Iumenta ad seruitutem
hominum. 429. 430
Iurans falsū quomodo
in hypocrisin inci-
dat. 324
Iurare per Deum quur
prohibeamur. 324
Iurare per Deū lex iu-
bebat, ut à iuramen-
to demonum illicito
auocaret. 323
Iurare per cælum cur
prohibeamur. 324
Iurandum nullo modo
esse. 323
Iustitia qui habitus. 282
Iustitiā faciens ex Deo
est natus. 464
Iusti causa impij uiuūt.
 257. 258
Iustus Christus. 109
Iustus multo cum labo-
re salutem consequi
tur. 380
Iusti deprecatio efficax
multum ualeat. 326
Iusti afflictatio & tri-
bulatio tribus de
causis. 371. 372
Iustus est qui iustitiam
operatur, non qui
otio uacat. 466
Iustus est qui iustitiam
facit. 467
Iustificatur unusquisq;
in Christo. 165

L

Lapis reproba-
tus in ædifica-
tione, quomodo in
caput anguli euase-
rit. 53
Lapis offensionis. 348.
 349
Lapis summi anguli.
 348
Lampetiani heretici.
 426
Laudari in Domino qd
sit. 319
Legislator Christus
per

I N D E X.

per Moseri prænun-
ciatus. 102. 103
Legislator unus est. 314
 Λεγιστης. 159
Lex iam soluebatur. 62
Lex incipiebat contem-
ni & solui. 67
Legis Mosis obseruatio-
nem approbant in-
terdum indulgendo
imperfectioni homi-
num, ut postea per-
fectionem introdu-
cant. 288
Lex soluebatur. 202
Lex uetus in institutio-
nes angelorum. 109
Lex mentis, lex natura-
lis de charitate. 451
Lex libertatis, lex Chri-
sti. 255
Lex ob utilitatem gen-
tium data. 362
Lex in cordibus scri-
pta tempore Apo-
stolorum. xix
Libertas non debet
esse pretextus mali
tiae Christianis. 355
Liber in Domino qui
nulli inhonestæ rei
seruit. 356
Libertini. 84
Libri magici & præsti-
giosi cur comburen-
di, & non uendendi
 211
Lignas in sabbato mor-
te punitur. 65. 115
Lingua est mundus in-
iustitiæ. 301
Lingua moderādam es-
se. 302
Lingua parua cum sit,
magna facit. 300
Lingue igneæ in aduē-
tu spiritus quid sig-
nificarent. 19
Lingua diuitis in infer-
no quur torreretur.
 301
Lingua est rota genera-
tionis. 302
Lingua incoercibile ma-
lum. 302
Lingua omnibuse esse be-

I N D E X.

medicendū. 303. 304
 Lingua exornat iniusti-
 tiam. 301
 Lingua est rota gehen-
 næ. 301
 Lingua est ignis. 300
 Linteum à Petro uisum
 quid significaret.
 138. 139
 Linteum ecclesia. 138
 Literarum auxilium re-
 pudiare quàm gra-
 ue peccatum sit. xix
 Litera etiam euangeli-
 ca sine spiritu occi-
 dit. vij
 Literalis sensus. vij
 Longanimitatis & pa-
 tientia, id est, μακρο-
 θυμία & τωρομονία
 differentia. 322
 Lot ab impijs reserua-
 tus ob continentia.
 412. 415
 Lucas discipulus Pau-
 li semper ipsi adhae-
 sit. xxiiij
 Lucas medicus Antio-
 chenus. xxxv
 Lucas cur cætera usq;
 ad mortē Pauli per-
 secutus non sit, licet
 cum eo esset. xxxiiij
 Lucet qui bene agit. 516
 Lumbos succingere qd
 sit. 338
 Luna sanguinea quid
 portendat. 26
 Lusciosum esse. 402
 Lux intelligibilis est
 Christus. 442
 Lydia purpuraria.
 187
 Lysia epistola ad Feli-
 cem. 239

M

M Magobvnia. 312
 Magistri opti-
 mi est docere ea que
 cōferunt, nō que re-
 quiruntur. 7
 Magistrū adulterū ne-
 mo toleraret. 308. 309
 Magorū cōsuetudinem
 esse uitandā. 114. 115
 Malū substantia nō est.
 346 Malī

I N D E X.

Mali in secundo Domi-
 ni aduentu cæcutiēt
 402
 Manaën Herodis colla-
 ctaneus unus ex di-
 scipulis et doctori-
 bus. 159
 Mandata carnalia diffi-
 cilia imponenda ali-
 cui non esse. 176
 Mandatorū obseruatio
 ut cognoscamus deū
 facit. 447
 Mandata Dei grauiā nō
 sunt. 493
 Mandata Christi sunt
 spiritalia. 2
 Mandatis Christi obe-
 dienti ipse etiā Chri-
 stus obsequitur. 477
 Manēs in Christo est q
 sine intermissiōe uir-
 tutes exercet. 467
 Manifestare omnia stul-
 titiæ interdū est. 217
 Manus Dei. 55
 Marcio hæreticus. 417
 Marcus hæreticus im-
 purissimus. 417
 Marcus qui etiam Ioan-
 nes dicebatur. 155
 Marcus filius Petri us-
 nōnullis placet. 395
 Marcus discipulus Pe-
 tri. 162
 Marcus Barnabæ con-
 sobrinus. 155
 Marci Euangelij inscri-
 ptio. 2
 Marcus redire cū Pau-
 lo & Barnaba uole-
 bat. 182
 Marcus Euangelista u-
 bi prædicarit et mor-
 tuus sit. xxxiiij
 Maria mater Marci.
 154
 Maria mater Domini
 unā cū Apostolis ade-
 rat in cenaculo. 12
 Ad Martyriū erit para-
 tus qui Christi uesti-
 gia sequitur. 328
 Matthæus apostolus u-
 bi prædicarit, & u-
 bi sit sepultus. xxx

NN 2

I N D E X.

Matthæi nominis signi-
ficatio. 12
Matthæi euangelij in-
scriptio. 1
Matthias Apostolus u-
bi prædicarit, &
mortuus sit. xxx
Miseratio. 515
Miseratio. 531
Menas à Menodoro di-
minutiue. 398
Mendax Antichristus
est. 460
Mense in ecclesia quas
charitates uocabat. 528
Metras à Metrodoro
diminutiue. 398
Michaël non tulit ma-
ledicum iudiciū con-
tra diabolum. 363
Michaël diabolo uerit-
us est cōiucari. 526
Mille anni apud Deum
unus dies. 432
Miraculū claudi à Pe-
tro & Ioanne sana-
ti. 38
Miracula matora quæ
Christus quomodo
fecerint Apostoli. 69
Miracula quæ in Actis
Apostoli fecisse com-
memorantur. xxvj
Misericordia quid. 367
Misericordia cōtra ius-
diciū gloriatur. 292
Misericordia erga pro-
ximum, Deum no-
bis propitiū reddit.
384
Missio Barnabæ in An-
tiochiam. 148. 149
Mnaso Cyprius. 223
Molchom & Mo-
loch, idem. 103
Molestiam noluit Eu-
nuchus præbere Phi-
lippo. 123
Moloch idolum Moa-
bitarum. 103
Mores non educatio sa-
lutem affert, ut in
Manac & Herode.
158. 159
Morti sponte se dedit
Domi-

I N D E X.

Dominus. 112
Mortuam Tabetam fi-
liã suscitauit Petrus
133. 134
Moses, Ananias, Da-
niel, coacti peregrin-
as scientias didice-
runt. 98
Moses, beatus. 102
Moses, Christi figura.
99
Moses Deo uenustus.
97
Moses, lapideas tabulas
in manibus gestauit
xx
Moses, legis figura. 102
Moses mansuetus, He-
lias austerus. 184
Moses non ira, sed Dei
zelo Aegyptium in-
terfecit. 98
Moses omni sapientia
Aegyptiorum erudi-
tus fuit. 97. 98
Moses tabernaculi figu-
ram in monte Sina
accepit. 106
Moses ut fuit per ma-
trẽ è nece seruatus,
ita Christus per ma-
trem & cum matre.
45
Moses ut in terrã Ma-
dian fugit, ita Chri-
stus è Iudæa in Ga-
lilæam. 99
Mosi angelus. 109
Mulieres honestæ
Græcæ aliquot ad se
dem conuersæ. 193
Mundus iniustitiæ. 302
Mundus quid. 301. 312
Mundi amicitia inimi-
citiã Dei est. 290.
446
Mundum se ab omniũ
sanguine testatuest
Paulus. 218
Mutua charitas inten-
ta. 384
Mouit, u. lusciosum ef-
se, nihil aliud quàm
cæcutire signat.
402
Mysticus sensus. 77

I N D E X.

NAaseni, Lam
petiani & Eu
chetae ijdem,
gnostici heretici. 426
Nabuchodonosor Rex
templum Hierosoly
mitanū incendit. 39
Naturales cogitationes
legem Paulus uocat
451
Nauigatio Pauli peri
culis plurimis et ma
ximis plena. 233. usq;
ad 259
Nazareorū factio. 291
Nazareus Christus. 37
Nazarenus Deus. 40
Ne possideatis aurū ne
que argentum, neq;
duas tunicas, neque
calceos, neq; zonā,
neq; uirgā: ut fuit ser
uatū apostolis. 153.
154
Nero insanus factus an
no sui imperij tertio
decimo Paulū inter
fecit. 267. 268

Nero Occidentalib. par
tibus imperabat. 246
Nestori⁹ heretic⁹. 443
Νικητορ⁹ & quid. 212
Nicolaus scelestissi
mus heresiarcha. 521
Nissæus Georgius. 140
Nobis haud licet in
terficere quenquā, in
deorū excusatio. 42
Noctu uisum Paulo ap
paruit. 186
Nocturna sacra, nefan
da. 523
Noë exemplū. 374. 411
412. & 427. cū seq.
Nomē pro existimatiōe
& gloria, scriptura
sepe accipit. 52
Nominis Dei sola inuo
catio, agrotos red
dit sanos. 42. 43
Non, de quibus rebus
dici debet. 324
Nouū mandatū, quale.
454
Nomi cœli, noua terra
spectatur. 433. 434

Nox

I N D E X.

Nox aut tenebrae quid
442
Nubes aqua carētes
qui. 528. 529
Nubes quid in scriptu
ra. 9

Obediendū prin
cipibus omni
bus. 354. 355
Obedientia mulierū er
ga uiros iuxta scri
pturam. 361. cū seq.
Obedientia ueritatis p
spiritū est, non obe
dientia in falsis. 343
Oblitiōis auditor quis
284. 285
Obsecrationi & mini
sterio uerbi incum
bebant apostoli. 81
Obtrectatio misericor
diam nonnunquam
obscurat. 291
Occisio Iacobi apo
stoli. 151. 152
Occisio, quomodo in
telligitur. 308

οἰοφρυία. 379
Oleo ungebant Apo
stoli egrotantes. 325
Oleas nō facit ficus. 305
Oliueti mōs prope He
rusalem. 11
Opes luctū parant. 319
ὀπτασία. 250
Operosa humiliatio 312
Operis effector, quis.
284. 285
Opera an fidem supe
rant. 296. 297. 298
Operare iustitiam quid
sit. 143
Operibus Abraham in
stificatus, quid. 297
Operibus premiū exhi
buit angelus. 136
Oratio Pauli ad A
grippam. 247. 248.
249. 250
Oratio Pauli ad Aro
pagitas. 190
Oratio Pauli ad Iude
os. 231. 232
Oratio Petri ad Israēli
tas. 26. usq; ad 31

NN 4

I N D E X.

Orandi horas habebat	379
Apostoli.	35
Ore eodem benedicitur	
et execratur.	305
Origenes an multa in-	
stituta ecclesie attu-	
lerit.	xij
Origenis opinio de sab-	
bati itinere.	11
Ostia carceris terrae	
motu aperta.	190
P	
P acem de alta-	
ri sacerdos ex-	
hibet.	398.399
Πάραρχος.	196
Palladium.	212
Panis in aquam proj-	
ciendus.	319
Παραβλήτης.	446
Παραπορισίμους.	283
Παρανόμας.	285
Paradisus ecclesia Do-	
mini.	529
Parati esse debemus ad	
respondendum de fi-	
de.	367.369
Paratus, id est, firmus	

et stabilitus.	379
Parentum primorum pu-	
nitio.	67
Παραίδιμος.	330.331
Παρεργον.	332
Παροδος.	331
Participes diuinae na-	
turae facti sumus ex	
Domini aduentu.	399
400	
Parturigines pericula	
significant.	28
Parturigines inferni.	
28	
Parturigines mortis.	
27	
Paruulorum esse regnum	
caelorum.	347
Pascha extra Hierusa-	
lem celebrare non li-	
cebat.	84
Pascho Christi per Esaiam	
et Hieremiam.	336
Pastor exemplar subdi-	
tis esse debet.	391
Pater etiam ipse iudica-	
re non tantum filius,	
quomodo intelliga-	

tur

I N D E X.

tur.	318
Pater proprie est Deus	
505	
Pater etiam Christus ap-	
pellatur filiorum per	
dispensationem.	505
Patientia.	322
Pauli uocatio eo tem-	
pore facta, ut resur-	
rectionis fides con-	
firmaretur.	125
Paulus ciuis Romanus	
233	
Paulus cur non offen-	
sus a uipera fuerit.	
261	
Paulus Phariseus.	236
Paulus se defendit apud	
Agrippam.	247.
248	
Paulus comprehendi-	
tur in Hierosolymis	
et uincitur.	225
Paulus ad Felicem in Ce-	
saream mittitur a Ly-	
dia.	239
Pauli defensio apud Fe-	
licem.	241.242
Paulus et Barnabas et	
Lucio et Manaem	
per impositionem ma-	
num ad praedican-	
dum dimittuntur.	160
Paulo in Hierusalem in	
templo oranti per ui-	
sionem apparuit De-	
us.	231.232
Paulus quo pacto Tar-	
sensis ciuis sit, et	
Romanus.	228.229
Paulus quo pacto ad Ga-	
latas se non abiisse in	
Hierosolyma dicat.	
131	
Paulus sporta e muro	
Damasci demittitur	
130	
Pauli uisio iuxta Da-	
mascum.	124.231.232
Paulus et Barnabas	
presbyteros creant.	
172.173	
Paulus consentit caedi	
Stephani.	111.232
Paulus Athenas dedu-	
ctus.	124

NN 5

I N D E X.

- Paulus à Barnaba ad Apostolos adducitur.** 130
Paulus & Silas uirgis cæduntur, & in carcerem intruduntur. 188
Paulus & Barnabas episcoporum dignitate præditi. 173
Paulus quo pacto Hierosolymâ nõ ascenderit, ut ad Galatas scribit, cum uideatur è contrario fecisse. 174
Paulus erat uehementior & seuerior. 183.
Paulus in uisione eam uocem Christi tantum audiuit, non alij. 125
Paulus timebatur à discipulis. 130. 232
Paulus uas electiõis 127
Pauli gesta ferè cur cõtimeantur in Actis Apostolorum. xxij
Pauli gesta cur nõ omnia scripta à Luca fuerint. xxij
Paulus à discipulis spiritus sancti iussu declaratur Apostolus, ut cū potestate posset prædicare. 160
Paulus quomodo natus Romanus. 230
Paulus & Barnabas cõuertuntur ad gentes 167
Paulus baptizatur. 128. 129
Paulus & Silas è carcere ad purpurariã adeunt. 191
Pauli oratio ad Areopagum. 195
Paulus è Saulo appellatur. 160
Paulus magum cecum facit & Sergiũ Paulum conuertit in Cypro. 160
Paulo in somnis Dominus apparet. 202
Pauli uisio de deliberatione à naufragio. 255. 256
Pauli nonnulla scripta difficilia quæ indoliti distorquēt in perniciem suã. 434. 435
Paulus in Italiam nauigat. 254
Paulus Phariseus. 248
Pauli promptitudo & desiderium de salute aliorum. 252
Pauli causa omnes qui in nauis erāt, seruauerunt. 257. 258. 259
Pauli manũ uipera aggreditur in Melita insula. 260
Paulus apud Neronem absolutus, alios decem annos euangelii prædicarit. 266
Pauli prædicationis anni quinq; & triginta. 267
Pauli martyriũ. xxxi. xxxij
Pauli martyriũ trigessimoxto post passionẽ Christi anno. 266
Paulus sub Nerone interfectus est. 245
Paulus non fuit incredulus cœlesti apparitioni. 250
Paulus apud Festum accusatur. 245
Paulus quomodo concietur pontifici. 235
Paulus ad Cæsarem appellat. 238
Paulo prædicit per uisum Deus, oportere ut Roma testificetur 219. 237
Pauli peragratio. xxxj
Pauli signa. xxvij.
Pauperes feruentiores in fide. 290
Pauperes nõ esse postponendos diuitibus. 289
Pauper nullus & indigus erat. 62
Pauperes electi discipuli

I N D E X.

I N D E X.

puli à Christo. 290
 Pax Dei erga nos. 519
 Pax quæ in cognitione Dei consistit. 398
 Pax in Christo quæ sit. 395. 396
 Non Peccare & nõ facere peccatum, quid interfit. 471
 Peccator quis. 389
 Peccatum est iniquitas. 466
 Peccatum quàm graue sit ijs qui in Deũ & diuinas res peccant. 128
 Peccatum consilij esse non fortunæ. 255
 Peccatũ ad mortẽ quod nam sit. 500
 Pentecostes dies festus. 18
 Peregrini omnes qui secundum Deum uiuunt. 330
 Perfectio omnium Christus est. 384
 Perfectus est qui in sermone non offendit. 406
 Pericula esse uitanda. 256. 257
 Personarũ acceptio uitanda. 289
 Petentes à Deo quando non frustramur. 310
 Petentib. quæ Deus nõ exhibeat. 310
 Petendum à Deo quomodo sit, ut nõ frustreretur. 275
 Petendũ quo pacto sit ut exaudiamur. 498
 Petendum à Deo absq; dubitatione. 274
 Petendum esse absq; hæsitatione. 273
 Petenda à Deo sunt regnum Dei & iustitia. 498
 Petere à Deo quomodo & quid debeamus. 309. 310
 Quod Petimus accipimus, si mandata seruamus

I N D E X.

uenus. 475
 Petri nominis significatio. 12
 Petrus è carcere ab Angelo educitur. 152
 Petrus & Ioannes missi in Samariam, ut spiritũ sanctũ ipsis daret. 114
 Petrus per tertiam interrogationẽ reuocatus. 12
 Petrus apud Simonẽ Coenariũ moratur. 135
 Petri uisio de comedendis omnibus cibis. 137. 138
 Petrus quasi os commune omnium Apostolorum. 32
 Petro rationalis gregis cura commissã est. 12
 Petrus princeps Apostolorum. 161
 Petrus intrepidẽ cõcio natur accepto spiritu. 22. 23
 Petrus lachrymis cri-
 men abluit. 12
 Petrus princeps Apostolorum. 161
 Petri cõcio quàm prudens & ad auditores accomodata. 27. 29
 Petri & Ioannis maxima unanimitas. 35
 Petro discipulorũ præsidencia erat commissã. 13
 Petrus missus õn posterior prophetis. 328
 Petri signa. xxxvj
 Petrus Apostolus ubi prædicarit, & ubi & quo pacto mortuus sit. xxix
 Pie colentes. 167
 Pilatus Galilæorũ sanguinem cum sacrificijs cõmiscuit. 67
 Πλουυξια. 411
 Pluuia matutina pœnitentia in iuuentute. 281
 Pluuia uespertina pœ-

I N D E X.

- nitentia in senectute. 231
Pharisei iactatio diuinis aures magis obturabat. 309
Phariseus Paulus. 236
Philippenses Romani. 229
Philippi filie prophetantes merito uirginitatis. 223
Philippi in domum diuertit Paulus Cesaree. 222
Philippus cur spiritum sanctum in eos non deduxit quos baptizauerat. 116. 117
Philippus à spiritu aptus, & in Azotum deductus. 123
Philippus unus ex septem diaconis in Samaria prædicat. 113
Philippi diaconi signa xxvj. xxvij
Philippi nominis significatio. 12
Philippus apostolus ubi prædicarit, & ubi mortuus. xxix
Philosophia humana non alienat nos à Deo, imò ad eum ad ducit. ix
Phinees commendatus quòd duos interfecit. 98
Pietas est quicquid Dei ratione fit. 98
Pœna in exordijs rerum seuerissima esse debet. 66
Porticus Salomonis. 39
Non Possè, interdù de uoluntaria impotentia intelligi. 471
Possessio Dei per bona opera efficitur. 328
Possidentiũ nihil, gradus quatuor. 219. 220
Possidere duas tunicas & calceos & perã, nisi ad tempus non fuisse interdictũ apostolis. 153. 154
Potestas

I N D E X.

- Potestates** mūdane datæ à Deo. 362
Potestas terrenarũ rerũ diaboli nõ est. 362
Præcogniti à Deo cauere debemus, ne indigni ea præcognitione efficiamur. 337
Prædestinatio Christi passionis. 26
Prædicatio omnib. cõmunicatur. 9
Prædicta à Christo in Euangelijs, in Actis Apostolorũ euenisse cõspiciuntur. xxj
Præparatio animæ requiritur ad gratiam consequendam. 42
Præparat se unusquisq; ad Satanã suscipiendum. 65
Præsentia rerũ est dies 407
Præuenit nos charitate Deus. 481. 482
Precia possessionũ cur ad pedes Apostolorũ, & nõ ad manus traderentur. 62. 63
Presbyteri etiã episcopi dicebantur. 390
Presbyterorũ cura, & officium. 219
Presbyterũ pro episcopo sumi consueuisse in scriptura. 216
Presbyterorum dignitatem habuisse Apostolos. 158
Presbyterorũ & similitum creationes ut fiebant. 178
Presbyteri creatur. 172
Presbyter etiam episcopus appellabatur. 504
Principatibus humanis subiectos nos esse debere. 189
Principes in utilitatem dati, sicut lex. 362
Principes populi. 52
Priscilla. 201
Probatio fidei patientiã efficit. 272
Profundum & silentiũ

I N D E X.

- mundi initia, ut haec
retici. 416
- Progressionis & profectus gradus.** 400
- Prohibet spiritus Paulum uerbum Dei loqui in Asia & Bithynia.** 186
- Promissiones nostras dei uoluntati permittendas.** 175
- Promissio ante templum & circumcisionem, &c.** 92
- Prophetae de anima salute inquisuerunt.** 335
- Prophetas diuino spiritu afflatos noscere ea quae dicenda ipsis sunt.** 407.408
- Prophetae ueteres cur interpretati uaticinia sua non sint.** 408
- Prophetae noui testamenti seipso interpretabantur.** 409
- Propheta sponte exquebantur prophetias non coacti.** 408
- Prophetas usque ad Ioannem fuisse quomodo intelligatur.** 150
- Prophetia uenurarum rerum est nox.** 407
- προφήται* 330.331
- πρόσωπον.* 276
- Profelyti.** 167
- Prouidentia Dei omnia contingere.** 389
- Prouidentia Dei quam bene omnia expediat.** 97
- Proximo bonum participandum.** 343
- Proximum amare maxime charitatis erga Deum indicium est.** 489
- Proximum amandum esse uero affectu a Domino mandatum est.** 477
- Proximum odio habes in tenebris est.** 450
- Proximo ministrandum in ea**

I N D E X.

- in ea re qua indiget. 384
- Proximum qui non amat, quem uidet, quo pacto Deum amabit quem non uidit.** 489.490
- Pfallendum cum a lacris est aliquis.** 324.325
- Pfallens absque sanctitate nugatur.** 325
- Publij patrem in Melita sanat Paulus.** 261
- Pueri in audiendo uerbo.** 261
- Pugnae & bella ex uoluptatibus.** 306
- Pugnantes contra Deum seipso feriunt.** 78
- Puluerem e pedibus excutere quid sit.** 169
- Purificatur Paulus ad confessionem.** 224
- Pythia.** 188.189
- Pythonis spiritum habens puella.** 188

Quaternio-
nes quatuor militum cur Petrus custodiebant. 152

Quingenti & septuaginta uiderant Dominum post resurrectionem. 13

Quing. millia a Christo saturati, quing. millia ab Apostolis conuersa significabant. 51

Redempti sumus sanguine agni. 339

Refrigerij tempus, resurrectionis tempus. 40

Refrigerij tempora tribulationes. 39

Refrigerij tempus, tempus captiuitatis Iudeorum. 40

Regale sacerdotium, quia a rege sacerdos

I N D E X.

- tium distinctum nō habent Christiani, quemadmodum Iudei olim. 351
- Regnum mundanū restitutum esse intelligebant Apostoli, dum adhuc essent imperfecti. 7
- Regnum Dei uiolentia tribulationum comparatur. 389
- Religio pura quæ nam sit. 287
- Religio, id est ἁγιωσύνη, quæ. 286
- Remitti debita dum oramus, nobis imprecamur, si proximo non remittimus. 305
- Non Remittere peccata proximo, quam graue iudicium inducit. 255
- Reposita in prophetarum & Apostolorum prædicationibus. 328
- Reppham. 105
- Reprehensor quis. 531
- Reprobis perditionis nulla causa est Deus. 349
- Reprobi in eo statu in quem se ipsi præparauerūt, positi sunt. 349
- Resurrectio Christi cur interdum a patre esse facta dicatur. 341. 342
- Resurrectio per Osee significata. 336
- Resurrectio Christi diuinitatis præcipua uis ac summa. 16
- Resurrectionis finis uisus est, qui ad fidem faciebat, principium minime. 9
- Resurrectionis duæ rationes à Paulo referuntur. 248. 249
- Resuscitatus à patre Iesus et se suscitasse etiam dicitur. 164
- Resusci-

I N D E X.

- Resuscitati ante Christum rursus mortui sunt. 250
- Resuscitasse se ipsum Christum. 341
- Retributio & poena in Iudaicum populum per Vespasianū. 39
- Reus omnium quomodo sit qui in uno peccauerit. 291
- Reus proprie cædis est qui quod didicit nō facit. 218
- Rictus in quadrupedibus, quod facies in homine. 176
- Roma Babylon cur dicatur. 395
- Romā uenit Paulus. 262
- Rostrum. 276
- Rota generationis uita nostra. 302
- Rubus ardens quid significaret. 101
- S
- Sabbati iter. 11
- Sacrificium quod lex requirebat, erat anima contrita. 323
- Sacrificia lex iubebat, ut à dæmonum sacrificijs auocaret. 323
- Sadducei negant resurrectionem. 236
- Sadducei ob resurrectionem indignati. 70
- Salomon quando templum cœpit ædificare. 107
- Salus sortito non exhibitur. 374
- Saluti proximi succurrendum. 326
- Salus prædicata fuit hominibus ab ipsis mūdii primordijs. 376
- Salutem afferunt mores nō educatio. 159
- Salutem ociosis non dari. 470
- Saluos facit Christus eos qui dignos saluate se præstant. 375
- Sanguis pro cæde. 64

I N D E X.

Sanctificatio, id est se- gregatio ab alijs. 328	Scientia humana repu- diari à Christiano non debet ob diui- nam. ix
Sanctificare debemus Dominum in corde. 369	Scientia peregrina & gentilium aspernan- da non est Christia- no. 98
Sancti estote. 338	Scientia mysteriorum Dei ei aduenit, qui per opera exercita- tos sensus uerè ha- bet. 401
Sancti uiri post mortē pro uiuētibus inter- cedunt. 404	Scopuli hæretici. 528. 529
Sanctus & Blandina martyres. 353	Scripturæ inuestigatio in fide confirmat. 193
Sapientia desuper ca- sta, pacifica, &c. 306	Scripturam distorquē- tes & deprauantes eidem iudicio obno- xij sunt, ac si pro- phetas et apostolos occiderent. 435
Sapientia humana & dæmoniaca. 306	Scriptura non ex inui- dia quæ fieri nō pos- sunt, mandat. 312
Sapientia mundi nō est philosophia natu- ralis sed hallucina- tio & incohatio e- ius. iij. 7	Scriptura sancta non sanctē
Sapphira examinatur. 64	
Sceuxæ filij exorcistæ à uexato à demoni- bus cæduntur. 209	
Scientia non tam huma- na quàm diuina e- tiam inflat. iij	

I N D E X.

sanctē explanatur, cum ecclesiæ catho- licæ sensu non expo- nitur. xj	annos. 94
Σιβουα. 480	Seruus Christi se esse Apostolos gloria- bantur. 270
Σεβουα. 168	Seruus diaboli qui à prauitate supera- tur. 470
Σεβουοι. 167. 193	Sicarij qui. 227
Σεβουοι quinam dice- rentur. 192	Signa sunt infidelibus. 135
Sectæ apud Hebræos tres, Phariseorum, Sadducæorū, et Es- senorum. 227	Signum nullum post re- surrectionem fecit Christus. 144
Segnior qui est, à Deo alienus est. 449	Signa etiam apud san- ctos fiunt ut infide- les inducantur. 135
Seminilega auis. 195	Signa fiunt duobus de causis. 133
Seniores. 52	Signa non omnia eadē facilitate efficiuntur. 155
Sensus ratione euiden- tior. 347	Signum resurrectionis maximum comede- re & bibere. 144
Sensus quatuor scriptu- ræ sacræ. 7j	Similes Deo quo mo- do erimus. 465
Septem gentes supera- tæ ab Hebræis in ter- ra Chanaan. 162	Simon hæreticus. 521
Septuaginta Apostoli. xxvij	Simon magus cur non
Seruitus in Aegypto per quadringentos	

I N D E X.

- punitur à Petro si-
cut Ananias. 118
- Simon per diminutio-
nem à Simeone. 290
- Simon magus baptiza-
tur. 114
- Simon magus. 113
- Simon magus cur non
morte punitus est.
115
- Simon Cananæus apo-
stolus ubi prædica-
rit, & ubi mortuus.
xxx
- Simonis de Christo hæ-
resis. 460
- Simonis nominis signi-
ficatio. 12
- Simulatio procul à ue-
ritate. 347
- Simulatione interdum
ex dispensatione u-
tendum. 235
- Sobrietas legis im-
perfecta. 338
- Sodoma & Gomorra
in cinerem redactæ
in exemplum omni-
bus qui impiè actu-
ri sunt. 411. 412
- Sol iustitiæ Christus
quatuor uirtutū ho-
ras & tempora con-
stituens. 530
- Soliciti esse non debe-
mus quid loquamur
ad principes & ter-
rorē inferentes. 369
- Sors non reprobata. 17
- Softhenes princeps sy-
nagogæ uerberatur.
202
- Συγγορόρος.* 195
- Spes per Mosen data,
mortalis. 227
- Spes nostra est conser-
uatio nostra. 332
- Spes à Deo nobis dona-
ta est. 331
- Spiritus sanctus cur nõ
statim, uel certo
ac præscripto quo-
dam die descende-
rit. 8
- Spiritus sanctus in spe-
cie ignis. 19
- Spiritus

I N D E X.

- tradebatur. 115
- Spiritus sancti inuisibi-
lis sensibile quoddã
& euidens signū ex-
hibebatur. 207
- Spiritus sanctus eiusdẽ
in patre & filio sub-
stantiæ. 265
- Spiritus sancti aduen-
tus cur cũ statu uio-
lento & impetu de-
scenderit. 18
- Spiritus sanctus descen-
dit in gentiles ut lin-
guis etiã loquan-
tur. 144
- Spiritus sanctus cum
dabatur, mirabile
quid quod sensu per-
ciperetur, euenie-
bat. 115. 116
- Spiritus quis sit princí-
palis. 313
- Spiritus sanctus acce-
dit cum mutua cha-
ritate perseverarẽt.
19
- Spiritus sancti exhibi-
- Spiritus sanctus disci-
pulos omnia demum
docuit. 7
- Spiritus sanctus quo-
modo datus aposto-
lis à Christo post re-
surrectionem ante-
quã Spiritus de-
scenderet. 5
- Spiritum sanctum non
ante perfectam recõ-
ciliationem descen-
disse. 6
- Spiritum sanctum Chi-
stus tulit ex patre. 30
- Spiritus sanctus in spe-
cie columbæ. 19
- Spiritus sancti uenturi
promissio. 4. 5
- Spiritus cum sonitu de-
scendit ob Iudæos et
alios, non ob Apo-
stolos. xx
- Spiritus in testamen-
to nouo spiritualius
datus. xix
- Spiritus sanctus per ma-
nuum impositionẽ

I N D E X.

tio duplex, purgans
& perficiens. 5
Spiritus sanctus quur
 præsente Christo nõ
 aduenerit. 5
Spiritus est Deus. 495
Spiritus bonum propo-
situm significat. 313
Spiritualis lex perfe-
cta & liberalis. 286
Squallidus locus
 obscurus cur sit. 407
Squàmæ ex oculis Pau-
li decidunt. 129
Stephanus capitur
 & accusatur. 85
Stephani facies tanquã
angeli. 87
Stephani concio quã
prudens. 87. 88
Stoici. 195
Subditi esse debemus
 omni humanæ crea-
 turæ, id est principi
 bus. 353
Subiectio libera quonã
 sit. 356
Subiectio nostra prin-
 cipibus os obstruit
 infidelibus. 354
Subiecti esse principi-
bus non debemus, si
quid contra Deum
iusserint. 354. 357
Sudaria & semicinctia
 è corpore Pauli de-
 sumpta spiritus ma-
 los eieiebant. 208
Sumptus erga inopes
 solus non perit. 339
Superbia. 312
Superbia ex concupi-
scemia. 455
Superbi inimici Dei
 sunt. 212
Superbus humiliatur.
 313
Superstitiosus. 196
Surrectio, id est incita-
tio. 83
Surgere, id est, excita-
ri. 70
Sus in uolutabro lota.
 424
Suscipere Christũ qui
 suscipit Apostolos
 quo-

I N D E X.

quomodo dicatur. 132
 511
Susurro quis. 531
Sylvanus Pauli so-
cius. 953
 Συμβίβητος. 129
 Συναγωγή. 4
Synagogã pro loco cõ-
uentus. 84
 T
TAbernaculi
 reedificatio
 ad templi instaura-
 tionem referri non
 potest. 178
Tabernaculi depositio.
 403
Tabernaculi reedifica-
tio per Amos præ-
nunciata, est Christi
resurrectio. 178
Tabernaculum testimo-
nij. 106
Tabernacula figere di-
stantia quanta con-
sueuerint. 11
Tabetha discipula quæ
 dicebatur Caprea, à
 Petro suscitatur. 132
 134
Tabulæ & literæ cur
datae Mosi. xvij
Taddeus qui & Iudas
ubi prædicarit, &
ubi sit mortuus. xxx
Tardi ad irascendum es-
se debemus. 280. 281
Tardi ad ea quorum pe-
riculosa est tracta-
tio, esse debemus. 282
Templum in Hie-
rusalem cur extru-
ctum. 107
Templi curã cur tantã
haberent Iudei. 86
Templum Dei unusquis-
que efficitur ex man-
datorum obseruatio-
ne. 510. 511
In templo degebant cre-
dentes. 33
Tempestatem patitur
Paulus. 254. 255
Tenebræ, ignorantia.
 442
Tenebræ eum non com-

I N D E X.

- prehenderunt. 44
 Tenebra peccati. 442
 Tenebrosus est qui male agit. 516
 Tentare Deum, diffidere. 175
 Tentandū Deum non esse. 156
 Tentari à Deo neminem quomodo dicatur. 278
 Tentatur unusquisq; à propria concupiscentia. 277
 Tentationes charitatis & cōpunctionis incrementū. 271
 Tentationes quæ à Deo, appetendæ. 272
 Tentationes iustis ad coronam, peccatoribus ad pœnam dantur. 333
 Tentationes à Deo nō turbant animū, sed sedant. 278.279
 Tentationes à nobis, animum turbant. 278
 & 279
 Tentationibus affligi et exerceri qui seruire Deo uolunt. 270.271
 Tentationes quæ à nobis eueniunt, cauendæ. 270.271
 Tentationes deprecari quomodo consuluerit Christus. 276
 Tentationum genus duplex à nobis, & à Deo. 271
 Tentationes sanctis uiris, gaudij in causa sunt. 271
 Tentationibus gaudendum. 270
 Tentationibus et à Deo & à nobis patientia confert. 277
 Tentiorum artifex Paulus. 201
 Ter uox prolata ueritatem rei significat. 141
 Ter uox audita à Petro quid significat. 140.
 141

Tertia

I N D E X.

- Tertia hora cur descenderit spiritus. 24
 Terra ex aqua emerfit. 427
 Terra per aquam quomodo sit. 430
 Terra motus. 189
 Terra ex aquæ concretionem existit. 427
 Tertullus Paulum accusat apud Felicē præsidem. 241
 Testamentum uetus à nouo illustratur. iij. & v.
 Testamenti ueteris lectio ob noui claritatem repudianda Christiano non est, imò magis amplectenda est. ix
 Testamenti ueteris lumen luci diei, sed nube obscuratæ simile est. viij
 Testamentum nouū est ueritas et corpus ueteris. v
 Testamentū nouum literis traditum pro occasione. ij
 Testamentū nouum in tabulis cordiū scriptum. ij
 Testamenti noui scriptura ab ecclesia catholica probationem sui petit. vj
 Testamenti noui lumē luci claræ meridianæ simile est. viij
 Testificatio Dei de filio. 494
 Testes falsi quo pacto fuerint qui contra Stephanum testificati sunt, et Christum, cum uera uideantur dixisse. 86
 Tharra Abrahamæ pater non fuit particeps peregrinationis. 92
 Tharra Abrahamæ pater. 90
 Thomas incredulitate sanctus

I N D E X.

sanatus. 12
 Thomæ nominis signi-
 ficatio. 12
 Thomas apostolus ubi
 prædicarit, & ubi
 sepultus. xxx
 Theudas à Theodosio
 diminutivum. 398
 Theudas. 75.227
 Timor castus quis
 sit. 488
 Timor qualis, qui san-
 ctos semper comi-
 tatur. 339
 Timor ex pœna. 357
 Timor in charitate quo
 pacto non sit. 488
 Timor ex conscientia.
 357
 Timor multis modis di-
 citur. 357
 Timor perficiens. 358.
 359.488
 Timor initiatorius. 357
 358
 Timor initialis pœnam
 intentans. 488
 Timendus Deus est. 357

Timotheus mulieris lu-
 dææ filius circumci-
 ditur. 185
 Timotheus. 215
 Titus ubi prædicarit,
 & ubi mortuus fue-
 rit. xxxiiij
 Tolle ipsum, quid si-
 gnificet. 226
 Tranquillitas spi-
 ritualis animæ san-
 ctitas. 325
 Tres tabernæ. 262
 Tribulationes ab ami-
 cis Dei non sunt a-
 lienæ. 186
 Tribulatio ob proba-
 tionem. 186
 Tribulationes quæ ob
 pietatem inferuntur,
 malæ non sunt. 368
 Tribulationes & ten-
 tationes quomodo
 suscipiendæ. 389
 Trina dimensio in ba-
 ptismate cur fiat. 145
 Trinitas significatur.
 335.336

Tropo-

I N D E X.

Tropologicus sensus. 123
 7j

V

Vanitati sub-
 iecta creatu-
 ra quomodo effecta.
 428
 Valentiniani hæretici.
 405.521
 Valètini hæresis de pa-
 tre. 461
 Vapor quid. 316
 Vates gentiles non e-
 rant compotes men-
 tis dum uaticinaban-
 tur. 408
 Vaticinium, id est, uxi-
 tã, sit ab ignoran-
 te, & furore agita-
 to. 421.422
 Veloces ad mandata
 Dei esse debemus. 281
 Venuustus. 97
 Vera loquutio interdū
 ueritatem offendit.
 235
 Verbū, id est ratio. 283
 Via fides quæ ad Chri-
 stum deducit. 123
 Via institutio & tradu-
 ctio uitæ appella-
 tur. 124
 Via Christi fides. 208
 Viæ animi motiones.
 274
 Videntes quo modo nõ
 uideant, & audien-
 tes non percipiunt,
 ex prophetia Esaie.
 266
 Vindicta inferenda &
 retribuendum ma-
 lum, cum peccatum
 in nos commissum e-
 tiam in ecclesiam et
 fidem redundat. 516
 Viri perfecti in audien-
 do uerbo. 453
 Virtus in operatione ef-
 sentiam suam habet.
 506
 Virtutis uia est infini-
 ta. 506
 Virtutes dum fiunt, exi-
 stunt. 465
 Virtutes morales absq;
 fide

I N D E X.

- fide malum esse Augustinus asserit, si coniunctæ cum superbia aut aliquo alio uitio sint. *iiij*
 Virtutes morales in actu exteriori tantum non consistunt. *iiij.*
 Visa in somnis quæ e-
 uulgari debeant. *126*
 Visio maximè in amore
 allicit. *490*
 Visiones et apparitiones
 pro difficultate & facilitate rerum
 humanius tum diuinius fiunt. *186*
 Visitationis dies. *353*
 Vita nostra est imago. *316*
 Vita nostra est uapor. *316*
 Vitium ubiq; ferè cum
 uirtute reperitur. *21*
 Vitium lubricum. *534*
 Vitium excedens, per-
 uersitatè inducit. *21*
- Vitia hominum ad res
 non sunt transferenda. *xj*
 Viuorum & mortuorum
 iudex quomodo sit Christus. *381.*
382
 Vltima peiora prioribus
 cum quis post agnitionè
 peccat. *402.423*
 Umbra Petri infirmos
 aliquos sanabat. *67.68*
 Vnanimitas quid. *366.367*
 Vinctus est Iesus spiritu
 sancto, quantum ad
 humanitatem. *143.*
144
 Vnctio, spiritus sanctus. *463*
 Vncti per baptismum. *460*
 Vocati ex misericordia
 Dei. *519*
 Vocationem firmam faci-
 mus sobriè agendo, &

I N D E X.

- do & continendo. *Vsurpatione. 4.10. &*
402.403
 Voluntas Dei est ut cre-
 damus. *456*
 Voluntatem Dei faciens
 maxet in æternum. *454*
 Voluntariè Deus omnia
 creauit. *280*
 Vox de cælo delata in
 monte Tabor. *378.*
379
- Vulgariū mos est, quæ
 nō placet, dam-
 nare. *23*
 Vxores in erogando
 pauperibus liberaliores
 esse debent. *364*
- Y *Y*
 Ἰσομορφία. *322*
 ὑπερπαρία. *313*

F I N I S.

Errata.

- Pagina 387. uersu 23. lege, quis finis.
 Pag. 424. uersu ultimo, lege, efficitur.

Series chartarum,

a b c A B C D E F G H
 I K L M N O P Q R S
 T V X Y Z AA BB CC
 DD EE FF GG HH II KK
 LL MM NN OO.

Omnes quaterniones, sed c est
 duernio.